

139

Folio 2.

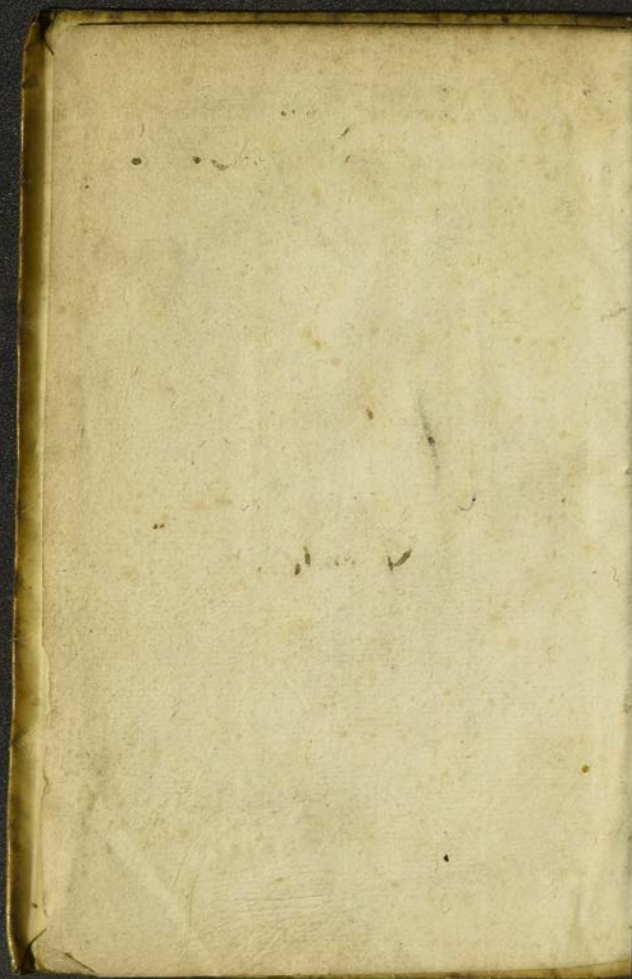
Ex Libris Roma Pontese
Bernardini La parisiensis
1626

2259

o
A

7 Pontese 89

featt 9/11

AROMATVM,
ET
SIMPLICIVM ALIQVOT
MEDICAMENTORVM APVD
INDOS NASCENTIVM

HISTORIA:

Primùm quidem Lusitanica lingua per Dialogos
conscripta, à D. GARCIA AB HORTO,
Proregis Indiae Medico:

Deinde Latino sermone in Epitomen contracta, & iconi-
bus ad vitium expressis, locupletioribusq; annotati-
culus illustrata à CAROLO CLVSIO Atrabate.

TERTIA EDITIO.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
clō. Io. LXXIX.

IN NOMINE REGIS
S. M. A. R. O. M. A. E. I. S. P. A. N. I. E.
S. C. H. I. S. T. O. R. I. A. E. A. R. O. M. A. T. O. R. U. M.
S. I. M. P. L. I. C. I. U. M.

SUMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI Regis Hispan. &c. Ducis
Brab. &c. Privilegio cautum est, ne quis ante
quadriennium citra Christophori Plantini vo-
luntatem Historiam Aromatum & Simpli-
cium aliquot Medicamentorum apud In-
dos nascentium, &c. imprimat, aut alibi im-
pressam importet, venalemue habeat, intra om-
nes ditionis eius fines. qui secus faxit; confisca-
tione librorum, & pœna fisco Regio exsoluenda,
multabitur: ut latius patet in ipso diplomate.

Subsg.

I. de Witte.

BENEVOLO LECTORI.

SCRIPSIT D. Garcias ab Orta, eius qui in India pro Rege fuit medicus, librum de iis plantis & aromatibus, quæ longa cura & diligenti studio apud Indos (vix triginta amplius annis medicinam fecit) obseruauit: sed Lusitanica lingua, amicorum efflagitationibus victus, tametsi, vt ipse refert, Latine eum scripsisset. Hunc ego beneuole Lector in tuam gratiam Latinum faciens, in Epitomen cōtraxi, paulo forsitan commodiore ordine singula disponens, quàm antè fuerant, atque nonnulla etiam reiiciens, quæ non multum ad rem facere videbantur. Nam cum singulis ferè simplicibus suum dialogum adscripserit, & ordinem alphabeticum secutus sit noster auctor: multa illum suo loco haud aptè reponere, & pleraque repetere necesse fuit, vt ferè in Dialogis cōtingere solet. Eum verò laborem eo libentius suscepi, quòd ab ineunte ferè ætate rei herbariæ studio summoperè sum delectatus, tum etiam quòd huius libri lectione excitata præclara ingenia, nostri auctoris exemplum secutura arbitrer.

CVM verò variorum auctorum testimo-

A 2   nio vta-

4
nio vtatur, locos diligenter contulimus at-
que adscripsimus, in Auicenna postremam
editionem, Venetam scilicet anni M. D.
LXIIII. secuti. Addidimus insuper ad sin-
gula ferè capita adnotatiunculas, & aliquot
aromatum icones ad viuum exprimi cura-
uimus. Quòd si qualemcumq. hanc nostram
opellam gratam esse animaduertero, alia
propediem non minus forsitan vtilia in stu-
diosorum rei herbariæ gratiam publicè pro-
feram.

Ioan. Posthius Germ. Medic.

*Gratia magna tibi debetur, Garcia: nec non
Gratia debetur, Carole, magna tibi.
Tu quoniam nobis Latio sermone dedisti,
Ille suis patrio quæ dedit antè sono.
Vestra simul viuent igitur præconia: donec
India fertilibus pharmaca mittet agris.*

ARO-

5

AROMATVM,
ET SIMPLICIVM
MEDICAMENTORVM

HISTORIÆ, LIBER I.

De Ambaro. CAP. I.

AMBARVM Latinis, *Ambar Arabibus* Ambar. dicitur: quo nomine emmibus, q̄ a sciam nationibus notum est, aut variato dumtaxat paululum vocabulo.

VARIA autem circa huius generationem Scriptorum est opinio. Siquidem alij Spermæ Balenæ esse asserunt: alij belluæ cuiusdã marinæ excrementũ, aut maris spumam (qua sanè opiniones ratione carent, quòd nullũ Ambarum inueniatur vbi frequentissima sunt Balenæ, & vbi fluctuum reciprocatione spuma plurima excitatur;) alij Bituminis modo ex maris alueo emanare: quæ opinio melior, & veritati magis cõsona plerisq̄ visa est.

AVICENNA lib. 2. cap. 63. & Serapio lib. simp. cap. 196. scriptum reliquerunt, fungorum in rupibus & arboribus more Ambarum in mari generari, & tempestatibus vñã cum saxis interdum in littus eici: quæ sententia verisimilior est reliquis ab Avicenna productis. Nam multum flantibus Euris, magna eius copia Sofalan, & in insulas Comaro, Demgoxa, Mosambicam, totumq̄, eum tractum eicitur è Maldivis insulis, quæ ad Orientem spectant. Flantibus verò Fauoniis, copiosè inuenitur in insulis quæ vulgo de Maldiva nuncupantur corrupto vocabulo: cum de Nalediua dicẽdum sit: etenim Nale lingua Malabarica significat quatuor, & Diua insulam: Nalediua igitur pronuntiandum erat: quasi dicas, Quatuor insulas, simili planè ratione, quæ Angediua vocamus eas insulas quæ à Goa Orientalis India emporio,

Ambarum
Balenarum
Sperma non
esse.
Ambarum
Bitumen vi-
detti.

Insulæ de
Nalediua.

Angediua
insula.

12. leucis distant, quoddam quinque sint numero conterminae; Ange enim eorum lingua quinque est. Sed haec praeter institutum: non potui tamen horum non meminisse, cum in Maldiua mentionem incidissem.

SCRIBUNT iudem locis sup. citatis, Ambarum deuorari a pisce quodam Azel nuncupato, sed qui eo deuorato statim extinguitur. Hunc deinde vndis fluctuantem regionis illius incolae vncis in siccum trahunt, eoq; exenterato Ambarum colligunt: verum omne improbari, praeter id quod spina adhaeserit, id enim pro temporis diuturnitate purum & legitimum esse. Sed haec eorum opinio erronea mihi videtur. Nam veluti certum est animalia querere alimentum natura sua conueniens, & minime noxium (nisi forte cibi innoxio admisto decipiantur, quemadmodum mures fallere solemus) sic etiam haudquaquam verisimile videtur, hunc pisces Ambarum venari, si eo deuorato sit periturus. Imò cum Ambarum sit ex eorum numero quae maxime cordis vires resciumt; dixerim hunc pisces praesentaneum esse venenum, quandoquidem tam eximio medicamento deuorato perit.

Ambari estu
Azcl non in-
terire.

Ambarum
cor reficit.

Caphuram
Afcap non
esse Ambari
genus.

SCRIBIT Auenrois 5. collig. cap. 56. Caphura genus inueniri natum in maris aluco, quod deinde aquis supernatet: laudatissimum verò ut censeatur quod Arabibus Afcap dicitur. Quam verò eius opinio à veritate sit aliena, & tanto viro insigniq; Philosopho indigna; clarius est quam vt multis demonstrari debeat: primum quòd Caphuram in mari nasci dicat; deinde quòd eandem quae frigida est & sicca tertio gradu, Ambari genus faciat, quod calidum & succum constituit secundo ordine.

SVBIICIEMVS verò nonnulla vocabula quae apud Serapionē et Auicennam occurrunt. Magnam eius copiam ex regione Zing Serapio lib. simp. cap. 196. adferri asserit. Haec est Sofala. Nam Zingue, aut Zangue Persis & Arabibus

Arabibus idem significat quod niger Latinis: & quoniam totus ille maritimus Aethiopiae tractus à nigris incolitur; Serapio eã Zingue vocat. Sic Auicenna lib. 2. cap. 63. epitheton illi addit Almendeli, quasi de Melinda: item Sela-chiticum*, à Zeilan fortè laudatissima totius Orientis insula, quam falso urbem esse Lacuna cõment: in Diosc. lib. 1. cap. 20. existimauit, cum sit insula multis urbibus exculta.

HÆC sunt quæ ab Arabibus traduntur: nullus autem Græcorum, præter Aetium, huius meminit.

CETERVM hæc mea est opinio. Veluti pro regionum natura terra interdum rubra est, vt volus armenus; interdum candida, vt creta; nõnunquam nigricans: sic verisimile est, aut insulas, aut terras similis cum Ambaro formæ inueniri, quod terra sit aut fungosa, aut alterius generis. Quod verum esse testatur magna eius quæ reperitur quantitas. Siquidem inuenta sunt interdum fragmenta humanae magnitudinis, interdum nonaginta palmorum longitudinis, duodeuiginti verò latitudinis. Affirmarunt nonnulli se insulam ex puro Ambaro vidisse, quam cum postea requirerent, nusquam comparuerit.

ANNO 1555. circa promontorium Comorim, quod è regione insularum de Maldiuæ est, fragmentum trium ferè milium pondò repertum est: sed cum is qui inuenerat, picem aut bituminis genus esse existimaret; vili admodum vendidit. Maximum verò quod vnquam viderim fragmentum, quindecim libras pendebat. Sed qui in Aethiopiã cõmmerciij causa nauigant, multo maiora fragmenta se vidisse affirmant: totus enim ille Aethiopiae tractus à Sofala ad Braua vsque, Ambaro abundat.

INVENTVM etiam interdum, sed rard, in Timor, & in Brasil. Et anno 1530. inuentum esse fragmentum auid in Setubal Lusitaniæ portu.

REFERTVM verò est plerumque auid rostris,* quas

Auctoris de
Ambaro o-
pinio.

Insula ex
Ambaro.

Promonto-
rium Co-
morim.

Ambari fra-
gmentum
11. libras
pendens.

in eo nidulari credibile est; interdū conchylis testisq; ostreo-
rum permixtū inuenitur, que contactū Ambaro adherent.

Ambari de-
lectus.

PORRO optimum Ambarum censetur, quod à sordi-
bus maximè repurgatum est, quodq; plurimum ad cando-
rem accedit, videlicet quod cinerei sit coloris, aut quod ex
venis, nunc cinereis, nunc candidatibus constet, leue, quodq;
acu perfossum multum oleacet liquoris resudet. Nigrum im-
probatum, præterea candidissimum, teste Serapione, loco sup-
citato: quod gypso adulteratum esse existimo.

NOTA est Manardi contradictio, qui in Electario de
Gemmis dist. 1. in comp. Mes. Ambarum rem nouam esse
affirmat, eamq; non magno æstimat, sed paulo post in Ele-
ctario Diambra ibidem, quasi sui oblitus, hanc compositio-
nem ob Ambarum multis laudibus effert, eoq; se in mulie-
ribus & senibus sæpenumero vti asserit.

MAGNA verò in æstimatione est apud opulentiores
Indos, eo enim cibus permixto frequenter vtuntur medica-
menti loco. Eius autē pretium intēditur pro fragmentorum
magnitudine: quanto enim maius est fragmentum; tanto
eius intensius est pretium, non secus atque in Gemmis. Sed
nusquā maiori in pretio est quā in Chinarū regione. Cum
enim à nostris Lusitanis eius exigua copia edelata esset; eius
pretium fuit mille quingenti aurei in singula Cate, quod
apud eos ponderis genus est pendens viginti vncias. Huius
lucri cupiditate deinde alij mercatores allekti, tantam Am-
bari detulerunt ed copiam, vt nunc multo vilioris æstimetur.

Ambarum
magna in æ-
stimatione
apud Chi-
nenses.
Cate ponde-
ris genus.

*Posteriora exemplaria habent Aseleheti.

*Huiusmodi rostellam Ambaro reperta, mihi dedit M. Hugo Mor-
ganus Pharmacopæus diligentissimus: sed ea non auium, vt putat no-
ster Auctor, verum Sepiarum esse deprehendi, à Nicolao Rasio Chi-
rurgo Regio edoctus.

ADVENTVS Hispaniæ totius non dicam Bæticæ, sed etiam
Hispaniæ celeberrimum emporium, olei quoddam genus ex Ameri-
ca, subtrufi coloris, cuius mirabiles prædicant effectus in omnibus
vteri morbis. Id oleum de Liquidambar nuncupant, eius sanè odoris
ferè, qui Styraeis odorem æmuletur. Id verò ex eo liquore exprimi-
tur, quem de Ocosotl at bore stillare, Mexicana historia tradit in hun-
modum

modum: Inter arbores Mexicanas memoratur & Ocofofi arbor praegranda, & venusta, foliis Hederæ similibus. Huius liquor, quem Liquidambar nuncupant, vulnera curat, atque cum corticis ipsius poline permixtus, elegans odoratumque suffimentum præbet.

Ocofofi.
Liquidambar.

De Aloë.

CAP. II.

QVÆ Aloë Latinis, ἄλόν Græcis, hanc Arabes, Persæ & Turci Cebâr vocant, (nam quod Laber à Serapione vocetur, Interpretis errore, aut Librarioiū negligentia factū esse existimo; siquidem Arabicum exemplar Cebâr habet) Guzarate verò (quos Gedrosios putant) & Decan incolæ Ateaa; Canarini, qui maritimam hunc tractum habitant, Catecomer; Hispani, Açibar; Lusitani, Azeure appellat.

Aloë.
ἄλόν.
Cebâr.

FIT ex Aloës herba siccata succo, quæ plurima nascitur in Cambaya, Bengala, aliisq; multis locis. Ceterum Laudatissima est in Socotora, quæ inde ad Arabes, Persas, Turcos, demque per vniuersam Europam defertur, eamq; ob causam Aloë Socotorinam appellatur. Distat autem hæc insula à freto [maris Erythrei] 128. leucis: quæ de re non minus Arabica quàm Aethiopica dici potest, quod altera parte freti Arabia terminetur, altera Aethiopia.

Ateaa.
Catecomer.
Açibar.
Azeure.
Aloës natalis.

Aloë Socotorina.
Socotorainsula.

NEC verò succus hic extrahitur in quadam dumtaxat vrbe, vt ait And. Lacuna Comm. in Diosc. lib. 3. cap. 23. sed per totam insulam, quæ nullis vrbibus excolta est, sed pagos dumtaxat habet cum multis gregibus: neque laterculis ad excipiendum succum substernitur pauimentū, vt idē auctor est, quandoquidem in tota insula non est tanta polities.

Socotora nullas vrbes habet.

NEC hi audiendi qui succum ex superiori planta parte profluentem, eo qui media aut infima parte profluat, præstantiorem faciunt: siquidem omnis succus bonus est, & arena caret, si adhibita diligentia extrahatur.

PRÆTEREA non adulteratur, nimia etenim eius est quantitas: sed quod incolæ negligentiores sint in auferendis sordibus quas hic succus secum trahit; alius alio peior videtur. Hanc ob causam minus adhibenda fides est Diosc. lib. 3.

Aloë non adulteratur.

cap. 23. & Plinio lib. 27. cap. 4. qui eam gummi & acacia adulterari scribunt, cum exigua sit iis in regionibus gummi & acacia copia: imò, vt verum dicam, nulla, quem admodum à viris fide dignis accepi. Illud verò non negauerim, quin translatum, aliis in regionibus adulterari possit.

Aloë Socotorina optima.

PORRÒ quòd laudatissima sit qua in Socotora nascitur, non solum vulgari fama, sed à celebribus viris accepi, qui compertum se habere aiebant, Aloën quidem plerisque aliis Indie locis nasci, quæ cum Socotorina deferretur Adē, & Gida (quam nonnulli corrupto nomine Iudaa vocant) & inde terrestri itinere * Cairum, postea in Alexandriam ad ostia Nili, vel Ormus, deinde Bafora, postea Cairum & Alexandriam: facile tamen dignosci eam qua in Socotora nascitur, ab ea qua à Cambaya, Bengala, alijsq; locis aduehitur: Socotorinaq; pretium quadruplo maius esse, eius qua aliunde adfertur pretio. Inter reliquas autem notas hanc commendabant, quòd Socotorina solida sit & bene compacta; alterius verò partes non possunt perfectè coire, quòd succus ex diuersis plantis collectus sit.

Aloës delectus.

Vnicum esse Aloës genus.

NEC eius plura sunt genera *, vt volunt Arabes, sed vnicum dumtaxat, tametsi varia illi indant nomina.

Aloë Alexandrina.

QVOD verò Dioscorides & Plinius scribunt laudatissimam ex India adferri, alij verò ex Alexandria aut Arabia; non simpliciter id intelligendum est, sed de ea qua ex Socotora primùm in Indiam delata est. Nam etiam ex Cambaya & Bengala defertur Ormus, Adem, & Gida. Itaq; minus male Mesue, qui vnum Aloës genus ex Socotora adferri scribit, aliud è Persia, tertium ex Armenia, quartum ex Arabia. Nam qua in Lusitaniam defertur (vti his oculis vidi) ea ex Socotora allata est, Alexandrinā autem à quibusdam præferri hinc factum est, quòd superioribus annis pleraque aromata Ormus deferrentur, deinde Bafora, Adem, Gida; inde Camelus Suez, qua in extre-

mo ma-

mo maris Erythraea sita est, & Alexandriam ad Nili ostiū,
vnde Veneti petentes ea reliqua Europæ communicabant:
non autem quod in Alexandria fiat Aloe.

NASCITUR verò non modo in maritimis, sed etiā
desertis Indiae locis, cum eam vbiq; viderim ducentis leu-
cis itinere terrestri per eas solitudines confecto. Nullum eius
inueniri gummi certum est, sed interdum aqua quadam
viscida è foliis stillat, at neglecta & nullius vsus.

Huius vsus est non modo apud Arabes Turcosq; me-
dicos (qui Auicennam, Abobali apud eos dictum, & eius
libros quinque Canum edidicerunt, legeruntque Razen,
quem Benzacaria vocant, item Hali Rodoam & Mesuen
illis Menxus appellatum, tamen si non is sit qui apud nos in
vsu est; Hippocratis praeterea, Galeni, Aristotelis & Pla-
tonis omnia opera, minus tamen integra, quam Graeco ser-
mone conscripta) sed etiam apud Indos, in purgantibus
medicamentis & colyriis, tam etiam in vulneribus carne
explendis: in quem vsum plerumque in suis officinis medi-
camentum habent, cui nomen Moebar ex Aloë et myrrha
paratum, quo etiam plurimum vtuntur in equis curandis,
& vulnerum lumbricis enecandis.

MEDICVM vidi magni Sultani Badur Regis Cam-
baya, ipsa herba Aloë vtentem pro medicamēto familiari,
in hunc modum. Folia Aloës concisa cum sale coquebat, eius
decocti octo vncias propinabat, quae aluum sine molestia &
nocumento subducebant quater aut quinquies. In hac vrbe
Goa Aloën probè insam & cum lacte mixtam propināt iis
qui vlcere renum aut vesica laborant, vel qui purulētas ex-
cernunt vrinas, non sine magno successu & agrorum com-
modo; nam illico curātur. Eius vsus etiam Aucupibus notus
est, qui contracta auium crura ea conglutinant. Hic simi-
liter in India maturandis phlegmonibus idonea.

QVAMOBREM ballucinari mihi videtur Mat-
thiolus,

Aloën plan-
tam non in
maritimis
dumtaxat
nāci.

Mesue Ara-
bicus, alius
à nostro.
Menxus.

Moebar
medicamē-
tum.

Aloës plan-
tae medicus
vsus.

Aloë planta
amara.

thiolus, in Diosc. lib. 3. cap. 2. qui Aloën ad spectaculum potius foueri asserit quam ad medicum vsum. Quod verò Antonius Musa in Exam. simpl. neget Aloën herbam amaram esse, magis mirum: nam saepe degustatam admodum amaram inueni; quoq; vicinior pars erat radici, eo amarior mihi visa est; extrema autem folia amarore carere mihi visa sunt. Totâ planta viroso odore prædita est.

CETERVM quoniam controuersia est inter nonnullos Auctores, debeantne ea medicamenta quæ Aloën accipiunt, ante cibum sumi, an verò secundum cibum, & an illico à cibo, pauca visum est hic adiuere, tametsi à doctioribus medicis potius hæc erant petenda. Galenus eius quinque catapotia exhibet, & bene quidem, quoniam hac ratione capitis dolores sedat. Plinius autem lib. 27. cap. 5. efficaciorẽ esse, si pota ea sumatur cibus, modicus videlicet & boni succi: quæ ratio multum mihi probatur, eamq; sequuntur huius regionis medici. Cùm enim Aloë medicamentum sit debile, non euacuabit, nisi statim vires confirmentur modici cibi eiusq; boni succi sumptione, vt eo digesto melius euacuare possit. Paulus lib. 7. cap. 4. contra, manè sumendam præcipit, eosq; reprehendit qui eam à cibo exhibent: corrumpit enim, inquit, cibum. Singuli suis nituntur firmis rationibus & Auctoribus, sed conciliari facile possunt. Cùm verò controuersia sit admodum vulgaris, & à multis agitata, an cibus cum medicamento misceatur, superuacaneum esse iudico de his plura agere.

Medicamẽta
exhibendi a-
pud Indos
ratio.

SED præter institutum facere mihi non videbor, si hic paucula quedã inseram de vulgari ratione quam Indi medici in exhibendis medicamentis obseruant. Catapotia & liquidiora medicamenta summo diluculo exhibentur, nostratum more, abstinendo deinde quinque horarum spatio à cibo, potu, & somno. Quod si infra hoc tempus non purgentur, roborando stomacho student ex Auicennæ præcepto, quod

quod fit sumptis duabus mastiches drachmis in stillatio
rosarum liquore dissolutis, aluum bubulo felle inungentes,
pannumq³ lineum felle madentem umbilico imponentes ad
medicamenti operationem inuandam, expultricemq³ fa-
cultatem excitandā, si opus sit. Sin post has quinque horas
bene soluetur aluus, propinantur illis tres vncia iusculi galli-
nae, aliud praeterea nihil: deinde hausto rosacea aqua pau-
xillo, parumper somno indulgent. Hec medicandi ratio suis
rationibus & scriptorum testimonio niti videtur.

TAMETSI Ruellius lib. 3. cap. 19. magnopere com-
mendat potionem illam Ruffi quae Aloën, ammoniacū, myr-
rham & vinum recipit, ibique occasionem nactus, acrius in
Arabes inuehat, qui reiecto ammoniaco & vino, Catapotia
ex Aloë, croco, & myrrha concinnent, eamq³ compo-
sitionem acceptam Ruffo referant: facit pro suo recentiorū
que scriptorum more, qui in Arabes plerumq³ inuehi solent,
vt Græcos tanto magis extollāt. Non negauerim certē Ruffi
medicamentum singulari remedio pollere aduersus pestis
contagia: Illud tamen certum est, Catapotia Ruffi quibus
vrimur, efficax esse medicamētum & à multis magno suc-
cessu expertum. Additur verò Crocum, quoniam corroborat
& aperit, tum ob alias facultates quibus præditum est.

MANARDVS, lib. 1. epist. 1. aliq³ nonnulli recentio-
res acerrimè in Mesuen, Serapionem & Auicennam inue-
hantur, quod affirmauerint Aloën venarum oscula adeò
referare, vt inde postea sanguis facile fluat, eamque ob cau-
sam hæmorrhoidibus non conuenire: deinde quod scripserint
melli admistam minus purgare, minusq³ stomacho noxiā
esse, quam reliqua purgantia medicamenta. Dicunt enim
Manardus & huic similes, Aloën non modò non aperire hæ-
morrhoides, sed eas potius obstruere: neque rectè scribere
Mesuen, qui illam stomacho minus noxiā faciat, quando-
quidem huic sit admodum vtilis, nec nocumentum aliquod
adferat,

Potio Ruffi.

Catapotia
Ruffi.Aloë hæ-
morrhoidi-
bus non con-
uenit.Aloë hæ-
morrhoides
obstruit.

adferat, mellis³ admista magis euacuet reliquis purgantibus medicamentis. Priora confirmant Galeni auctoritate: postremum verò, quod mel, cum sit purgantis facultatis, alteri purganti adiuctum necessario magis debeat purgare. Rectius Antonius Musa, Exam simpl. qui in nullius magistri verba iurans, Mesue opinionem confirmat, sapius expertum se esse affirmans, Aloën hamorrhoidas aperire. Sic & sepe numero expertus sum summos dolores cum hamorrhoidum fluxu excitasse, quod facile prestare potest Aloë ob amaritudinem, venarum oscula referando, & expultricem facultatem irritando. Hac ratione purgat fel animantium, umbilico illitum, teste Serapione, lib. simpl. cap. 201. Quod verò oscula venarum obturare asserant, cum Iacobo de partibus respondeo, foris quidem adhibitam adstringere, intro autem sumptam aperire. Quam facultatem obtinet peraque medicamenta, qua intro sumpta, diuersas & contrarias vires exerunt, quam si foris adhibeantur, veluti Scilla, qua comesta enecat foris illita exulcerat. Ad ea que obiciunt de melle, Mesuen videlicet asserere, Aloën cum melle mixtam minus purgare, sic responsum volo. Quandoquidem vtrumque medicamentum purgatoria facultate praditum est, validioris facultatem, debilioris, mellis scilicet, facultate infringi: Sic etiam stomachum roborat & firmat accidentaliter, euacuando videlicet sine nocumēto, aut eo certè perexiguo, humores qui ventriculum infestant.

Aloë diuersi
efficitus.

Aloë stomachum
roborat per acci-
dens.

Nulla Aloë
fossilis.

Cairum.

PLINIVM lib. 27. cap. 4. mirari subit, qui Aloën metallicam supra Hierosolymam inueniri tradit. * Ego non modo medicos Iudeos, sed etiã Pharmacopolas qui Hierosolymorum incolae se asserbant, diligenter interrogavi de hoc Plinij loco. Sed illi constanter negabant vquam fuisse repertam huiusmodi Aloën tota Palestina.

* Cairum, antiquitus Memphis Pyramidum celebrata miraculis, quæ & in hunc usque diem perdurant. Ibi fuisse Ioseph captiuum ferunt, & adhuc horrea, quibus frumentum condidit, ostendi. Vocatur

caura autem d Mauritanis Mesera: sed quoniam Regina quaedam Alcaire nuncupata eius pomeria auxisse creditur, ab eius Reginae appellatione nomen Cairo sortita est. Cœpit verò hæc vrbs populi frequentia paulatim minui, postquam Torcorum Imperator Constantinopoli occupata, illic regiam fixit sedem, confluentibus nimirum eò hominibus.

*Galeno adscriptus ad Paternianum cap. 5. tria grana cicetis magnitudine dat post cœnam.

*Aloën post cibum etiam exhibet idem Paulus lib. 3. cap. 43. quam contouertiam Nicolaus Rorarius in suis contradictionum veterum auctorum libris conciliat.

*Non affirmat eo loco Plin. talem inueniri, sed, Fuere, inquit, qui traherent in Iudæa super Hierosolymam metallicam eius naturam.

De Altiht.

CAP. III.

TANTA est in nominib. Altiht, Anjuden, Asa fatida, Asa dulcis siue odorata, & Lasericium confusio, vt vix explicare me possim: quandoquidem hæcenus neminem inuenire licuerit, qui planta, ex qua hoc gummi profluat, nomen indicare, aut formam describere mihi potuerit.

VOLVNT nonnulli ex Corasone ad Ormuz, & inde in Indiam deferri: alij ex Guzarate, tametsi istic ex regno Deli adferri vulgo asserant, regione admodum frigida, quæ ad Corasone vsque & regionem Chiruam ex Auicenna lib. 2. cap. 53. testimonio extenditur.

ILLVD autem certum est, hoc gummi Altiht Arabibus dici, nonnullis Antit: nam cuiuscumq. Arabi gummi Imgu aut Imgara ab Indis vocatum ostenderit, statim id Altiht siue Antit esse pronuntiabit.

PLANTA ex qua hic liquor emanat, incolis Anjuden, quibusdam Angeidan dicitur. Sed quoniam hoc gummi è longinquis adfertur regionibus, veram plantæ descriptionem habere difficile est.

MULTIS ab Auicenna lib. 2. cap. 53. nominibus insignitum est hoc medicamentum, veluti est Altiht, Almharut, propter linguarum in regionibus, vnde aduehitur, varietatem.

QVID autem Interpretem mouerit, cum Asam ver-
sit, igno-

Mesera.

MAGIS

Altiht.

Antit.

Imgu.

Imgara.

Anjuden.

Angeidan.

Almharut.

Ala

tit, ignoro, nisi quod verisimile sit cum non Asam, sed Laser vertisse; idq; vocabulum deinde temporis iniuria in Asa deprauatum esse.

PORRO dicit aliquis Altiht non esse nomen plantae Laseriferae, sed ipsius potius succi concreti & coacti: cuius sententiae esse videtur Gerard. Cremon. Commentariis in Rasin, cap. de Diminutione coitus, lib. Diuis. 1. cap. 79. Huic sic responsum volo, Gerardum veram linguam Arabicam ignorasse, cum ex Batia Hispania orundus fuerit; Lingua verò qua Auicenna scripsit, legitima est Arabica, qua videlicet Syri, Mesopotamij, Persae, & Tartari vtuntur, apud quos Auicenna natus creditur vrbe Basora (qua nonnullis Babylon fuisse putatur, cerò tamen rescui Babylonem eam non esse, sed proximam huic fuisse cuius nulla nunc extant vestigia in prouincia Vzbeque sita. (Est verò Vzbeque pars Tartaria strenuus producens viros, & peritissimos sagittarios, qui tum pedestres, tum equestres peregrinorum Regum stipendijs militant: fortè autem Parthi sunt, Romanis olim adèd infesti & formidabiles) Eam igitur linguam vocant illi Araby, id est, Arabicam, qua videlicet scripta inueniuntur Galeni, reliquorumq; Philosophorum & falsi Prophetae opera. Nostrorum verò Mauritanorum linguam Magaraby nuncupant, quasi dicas, eorum qui ad Occidentem habitant; siquidem garby Occidentem Arabicè sonat, & ma eorum.

Vzbeque.

Altiht.

CETERVM Altiht nihil aliud est quàm ipsa planta Laserifera, veluti plerumq; sumitur gummi pro ipsa plāta.

Asa dulcis.

VERVM obiiciet aliquis: Si Altiht non est Asa dulcis, quid est Asa dulcis? Asam dulcem apud nullum probatum Auctorem, siue Arabem, siue Graecum, siue Latinum, legisse memini. Sed cum Arabes liquorem çuz vocent, eum verò qui probè coctus sit & densatus, Robalçuz (Rob enim Arabicè densatum sonat, & Al est articulus genitiuus apud Arabes) hinc

Robalçuz.

bes) hinc depromptum esse nomen *Afa* dulcis verisimile est.

CETERVM *Altiht Arabum*, esse *Laserpitium* *Dioscoridis* & *Plinij*, tametsi nemo legitimorum *Arabum* (qualis est *Rafis* & *Auenrou*) vsquam eius meminerit; satis ostendit *Serapio lib. simpl. cap. 251* qui de *Altiht* agens, ad verbum ea refert quæ *Galenus* et *Dioscor. de Laserpitio* scripserunt. Cadit ergo eorū opinio qui multis argumentis probare conantur, *Asam* fœtidam à *Laserpitio* differre. Nam quod *Laserpitium* veterum in cibos admissum esse aiunt, *Asam* verò fœtidam medicamentis solum vtilem, idq; r. r. d; in cibis verò planè damnari ob tetrum odorem, plurimum à veritate aberrare mihi videntur. Siquidem nullum medicamentū simplex per totam *Indiam* maiore est in vsu, quàm *Afa fœtida*, cum medico in vsu, tum condicendis cibis. Eam enim pro suarum facultatum modo sibi emunt, cuiusmodi sunt *Baneanes* & omnes gentiles *Prouinciæ Cambayæ*, quos *Pythagoras* imitatus videtur. Solent illi *Asam* suis iusculis & oleis commiscere, confricato primum ex ea lebeate, nec alio condimento vtuntur omnibus in cibis. *Baiuli* & huiusmodi tenuis fortunæ homines, quibus dantur, axat panis est & cepe, non nisi summa in necessitate ea vtuntur.

Afa fœtida
eadem cum
Laserpitio.

Afa fœtida
magno in
vsu *Indiæ*.

Afa in condimentis.

COMMENDAVNT mihi multicoëdimenta istorum *Baneanum* cum à saporis tum ab odoris suauitate. Horum oratione persuasus aliquando eiusmodi condimenta degustavi, quæ sanè sic satis palato arridebant, non tamen adeò vt illi prædicabant; quoniam fortè neq; iusculis neque condimentis valde delector: odore certè suo non erāt molesti, tametsi nullus odor aequè mihi infestus sit, atq; *Afa fœtida*.

SVMVNT verò nonnulli *Asam*, vt deiecti appetitus fastidia tollant; initio enim aliquantulum amara est *Afa*, vt sunt oliuæ conditæ; deinde deuorata mirum in modum illis bene sapit. Solent etiam plerique ea sola ad stomachi corroboracionem, flatusq; discutendos medicamenti loco vri.

Afa facultates.

Quamobrem multum hallucinantur, qui Sepuluedam secuti nullo esse in vsu medico asserunt, nisi alius medicamentis permistam.

SED non possum nō mirari Matthaei Syluatici cap. 47. de Anjuden oscitantiam, qui Galen. citans, venenum esse asserit. Nam neque Galenus, neque Graecorum quispiam id vnquam scripsit, cum omnes vno ore Lasere magnopere cōmendent aduersus venena, pestis contagia, lumbricos, & scorpionum plagas.

Afa in dolore dentium.

SOLENT Indi cauernis dentium indere in dolore, quam facultatem etiā illi tribuit Diosc. lib. 3. cap. 76. tamen etsi Plinius lib. 22. cap. 23. id non censeat, exemplo cuiusdam, qui ea de causa sese ex alto precipitauit. Sed usoristat cachexia laborauit, & medicamentum eos humores qui turgebant, nimium commouit.

Afa venerem stimulat.

MAGNI apud Indos est pretij, quod eo plurimū vtantur etiam in venere proritanda. Radicis vero, aut foliorum apud eos nullus est vsus; sunt enim illis incognita.

Lasereis descriptio.

IS verò quem supra dixi Afa sola saepius vti, retulit sibi narratum esse succum hunc ex planta quadam folijs Coryli extrahi conciso caule, deinde in bubula coria conici, prius illa sanguine cum tritici farina permisto, conseruationis gratia: eamq; ob causam si quid in Lasere faba lomento simile conspiciatur, non adulterationis, sed puritatis potius esse indicium.

FREQVENS verò est in Mandou, Chitor, & Dely; praeterea ex Ormuz aduehitur in Pegu, Malaca, Tanasarium & regiones his vicinas.

Lasereis duogeneta.

PORRO Lasereis duo genera ad Indos adferuntur, alterum sincerum & translucens; alterum turbidum & impurum, quod à Baneambus repurgatur ante quàm in cibos admittatur. Sincerum colore est puro, Electro simili, id Guzarate conuehitur ex Chitor, vt aiunt, & ex Patane & Dely.

& Dely. Impurum ex Ormuz adfertur. Maioris pretij est sincerum, neque facile mercator es impurum emunt (solet autem id magna ex parte in tenuiorum cibos & medicamenta cedere) nisi in purioris defectu. Sincerum validioris est odoris, quam sordidum. vtrumque tamen mihi foetet, sed id magis, quod sincerius esse putatur. Qui verò eius vsui assueuerunt, sincerius, odoratius esse asserunt; quod quadam consuetudine fit. Multis enim male olent Styrax liquida & Algalia propter validum odorem, cum tamen maxima ex parte sint odorata. Sic neutrum Laser mihi Porrum redolet, sed ad nostram Myrrham nonnihil accedere videtur. Hinc factum puto, vt Auicenna Asam diuiserit in foetidam & odoratam, quòd foetidam porraceo odore esse assererent, cum non ita sit. Siquidem veteribus odoriferum dicebatur, non quòd suauiter oleret, sed quòd validi esset odoris. Sic vocant calamum odoratum, qui multorum iudicio foetidus potius dicendus erat: eadem ratione Myrrha validi est odoris, Aloë validioris, & Spica nardi adhuc validioris. Multos enim egros purgaui qui à Rhabarbaro abhorrebant, quòd illi Spicam admiscerem.

Styrax li-
quida.
Algalia.

MIRARI subit Antonium Musam, Ex:am simp. qui adeò credulus fuit, vt his fidem adhiberet, qui Benzoy (quod veteribus fuit ignotum, vt postea ostendemus) plantam consimilem Sulphio esse affirmarunt. Sed de his plura suo loco.

SIC Ruellius vir eruditus & omni laude dignus, lib. de nat. stirp. 3. cap. 52. scribit in Gallia nasci crassam radicem, magna foris nigricatem, intus candidam, quæ cum suo liquore & semine mira fragret incūditate. Huic ob insignes virtutes illustria indiderunt nomina: namq. modò Imperatoriã, modò Angelicã, modò Sancti spiritus radicem appellant Herbarij, eiq; calfacientem siccatoriamq; vim in tertio signat abscessu. Vnice venenis aduersari tradit, pestilentie populatim sauetis arceve contagia: corpora ab lue pestifera vindicare,

Imperato-
ria.
Angelica,
eiusque fa-
cultates.

si tantum in ore teneatur, per hiemem ciceris magnitudine cum vino, per æstatem ex stillatio rosarum liquore sumpta: nec sensurum ea die contagionem ait, qua quis deuoratur, nam vrina & sudore venenum abigit: sic etiam aduersus fascinationes valere, aliosque præterea morbos, quos breuitatis causa omitto. Hanc igitur esse Laserpitium Gallicum, cuius Veterinarij medici meminerunt. Etsi quis naves consulat, inueniri Laser illud idem quod Benjuinum officinis appellatum redolere. Nam & doctos in ea esse opinione, vt quod ab officinis Benjuinum siue Ben Iudaum appellatur, Laseris sit Syriaci genus, dictum quod d' Iudæa parens huius mittat ad nos prolem suam.

Laserpitium Gallicum.

Benjuinum. Benjudgum.

SED eius opinionem cap. de Benjuino, multis & solidis argumentis conuellemus. Eiusdem sententia fuisse aliquando (vt videlicet Benjuinum Laser esse putaret) ipse Matthiolus Commentarijs suis lib. 3. cap. 78. scribit, veritate tamen coactus, sententiam mutauit.

Baneanes.

* Quoniam hoc capite totoque adeo opere de Baneanibus differit noster Auctor, quod genus hominum sit, necesse est scire. Eorum igitur Philosophorum quos Baneanes vocant (tametsi nunc potius Negotiatores appellandi veniant, quam Philosophi) multa sunt genera, in hoc conuenientium, vt neque occidant rem aliquam animatam, nedum ea vescantur. Hoc præceptum adeo strictè obseruant, vt plerumque aues redimant, deinde eas auolare sinant. Non vescuntur naris, non allijs, non cepis, non pulmentis rubro colore infectis. Vinum non gustant, non acetum, non Nimpa, non Orraqua (ea sunt apud eos potionum genera) non passum. Plurimum ieiunant, noctu paucissima edentes veluti saccharum, super quo aut aquam aut lac bibunt. Nonnulli inter hos supersticiosiores, viginti interdum diebus omni cibo abstinent.

FORMICIS aquam saccharo edulcatam bibendam præbent, affirmantes sese elemosynam in pauperes conferre: sed & auius aquam propinant. Morituri, solent nonnulli certam facultatum portionem testamento legare, viris quibusdam qui per solitudines vagentur & aquam peregrinis & iter facientibus dent. Refert noster hic Auctor in Cambaiete se vidisse Nosocomium, in quo omnis generis aues curarentur, quæ sanitati restitueret quolibet euagari dimitterentur. Eodem vestium genere quo Gymnosophistæ vsi fuisse perhibentur, amiciuntur, & animarum transmigrationem in alia atque alia corpota credere rumor est.

Bramenes.

HANC similiter opinionem sequi traduntur Bramenes vocati (quæ vox

(quæ vox à Brachmanis deducta videtur) in Balagate, Cambaya & Malauar, qui nisi loti vniuersum corpus, cibû non attingunt, maiori- que sunt in veneratione quàm Bancanes. Ex his etenim deliguntur Regibus Scribæ, Procuratores negotiorum, Quæstores & Legati. Hi tamen omnes, quemadmodum & qui in maritimis *Cuneam* appellatis habitant, vescuntur omni genere carniû, excepta vaccina & porcina domestica. Attamen omnes animarum transmigrationem credunt, aliasque plurimas persuasiones ridiculas habent. Atque hæc ex nostro auctore desumpsi, qui variis capitibus de his agebat.

De Opio. CAP. IIII.

QVOD nos Lusitani corrupto nomine *Amfiam* ap- Amfiam.
pellamus, id Mauritanii (quos Indi secuti sunt) *Ofium* vo- Ofium.
cant, deducto à Grecorum *Opio* nomine. Pleraque enim no-
mina à lingua Græca (quam Ihumani, quasi Ionicam di-
cas, appellant) mutuati sunt Arabes, P in F, quod sint litera
multum affines, mutato. Sic *Opium* *Ofium* dixerunt, *Pæo-*
nia Faunia, & multa similiter.

VARIA sunt Opij genera pro regionum differentia. Opij varia
genera.
Quod è Cairo adfertur (Meçeri vocant) albicat, & ma-
gnu est pretij: existimo id esse quod nos Thebaicum dicimus. Meçeri.
Quod ex Adem aduehitur, alijsq; locis Erythrao mari vicini-
nis, nigrum & durum est: eius pretium pro regionum va-
rietate aut intenditur, aut minuitur. Quod in Cambaia,
Mandou, & Chitor cogitur, mollius est & magis flauescit.
Magno venditur multis locis, quoniam huius esui assuescunt:
solet enim quod aliqua in regione frequenti est in vsu, carius
semper vendi. Quod dixi ex Cambaia adferri, maxima ex
parte in Malu colligitur. Et quoniam id Thymeleam ali-
quantulum olet, putarunt nonnulli Thymelea succo adulter-
rari, sed falluntur. nam tota Cambaia, imò tota India Thy-
meleam prouenire non credo. Et certè in Cambaiete rescium
nihil aliud esse quàm gummi, siue lachrymam papaueris.
Nascitur istic Papauer (caxcax vocant nomine cum Ara-
bibus communi) pregrandi capite, quod interdum sexta-
rium cum dimidio* capere possit (inueniuntur etiam nostris
haud maiora) hæc incisa opium exstillant. Non est autem

Opium The-
baicum.

Opium Thy-
melea non
adulterati.

Caxcax præ-
grande pa-
pauer.

id papauer nigrum; nam tota Cambaia haud inuenias, tamen si Auicenna lib. 2. cap. 526. Opium ex Papauere nigro parari scribat. Sed num aliis in regionibus ex nigro Papauere colligatur, ignoro.

Opij magnus vsus Asia & Africa.

PLVRIMVS huius vsus est per vniuersam Mauritaniam, & Asiam: * siquidem eius esui ita assueuerunt, vt eo abstinentes periculum vite incurrant: quod sane admiratione non caret, quandoquidem adeo narcoticum & stupefactiuum est. Sed etiam qui eo vtuntur, dormitabundi plerumq. videntur. Itaque solent qui eius facultates intelligunt, exigua quantitate sumere: alij vero plerique liberalius eo vtuntur, vt lassitudinem ex laboribus, animiq. fastidia tollant, non autem vt prouiores in venerē efficiantur, vt stultē quidam credunt. Quoniam Opium non modo venerem non stimulat, sed potius eius stimulos infringit sua frigiditate, & vasorum spermaticorum constrictione. Et nonnullos Lusitanos noui qui huius esu steriles & impotentes effecti sunt.

Opium uenerem non stimulat.

ὁπίο φάρμακον.

DOSIS communis apud istos est à viginti ad quinquaginta hordei grana. Noui tamen quendam Corasomem natione à Secretis Nizamoxa, qui singulis diebus tres laminas Opij ederet, quae penderent decem drachmas & amplius: & licet stupidus & dormitabundus semper videretur, aptissime tamen & doctē de omnibus disputabat; tantum potest consuetudo.

* Auctor habet Canada: est autem apud Lusitanos poculi genus continens quinque & triginta uncias. Cum verò Sextarium apud Veteres quatuor & viginti uncias vini, aceti & aquae continuisse inueniamus, Canada Sextarium cum dinidio verti, quod non haberem aptius vocabulum.

* Bellonius lib. 3. cap. 15. obseruationum auctor est, Opium abundantissime cogi ex Papauere candido tota Paphlagonia, Cappadocia, & Cilicia, apudque Turcos & Persas summo esse in vsu: non tamen ab eis sumi supra drachmae vnius pondus.

De Benjui.

CAP. V.

DIXIMVS in Lascripitio Asiam odoratam non esse Benjuium, tamen si nonnulli docti viri in ea fuerint sententia.

tentia. Nunc illud restat, vt nostram sententiam firmis argumentis comprobemus.

N VLLVM vnquam in condimenta recepitse Benjui certum est; Asa verò fetide frequens est vsus in condiendis cibis apud Indos, vt ante diximus: ex qua patet Benjui Asam esse non posse.

Benjuinum in condimenta non recipitur. Benjui non est Lasere. Later vnde. Ganga fl.

M A X I M A pars Lasere ex India vltra Gangem (mcola Ganga vocant) aduehitur. Benjui verò quòd in Indiam adfertur, quòdque amygdaloides vocant, nascitur in Samatra & Siam, (non in Armenia aut Syria, Africæ, aut Cyrene) eiusq; maxima pars huc conuehitur; deinde in Arabiam, Persiam, & Asiam nimorem defertur, atque etiam (vt ex vitorum fide dignorum relatu intellexi) in Palaestinam, Syriam, Armeniam & Africam. Antonio Musæ Exan. simpl. imposuerunt igitur ij Lusitani, qui incolas, apud quos nascatur Benjui, veritate coactos, id gummi etiamnum Laserpitium vocare significarunt: quandoquidem ab indigenis Cominham appellatur.

Anton. Musæ lapis.

A D Ruellij autem lib. De nat. Stirp. 3. cap. 52. objectionem, quem, capite de Lasere, Imperatoriam Lasere Gallicum atque officinarum Benjuinum esse, contendere scripsimus: sic respondeo.

Ruellij lapis.

C V M is inter reliquas Imperatoria facultates hanc illi tribuat vt libidines extinguat: in Lasere verò dixerimus Indos eo vti ad venerem excitandam, Imperatoria Lasere genus esse non potest.

C E T E R V M nostrum Benjui veteribus ignotum fuisse omnino puto: siquidè neque Græcorum quempiam, neque quemquam Arabum hunc describere memini: Nam quod Auenrois 5. Collig. cap. 56. dicit, Belenizan, aut Belenzan, siue Petrozan exsiccantem & excalescentem in secundo excessu habere facultatem, stomachum humidum & languescentem exsiccare, & roborare, oris odorem

Benjui veteribus ignotum.

commendare, partes corporis confirmare, & venerem excitare; ex eius adeò succincta & breui descriptione, persuadere mihi non possum esse benjui quod describit: quod si quis contra sentiat, per me licet.

Benjui ludæis veteribus ignotū.

VETERIBVS etiam Iudæis ignotū fuisse ex eo conijcere licet, quòd neque Dauid, neque Solomon eius meminerunt, tametsi odores & suffimenta summopere commendarint.

Benjaoy.

FERI autem potest vt Ruellius (in eo quod Benjui Ben Iudaum vocat) lapsus fuerit nominum affinitate, debueritq; potius nuncupare Benjaoy, id est, filium de Iaoa, vbi plurimum nascitur.

SCRIBIT Mediolanensis quidam nasci Benjui in monte Paropanisso, & præter Macedones quosdam, qui in monte Caucaso odoratissimum, nostròq; multò præstantius se vidisse asserbant, Ludouicum etiam Romanum citat.

Rumes.

EGO verò neq; huic Mediolanensi, neq; illis Macedonibus facillè crediderim, quandoquidem videre licet huc commeantes tot Thraces (quos illi Rumes vocant) & tot Turcos, qui Benjui mercium gratia hinc transuehant: quos, si apud eos Benjui nasceretur, alias potius merces quæ maioris essent emolumenti & quaestus, transportaturos credibile est. Fieri autem potest, vt illi Macedones Styracem pro Benjui intellexerint: sed tamen nullibi Styracem nasci scimus præterquam in AEthiopia, vbi etiam Myrrha reperitur.

Styrax in AEthiopia.

Ludouicus Romanus.

DE Ludouico Romano à Lusitanis quibusdam audiui, quibus hic in India cognitus fuit, nunquam eum præteruisse Calecut neque Cochim: necdum enim eo tempore ea maria nauigabamus quæ nunc nobis aperta sunt. Ego sane huic Ludouicum olim veracem esse credidi, sed lectis eius Commentariis, multa eum pro arbitrio finxisse deprehendi. Exempli gratia, vbi agit de Ormuz, lib. 3. cap. 2. insulam aut urbem

urbem esse potentissimam refert, in qua sint aqua suavissima, cum tamen nullam istic aquam præter salsam inuenias, omnisque annonæ & aqua aliunde eò conuehatur, nec ista quidem admodum bona *. Deinde neque aquam, neque ligna in Malaca inueniri scribit, lib. 6. cap. 17. cum tamen istic sit & aqua potabilis eiusque suavis, copia, & egregia lignorū materia. Ex quibus videre licet, non multū fidei tribuendū esse huius Auctoris scriptis de rebus Indicis.

PORRO Benjui plura sunt genera. Id autem maxime à Mercatoribus expetitur, quod Amygdaloides * vocant, quòdque vngues seu maculas candidas admixtas habet amygdalarum instar: quo enim pluribus huiusmodi maculis abundat, tantò præstantius habetur.

MAXIME id prouenit in Siam & eius contermina Martaban *. Eius meminisse puto Antonium Musam, idq; permixta eius radicem scobe adferri asserere: sed falso, quandoquidem vnum idemque est gummi, aliud videlicet crassiori consistentia, aliud liquidiori, & aliud non plenè dura, quæ deinde à Sole exusta magis albet. Id Benjui sic exsiccatur nonnumquam in farinam resoluitur, quam Musa radicem scobem esse putauit.

Benjui amygdaloides.

Musc lapsus.

ALIUD genus nigrum inuenitur in Isoa & Samatra, quod vilioris est pretij. Est & genus nigrum in Samatra è nouellis arboribus profluens, quod ab odore grato Benjui de Boninas vocant: id superiori decuplo carius est. Eius fragmentum superioribus diebus mihi dono missum est, suauissimi odoris, quod manibus confricatum, eas mira odoris fragrantia commendabat.

Benjui secundum genus.

Benjui de Boninas.

EGO sæpius existimaui illud Benjui de Boninas nihil aliud esse quam Benjui cum Styrace liquida, quam Chinenfes Roçamalha vocant, permixtum, quoniam eius odor aliquantum ad Benjui de Boninas accederet: eamq; ob causam id aliquando experiri volui, mixto Benjui cum

Styrax liquida.

Roçamalha.

Stryace liquida. Sed licet id Benjui sic permixtum vulgari odoratius esset, odoris tamen fragrantia & suauitate à Benjui de Boninas superabatur.

Benjui de
Boninas cū
nouello per-
miscetur.

CETERVM Benjui ē nouellis plantis profluens Amygdalorde odoratius esse, causam esse puto, quod gummi multum natiua sua fragrantia vetustate deperdat, vt ferè in reliquis similibus contingere solet. Sed quoniam candidum elegantius est, nigrum verò & nouellum odoratius, vtrumque permiscere solent, vt odoris fragrantia etiam elegantiam concilient.

Comin-
ham.
Louanjaoy.

BENIVI genera vocantur à Chinensibus Cominham, ab Arabibus Louanjaoy, quasi dicas Thus de Iaoa, quòd hac regio primum Arabibus innotuerit, siquidè Arabes Thus Louan dicunt, Guzarate & Decan incola, Vdo.

Vdo.

Benjuifera
arbor.

EST autem Benjuifera arbor procera, vasta, pulchra, magnam spargens vmbra, ob ramorum frequentiam, quos pulcherrimo ordine digestos & in aërem elatos habet. Caudice est crasso, materie pradura & firma. Eius folia partim aceto condita, partim ramis adhuc adherentia accipi: minora sunt ea aliquantum Citri siue Limonera foliis, non tamen adèd virentia, sed parte auersa candidantia: qua verò in ipsis maioribus ramis enascuntur, ad Salicis folia magis accedere videntur. latiora tamen sunt, sed minus longa. Nasçitur interdum in siluis Malica, loco humidiorè.

Benjui pr-
stantiss.

VULNERANTVR arbores vt Gummi (quod est Benjui) maiori quantitate effluat. Nouella, vt dixi, arbores Benjui de Boninas emittunt, quod est ex prouincia Bayros, idq; præstantius est eo quod in Sian nascitur, natum verò in Sian reliquis generibus præstantius est.

HÆC omnia non sine rei nummarie dispendio didici: siquidem perbellè satisfactum est ei qui mihi & folia & ramos huius arboris attulit, vt æquum erat. Nam præter summam qua his adèundis est siluis difficultatè, maximum subeun-

subeundum est periculum, ob Tigrimum (quas illi Reimones Tigris.
Reimones. vocant) in iis siluis frequentiam.

SI quid verò eis que nunc disceptavi melius intellexero, palinodiam non modo in his, sed & aliis omnibus canere non pudebit.

* Credibile est nostro huic auctori ab aliquo impositum fuisse, qui Ludouico Romano parum æquus erat, aut sanè aliud habuisse exemplar, quàm ea quæ passim Ludouici Romani nomine circũferuntur. Nam lib. 3. cap. 1. de Ormuz agens, *Aquarum*, inquit, *potu suauum, & vinum, que mira caritas: inuaduntur ferè omnia, quemadmodum & nosset auctor hoc loco asserit.* Et lib. 6. cap. 17. de Malaca agens: *Mittit iamen triticum, carnes, per paucaque ligna, nusquam verò aquæ meminit.*

* Hoc Benjui amygdalinum Amatus Lusitanus enatratione 71. cap. de Myrrha, præstantissimum Myrrhæ genus esse censet, quam Dioscorides à loco natali Troglodyneam cognominat.

* Sunt illæ provinciæ supra regnum Malacæ ad fluminum Aux & Menan in Oceanum Indicum influxum, supra Gangeticum sinum.

De Thure.

CAP. VI.

CVM Veteres duo Thuris esse genera tradant, alterum Arabicum, alterum Indicum; de eo nobis differendum existimauit.

PER vniuersam Indiam Thus nasci certissimè est: Thus in India non nascitur. cum quicquid Thuris hic consumitur, & hinc in Lusitaniam euahitur, ex Arabia deferatur. Non possum ergo non mirari à quo Dioscorides lib. 1. cap. 70. (quem tamen & Auicenna lib. 2. cap. 533. secutus est) Thus in India nasci acceperit. De Arabibus minus mirum, qui nigricantem colorem, quo Thus Indicum præditum esse vult Dioscorides, Indum plerumque vocent, vt ex Myrobalano nigro, quem Indum appellant, patet.

CETERVM Thus Arabibus, apud quos solum prouenit, Louan vocatur, nomine ex Greco deducto: Louan. samac. Auicenna lib. 2. cap. 533. Conder, id est Resina (çamac enim illis est gummis, veluti çamac Arabi, id est, gummis Arabicum) Serapioni lib. simpl. cap. 178. Ronder corrupto Ronder. vocabulo. Nam multos Arabes conueni, sed omnes Thus à quoquam

- quoquam eo nomine appellari negant, paucos verò quosdam Conder vocare, & plerosque omnes Louan. Idem à quibusdam Lusitanis qui in Arabia diu vixerunt, intellexit. Addebant & illi arborem qua Thus producit, ab incolis Louan etiam appellari, eiusque duplex esse genus: alteram montanam, alteram in planis nascentem. Montana arbor montibus confragosis prouenit, optimúmque & laudatissimum Thus profert. In planis verò nascens Thus profert nigrum, improbum, quo cum aliarum arborum resinis permixto naues picant & oblinunt, vti nos pice solemus. Ea arbores illius Prouincie Regi cedunt, nec cuiquam Thus colligere licitum est, nisi Regis permissu. Confluere eò Negotiatores ex Adem, Xael, & alijs Arabia locis, & cum Rege de Thuris quantitate quam auecturi sint, & de pretio conuenire solent, modo laudatum sit & legitimum, quod nos masculum vocamus, ipsi Melato appellant.
- Thuris viliss.** LAUDATISSIMI, huc etiam delati, vile est pretium: centena enim libra duobus dumtaxat Lusitanicis aureis emuntur. Improbum interdum cum optimo miscetur, cui nonnumquam & corticum fragmenta inherent, atque huc defertur, sed vilissimi est pretij. Thus ergo nullam aliam adulterationem nouit. Nam quis quaso id adulterare vellet, cum tam vili ematur?
- Thuris vsus.** MULTVS est Thuris vsus apud Indicos medicos in vnguentis & suffimentis. Nonnumquam & in corpus assumitur ad varios capitis affectus & alui profluvia. Sed maxima Thuris pars hinc in Chinatum regionem exportatur (quoniam istuc plurimum eo vtuntur) & in regiones Malacæ vicinas.
- Thuris planitia.** PORRO Thuris arbor humilis est, & folia habet Lentisco similia. peculiariusque est Arabia. Scribunt tamen Hispani in nouo orbe etiam Thus inueniri, sed penes eos sit fides, ego certè de eo nihil pronunciare possum.

De Myrrha. CAP. VII.

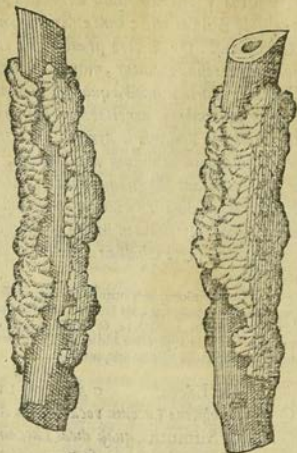
PLVRIMA adfertur etiam ex Arabia ad nos Myr- Myrrha.
rha, que Indis Bola dicitur: tum etiã ex regione Abexim, Bola.
qua Aethiopia est. Qualis verò sit arbor qua eam profert,
aut qua ratione resina eliciatur, numquam scire potui. Il-
lud dumtaxat aduciam, quod à quodam Mercatore, qui in
Melinde & Mosambique negotiabatur, tum à quodam sa-
crifico Aethiopia, Episcopoq; Armenio intellexi: videlicet
genus esse quoddam hominum montanum, & siluestre
(quos Bodoins vocant, linguãque pura Arabica, qua non- Bodoins.
nihil ad Chaldaicam aut Syriacam antiquam accedat, vti
perhibent) quod Myrrham in Braua & Magadaxo terre-
stri itinere adfert, & è Chaldaea regione sic illis vocata se
adferre asserit.

* Qui veterum opiniones de Thure & Myrrha nosse volet, consu-
lat Theophrastum libr. 9. cap. 4. de Historia plantarum, & Plinij na-
turalem historiam libr. 12. cap. 14. & 15. Tum legat quæ aliquando
commentati sumus in appendice addita ad Commentarios Gallicos
doctissimi Dodonæi de Historia Stirpium.

De Lacca. CAP. VIII.

QVAM officina Laccam vocant, eam Arabes, Perse, Lacca.
& Turci Loc Sumutri, quasi dicas Laccam è Samatra, Loc Sumu-
nuncupant: non quòd Samatra sit Prouinciæ Pegu, vbi plu-
rima Lacca nascitur, finitima, sed quòd Arabes, & alij iam
memorati in Samatra gigni putarent. Idem nomen etiam
inualuit apud Prouinciæ Balaguatæ, Bengalæ, & Ma-
laur incolas, quoniam à Mauritanis sic edocti fuerunt. Le-
gitimum tamen earum Prouinciæ nomen est Lac; in Lac.
Pegu verò & Martaban, vbi præstantissima est, Trec, at-
que istuc è Lamay adferri tradunt. Non vocatur aec, aut Trec.
ancusal, vt Pandectarius cap. 13. corrupto nomine appel-
lauit: neque Sac, vt apud Serapionem lib. simpl. cap. 181. Sac.
corruptè legitur.

CETERVM cum ab ipsis incolis, apud quos plurima
nascitur,

nascitur, Trec vocetur, mirabitur aliquis, cur nomē Lac,
Loc, aut Lac inuenerit. Sed hanc fuisse causam conijcio:
quòd hoc medicamentum in Loc siue mellis crassitiem dis-
solueretur cum ad insiciendum, tum vt eius esset vsus in me-
dicina. Praestaret tamen semper natium prouinciarum, in
qui bus

quibus medicamenta nascuntur, nomen seruare, quòd hac immutatio multorum errorum occasionem præbere soleat.

PORRO Pegu & Martaban incolæ eam Samatram exportabant, & inde Piper in suam regionem reuehebant.

QVIDNAM esset Lacca, quomodo pararetur, & vbinam gigneretur, diu dubitavi. Nam adfirmabant nonnulli in Pegu flumina exundare atque alueum suum superare solere, aqua deinde defluente, in lutum quod remaneret bacillos ab incolis inuici, in quibus prægrandes formicæ nascerentur, & ea quidem alata, quæ multam Laccam accumularent. Percontanti autem an eorum quæ narrassent oculati essent testes, tantum sibi fuisse otij negabant, ut hæc adeò diligenter animaduertent, sed famam vulgarem eam esse. Conueni tandem virum apprimè honestum & curiosum diligentemque, qui istic fuerat. Dixit is vastam arborem illic inueniri, foliis quodammodo Pruni, in cuius furculis & minutioribus ramis magna formicæ, in terræ visceribus aliisque locis enata, hæc Laccam elaborarent (ut apes mel conficiunt) materiam ex ipsa arbore exsugentes. Hos deinde ramulos, ab arbore reuelli atque in umbra siccare, donec decideret ramuli; Lacca autem ipsa veluti in tubulos concretam aneret: interdum tamen ligni fragmenta inherere. Meliorem tamen censeri, quæ sincera esset, lignique fragmentorum expers: eam verò cui inhererent fragmenta, deteriolem censeri. Inueniri etiam solidam & minimè sinceram, quam postea colliquarent, & in pollinem reducerent, eamque viliolem censeri, quoniam multam terram admixtã haberet. Deinde negotium dedi quibus slam qui Pegu profecturi erant, ut an ita se res haberet, diligenter perquirerent; sed h̄ retulerunt verissima cum dixisse. Idẽ postea verum esse didici in Balaguatē profectus, vbi nõnnulla nascitur, & reseruitur, quam deinde in proximos portus exportent.

Varia de
Lacca sen-
tentia.

Laccae histo-
ria.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Berifera ar-
bor.

in se-

in secundo Libro mentionem faciemus) reuulsus, cui multa inherebat Lacca. Sed quoniam exigua admodum quantitate prouenit, aduersante calis temperie, negligitur. Multi tamen se vidisse in iis arboribus affirmarunt. Formicas autem hanc Laccam elaborare inde manifestum est, quod plerumque ale formicarum Lacca permista conspiciuntur.

PRÆMANS A autem hac Lacca, pulcherrimo rubro colore insicit (que est deligendi ratio) & ex ea bacilli illi, quibus in obsignandis epistolis utimur, cōficiuntur, admixtis iis coloribus, quos maxime expetimus. Iisdem & fabri lignarij lineas ducunt. Hac verò Lacca implent etiam cum Aurifabri, tum Argentifabri vasa maiora aurea & argentea.

NON est autem ea arbor in qua Lacca elaboratur, Myrto similis aut facie aut magnitudine, ut aliqui volunt, sed interdum in Nucis iuglandis magnitudinem excrescit, interdum minor est.

AVICENNA lib. 2. cap. 432. Paulum secutus, Laccam, quam ipse Luc vocat, Myrrha per similem facit, atque odoratam esse scribit, deberèque cum delectu sumi, eosque reprehendit qui eam Carabe similem faciunt: nonnullas tamen facultates Carabe similes habere. Existimo autè Auicennam Laccam non nouisse: siquidem neque Myrrha similis est, quoniam hac in extimis ramis elaboretur; Myrrha verò ex ipso arboris trunco extillet: neque item odorata, veluti Myrrha est, tametsi Auicenna ibidem odoratam esse contendat. Quod Bellunensis Luc verterit, fieri potest, cum ita in veteri exemplari inuenisse. Attamen nunc omnibus Arabibus Loc-sumutri dicitur. Errat similiter, quòd similes illi cum Carabe facultates tribuat. Carabe enim glutinatoria est & adstrictionis particeps. Lacca verò obstructions aperit.

CETERVM erroris ansam Auicenna prebuisse puto, quòd Laccam Cancamum Dioscoridis esse aestimavit, cum

tamen

Formicæ
Laccam elabo-
rant.

Laccæ plan-
ta dissimilis
Myrto.

Lacca neque
Myrrhæ si-
milis, neque
odorata.

Laccæ facul-
tates Carabæ
dissimiles.

Lacca non
est Cancam-
um.

tamen planè diuersum sit à *Lacca*, quæ minime, vt diximus, odorata est: *Cancamum* verò ad suffimenta vsurpatur, quod grati odoris est indicium. Præterea eius error ex eo manifestus est, quod duo diuersa capita descripserit, in altero ibidem *Cancami* descriptionem enarrans, in altero de *Cheichem* agens, quasi diuersa essent simplicia.

Cheichem.

SERAPIO libr. simpl. cap. 181. de sententia *Diosc.* & *Aathabarc*, (quem nonnulli *Paulum* putant) gummi esse ait arboris in *Arabia* nascentis, *Myrrham* quadam tenuis referens. Deinde ex sententia *Rhasis*, in ramos *Sorbi* quam ipse *Guberam* vocat, è calo delabi dicit. Postremò, *Lacca*, inquit *Isaac*, res quadam est rubea, quæ tenuibus lignorum furculis inheret. Coquitur hæc, & ex ea panni rubeo colore inficiuntur, quam insecturam *Chermes* appellat. Ceterùm *Lacca* ex *Armenia* desertur. Hæc sunt *Serapionis* verba.

Gubera.

SED, quod pace tanti viri dictum volo, *Serapioni* ignota fuit *Lacca*, quoniam *Dioscoridis* *Cancamum* esse putauit. *Laccam* tamen à *Cancamio* diuersam esse iam diximus, nullique *Græcorum* cognitam fuisse asserimus.

Lacca veteribus fuit ignota.

LACCAM autem in *Arabia* non nasci palam est, quoniam in *Arabiam* ex *India* deportatur: Similiter nec in *Sorbi* ramos delabi, neque etiam *Mespili*, vt nonnulli perperam verterunt, cum nullæ sint per vniuersam *Indiam* *Sorbi* aut *Mespili*. Sed nec in *Armenia* nascitur, nec etiam est *Chermes* *Arabum*, cum id nihil aliud sit quam *Coccum* insectorium *Græcorum*.

QUANTVM verò hallucinentur *Monachi* qui in *Mesuen* scripserunt, dist. 1. cap. 48. *Sanguinem Draconis* vulgo vocatum *Cancami* loco substituentes, doctissime *Matthioli* multis argumentis ostendit suis in *Diosc.* comment. artis lib. 1. cap. 23.

EORVM item opinio, qui *Dioscoridis* *Cancamum* *Benjui* esse volunt, magis erronea est, quam vt reselli de-

Benjui non est Cancamum.

C

beat:

beat: siquidem non nascitur in Arabia, vti de eo commentantes diximus.

VERVM si mihi dicere licet quod sentio, in ea sum opinione, vt nos legitimo Cancamo minime carere putem, & Laccam etiam legitimam nos habere, quam ex India omnes Mauritani petunt, eaque etiam in suis compositionibus vtuntur, veluti in Dialacca, quam ipsi Dallacca vocant.

Dialacca.

Cancamum
quid sit.
Anime.

ERIT autem Græcorum Cancamum, mea sententia, id quod nos Anime vocamus*, ad suffumēta idoneum, quod in Lusitaniam ex Aethiopia Arabia finitima, aduehitur. Si quis verò aliud proferat quod Cancami descriptioni magis conueniat, sententiam mutare paratus sum.

HALLVCINANTVR verò qui Anime in Bresiliانا regione inueniri contendunt, & genus illud picis siue Bituminis Resinae, in Siruam, vt aiunt, non procul à Maluccis repertum, Anime esse credunt. Nam eius picis multa copia huc ex Samatra aliisque regionibus aduehitur qua picandis nauibus vtuntur. Sed nec odore præditum est Cancamo simili, & dumtaxat resinam aut quoduis vulgare gummi olet.

*Etiamnum ea Lacca quæ ad nos aduehitur circa ramulos elaborata est, & quamuis prædura & exsucca, præmansa tamen spiritum efficit sanguineum, quod probuatus est indicium: imò alutas & coria veruicina ea contusa, & vrima veteri macerata, rubro colore ex altera parte infici quidam volunt. Itaque verisimile est, illam adhuc recentem eas omnes notas obtinere quas noster Auctor Laccæ tribuit.

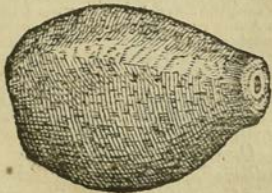
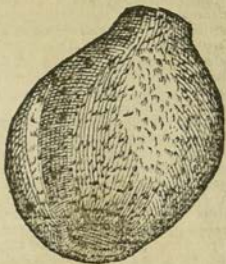
Anime.

*Eiusdem est sententia Amatus Lusitanus suis in Dioscoridem Commentariis lib. 1. cap. 1. Est verò Anime gummi quoddam Lusitanorum navigationibus in Europam allatum, cuius tria inueniuntur genera. Primum fuluiscit, & pellucidum est, planeque nobilissimum illud succinum crudum æmulatur. Amatus hoc genus Cancamum esse, à Brisoto Gallo edoctus, loco iam dicto contendit. Alterum genus nigricat, & ferè simile est taurino glutini, siue illi resinæ quam officinæ Colophoniam vocant. Id Amatus Myrrham aminneam Dioscor. esse vult. Tertium genus pallidum est & resinacei retortidumque. Omnia verò iucundum in suffumigiis spirant odorem, idemque videntur temperamentum sortita. Posteriora tamen duo degustata, magis siccare & amarescere deprehenduntur.

D E Ani-

Dē Anime (quod nescio cur Animum vocet) in hanc sententiam Amatus Enarrat. 23. cap. de Cancamo: Est igitur Cancamum gummi quoddam, quod ex Guinca, Africae & in insulis illi circumiacētibus Lusitani nostri adferunt Animum appellantes. Decidit enim gummi hoc, ut testantur illi, ex proceris arboribus, folia Myrti habentibus, quod album reperitur, & aliud subnigrum Myrrhae quodammodo per simile, odoratum, quod Dioscorides illis de causis tamquam improbum cōmemorat, & Mineam. (*Diosc. habet Animum, Galenus tamē Minam meminit*) à terra vnde præcipue nascitur eā appellat, quâquam

BDELLII CORTVSI FRUCTVS.

C 2

Seraipo

Serapio Amineam nominet. Vnde Lusitani nostri corrupta dictione, pro minea vel aminea Anijmum vocent, & eo mulieres maximè pro suffumigijs, & medici contra dolores à frigiditate ortos præcipuè vtuntur. Hanc verò assertionem primò adstruxit Brisotus Gallus, vir magna eruditione præditus, qui cùm apud Lusitanos ageret, vt inde ad Indos cupidus cognoscendi rerum nouarum, nauigaret, gummi hoc vidit, quod Cancamum esse dixit. Proinde, cùm Cancamo opus fuerit, Lusitanorum Anijmo deinceps vtitur.

Myrrha.

ITEM Enartatione 71. cap. de Myrrha: Myrrha verò minea vel aminea dicta, hodie quoque in Lusitania & vnuerfa Hispania paucis mutatis literis habetur, vt cap. de Cancamo diximus, gummi scilicet anijmum appellantes, cuius duo genera habentur, album & nigrum. Nam album Cancamum esse ex Brisoto didicimus: nigrum verò minea hæc Dioscoridis Myrrhà est, quæ ex proceris arboribus decedit, nullo cogente artifice, aut vulnere in arbore factò. Hæc Lusitanus. Verùm non desunt etiam qui Anime legitimum Bdellium esse putent, ob multas quas habet notas cum Bdellij historia communes, quam apud Diosc. lib. 1. cap. 69. & Plin. lib. 12. cap. 9. atque alios videre licet, quò lectorem remitto.

CETERVM cùm hanc Epitomen conscriberem, dono acceptè à Jacobo Antonio Cortuso Patricio Patauino, clarissimus vir Rembertus Dodonæus medicus Mechliniensis, exoticos nonnullos fructus, inter quos nucem Fauisell duorum generum, Sycomori & Bdellij fructum, & Fagaram Serapionis, quos mihi pro nostra amicitia liberaliter communicauit. Hanc itaque occasionem nactus exhibendi fructus Bdellij iconem, nolui committere quin eam hoc loco adicerem cum breui quadam descriptione. Cuius sanè, Fagaram, de qua postea, & Sycomori cognitionem Cortuso acceptam fero.

Bdellium.

EST verò Bdellij fructus à Cortuso missus iuglandis nucis magnitudine, aut etiam amplior, triangulari ferè forma, oblongiore tamen, & ad sicum quodammodo accedente, odoratus, colore subcinereo, durissimo putamine, quod prægnans esse & nucleum continere videtur.

BDELLII historia apud Auicennam cap. 115. valde mutila & confusa est. Dioscorides aliique Græci gummi Bdellij dumtaxat meminertunt. Plinius tamen lib. 12. cap. 9. arboris etiam Bdellij meminit in hunc modum. Vicina est Bactriana, in qua Bdellium nominatissimum. Arbor nigra est, magnitudine Oleæ, folio robotis, fructu caprifici naturaque.

SERAPIONIS descriptionem prudens omitto Si quis tamen eam cupit, aut ipsum Serapionem consulat, aut Matthioli commentarios.

NON desunt, qui fructum hunc, quem pro Bdellio exhibui, magis referendum censeant ad Cuci, cuius Theophrastus sub finem secundi capituli lib. tertij, Plinius lib. 13. cap. 9. meminerunt.

De Caphura. CAP. IX.

NON dubiū est, quin multū Arabibus debeamus quibusdam in medicamentis: etenim aliquādo eorum meminertunt,

nerunt, quæ veteribus Græcis neglecta, aut ignota fuere. Quod si interdum plenam descriptionem non reliquerunt, id eo accidit, quod illis hæc regiones ignotæ essent. Nam & ego qui multo iam tempore in hac regione habitavi, summa cum difficultate veram & genuinam Aromatum notitiam consequi possum: partim quoniam nostri Lusitani, tamen si magnam partem orbis nauigant, solum solliciti sunt quas merces quibus ex regionibus maiori cum questu sint euecturi, quasue inuecturi; vt verò sciant quæ in singulis quas adeunt regionibus, quaque forma arbores nascantur, & num fructifera sint nec ne, possintne cum nostratium quibusdam comparari, minime curiosi: tum etiam quod propter ingrauescentem ætatem singulas regiones mihi adire non licet, nec etiam si velim, concedatur ab harum Prouinciarum præfectis & Gubernatoribus, qui meæ, propter senectutem & rerum experientiam, vti malunt, quam aliorum Medicorum opera; tamen si eruditi viri non desint. Quamobrem culpandus non sum, si interdum nonnulla cum dubitatione profero.

CETERVM vt ad institutum reuertamur, Capur Capur, Ca-
& Cafur omnibus Arabibus dicitur; quoniam apud eos fur.
literæ f & p magnam inter se habent affinitatem. Quod Caphuræ
si à quibusdam illi alia induntur nomina, aut exemplarium duo genera.
deprauatorum vitio id accidit, aut ipsos auctores deceptos esse credendum est.

EST verò Caphura, nobile medicamentum (cuius nec Galenus, nec quisquam veterum Græcorum meminit, præter Aëtium è recentioribus, tamen si Serapionis vulgata exemplaria Dioscoridis auctoritatem citet, falso tamen id illi accessit) duorum generum, Caphura videlicet de Burneo, & quæ ex China aduehitur. Caphura de Burneo nūquam vsq; ad nostras regiones penetravit, saltem cum istic essem videre non contigit: nec id mirum, quandoquidem huius

Caphura de
China.

libra tanti emitur, quanti centena libra eius qua ex China adfertur, qua secundum genus est, eaq; in Europam deferitur, in panes orbiculares coacta, quinq; digitorum diametri. Et quoniam ita coacta est, compositum medicamentum videtur non simplex.

Caphura de
Burneo.

EA Caphura de Burneo qua magnitudine est Milij, aut paulo maior, maxima ex parte vilior est. Conficiunt enim Gentiles, Baneanes, & Arabes qui eam emunt, eius genera quatuor. Namque diuidunt in caput, in pectus, in crura, et in pedes. Eius qua ex capite est libra, pendit pardās octoginta: (est verò Pardān* moneta aurea apud Indos genus quod conficit decem regales Castellanos) qua ex pectore, aureis viginti: qua ex cruribus, duodecim: qua ex pedibus, quatuor, aut ad summum quinque. Curiosiores nonnulli quatuor instrumenta cuprea sumunt inaequalibus foraminibus pertusa (qualia qui vniones vendūt habere solent) per qua Caphurā transmittunt. Ea qua per instrumentum maiuscula foramina continēs transmissa est, certum habet pretium: qua per instrumentum mediocre, aliud: qua per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transmissa est, aliud etiam pendit pretium. In ea verò discernenda ad o sunt experti Baneanes isti, vt Caphuram Caphuro permixtam dextrè distinguere norint, pretiumque iustum imponere; nec facile inueniatur, qui eos fallere possit.

Baneanum
industria.Caphuræ
historia.

MVLT A nascitur hæc Caphura in Burneo, Bairros, Samatra, & Pacen. Nomina autem locorū in quibus Serapio et Auicenna nasci tradunt, magna ex parte sunt corrupta. Nam quā Serapio lib. simp. cap. 344. de Pansor vocat, est de Pacen in Samatra insula: Quam Auicēna lib. 2. cap. 134. Alçuz* appellat, de Sōda esse potest, qua insula est Malacca vicina: Quam verò Serapio ex regione Calca aduchi tradit, corruptū est vocabulū, debebatq; è Malacca dicere, quandoquidem in Bairros loco Malacca vicino nascitur.

EST

EST autem Caphura gummi, (non medulla, aut cor, vt Auicenna, loco supra citato, et alij quidam putarunt) quod in medullium ligni cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exudat. Id vidi in mensa ex Caphura arbore constructa apud Pharmacopolam quendam; deinde in ligno quodam semoris crassitie donato Gubernatori Domino Ioani de Craſto; deniq; in tabella palmu lata apud quendam Mercatorem. Non tamen negauerim, quin interdum in arboris concuum decidat. Principio vero exudat admodum candida sine vllis rubentibus aut nigricantibus maculis: non autem organis elicitur, veluti quidam scripserunt, neque ad candorem conciliandum decoquitur, vt falso Auicenna lib. 2. cap. 134. & Serapioni lib. simpl. cap. 344. persuasum est.

PRO certo mihi relatum est, solere quemlibet prodire huius colligenda gratia; qua vbi cucurbitam impleuerit, si quis eo validior eum cum cucurbita viderit, ilico eum impune posse occidere & cucurbitam auferre, fortuna nimium id illis (vt aiunt) elargiente.

QVÆ ex Burneo adfertur, plerumque admista habet minutissima lapidum fragmenta, aut gummi quoddam, Chamderros illis vocatum, Succino crudo persimile, aut ligni cuiusdam scobem. Sed facile maleficium deprehenditur. Nullam præter hanc adulterandi rationem scio. Nam si interdum rubentibus aut nigricantibus maculis respersa conspicitur; id vitium ex sordidarum & impurarum manuum contræctatione, aut ex madore, contrahi affirmant. Sed facile à Baneambus id vitium emendatur: Siquidem in panno lineo colligatam, in calidam aquam clam demittunt, addito sapone & Limonum succo, deinde probe elotam in vmbra siccant, & multò candidior redditur, nò multum de pondere decedente. Id ab amico quodam Baneane fieri vidi, qui hoc secretum mihi credidit.

VTRIVSQVE generis meminisse videtur Serapio,

Caphuræ
colligendæ
ratio.

Caphuræ a-
dulterium.
Chamder-
ros gummi.

Caphuræ
expurgandæ
ratio.

40 loco sup. citato; sed obscure admodum, cum ait maiorem quantitatem esse de Hariz, minorem tamen esse quam qua à Sim adfertur. Quod sic intelligendum puto, maiorem quantitatem ex Chinceo adferri, maiorq; forma esse, quam qua ex Burneo aduehitur; quandoquidē eius quantitas drachma maior non inuenitur: panes verò siue orbiculi ex Chinceo allati, quatuor sunt vnciarum, aut eo ampliores.

Caphurę arboris historia.

A VIRIS fide dignis mihi relatum est, Arborem esse Nuci iuglandi similem, foliis tamen candicantibus, salignis similibus. fructum aut florem haudquaquam se vidisse, fieri tamen posse vt vtrumque ferat. Illud autem certò scio, materiam esse cinerei coloris, fagina. serè similem, interdum nigriorem, nec eam quidem leuem aut fungosam, vt retulit Auicenna libr. 2. cap. 134. (nisi fortè etate iam caducam & emortuam viderit) sed mediocriter solidam. Addunt plerique vastam & præaltam esse arborem, latissime sese fundentem, & aspectu perpulchram.

FABVLOSVM est quod ad eius umbram omne animalium genus confugere aiunt, vt ferociora animalia euitent.

Serapionis aliorumque lapsus.

Nec minus fabulosum est, quod quidam Serapionem lib. simp. cap. 344. secuti scribunt, huius largioris prouentus augurium esse, cum frequentibus fulgetris calum coruscet, aut crebro tonitru constrepit. Nam cum insula Samatra (quam nonnulli Taprobanam faciunt) & circumiacentia loca Linea æquinoctiali vicina sint, multis tonitribus subiecta sint necesse est, eamq; ob causam singulis diebus imbres aut leues pluuias habent. Singulis itaque annis Caphura abundare debet. Ex quibus patet, tonitru largioris Caphura prouentus causam aut indicium non esse. Nonnullis Caphura de China composita videtur ex eius parte qua ex Burneo aduehitur. Affirmarunt præterea mihi, panes illos orbiculares qui ex China aduehuntur, compositos esse, quoniam Ca-

Samatra insula.

Taprobana.

Caphura de China.

nam Caphura de Burneo in Chinceo deferatur, ideo eius incolis expetita, vt eam alteri viliori permisceant. Cui opinioni suffragantur Baneanes de Cambaya, qui pro arcano dicunt, desiciente Caphura de Burneo, solere se eius exiguam quantitatem cum multa Chimensi commiscere, eamq; falso de Burneo, nuncupare. Addunt item isti Baneanes, Chimensem Caphuram compositum esse medicamentam, quod temporis lapsu euaporet & corrumpatur: Caphuram verò de Burneo minime.

M I H I sanè compositum medicamentum non videtur, tamen si Manardus in Comp. Mes. dist. 8. contra sentire videatur. Sin verò sit, ex duobus Caphura generibus constari necesse est. Nam tamen si euaporet, non est tamen admodum corruptioni obnoxia: quod indicium est minime compositam aut ficticiam esse, quandoquidem composita corruptioni magis obnoxia esse soleant. Itaque cum Rhabarbarum vix quadrimestre illud, quo in hac regione pluit, ferre possit, multum sanè est Chimensem Caphuram incorruptam hic in India manere.

A V E N R O I S 5. Colliget. cap. 56. aliud Caphura genus facit longè à superioribus diuersum, scribitq; Ambarum eius Caphure genus esse. Cum autem eius opinionem Cap. de Ambaro satis abundè confutauerimus, plura de his agere superuacaneum esse iudico.

S C R I B I T Andreas Bellunenſis in suo Dictionario secundum Arabes, aquam Caphuratam ex arbore Caphura stillare, eamq; cum arbore calidam esse tertio ordine. De hac aqua à multis cum Medicis, tum Mercatoribus sciscitatus sum, neminem tamen inuenire licuit qui eam se vidisse assereret. Quare facile adducor, vt credam Bellunenſem cum in hac aqua describenda, tum in eius temperamento lapsus esse.

S C R I B V N T Ruellius, libr. 1. cap. 21. & hunc per

Caphura
Ria: bina
nulla.

omnia secutus Matthiolus, in libr. 1. Diosc. cap. 75. vterque
verò ex Serapione, hanc Caphuram ceteris bonitate præ-
stare, quæ a Rege quodam Ribah (qui primus de alb. andæ
Caphura rationem adinuenit) Riachina sit denominata.
Ego verò ut id credam, adduci non possum, quandoquidem
India Reges potentiores sunt, quàm ut tali mangonio ope-
ram dare opus habeant.

RHASES de re med. lib. 3. cap. 22. eam frigidam &
humidam, Auicenna lib. 2. cap. 134. verò, quem plerique se-
quuntur, frigidam & siccam tertio ordine constituit.

Caphura
frigida est.

IN ea aliquando opinione cum multis recentioribus sui,
Caphuram calidam esse, ob illum odorem & partiũ tenui-
tatem quibus prædita est*. Sed posteaquam experimento
didici in Ophthalmis & oculorum inflammationibus, tum
etiã adustis impostam, niuis frigiditatem retulisse, ilico
sententiam mutavi. Adde, quòd omnes apud quos nascitur,
frigidam asserunt. Neque verò obest quòd odorata sit, quan-
doquidem ob paruum tenuitatem facile euaporat & ex-
halat qui in superficie est odor, contra quàm in Santalo &
Rosa, quæ ob suam adstrictionem odorem in se retinent.

Caphura vi-
gilias exci-
tat.

REFERT Auicenna lib. 2. cap. 134. vigilias excitare
Caphuram. Qui fieri autem id potest, quandoquidem ipsius
testimonio frigida est, soleant quæ frigida somnum conciliare?
Somnum quidem inducit foris aut intus exigua quantitate
vsurpata. Si quis verò sæpius odoretur & naribus adhibeat,
cerebrum exsiccat, & vigilias creat. Magnus eius vsus est
his in regionibus, multis in rebus, tum etiã in cibis.

Perdan.

*Perdan monetæ aureæ Indicæ genus Ludouicus Roman. libr. 4.
naug. cap. 4. describit forma angustiore contractioreque quàm sint
Saraphi Babylonici, sed longè crassiore: cui ab altera parte pro super-
scriptione bini sint insculpti dæmones, ab altera verò nescio quid li-
teris exaratum cernitur. Mendosus tamen est codex, & Perday pro
Perdan legit.

*Postremæ editionis exemplaria non meminerunt Alszuz, sed Al-
kanfuri dumtaxat, & atagiæ, deinde alceid, & aletoek.

*Cõsultendus in hac re Matthiol. cõmentariis in Diosc. lib. 1. cap. 75.

De Ca-

De Cate, siue Lycio. CAP. X.

QUONIAM ad gingivarum mollificationem & relaxationem Indi medicamento ex Betre, Arecā, & Cate composito plurimum vruntur, de singulis commentandum aliquid erit. Sed quoniā ordo sic postulat, de posteriore videlicet Cate, medicamento cum amaritudine adstringēte, hoc loco agemus, de duobus prioribus suo ordine acturi.

PLVRIMVM nascitur in Cambaya, praesertim Baçaim, Lycij nata-
 Maiora, & Damian, vrbibus Lusitania regi parētibus. Pro-
 uenit etiam in continenti Goā, alijsq; plurimis locis, sed
 non tam abundanter vt supra enumeratis, è quibus merci-
 monij gratia exportatur magna quantitate in Chinaram
 regionem: in Arabiam verò, Persiam, & Coraçone, me-
 dicamenti causa, & pauca quantitate. Magna autem co-
 pia in Chinaram regionem & Malacā deportatur, quo-
 niam in masticatoris plurimus eius cum Betre est vsus.

EIVS nomen apud omnes enumeratas nationes est
 Cate, in Malaca Cato.

Cate, Cato.

QVOD verò hoc nomen Cate, aut paululum im-
 mutatū, apud Arabes, Persas, reliquasq; huius Asiae natio-
 nes obtinuerit, in causa esse puto, quòd maxima pars eius
 in Malaca regno absumitur, vbi idē nomen obtinet: quem-
 admodum in Costi vocabulo accidit, quod licet Vplot ea
 prouincia, vbi plurimum gignitur, dicatur, ab omnibus ta-
 men ferè Indis Pucho lingua prouincia Malacā vocatur,
 quòd istic multus eius sit vsus.

Vplot.

Pucho.

CETERVM arbor ex qua hic succus extrahitur, ma-
 gnitudine est Fraxini, folio minuto Erica vel Tamarici
 * simillimo, perpetuò virente: florere aiunt, sed fructum
 ferre negant: multis spinis horret: materies ligni robusta,
 dura, densa, ponderosa, nec, vt aiunt, putredini obnoxia,
 siue solibus exponatur, siue aquis immergatur: quam ob
 causam ab incolis Lignum semperuiuum nūcupatur. Ex eo
 propter

Lycij histo-
 ria.

Lignū sem-
 peruiuum.

propter duritiem & pondus pistillæ sunt deglumanda ori-
zæ idonea in mortariis ligneis sex palmos in ambitu conti-
nentibus. Incole eam arborem Hacchic vocant: cur autem
ipsum succum Cate vocent, nulla ratione consequi possum.

Hacchic.

Lycij extra-
hendi ratio.

Nachani
quid sit.

PORRO succi extrahendi hæc est ratio. Ramos huius
arboris minutim concisos elixant, deinde contundunt, post-
modum cum farina Nachani* (sementis est nigra &
minuta sapore Secales, conficiendis panibus apta) & cuius-
dam nigri ligni, quod istic nascitur, scobe (interdum etiam
sine eo) pastilli aut tabellæ formantur, quas in umbra sic-
cant, ne solis ardore earum facultas euaporet.

Lycij vites.

OPTIMUM est medicamentum non modo ad confir-
mandas gingiuas, & desiccandum & cōstringendū, verum
etiam ad alui profluvia curanda, oculorumq; dolores tol-
lendos, in quibus plerumque optimo cum successu vsus sum.

NUNC superest, fueritne Cate veteribus cognitum,
examinemus.

Cate, quid
sit.

Hadhadh.

EGO, si mihi dicere licet quod sentio, omnino existimo
nostrum hoc Cate nihil aliud esse, quam Græcorum &
Latinorum Lycium. Nam eius extrahendi ratio ab omni-
bus eadem describitur, iisdemque facultatibus pollere cen-
setur quibus nostrum Cate. Huc adde quod Indicium Ly-
cium præfertur cum à Dioscorid. lib. 1. cap. 114. & Plinio,
lib. 24. cap. 14. tum à Galeno, lib. 7. simpl. Vocatum autem
est à Græcis Lycium, quoniã in Lycia primum inter Græ-
cos eius vsus repertus sit, optimumq; istic nasci eo tempore
censerent. Præfertur etiam Indicium Auicenna, lib. 2. cap.
399. & Serapioni, lib. simpl. cap. 7. qui id Hadhadh ap-
pellant, easdemque illi facultates tribuunt, quas Græci &
Latini. Auicenna vult in eius penuria Arecam & Santa-
lum substitui.

RECENTIORES aliquot è Periclymeni succo suc-
cedaneum eius parant. Sed si Lusitani Pharmacopole in-
conquiren-

conquirendis legitimis medicamentis diligentiores essent, & in edibus Indicis * nuncupatis Olysi pone requirerent, posset eius tum etiam Fausel siue Areca magna copia classe regia Fausel. in Lusitaniam deferri.

* Dioscoridi Lycium folia buxi habet, & pusilla est arbor. Itaque longè alia cèrenda est quàm ea cujus nostro Auctori describitur. Tamen non satis sibi constare videtur Dioscorides in Lycij descriptione, si modò postrema capitis de Lycio pars, Dioscoridis sit.

* Huius sementis etiam meminit is qui naufragium Navis S. Benedicti nomine, quæ paulo supra promontorium Bonæ spei ad scopulos allisa est, descripsit, atque Sinapi similem esse, sed nigriorem, cuius farina in panes orbiculares subacta vescuntur tota illa Æthiopiæ ora maritima præsertim inter fl. S. Christophori, & eum qui à S. Lucia nomen accepit.

* Sunt verò et des Indicæ, vastæ concamerationes sub Regio Palatio, in quibus asseroantur non modò Aromata, sed omnis generis merces quæ ex India Vlysi ponem Liburnicis tegiis aduehuntur.

De Manna.

CAP. XI.

AN Manna Græcis cognita fuerit, à recentioribus satis disputatum arbitror *. Ego paucula dumtaxat hic subiiciam, quæ silentio prætereunda non duxi.

EIVS igitur tria agnoscimus hic genera, ex provincia Mannæ tria genera. Vzbeque deportata.

PRIMUM genus vtribus conseruatum, sapore saui mellis, Xirquest, aut Xircast vocatur, id est, Lac ex arbore Quest nūcupata: nā Xir lingua Persica Lac sonat, nos corrupto nomine Siracost nancupamus. Est autē ros quidam in eas arbores delabens, aut gummi ex eis destillans.

ALTERVM genus dictū Tiriambiā aut Trungibim, vt vertit Bellunensis, in Carduis nasci ferunt, granis quàm Coriādrum maioribus, colore inter russum & rubentem medio, quæ ex tribulis decutiuntur. Vulgus Plante fructum esse putauit, sed Gummi aut Resinam esse rescitum est. Huius vsus præfertur à Persis ei qua vitimur, quoniam eam qua vitimur, pueris exhibere non audent, nisi decimum & quartum annum excefferint. Ego tamen ab eo tempore quo huc delatus sum, ea vti non destiti, & sine mo-

sine molestia purgare semper deprehendi.

- III. TERTIVM genus magnis glebis aduehitur, admissis plerumque solis. Calabrine persimilis est hac Manna, plurisque aslimatur: defertur autem ex Baccora vrbe Persica admodum celebri.

Mannæ genus aliud.

ADUEHITVR interdum Goam in vtribus aliud genus ex Ormuz emporio, melli candido depurato persimile: sed facile corrumpitur in hac regione, propterea quod vitreis lagenis non asseruetur.

• Consume commentarios Matthioli in lib. 1. caput verò 71. Dioscoridis. Illic enim tum veterum Græcorum, Linnorum, & Arabum opiniones recenset, tum etiam recentiorum sententias de Manna refellit. Eius verò, auctorumque nostri, atque adeo omnium qui de hac re hæcenus scripserunt, opiniones refutat Donatus ab alto mari tractatu de Manna.

Meminit etiam Mannæ Bellonius lib. 1. obseruationum, sub finem cap. 65.

De Tabaxir. CAP. XII.

Spodium vasicum.

CVM Spodium tam multas Arabum magni nominis & insignis doctrine Auctorum compositiones ingrediatur, quas intrò assumere licet: non mirum est, si dubitatio orta sit, an illorum Spodium cum Græcorum Spodio, quod metallicum est, & minimè intrò assumi potest, idem sit. Sed, ut verum fateamur, vnicum est in orbe Spodium, siue Pompholyx, ab Arabibus Tutia vocatū, in cuius penuria Græci ἀρτιάζοδα parabant.

HVIC autem dubitationi & errori ansam præbuit Terentianus ille Dauus omnia turbans, Gerardus Cremonensis, in Rhas. ad Alm. libr. 3. cap. 36. qui Tabaxir Arabum interpretatus est Spodium, cum non minus inter se differant, quam albus & ater color. Eius errorem omnes Arabum interpretes Latini secuti sunt, Tabaxir Spodium vertentes.

PERICVLOSÆ autem sunt vocabulorum versiones & immutationes, præsertim in re medica, debentque medica-

medicamentorū nomina potius non interpretata relinqui,
quam perperam Latina reddi.

CETERVM, vt ad rem redeamus, Tabaxir voca- Tabaxir.
bulum est Persicum, ab Auicenna lib. 2. cap. 617. & aliis
Arabibus à lingua Persica desumptum, nihilq; aliud sonat
quam lacteus humor, aut succus liquorue alicubi cōcretus:
quo nomine etiam Arabibus & Turcis hoc medicamentum
cognitum est.

VOCATUR autem ab indigenis Sacar Mambu, Sacar Mam-
quasi dicas Saccharum de Mambu, quoniam Indi arundi- bu.
nes, siue ramos arboris illud proferentes Mambu vocant.
Attamen nunc etiam Tabaxir vocare cœperunt, quoniam Tabaxir.
eo nomine petitur ab Arabibus, Persis & Turcis, qui id
mercimonij causa ex India in suas regiones exportant.

MAGNO emitur hoc medicamentum pro prouentus Tabaxir mi-
eius ratione. Eius tamen commune pretium in Arabia est, ra caritas.
vt pari argenti pondere ematur.

ARBOR in qua gignitur, interdum magna est, & in- Tabaxir hi-
star Populi proœra: interdum minor, ramos vt plurimum floria.
erectos (nisi quod pulcherrimos quoq; interdum incuruant
ad pergulas & deambulætra, apud Indos frequentia, con-
ficienda) frequentibus nodis distinctos, palmi tamen lon-
gitudine ab invicem distitos, habens; folium Oleæ longius.
Inter singula internodia liquor quidam dulcis generatur,
crassus veluti amyllum congestum & simili candore, inter-
dum multus, nonnunquam verò perpaucus. Sed non omnes
arundines siue rami eū humorē continēt, at ū dūt axat quos
Bisnager, Batecala, & pars Prouincie Malauer profert.

HIC autem liquor concretus, interdū nigricans & ci-
nereus inuenitur, sed non ideo improbatur. Nam aut ob ni-
miam humiditatē, aut quod diutius ligno inclusus perman-
serit, hunc sibi colorem conciliat: non autem ob arborum
incendium, veluti nonnulli putarunt. Siquidem in multis
ramis

ramis quos non contingit ignis, niger etiam inuenitur.

MEMINIT huius Rhazes, libr. de re med. 3. cap. 36. sed omiffa generatione, solas vires recenset. Serapionis autem libr. simpl. cap. 342. exemplar temporis vitio corruptum esse verifimile est, quandoquidem Saraiscir pro Tabaxir legat.

Auicenna
lapius.

AVICENNA lib. 2. cap. 617. vult ex arundinum radicibus crematis fieri: sed eius opinionem falsam esse ex supradictis manifestum est.

σποδός.
Tutia.
Anulpoda
ex ossibus
Elephantii
nulla.

CETERVM σποδός, quæ Arabum est Tutia, aliud, uti diximus, est medicamentum, cuius historiam ex Græcis petendam censeo. Huius panuria antispodium fieri censent nonnulli ex ossibus Elephanti: sed quam id falsum sit, ego iudicare possum, quippe qui Elephantorum ossa nullius esse vsus, sed ea ab incolis abuci sciam.

PORRO, quoniam peruersa Cremonensis interpretatio tot errores nobis peperit, in posterum uti censeo Spodo siue Tutia in medicamentis à Græcis descriptis, qua nusquam nisi externis remediis hoc medicamentum admovent: Tabaxir verò legitimo in Arabum compositionibus, qua ut plurimum intus in corpus sumuntur.

Tabaxir fa-
cultates.

CETERVM ex Medicorum tum Indorum, tum Arabum, Persarum & Turcorum testimonio Tabaxir internis & externis conuenit ardoribus, tum etiam biliosis febribus & dysenteris.

De Tutia.

CAP. XIII.

AVICENNA lib. 2. cap. 703. Tutiam in India inueniri scribit. Huic etiam suffragatus Serapio, lib. simpl. cap. 422. Tutia quoddam genus Indicum esse asserit.

Tutia Lusit-
anorum.

SED ut verum fatear: Nulla per vniuersam Indiam, nobis saltem cognitam, Tutia inuenitur, siue Græcorum σποδός: aut as, aliudue aliquod metallum ex quo constari Tutia possit. Sed ea Tutia qua nos hic vtimur, quamq; in Lusita-

Lusitaniam & Hispanias, reliquasq; occidentales regiones exportant, e metallicis conflata non est, sed ex eorum est genere qua Dioscoridi ἀρτίσποδα appellantur. Mihi enim retulit mercator, harum similitumque rerum curiosus indagator, se certo accepisse à Persicis negotiatoribus, hanc Tutiam in Quirmon Persia regione & Ormuz finitima (vbi etiam laudatissimum totius Persiae cuminum nascitur) fieri, atque conflare è cineribus arboris cuiusdam istic nascentis nomine Goan, que fructum eiusdem nominis profert, cortice & putamine constantem: corticem verò & nucleum, qui putamine clauditur, edules esse. Hanc Tutiam Alexandrinam vocari, non quòd in Alexandria fiat; sed quòd ex Quirmon Ormuz delata, deinde in Alexandriam exportetur, ex qua tandem & Italia & Gallia communicatur.

Goan arbor.

ἀρτίσποδα
Alexadrina.

*Immo vt Matthiolus fuis in Diosc. commentariis lib. 5. cap. 46. uenfer, Cadmia potius ex arariis Germaniæ fornacibus petita utuntur, tum Italiæ, tum Germaniæ atque Galliæ officinæ. Atamen si paulò diligentiores magisq; curiosi essent Pharmacopola, facile Pompholygem ex iisdem fornacibus accipere possent, & sua arsi spoda, quæ, vt idem auctor est, peritumque ex bouum ossibus concrementis patant, omnino reicerent.

De Ebone.

CAP. XIII.

OSSEVM Elephanti non modò in Medicina nullus est vsus (tametsi nonnulli, vt modò retulimus, falso tradant ex his crematis spodium parari) sed nec instrumētis & operibus faciendis. Dentium dumtaxat materies expetitur. Nam quod Aegineta lib. 7. cap. 3. Elephanti ungulas medicum in vsum vsurpari tradit, falsum esse puto.

Dentes Elephanti
dumtaxat
expetiti.

APPELLATUR autem Arabibus Elephanti Fil: (ipse verò dens Cenalfil, quod dens Elephanti est) in Guzarate & Decan, Ati: in Malauar, Ane: in Canara, Açete: Aethiopiibus, Ytembo: nullis verò nationibus quod sciam Baro, licet Simon Genuensis* id affirmet.

Fil.
Cenalfil.
Ati, Ane.
Açete, Ytēbo.
Baro.

NULLIVS in medicina vsus sunt ipsi dentes apud

D

Indos:

Magnus Eboris apud Indos vsus.

Superstitio Indicarum mulierum.

Elephantini dentes non sunt decidui.

Elephanti crudis carnis Aethiopes vescuntur.

Naites.

Indos: sed dumtaxat ab Arabibus & Turcis vsurpantur ex Auienna præscripto in iisdem remediis, quibus nos vtimus. Verùm in operibus & instrumentis monilibusq; fabricandis tantus eorum est vsus, vt ex ea Aethiopia parte qua est à Sofala, vsque ad Melinde, singulis annis in Indiam deuehantur millies sexcenta pondo, præter eos dentes qui ex ple-risque India regionibus conuehantur. Huius Eboris pars in Chinaram regionem defertur: maxima verò & potissima pars Cambaya deuehitur. Est enim certum superstitionis genus à Damone mulieribus eius regionis institutum, vt è vita sublato aliquo ex sanguine iunctis, ilico omnia monilia (quorum viginti ex ebore confecta singula mulieres in brachis gerunt, fiunt tamen & ea interdum è testudinum testis confringant, & posito lactu noua inducant. Ingens verò est apud eos Eboris pretium, pro dentium magnitudine: siquidem minores dentes non adeo magno aestimantur; magni verò, ingentis sunt pretij.

HABENT autem singuli Elephanti binos dentes in maxilla superiore, sed non deciduos & denuo renascentes, vt putarunt nonnulli. Femina verò iis magna ex parte carent, tametsi nonnulla dentibus vnus palmi longitudine prædita sint. Mactantur ab Aethiopibus Elephanti, vt eorum cruda carne vescantur: dentes verò ad nos mercimoniij gratia transmittunt viminibus, siue laqueis colligatos, quod facit vt putem maiora apud eos Elephantorum armenta inueniri, quàm Boum in Europa.

PORRO Elephanti natura melancholici sunt admodum, noctu pauent & insomniis metum incutientibus diuexantur. Sed præsens remedium est: si eorū rectores (Naites lingua vernacula vocantur) illorum tergus insideant, semperq; eos alloquantur, ne dormiant. Alui profluvio plerumque laborant; interdum verò adeò in Zelotypiam rapiuntur, vt effereantur, & quodammodo furibundi reddantur, disrum-

disrumpantq; catenas & vincula. Eius autem mali curatio est, si rectores educant eos in agros, & grauius obiurgent.

CETERVM prater id ministerium quod vehendis oneribus praestant, & tormentis bellicis e loco in locum commutandis, solent bello vtilis esse Elephanti; interdum enim capite & pectore armati e quorum more in bellum educuntur. Sed qui his in praeliis vtuntur, id solum emolumentum referunt, quod aduersariorum acies prosternant: & tamen interdum etiam, veluti intellexi, non sine suorum pernicie retro cedunt. Nonnulli sunt Reges, qui interdum mille huiusmodi Elephantos in praelium educunt, alij plures, plerique pauciores.

Elephantorum vtilitas.

CRUDELE est id spectaculum, quando Elephanti veluti monomachia praerantur: siquidem non modo dentibus singuli suum aduersarium impetere student, sed magno interdum impetu capitibus concurrunt, vt alteruter eorum, capite confracto, in planitiem cadat.

Elephantorum pugna.

FALSVM est quod quidam de maris & feminae congressu tradiderunt; quandoquidem haud aliter congregiatur quam reliqua quadrupedes.

MVLTA Plinius lib. 8. cap. 1. 2. 3. & seq. de Elephantis scribit, sed pleraque parum probanda, & haecenus non experta. Quod vero in Taprobana insula maiores, dociliores, bellicosioresq; Elefantos gigni tradit: verum id est, si Taprobanam intellexerit eam insulam que nunc Zeilan vocatur. Nam, vt postea dicemus, huius insulae Elephanti reliquis omnibus praecellunt, eorumq; imperia reliquos agnoscere scribit. Eius etiam cum Rhinocerote inimicitia meminit idem Plinius, lib. 8. cap. 20. eorumq; pugnas describit.

Taprobana
Zeilan tunc.

EST autem Rhinoceros vastum animal cornu in nare gerens, quod difficulter domari potest. Multos in Cambaya Bengala finitima, & Parane inueniri tradunt, & ab incolis Gandas vocari. Mihi haecenus Rhinocerotem videre

Rhinocerotis historia.

Gandz.

non contigit : illud tamen scio , Bengala incolas eius cornu aduersus venena vsurpare , vnicornu esse existimantes , tametsi non sit , vt ij referunt qui se probe scire autumant .

Monoceros.

CETERVM de Monocero tam incerta omnia ab Auctoꝝibus referuntur , vt illos cum haud quaquam vidisse manifesto appareat . Ego hoc loco referam que à viris fide dignis accepi . Inter promontorium Bona Spei , & aliud promontorium vulgo de Currentes nuncupatum , vidisse se affirmabant * terrestre quoddam animalis genus , licet mari etiam delectaretur , quod caput & iubam equi haberet (minimè tamen marinum equum esse) cornu præditum duos palmos oblongo , mobili , quòdque nunc in dextram , nunc in sinistram obuertetur ; modo illud attolleret ; modo demitteret . Id animal cum Elephante ferociter præliari , eiusque cornu aduersus venena laudari . Eius experimētum factum propinato duobus canibus veneno : alterum enim canem cui dupla quantitate propinatum esset venenum , sumpto huius cornu puluere ex aqua conualuisse : alium vero cui exigua quantitate venenum esset datum , nec exhibitum hoc cornu , statim mortuum corruisse .

Elephanti
docilitas.

CETERVM non modo vernaculam linguam intelligunt , sed etiam peregrinas , si eas edoceantur . Glorie sunt cupidi , beneficiorum memores , iniuriarum vero haud quaquam obliuiscuntur , & vindictæ cupidissimi sunt . In summa , huic animali nihil deesse videtur , vt ratione præditum appareat , præter loquelam : tametsi non desint qui in Cochinchin publicum instrumentum (attestationem vocant) se vidisse asserant , quod referret Elephantum aliquando istuc locutum , petiisseq; à suo rectore (quem in Malauar Naire , in Decam vero Piluane vocant) cibum . At rectorem respondisse , Lebetem in quo illi Orizam coqueret , pertusum esse , eum tamen ad Cacabarium deferret obturandum , deinde illi Orizam se cocturum . Lebetem promiscue sumptum

de sumptum Elephanti ad Cacabarium desert. Is lebetem reparat, sed rimam quam non animaduerterat, inobturatam relinquit. Lebetem cum retulisset Elephanti, Rector in eum Orizam cum aqua coquendam iniicit, sed cum per rimam effluere conspiceret aquam, rursus Elephanti tradit consarcinandum ut ferat. Eum denuo sumptum desert Elephas. Cacabarius de industria lebetem se reparare simulans, rimam auget. Desert Elephanti lebetem ad mare, & aquam haurit, quam dum effluere videt, lebetem intelligit non reparatum; ad Cacabarium redit magno barritu intonans, quasi de eius perfidia conquereretur. Cacabarius tandem lebetem probe ferruminat, & reparat. Sed ei Elephanti non fidens, denuo ad mare profectus, aquam haurit, quam cum continere lebetem animaduertit, domum redit, & orizam in eo coctam edit. Viuunt etiam nunc qui hoc spectaculum se vidisse affirmant, locutum tamen asserere non audent.

RUMORE est Regem Sian, in cuius regno praestantissimi post Zeilanos inueniuntur Elephanti, candidum Elephantum habere, eumque propterea Regem candidi Elephantum per excellentiam appellari.

Rex Sian.
Elephantus
candidus.

RETULIT mihi amicus fide dignus, se duas Elephantorum venationes vidisse, ad quas profectus esset Rex Pegu cum infinita hominum multitudine, siquidem in prima ducenta hominum millia fuerunt. Cingebant illi in orbem totum eum locum in quo Elephanti sua pascua habere norant, deinde paulatim ambitum illum siue hominum coronam contrahentes, tandem in medio comprehenderunt non modo ingentem Elephantorum multitudinem (siquidem ea venatione quatuor millia capta sunt) sed & aliam animantiam, veluti apros, tigrides, partim viua, partim iaculis confixa. Omnes autem Elephantos dimisit, praeter ducentos tum adultos tum iuniores, ne suam regionem Elephanti depulsetur.

Rex Pegu.

Elephantorum
venatio.

pularetur. Eos verò domarūt i: hunc modum. Magnis trabibus eos sepientes paulatim circum, quo concluduntur, in angustius contrahabant, donec singulos Elefantos vix locus caperet: deinde funibus e vimine contextis eorum pedes & dentes vinciebant, vt Elefanti se mouere loco non possent. Hos binis funibus cinctos subibant rectores, & calcibus impetentes, tum baculo ferientes, perpetuo se verberaturos, & tandem fame enecturos minitabantur, nisi essent morigeri. Sin vero essent morigeri, oleo se peruncturos, & cibum subministraturos pollicebantur. Deinde singulos educebant & lauabant, lotus singulis binos Elefantos domesticos & iam domatos admouebant, iuter quos vtrunque coërcerentur. Hac ratione domitos fuisse referebat.

ALIAM præterea Elefantos capiendi rationem idem mihi narrauit, intellexerat idē Rex Pegu ingentē Elephantum in siluis oberrare, vt eum caperet, aliquot Elefantos feminas domesticas committit, prius comonitas ne cum Elephantis congregerentur, sed signis indicarent se primum congreguras vbi ad sua stabula peruenissent. Posteaquā conuenissent femine, statim eas subsecuti sunt Elefanti cum illis pascentes, donec in urbē Pegu, qua admodum vasta est, ducti essent, femina ad sua stabula remearunt, subsequenti- bus eas Elephantis. Eductis inde feminis, solos Elefantos conclusos, eadem, qua supra retulimus, ratione domarunt.

IUNIORES etiā verberibus, obiurgationibus & fame, interdū verò beneficiis domantur. Maiores verò magnis edibus concludunt, que multas habent ianuas angustas, e quibus qui Elefantos domare volunt, iacula & spicula in eos coniciunt, donec iam festi, vulneribusq; & fame propè sint enecti. His demde rectores significant, eos se ita exercitasse, vt feritatem deponerent: quod si humi se prostrauerint, beneficia in eos collaturos pollicentur. procumbunt Elefanti, lauantur, unguuntur oleo, & cibus datur: deinde singulis ferè

Elephantos
domandi ra-
tio.

gulis ferè momentis interrogantur qui valeant, quid petant. His rationibus paulatim edomantur.

MANIFESTVS autem Plinij error in eo deprehenditur, quòd Elefantos minimo suis stridore terri & retrocedere scribit lib. 8. cap. 9. Nam plerumq; sues Elefantorum stabula ingrediuntur, nec eis terrentur, aut eorum presentia quidquam commouentur. Sed & in siluis Maluar multos sues cum Elefantis versari certum est. Illud verum est, quòd mures oderit, quemadmodum idem tradit. Nam si mures in suis stabulis versari senserint, nūquam nisi contorta in se & conuoluta promuscide Elefantum dormient, ne eam mures ingrediuntur & mordeant. eadem planè ratione formicas abhorrent.

Plinij lapsus.

Elefantus mure odit, & formicis.

MIRARI subit, à quo Andreas Lacuna lib. 2. cap. 50. Andr. Lacunæ lapsus. comm. in Diosc. edoctus, fossile & minerale ebur* inueniri scripserit, quandoquidè nihil à veritate magis alienum sit.

Nec minus Fuchsum lib. de Compos. med. miror, qui Fuchsj error. nullibi verum ebur reperiri summo errore scripsit: cum tot sint Elefanti per vniuersam Indiam & Aethiopiam.

*Vulgaria Simonis Genuensis exemplaria huius meminisse non reperio.

Dè Elefantorum docilitate & industria multa apud Auctores leguntur. Sed & recentibus exemplis eorum industria & docilitas est cognita. Nōne Elefantus quem ante aliquot annos hic in Belgico vidimus, quem ad Maximilianum II. tum Cesarem Rex Catholicus mittebat, summum docilitatis & intellectus propemodum humani specimen nobis præbuit? Attamen adhuc erat istior, nec nonum annum excessisse ferebatur.

*Non multum ab hoc animali differre videtur Aethiopum Eale, quam describit Plin. lib. 8. Naturalis historiz cap. 21. Apud eisdem [videlicet Aethiops] & quæ vocatur Eale, magnitudine Equi fluuialis, cauda Elefantum, colore nigra vel fulua; maxillæ apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilita, quæ alterna in pugna sinit, variatque aut infesta aut obliqua, utrumque ratio monstrat.

*Similem planè venandi rationem describit Pausanias in Eroticis, siue lib. 9. in hunc modum: Venatores vbi campum putes vel montanos saltus ad stadia ferme mille in orbem contingenti indagine cincerint, ita vt constanter omnes, quem quisque cepit, in eo ambitu locum obtineant, ad inimicos eadem à omnino forma recessus progressus, feras omnes in medio comprehendunt, & inter eas Alcen & c.

50
Ebur fossile.

AROMATVM HIST.
*Laminulis quibusdam Eboris fossilis, quæ natiuum æmulantur, sed crusta quadam candidissima inductæ sunt, ante biennium à Rasio nostro, omnium Naturæ miraculorum diligentissimo obseruatore, donatus sum. In Italia erui hoc ebur intelligo, & magno in vsu istic esse aduersus virulentorum animalium mortuus.

De Canella.

CAP. XV.

Herodoti fa-
bulæ.

TAM longa difficiliq; via petebantur olim hac aromata, vt perfectam eorum notitiam consequi veteribus haud facile fuerit. Hinc factum, vt innumera fingeretur fabula, quas Herodotus pro veris refert. Et quoniam ingens eorum erat pretium, maiorq; in hominibus lucri cupiditas, adulterabantur aromata, & hac ratione fiebat, vt diuersa illis inderentur nomina, tamen si plerumque eiusdæ essent generis.

Alep Syriæ
emporium.

PROPTER locorum igitur distantiam, & minus frequentatas has regiones à negotiatoribus, probe cognita Cassiæ historia veteribus non fuit. Nam qui eam Ormuz & Arabiam deuehebant, Chineses (vt infra dicemus) erant; ex Ormuz deinde in Alep emporium totius Syriæ nobilissimum ab aliis negotiatoribus transferebatur. Qui verò inde eam ad Græcos deportabant, aut apud se nasci, aut in Aethiopia dicebant, multisq; cum superstitionibus cæci, diuidiq; à sacerdote in ternas partes, quarum vnâ Deo poneret, alteram Regi, tertiam Sacerdotibus*.

* Paulo aliter Plin. lib. 12. cap. 19. Cassia neque Cinnamomum apud Aethiopes nascitur.

CETERVM neque Cassiam, neque Cinnamomum apud Aethiopes, aut Arabes nasci, nostrorum Lusitanorum navigatione palam factum est, qui totam illam oram circumlegerunt, magnâque ex parte terrestri itinere peragrarunt, nullam autem Cassiam aut Cinnamomum vidisse affirmant. Huc adde, quod ipsimet Arabes Canellam dictam hinc petunt, eiusq; pretium apud eos intenditur quoties hinc eò non defertur.

DICET aliquis Canellam quidem apud eos non nasci, & propterea ab Indis petere; sed legitima Cassia & vero Cinnamomo eos non carere, fortè autem à Barbaris

& m-

CANELLÆ FOLIUM ET BACILLVS.

D 5

6 in.

Guinea.

Promontorium Bonae Spei.

& inconditis populis ignorari. Familiares habeo eruditos viros Medicos Arabes, Turcos & Coraones, qui omnes Canellam crassiores, Cassiam ligneam appellant. Præterea nonnulli ex nostris totam Aethiopiam sub Aegypto (quam nunc Guineam vocant) non solum secundum mare, sed & in mediterraneis peragravit, alij ab insula D. Thomæ nuncupata vsq. ad Sofala & Mozambique, & inde Goam penetrantes, alij plerique à promontorio Bonae Spei (cùm naufragium passi essent) vsq. ad Mozambique & Melindam, ita ut utramque Aethiopiam supra & infra Aegyptum perlustrarint; nulli tamen his inspecta est Canella vel Cassia.

CVM igitur orbis numquam ita fuerit cognitus, ut nunc est, præsertim Lusitanis; verisimile est non defutura huiusmodi aromata & celebria medicamenta, qualia sunt Cinnamomum & Cassia: sed abundantiam ipsam, hanc nobis dubitationem parere.

Insula D. Laurentij.

Fructus Caryophyllos oleos.

NEQUE enim (tametsi nostri minimè curiosi fuissent) credendum est ipsos incolas tam nobilita aromata tacenturos. Nam quemadmodum Barbarissima gens, quæ insulam D. Laurentij incolit, mercatoribus, qui eò interdum deuehuntur, fructum quendam Avellanae magnitudine ostendit, quod Caryophyllos redolet: eadem ratione credendum est, Aethiopes Cinnamomum & Cassiam adeò odorata medicamenta nostris demonstraturos fuisse.

Salihacha. Canella est Cassia.

PORRO Cassia lignea Arabibus, Persis, & Indis Salihacha vocatur: à vulgo autem Indorum, eodem nomine dicitur quo Canella: nullam enim inter Canellam & Cassiam differentiam faciunt. Neque, ut verum dicam, quispiam Cassiam à Canella differentem vidit.

CETERVM quòd Canella diuersa Cinnamomi & Cassia nomina indita fuerint, occasionem præbuisse puto mercatores Chineses (nam Annales vrbis Ormuz producit olim quadringentas naues à China vno eodemque tempore eò appu-

ed appulisse) qui cum è sua regione aurum, sericum, vasa murrhina (porcellanas vocant) moschum, cuprum, margaritas, aliasq; huiusmodi merces eueherent, nonnullas ex eis in Malaca vendebant; sandalum, nucem myristicã, mace- rem, Caryophyllos, lignum aloës, contra in suas naues infe- rētes: quæ rursus in Zeilan & Malauar diuendebāt, indeq; sumebant Canellam, ex Zeilan videlicet laudatissimam, & ex Malauar minus selectam: similiter & ex Iaoa, vnde et- iam piper, cardamomumq; euehebant, eaq; omnia deinde Ormuz aut in Arabia oram maritimã perserebant. Inter- rogati autem isti Chineses, quoniam essent hæc aromata, & vnde ea adueherent, fabulas illas narrabant quas recenset Herodotus, vt his commentis earum mercium pretia augeret.

CVM autem que in Zeilan nata esset Canellam, ab ea quam in Iaoa & Malauar sumpserat, differre conspicere- rent, diuersa illis indidere nomina; cum tamen eiusdem ge- neris essent cortices, pro soli caliq; varietate solum differen- tes, vt plerumque idem fructus pro regionum & soli varie- tate suauior fieri, aut à naturali bonitate degenerare solet.

E MENTĒS ergo Ormuz incolæ eam Canellam à Chinesibus, idcirco eam Darchini, quod Persis lignum Chinesense sonat, appellarunt: deinde Alexandriam vehe- ntes, vt eam Græcis ed confluētib; carius venderent, Cin- namomum vocarunt, quod significat lignum odoratum, quasi Amonium ex China delatum. Deteriori autem Can- nelle, que scilicet ex Malauar & Iaoa delata esset, idem nomen quo in Iaoa appellatur, indiderunt, scilicet Cais manis, quod lingua Malaya dulce lignum sonat (hanc cor- rupto vocabulo Cassiam Græci dixerunt) duo diuersa no- mina eidem rei imponentes.

V S V S est autem Auicenna lib. 2. cap. 28. cum Rhase & reliquis Arabibus, vocabulo Persico Darchini, vt plerif- que aliis Persicis solet. Nã Canella cuiuscumq; generis Ara- bicæ Quer-

Canella Zei-
lanitica reli-
quas longè
superat.

Darchini.

Cinnamo-
mum.

Cais manis.

Cassia.

bicæ Quer-

Querfaa.
Querfe.

Cuurdo.
Cameaa.

bicè Querfaa & Querfe dicitur. Reliqua verò nomina Arabibus prodita corrupta sunt, vt Darfihahā & similia. Vocatur in Zeilā Cuurdo: in Malayo, vt dixi, Cais manis: in Malauar, Cameaa. Nam quod Serapio Darchini arborem de China interpretatur, corruptum est exemplar, & hac interpretatio ab Interprete addita.

CETERVM rogatos volo omnes cū Medicos tum Pharmacopæos, vt posthac Cassia loco Canellam deteriorem prescribere desinant, & selectissima vtantur; quandoquidem tanta nunc est eius copia. Tum etiam ne Cassiam duplici pondere pro Cinnamomo in Compositionibus iniiciant, tametsi freti Dioscoridis & Galeni auctoritate.

SCRIBUNT nonnulli, Canellam nostram veterum Cassiam non esse, quod (vt aiunt) nigricans sit, & inodora: aut, si sit, Pseudocassiam Dioscoridis esse potius quam legitimā. Fit interdum, vt etiam hic in India Cassiam admodum deprauatam cum alia inueniamus non exigua quantitate (quoniam aut non bene parata fuit, aut non suo tempore casa) quandoquidem vix Aroma reperias corruptioni magis obnoxium quam Canella est, presertim si diu in naui perstiterit. Est enim hac regio putredini admodum obnoxia, maritimis presertim locis; immò quotidiana experientia videmus Canellam singulis annis multum de sua illa odoris & saporis suauitate deperdere.

Si quis plura de Cassia requiret, legat Maruardum libr. Epist. 8. epist. 1. & Commentarios Matthioli, libr. 1. cap. 12. & 13. qui multis argumentis demonstrant nostram Canellam legitimam Cassiam esse. Sed quod Cinnamomū inueniri negent, in eo falluntur, cū Cassia, Cinnamomum, & nostra Canella vnum idemq; sint medicamentum.

Cinnamomum, Cassia, & Canella idē sunt. Cinnamomi siue Canellæ duo duntaxat esse genera.

ANNOTAVIT Lacuna lib. 1. cap. 13. in edibus Indicis Vlyssipone se omnia Cinnamomi genera à veteribus descripta obseruasse. Sed ego hic in India plura duob. nō obseruauī, vi-

uani, videlicet quod in Zeilan nascitur, & quod in Iaoa & Malabar. Nam quod in Lusitania deuehi solet, Zeilaniticum omnino est. Poterit autem fieri, vt quinque genera bonitate discreta inuenerit, non autem genere diuersa. Quod verò deinde addit de Cinnamomo cū Maria Stiliconis vxore reperto sub Paulo 111. P. M. fabulosum prorsus videtur.

FATENTVR nonnulli, Cinnamomum quidem nos habere, sed non illud Molyiticum, quod à Dioscoride lib. 1. cap. 13. ceteris generibus præfertur; quòdque Theophrastus lib. 9. cap. 5. multis nodis constare scribit. Sed his abunde satisfactum puto is argumentis quæ antè protulimus.

PORRO Cinnamomum siue Canella arbor magnitudine est Olea, interdum minor, multis ramis prædita, non iis quidem contortis, sed rectis ferè: foliis lauri quidem colore, sed forma ad Citri folia accedente (non verò foliis Iridis, vt fabulosè quidam scripsere) floribus candidis, fructu nigro & rotundo, auellane ferè magnitudine, aut exiguis oliuis simili. Est autem Canella nihil aliud nisi secundus & interior arboris cortex *, nam hæc arbor duplici cortice munita est veluti Suberis arbor, non eo tamen adèd crasso & distincto. Exemptus ergo cortex crasso illo & exteriori libro repurgatur: deinde in laminulas quadrangulas sectus, humi abiicitur, atque ita per se conuoluitur, vt trunci vnus ramus integer cortex videatur, cum tamen dumtaxat partes sint corticis in tubulos digiti crassitie conuolutæ, truncus verò interdum femoris crassitudine reperiatur. Roseum autè illum, siue ex cinereo vinosum colorem Solis calore contrahit: qui non probè paratus, candicans siue cinerei coloris fit; nimis verò ardoribus Solis adustus, niger. Exempto cortice tribus postea annis ab eâ arbore abstinetur.

FREQUENTES sunt hæc arbores in Zeilan, solebâtque vili emi Canella: sed triginta abhinc annis nemo eam emere potuit, præter Procuratorem regionum negotiorum,

Factorem

Canellæ historia.

Factorē vocāt. Zeilanicis minores sunt ea quae ignobiliorem Canellam praebent in prouincia Malauar & in Lioa siue Iaua; non tamen adeo pusilla, vt eas Plinius lib. 12. cap. 19. & Galenus lib. 1. de Antidotis esse censent. Sunt verò omnes siluestres & sponte nascentes.

Canellæ arbor siluestris.

Nulla Canella in America.

Nulla item in China.

NVSQVAM alibi, quod sciam, nascitur Canella, tametsi Franciscus de Tamara scribat in freto maris Erythraei Cinnamomi arbores, & Laureos maris aestu interdum operas inueniri: quoniam nostri singulis annis per mare Erythraeum nauigant, nullam tamen huiusmodi arborem viderunt. Nam quod ad Occidentalis quam vocant Indiae historiam attinet*, non verisimile videtur Canellam istic nasci, quandoquidem eam dicit calices glandesque Suberis modo ferre, cum legitima Canella veluti oliuas ferat: sed alia erit sui generis arbor. Nec, vti eadem refert, in China nascitur; nam è Malaca Chinam cum aliis mercibus defertur. Intellico vero plurimam etiam Canellam in insula Mindanao nasci, & vicinis insulis; sed procul ea à China absunt.

Cinnamomum Alipitimum.

Canella Zeilanitica.

Canella Malauarica.

Liquor è radice Canellæ.

PVTARVNT etiã nonnulli in Alep nasci Canellam, quod apud aliquos Scriptores praescriptum inuenierint Cinnamomum Alipitimum: sed sciant nō magis istic, quam in Hispaniis nasci. Verum cum ex his regionibus Ormuz & inde Alep deuehatur, factum est, vt in corruptã Canellã inde in Europam aduectam, ab ipsa vrbe Alep denominarint. Tametsi autē Zeilanitica reliquis praeseratur, inuenitur etiã interdum ignobilis, qualis est quae crassiori cortice constat, minusq; in tubulos conuoluitur, quod non sit eiusdem anni: quocirca etiam vetustior cortex, eò deterior. Quae verò in Malauar nascitur, tota ferè est ignobilis, tantumq; à Zeilanitica differt, vt centena Zeilanitica libra decem aureos pendat; Malauarica verò librae quadringente vnum dumtaxat aureum.

EXSTALLAT ipsa radix liquorem Capburam redolentem. Sed rex vetuit radices vulnerari, ne arbores per-

eant. Elicitur aqua plumbis aut vitreis instrumentis ex ipsiis floribus, si d qua fragrantia & odoris suauitate ei cedat, quae ex corticibus nondum exsiccatis elicitur; tamen si ex solis floribus elici auctor sit Lacuna, lib. 1. cap. 12.

Aqua e corticibus, & e floribus Canellæ.

V T I L I S est stillaticius hic liquor ad plurima: nam stomachi imbecillitatem roborat, coli dolores ex causa frigida prouementes illico lenit, vt plerumque sum expertus, faciei colorem commendat, & oris halitum, prater ea ad condiendos suauioresq; efficiendos cibos perquam idoneus.

Aquæ Canellæ facultates.

E X Canella baccis oleum extrahitur, quemadmodum ex oliuis, seu acuum quodammodo & saponi Galli o simile, inodorum, nisi calefactum sit, tunc enim Cinnamonum aliquantulum olet. Eo vtuntur aduersus ventriculi & neruorum frigidam intemperiem.

Oleum Canellæ.

C E T E R V M vt de nominibus generum Canellæ à veteribus traditis aliquid hic dicam: fieri posse existimo, vt Zigir vocatus fuerit totus ille Chingalarum tractus, qui est Zeilan. Nam Persæ & Arabes nigros vocant Zangues, omnes verò Zeilan et Maluar incolæ nigro colore præditi sunt. Mosyriticum ab insula Zeilan, quæ montosa est, dici puto.

Zigir.

P L I N I V S lib. 12. cap. 19. in Gebanitarum portum Ocila vocatum deferri tradit, qui nihil aliud est, quam Chingalarum siue Zeilan portus.

C O N T I N E T autem Zeilan, siue Ceilan, octoginta leucas in circuitu, triginta verò in longitudinem patet. populum eleuatum habet a sexto ad nonum gradum, vberissima et laudatissima totius orbis insula (hanc nonnulli veterum Taprobanam esse volunt, alij verò Samatram eam putant) habens è regione & in conspectu Promontorium de Comorin vulgo nuncupatum. Populosa est admodum, tamen si magna ex parte montosa, cuius incolæ Chingale appellantur. Multa istic nuces myrsifica, Caryophylli, Piper: omnis generis præter adamantem gemma: margaritarum, auri, argenti

Zeilan insulæ descriptio & vberitas.

Taprobana.

Chingale, Zeilan incolæ.

magna

magna copia. Silua omnis generis aubus scatet, p. auonibus, gallinis, palumbis varij generis, multoq; venatu, ceruis & apris. Delicatifsimi istic fructus, tamen si sponte nascentes, ficus, vna, aurea mala suauitate reliqua totius orbis superantia: ligno & ferro abundat: multa Palmarum genera, optimiq; Elephantis, summiq; ingenij, quibus reliquos obediētes esse ferunt. Fabulantur Indi istic esse Elysios Campos, & in excelsis qui istic est monte (quem rostrum siue acumen Adami vocant) pedum Adami vestigia apparere.

Elephantis
Zeilanicis
reliqui pa-
rent.

*In nostra sanè Canella interdum inuenies fragmenta quæ nō videntur interior ille cortex, sed omnino superior cinerea quodammodo pellicula obductus. Plerique verò tubuli, delibrati & crassiori inæqualiq; cortice denudati videntur.

CINNAMOMI verò duos ramulos in Belgico vidi: alterum apud Generosum Dominum Carolum à D. Audomaro. p. memoriz, virum nō modò rei Herbariz peritissimum, & qui plantas ipsas, aues, quadrupedesq; insigni artificio, vniusc; coloribus exptimi curabat, sed omnium etiam Naturæ miraculorum studiosissimum: alterum apud C. V. D. Nicolaum Valdaura Brugensem medicum: tertium reliquis maiorè & crassiotem paucos ante menses, apud Generosum Dominum Thomam Redigerum. Etat verò ij recti, non enodes: sed nodis quibusdã siue ramulorum vestigijs palmò ab inuicem distitis insigniti. Cortex tenuis, subcinereus quodammodo coloris, iucundi odoris, suavis gustus, sed qui sua acrimonia aliquantulum linguam vellicet. Lignum certè inodorum est, & insipidum non minus quàm Salicis ramus, cui perquam similis est. Retinet autè cortex suauem illã cum odoris tum saporis iucunditatem (tamen si totis quadraginta aut amplius annis à sua matre reuulsi sint ramuli) atq; eam etiam maiorem quàm nostra Canella, cuius foliũ Claris, vir, D. Ioannes Plaça, Medicus ac Professor Valentinus, in Hispaniis mihi dedit.

LDVVICVS Roman, lib. 6. cap. 4. similem ferè nostro Autori Cinnamomi siue Canellæ descriptionem tradit. At Maximil. Trans. epistola de Moluc. insul. Cinnamomi arborè Punice mali similem facit, quàm rectè, nescio: Eum secutus videtur Franciscus Gomara in Historia generali, cap. 96.

*Quotquot Peruanam historiam descriperunt, istius Canellæ, quam in prouincia Sumaco nasci tradunt, meminerunt. Est verò, ex eorum descriptione, Canellæ arbor vasta admodum, folio laurino, fructu racematim coherente, sed qui calice Suberino simili cõtineatur, ampliore tamen & magis cauo, colore nigricante. Huius arboris fructui, foliis, cortici & radicibus (licet Canellæ saporem & odorem habeant) longè calices præferuntur, quorum dumtaxat puluis in vsu est. Nam si Canellæ modo cum cibus decoquantur, tantum abest vt suauitatem edulius concilient, quin potius eorum facultas & saporis gratia ea decoctione euanescit. Horum puluere ad plerosq; morbos vna-

bos vtuntur, sed præferri aduersus coli, intestinorum, & stomachi dolores in potionibus propinant. Et tamen multæ sint huius generis arbores siluestres, diligenter tamen & magna cura eas in suis prædijs colunt, (sit enim cultu longè melior) atque in vicinis regiones deferunt, alias merces ad vitam humanam necessarias hoc aromate redempturi. Hæc Franciscus Gomara in Historia generali cap. 143. Augustinus Catale lib. 4. Histor. Peruanæ, cap. 1. & Petrus Cicca, parte prima Chronici Peruanæ, cap. 40.

Huius fabulæ meminit etiam Lud. Roman. lib. 6. nauig. cap. 4. vbi de Insula Zeilan agit. Memorant, inquit, incolæ diuum Adam, post lapsum illic fletu ac continentia penitentiæ ductû culpam redemisse. Id assequuntur ea coniectura, quod parentis adhuc visus ut impressa pedum vestigia, longitudinæ geminum palmum excedentia.

De Agallocho. CAP. XVI.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 21. Lignum Aloës, quod ipse Agallochum vocat, ex India atque Arabia deportari, cute verius quam cortice vestitum, & pro Thure ad suffimenta substitui scribit.

SED legitimum Lignum Aloës non nisi ex India deportatur. Ex Arabia quidem adferri potuit, prius tamen ex India eò deportatum, vt pleræq; alia merces. Nam in Arabia nasci non puto. Cute sane non vestitur, sed cortice, vt reliqua ligna. Neq; verisimile est pro Thure ad suffimenta substitui: sed potius è contra pro Agallocho Thure substitui debuit, vt pote cuius semper maior copia fuit. Nō solemus enim rariora & inuentu difficilia vulgaribus substituere: sed contrà. Nam Thuris selecti centum pondo aureo dumtaxat hic emuntur, tametsi ex Arabia huc deportetur. Lignum verò Aloës, licet hic natum, tres aureos pendit in singulas libras.

PVTANT nonnulli Plinio descriptum esse sub Tari nomine, quod Tarum, libr. 12. naturalis Historia cap. 20. ex confinio Casia Cinnamiq; per Nabathæos Troglodytas inuehi scribit.

MEMINIT Agallochi Auicenna duobus diuersis capitibus, altero, lib. 2. cap. 742. videlicet, de Xylaloe; & altero, lib. 2. cap. 14. de Agalugen. Solet enim de medicamento aliquo dubitans, duo, vt antè diximus, capita describere,

E

posteriori

Lignū aloës
ex India
dumtaxat.

Agallochum
pro thure
nō substitui.

posteriori plerumque plenius & accuratius omnia describens. Priori (lib. 2. cap. 742. scilicet) nomina recenset, & prouincias enumerat, e quibus deportabatur. Sed in omnibus verū & legitimum Lignū Aloës non nascitur. Nam quod in Promōtorio Comorin, Veteribus Cori dicto, & Zeilan inuenitur, lignū quidē odoratum est, quod Lignum aloës siluestre vocarūt: cū tamē non sit. Legitimum verò in Malaca & Samatra nascitur, vnde à Chinesibus ferebatur.

HALLVCINATVR autem Auicenna *, cū ab incolis elixari, vt omnem odorem eliciant, scribit.

EIVS plura genera enumerat Serapio, lib. simpl. cap. 197. Indum, id in quadam India insula inuenitur, qua Fiuma nominatur. Selectissimum est nigrum, quod varium ostendat colorem, ponderosum. Mondunum à Mondel India vrbe denominatum. Seisicum: postremò Alcumericum, Seisico bonitate cedēs; tamen si Alcumeri non longius à Seisi, quam triduano itinere distet. Ceterum prestare quod sua grauedine in aquam coniectum non innatet, sed statim subfidat, quòdque ignium flammis diu resistat.

Ego sanè quid per hæc vocabula sibi velit Serapio, planè ignoro, & nomina admodum deprauata esse existimo. Nam quid per Fiuma intelligat, nescio: per Mondel, fortè Melindā intelligit: per Seisi & Alcumeri Zeilan insulā, & Promōtorium Comorin; à quo triduano itinere marino Zeilā insula distat. Coniecturis dumtaxat vtor. In Comorin certè & Zeilan ligni quoddam genus odoratum prouenit, quod Aquila braua, id est, Lignū aloës siluestre appellāt, vt paulò antè diximus. Eo cremantur Baneanum corpora, quos huius historia initio ab omni re animata abstinere dixi.

IDEM Serapio lib. simp. cap. 197. ramos ab arbore resectos integro anno sepeliri scribit, vt ita obruis Agallochi marcescat cortex, lignumq; purum dumtaxat remaneat, adè vt è ligno nihil erodatur. Addit collabētes ex Agallochi arboribus ra-

Promontorium Cori,

Xylaloës.

Baneanr.

bus ramos, à fluminibus inundationibus raptos per circumstantes regiones deferri. In nonnullis sanè veritati consona refert, sed in quibusdã veritatem assecutus non est. Quod verò fructum proferre rotundum piperis modo, & rubetem refert, an verum sit ignoro, cum hæcenus videre mihi non contigerit, nec quemquam inuenerim qui aliquãdo viderit: nec reliqui Arabes, Rhases, Auenrois, & Isaac eius vsquam meminerunt, tametsi Agallochi facultates descripserint.

Agallochi
fructus.

MAGIS autẽ fabulosa sunt eorum somnia, qui Agallochi arborẽ terrestri tantũ paradiso prouenire, eiusq; fragmenta fluminibus ferri fabulãtur, quã ut refelli debeant.

NEC minus absõna sunt, quæ Pandectarius cap. 30. de Agallocho scripsit. Nam quòd Chamalea adulterari Agallochum scribit, à veritate alienum est omnino, cum tota ea regione Chamalea non nascatur.

Chamalea
in regno
Malacæ non
nascitur.

RVELLIVS verò lib. 1. cap. 36. tametsi per omnia veritatem non sit assecutus, in plerisq; tamen hallucinatus non est. Quatuor quæ recenset Agallochi genera hæcenus videre mihi non licuit, sed vnicum genus Indicũ noui. Fieri potest vt reliqua genera legitimum Agallochum non sint, sed lignum aliquod odoratum.

Agallochi
legitimi vni-
cum genus
inueniri.

BENE etiam scribit Musa ex am. simpl. de Agallocho: in eo tamen fallitur, quòd eius plures siluas inueniri scribat. Nam raræ sunt arbores.

CETERVM Agallochum dicitur Arabibus Agalugen & Haud, Guzarate & Decan incolis, Vd, quod vocabulum ex Arabico desumptum videtur: in Malaca Garro, selectissimum autem Calambac.

Agalugen,
Haud, Vd.

Garro, Ca-
lambac.

ARBOR est Olea instar, interdum maior, fructum aut florem videre non contigit, ob difficilem & periculosam huius arboris diuturnam obseruationem, frequenter istic grassantibus Tigribus. Allati verò mihi sunt è Malaca rami cum foliis. Ferunt autem recens dissectum Agallochum

Agallochi
historia.

nulla odoris fragrantia gratum esse, nec nisi siccatum odoratum esse: imò eum odorem per vniuersam ligni materiem non diffundi, sed in ipso arboris corde siue matrice coacervari. Crassus est enim cortex, & ligni materies odoris expers. Haud negauerim tamen, quin, putrescente cortice & ligno, oleosus ille & pinguis humor fugiat, & ad matricem recedat, illamq; odoratiorem faciat, sed ut odor Agallocho concilietur, minimè putredine opus est. Multi enim sunt adèd experti & dextri in Agallocho dignoscendo, ut etiam recens sectū iudicare possint, sitne odoratū futurū, an nulla odoris iucunditate spiraturū. Etenim in omni lignorum genere aliud alio præstātius est. Solent autē Malaca incolæ Agallochum repurgare ante quam negotiatoribus vendant.

Agallochi
delectus.

PRÆFERTVR verò multum nigricans, cinereis discurrentibus venis, ponderosum, plurimo humore pingui prægnans*. Probatio erit, si igne accensum multum humoris exudet; non si in aquam coniectum, subsidat. Nam selectissimum quandoque innatat, nec subsidit. Guzarate & Decan incolæ præter suprascriptas notas, ut magna sint fragmina requirunt, quemadmodū maiores gemmas & Margaritas ceteris præferunt: persuadent enim sibi quo maiora sunt fragmina, eò plus facultatis in se continere.

* Ego totam Agallochi historiam apud Auicennam legi, sed nusquam eius mentionem fecisse inuenio, saltem in nostris exemplaribus. Quare omnino ducendum est. Auctorem à nostris diuersa habuisse exemplaria.

* Eiusmodi ex India Vlysiopem adfertur, sed magno æstimant. Fiunt interdum ex eo spherulæ præcæ odoris iucunditate & pretij magnitudine commendabiles. Frequentiores tamen sunt ex quæ ex Xylaloe ut vocant syluestri, nostro Auctori descripto, fiunt, tum ex alio ligni genere quod mirum in modum Agallochum emulatur, in odorum tamen est.

De Sandalo. CAP. XVII.

Sandalum.

QVONIAM Sandalum vsibus humanis valde necessarium est, vitæ quod Cordis affectibus non parum conueniat, de eo disserere non alienum duxi.

APPELLATVR autem in Timor insula omnibusq; prouinciis

provinciis Malacæ vicinis Chandama: Arabes corrupto Chandama.
nomine Sandal vocarunt, quos imitati sunt omnes in Sandal.
nere Mauritanii, cuiuscumque tandem illi sint provincia: in
Canara, Decan, & Guzarate Sercanda dicitur. Sercanda.

PORRO tria sunt Sandali genera, Rubrum, Album, Sandali tria
Pallidum quod Citrium officinae vocant. Hac autem omnia genera
non nascitur vna in provincia, sed magna locorum est
distantia. Siquidem Rubrum in Timor, vbi plurimum
Album & Pallidum provenit, non nascitur: sed in India
intra Gangem fl. quem incole Ganga vocant, videlicet in
Tanasarim & maritimis quibusdam Charamandel. Hu-
ius descriptionem non propono, quod hactenus eam conse-
qui non licuerit. Illud autem certum est, omne Santalum
rubrum ex iis que iam recitavi locis adferri. Rarus in hac
provincia eius vsus est, quod Indi dumtaxat eo aduersus fe-
bres vtantur, reliquum in Lusitaniam & occidentales re-
giones defertur. Ex eo etiam interdum huius Provinciae
incole sua idola eorumque delubra fabricant: qua de re cras-
siora ligna magis expetuntur, maioriq; pretio redimuntur.

DIFFERUNT autem inter se Santalum rubrum & Sandali ru-
Brasilium lignum. vtrumque inodorum. Nam Santalum bri & Bra-
rubrum neque dulce est, neque inficit, quæ notæ in Brasilia filij differen-
manifeste deprehenduntur. tia.

CETERVM Santalum Album & Pallidum in India Timor insu-
vltra Gangem nascitur, plurimum verò in Timor insula que la portuosa.
vniuscuique portuosa est. Prasertur autem quod ad portum Me-
na inuenitur: est enim id haudquaquam lignosum, sed totum
ferè cor. Ad portum Matomea est Santalum etiam pallidum:
sed illud multum ligni, parum cordis habet: Lignum autem
à corde segrego, quoniam in corde tota odoris gratia confi-
stit. Ad alium portum Camanase appellatum improbum
Santalum nascitur, vrpote quod plurimi ligni sit, & nihil
ferè cordis possideat. Huiusmodi est & illud quod ad portum

Seruiago nuncupatum inuenitur. Sunt autem mercatores in his discernendis aded exercitati, vt conspecto ligno, statim indicare possint, vnde sit allatum.

INVENTVR etiam Santalum album & pallidum in Verballi, portu Iaua, vehementer quidem odoratum, sed quod breui senescat, debeatq; post annum multo ligno adempto eius odor reuocari, qui in meditullio consistit.

Santalum
pallidum
odoratum.

PRIMUM verò locum obtinet pallidum, quod odoratius est, sed minori copia inuehitur. Etenim inter innumeros Santali truncos vix quinquagesimus quisque pallidus est. Nuper tamen à mercatoribus intellexi qui diu in ea insula versati sunt, plurimum Santalum pallidum locis apricis nasci, tantumq; inter vtriusq; santali arbores esse affinitatem, vt pallidum à candido discerni non possit, nisi forte ab ipsis incolis, qui eas casas Mercatoribus vendunt.

Santali historia.

CETERVM Santalū in nucus Iuglandis magnitudinem attollitur, foliis admodum virentibus, Lentisci æmulis: flos ex caruleo nigricās: fructus Cerasi magnitudine, primū viridis, deinde niger, insipidus & facile decidens. Inodorant ferunt esse arborem, nisi detracto iam cortice exsiccata.

Magnus
Santali vsus
apud Indos.

MAGNA Santali albi & Citrini quantitas per vniuersam Indiam absunitur, quoniam omnes fere eius incolæ, siue Mauritan, siue Gentiles, eo in mortariis lapideis contuso & aqua macerato sibi vniuersum corpus inungunt, deinde sicari sinunt, ad astus corporis tollendos & odoris conciliandi causa. Est enim hæc regio admodum calida, & incolæ plurimum odoribus delectantur.

Couchin &
Goa Indiar
emporii.

ADVEHITVR autem vtrumq; Santalum Lusitanorū Liburnicus ex Malaca, & in Couchin & Goa maxima totius Indiar emporia inuehitur: perit enim nunc Calecut amplissimum olim emporium. Inde scilicet ex Couchin & Goa potissimam partem exportant in Malauar, Canara, Bengala, Decan, & Guzarate: minima verò defertur

Ormuz,

Ormuz, Arabiam, & Lusitaniam. Imò vix in Lusitaniam legitimum Citrinum deseri puto, cum multò plurius hic ematur, quàm, in Lusitaniam delatum, vendi possit.

Santalum pallidum rariss. in Lusitaniam exportatur.

ANTIQUIORES Græci Santalorum non meminerunt, sed Arabes dumtaxat. Quid verò sibi velint Machazari & Mahazari vocabula, quibus pallidum Santalum nuncupari quidam volunt, prorsus ignoro (tametsi Monachi Commentatores in Mesuen distinct. 8. cap. 261. Machazari explicent odoriferi) nisi fortè Machazari significet è Malaca petiitum; aut Mazafrani legendum sit, quod pallidum aut croceo colore infectum sonat.

Machazari.
Mazafrani.

CETERVM in pallidi penuria albi & rubri partes æquales præscribendas non censeo, ut vult Sepulveda, sed potius solum candidum: magis enim cum pallido affine est album quàm rubrum.

Santali pallidi penuria candidum explet.

IN exterâs regiones delata Santali arbor etiam crescit. Vidi enim in Andanager totius regni Decan vrbe primaria, ubi regiam suam habet Nizamoxa, attamen non erat odorata. Habet autem Nizamoxa istic hortos amplissimos omni peregrinarum arborum, etiam nostratium genere excultissimos, quæ fructifera sunt.

Andanager vrbs.
Nizamoxæ horti.

SIGNIFICATVM mihi erat in insula D. Laurëtij Santalum etiã inueniri, & ipsos Aethiopes incolas sic asserere. Verùm postea Santalũ nõ esse intellexi, sed ligni dumtaxat genus odoratum, cuiusmodi hic plurima inueniuntur.

Lignũ Santalo simile.

INVENTVR & in Malauar odorati ligni genus Santalo albo persimile, quo se in febris indigena mungüt; lingua Malauarica Sambarane appellatum.

Sambarane lignum.

Quantum ex hac Sandali descriptione colligere licet, valde erit dubitandum an legitimum Santalum pallidum habeamus, quandoquidem scribit vix in Lusitaniam deseri, quoniam eius pretium maius sit apud ipsos Indos, quàm apud Lusitanos. Fieri igitur poterit ut aliquod aliud odoratum lignum nobis pro legitimo Sandalo obtrudatur. Certè candidum nostrum planè inodorum est: & rubrum, tametsi dulce, inficit tamen, quam notam noster Auctor in Santalo rubro non requirit.

FREQUENTISSIMO in vsu est apud Indos Betre: ab instituto igitur alienum non erit, si hoc loco eius mentionem fecero.

Betre.

BETRE masticatum, amarum inuenitur: eam ob causam ei Arecā admiscunt, & calcis momentū, sicq; preparatum suauissimi esse saporis affirmant. Mibi sanè cum primū degustauī, propter amarorē ita displicuit, vt ab eo tempore semper abhorruerim, nec vnquam degustare potuerim.

Betre cum
aliis mixtu-
ra.

SUNT qui addant Lycium: potentiores verò & opulentiores Caphuram de Burneo, nonnulli lignum aloës & Moschum aut Ambarum. Sic autem paratum ad eò suauis est saporis, orisq; halitum ad eò commendat sua fragrantia, vt perpetuò ferè illud masticent opulentiores, tum etiam alij pro facultatum ratione, tamen si non desint, qui Arecam cum Cardamomo aut Garyophyllis masticēt. In solitudinibus autem & remotioribus à mari locis eadē venditur. Ideo fertur Nizamoxa singulis annis in id impendere trigestes mille aureos Lusitanicos. Hæc sunt eorum tragemata, hoc abeuntem donant: atque Rex ipse interdum propria manu potentioribus elargitur, aliis verò per manus famuli sui quæ Xarabdar aut Tambuldar vocant. Sed quia Betre venas habet aut costas secundum folij longitudinem excurrentes, vngue pollicis (quem ea de causa in acutum præsecant, non, veluti nos, in rotundum) eas eximunt, deinde admisso calcis momento (quæ ob exiguam quantitatem & materiam vnde constat, sit enim ex ostreorum testis concrematis, nullum nocumentum adferre potest) & Areca contusa aut confracta, folium Betre complicant, atque in os iniectum masticant, priorem illum succum expientes (quod tamen nonnulli non faciunt) qui cruentus videtur, deinde alia atq; alia folia simili modo preparata subsequenter sumunt. Solent aliquem dimissuri, aut ipsi ab adstantibus discedentes
his foliis

Xarabdar.
Tambuldar.

his foliis preparatis plena bursula sericea abeuntem honorare. Nemo autem discedere sustinet, donec Betre sit donatus; id enim dimissionis est indicium.

Betre vsus.

CETERVM opulentiores aliquos adituri, hoc Betre masticare pro more habet, vt odore os commendent. Siquidem apud eos summa incivilitatis est odoratum non habere anhelitum: ita vt si tenuioris fortuna aliquē cum potentiori fabulari necesse sit, manu ori opposita id faciet, ne teter aliquis odor alterius nares feriat. Sic etiam mulieres viris congressure, Betre masticant ante quā colloquantur, existimantq; ad lascivium summum esse illectamentum.

OMNES huius regionis incole id, sumpto cibo, mandere solent, alioqui cibos nauseam quodammodo mouere aiunt: & masticare assuetis, oris halitum tetrum olere, si quando abstineant.

SOLENT ab eius vsu per aliquot dies abstinere, quibus obierunt sanguine iuncti, & in quibusdam ieiuniis. Ab huius etiam esu abstinēt, & humi se abiciunt Arabes & Moalis, hoc est, Ali sectatores dicti, decem diebus quibus ieiunant. fabulantur autem isti Ali sectatores, si se morituros conclusos in quadā arce, multaq; praterea fabulas addunt.

Quando Betre est abstinere.

Moalis ridicula peritua-fio.

NASCITVR Betre in omnibus India regionibus maritimis Lusitanis cognitis: nam in continenti non reperitur, nisi è maritimis allatum. Verum quidem est in Dultabado, vrbe opulenta in Decan, & Bisnagua inueniri, sed minori certē quantitate, quam vt ad Persas & Arabes deferatur. Supra Calaiate, quod octoginta leucis ab Ormuz distat, inuenire haud erit facile. Nam neque regionem frigidam amat, vt est China, neque solibus nimium adustam, vt Mosambique & Sofala.

Betre natalis.

IN Malauar vocatur Betre, in Decan, Guzarate, & Canam Pam, in Malaio Siri. Hallucinantur qui Betre folium Indum esse putant: in quo errore etiam versatus sum, cum pri-

Betre, Pam, Siri.

Betre non esse folium Indum.

cum primum in Indiam appuli. Sed sententiam mutare coactus sum postea, à Nizamoxa, quem Nizamaluquo vocant, euocatus: cui medicamentum roborando stomacho iussus componere, ea simplicia qua medicamentum ingrederentur enumeravi, addens, id foliū quod masticaret, Folium Indum esse. Ad quam vocem, visit ille (siquidem hoc vocabulum intelligebat) & Auicennam mihi ostendit Arabica lingua conscriptum, qui diuersis capitibus de Folio & Betre agebat. Ducētesimo enim quinquagesimo nono capite, lib. 2. de Folio Indo, Cadegi Indi illi nuncupato scribit, & septingentesimo septimo capite lib. 2. de Betre, quod ille Tembul vocat corrupto, vt mihi videtur, aliquantulum vocabulo, quod ab omnibus Tambul, non Tembul dicitur. Huc adde, quod si quem Arabem aut Aethiopem perconteris, qui vocetur Betre, statim Tambul dicit.

Cadegi Indi.

Tambul.

AVICENNA lib. 2. cap. 709. gingiuas confirmare est auctor, in quem etiam vsurp semper ab Indis masticatur; & paulo post subiicit, stomachum roborare; ob quam facultatē etiam ab Indis expetitur. Quod autem frigidam illi facultatem tribuat in primo gradu, & exsiccantem in secundo: putauerim exemplar vitiosum esse, aut (quod eruditi Arabes arbitrantur) Auicenna, in temperamenti descriptione, imposuū esse, sit enim plerumque vt vulgus erret in temperamēti dignotione, vt pote cui Piper, Cardamomum, Cepa sint frigida. Calidum autem & siccum esse Betre ad finem secundi excessus, ipse expertus sum, & sic ex sapore & odore conicio.

Betre temperamētum.

Betre historia.

EST autem Betre folium simile ferè Mali medica folio, oblongius tamē & per extremum arcūius, venas, siue costas, vt diximus, per longitudinē excurrentes habens. Optimum censetur bene maturum, colore fuluescente, tametsi nonnulla mulieres præferāt quod immaturum est, quippe quod maiorem sonum edat in ore dum masticatur. Corripitur, si

tur si recens à planta collectum diutius manibus tractetur.

FERT Betre in Maluccis fructum quendam cōtortum, Betre fru-
ctus.
Lacerti cauda similem, * quem istic edunt, quod bene illis
sapiat. Fuit id semen delatum Malacam, atque degusta-
tum optimi saporis inuentum est.

SERITVR autē vitis modo, addunturq; stipites &
pedamēta per que repēs se sustineat nostratis Hederae mo-
do. Quidā maioris quaestus gratia Piperis aut Areca arbo-
ribus id maritant, atque ita pulcherrima umbracula consi-
ciunt. Multam verò curā, & assiduam rigationē desiderat.

* Betre siue Betle meminit etiam Alois Cadamust. cap. 75. Viri, in-
quit, & feminae incedunt per urbem Calcut eirantes folium quod-
dam, cui nomen est Betle. Hoc igitur inficit ora & dentes colore
subrufo: hoc more abstinēt tantū obscuro loco nati. Vbi verò ob
funera pullam induunt vestem, in speciem mæstitiæ, temperant à fo-
lio huiusmodi, vt & dentes præ se ferant mærorem, & subrufo co-
lori succedit nigricans.

LVDOVICVS item Roman. lib. nauig. 5. cap. 7. Rex Calcut
quandoque adductus superstitione, ad annū ab re venerca abstinet,
& in eo animo destinat vesci nolle Betolis. Hæc sunt folia quæ Assy-
rij mali frondis similitudinem expriment: has enim frondes in ciba-
tu habent gratissimas, &c.

* Fructum huic ferè similem, quem noster Auctor suo Betre tri-
bulis, communicauit mihi Rascius noster. Est verè is duorum digito-
rum trausuerforū longitudine, quinque teretibus siliculis constans
mutuo implicatis & contortis faniculi modo, gustu aromatico & o-
doro, pediculo oblongo.

Quotquot Peruanam historiam scripserunt, referunt earum re-
gionum incolas admodum delectari quarundam radicum, ramuscu-
lorum, aut herbarum gestatione in ore, vt Orientales suo Betre de-
ctantur; præsertim verò familiarem esse (Petri Cieca testimonio)
quandam herbam Coca illis dictam, quam à summo mane ad no-
ctem vsque perpetuò in ore retinent, tametsi neque eam mandant,
neque deglutiant. Percontati cur eam assidue in ore habeant, respon-
dent eius vsu neque famem aut sitim sibi molestam, & vires robur-
que sibi confirmari.

Est autem hæc pumila arbor, folio (quod Coca vocant) Myrti, vel,
vt alij volunt, Rhois coriariorum, Sumac vulgus Medicorum appel-
lat: Eius arbusculæ folia sole deficcata oblongis angustisque canistris
circiter selibras continentibus reponuntur in vsum quotidianum.

Seritur hæc arbuscula magna cura plerisque locis in conuallibus
monium, quos incolæ Andes dicunt, à Ciuitate Guamanga, vsque
ad eam quæ ab argento, Plata Hispanis, nomen mutuata est.

Cæterum tanto in pretio apud eos est hæc Coca, vt illam auro, ar-
gento, panique præferant, & anno Domini, M. D. XLVIII. &
aliquot

aliquot subsequenter, singularum hereditatum, in quibus scribitur, pretia, alia octoginta, alia sexaginta, alia quadraginta, alia viginti ducentorum milibus, singulis annis æstimata sint. Postea verò adeo eius culturæ studuerunt, ut nunc vilior sit, nunquam tamè definit summo in pretio esse: imo plerisque iam in Hispanis viuunt, qui solius Coca mercimonio ditissimi euasere.

De Folio.

CAP. XIX.

FOLIUM Indum à Betre differre, diuersisq; capitibus ab Auicenna describi, superiori capite satis declarauimus: qua de re superuacaneum duco eadem hic repetere.

Tamalapatra.

Malabattru.
Cadegi indi.

APPELLANT autem Indi Folium Tamalapatra, quam vocem Græci & Latini imitantes corruptè Malabattrum nuncuparunt. Arabes Cadegi indi, id est, Folium Indum dicunt: siquidem interpres Auicennam verbum verbo reddidit. Itaque non dicitur Folium per excellentiam, sed quoniam Auicenna lib. 2. cap. 259. ita vocauit. Nam quod Actuarius Mauritanos id Tembul appellare scribit, in eo fallitur, ut alij plerique.

Folij historia.

EST verò Folium Indum* Mali medicæ folio simile, angustius tamen per extremum, colore viridi, tribus per longitudinem excurrentibus costis (qua nota facile dignoscitur) odoratum, Garyophyllos quodammodo redolens, non tam vehementis odoris ut Nardus aut Macis: neque tam subtilis aut acuti ut est Canella.

Dioscoridis
& Plinij lapsus.

AT nõ aquis innatat hoc Folium lentis palustris modo, ut scripsit Diosc. lib. 1. cap. 11. & hunc secutus Plinius lib. 12. cap. 26. quibus impositum est in huius descriptione. Sed nascitur in procera arbore procul ab aquis, cum multis aliis locis, tum in Cambaya. Et si ab aliquo Pharmacopola (quem ipsi Gandis vocant) Tamalapatra petieris, statim te intelliget, quoniam vernacula est eorum lingua.

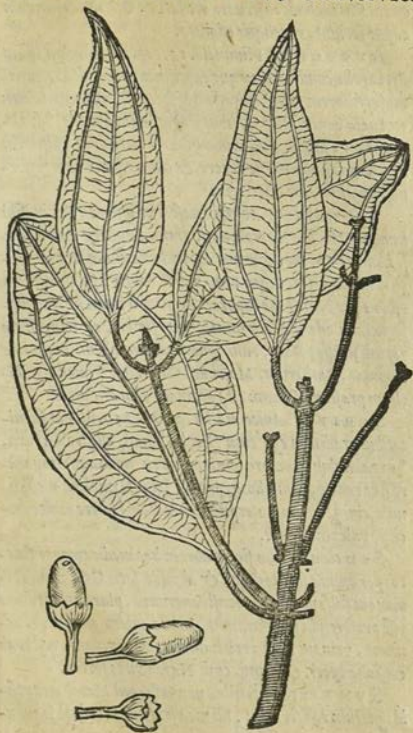
Gandis.

NON sunt verò hæc folia tam validi odoris atque Spica Nardi, sed suauioris; neque eo modo colliguntur ut Dioscorides lib. 1. cap. 11. perhibet; sed collecta in fasciculos colligantur, atque ita veneunt. Dilutioni viridi colore nitent,

non ex

TAMALAPATRA CVM SVO RAMVSCVIO.

non ex

non ex candido nigricant, et praeseruntur integra, quòd facultas istis melius conseruari credatur. Odore nequaquam caput ferunt, vt reliqua odorata.

AUCTOR est Plinius lib. 12. cap. 26 arborem esse in Syria folio conuoluto, ex quo exprimitur oleum ad vnguenta, fertiliorem tamē eius esse Aegyptum. Laudatius tamen ex India venire: in paludibus ibi gigni lentis modo, odoratius croco, salis gustu, minus probari candidum, saporem eius Nardo similem esse debere, & cuius odor in vino sufferuesacti antecedit alios, &c.

Malabatrū
neque in Syria,
neque in Aegypto nascitur.

AN in Syria & Aegypto nascatur ignoro. Perquisiui tamen à Medicis Memphiticis, Damascenis, & Alepitanis: sed omnes vno ore negarunt aut in Syria aut in Aegypto gigni. At illud scio, neque tam validi odoris esse vt Crocus est, neque Nardi esse sapore. Quod verò huius in vino sufferuesacti odorem alios antecedere scribit, ea tempestate verum id esse potuit, cum ignota adhuc essent Benjui de Boninas, Ambarum, Moschus, Calambac (quod Agallochum praestantissimum est) aromata odoratissima.

Sahesefram
vulg. exemp.

SCRIBIT Auicenna lib. 2. cap. 259. iisdem facultatibus praeditum esse cum Nardo, foliaq; esse Salsifram, * in paludibus generari, lentis palustris modo aquis innatare sine radice, nonnullosq; putasse foliis Nymphaeae * esse simile, eiusq; oleum Laserpitij facultatem habere et olei crocini, valentiusq; esse.

Graeci Malabatri historiam ignorarunt.

SED cum certum sit, Arabes in hoc medicamento Graecos per omnia secutos esse, & abunde satis Graecorum opinionem falsam esse demonstrauerimus, plura in medium esse proferenda non duximus. In hoc autem omnes conueniunt, yrinam ciere, oris halitum commendare, vestes ab erosione tueri, easdemq; cum Nardo vires sortiri.

SUNT ex recentioribus nonnulli, qui Malabattrum sibi ignotum esse scribant. Illi me a sententia cordatè loquantur. At

tur. At ij falli videntur, qui foliū Garyophyllorum esse afferunt, quandoquidem regio vbi Garyophylli nascūtur, bienij ferē itinere abest ab ea in qua Malabathrum prouenit.

SCRIBIT Franciscanus quidam in Aethiopia gigni, sibi que datum esse cum inscriptione foliorum Canella. Sed valde hallucinatur. Nam in Aethiopia nulla est Canella arbor, neque Folium similiter. Fieri autem potest, vt ad eum missa sint Canella folia cum ipsa Canella: ea enim non multum à Folio differunt Indo, nisi quod Canella folium angustius & minus acutum est, tribusq; illis costis siue neruis caret, quos Folium Indum habere diximus.

NON opus erat ἀντικαρδιόμορον, si diligentiores essent Pharmacopola & medici Lusitani: siquidem tanta eius copia hinc exportari poterat, que vniuersa Europa sufficeret. Eius autem penuria, Canella foliis vtantur, si ea nanciscuntur: sin minus, Spica Nardi, non autem Maci, vt voluerunt nonnulli. Iubet etiam Auicenna, lib. 2. cap. 259. interprete Bellunensi, Thalifafar * substitui, sed quid sibi velit Thalifafar, planè ignoro.

*Folium Indum quale hic Auctor describit, ad nos etiamnum adfertur, ipsis tenuioribus ramis interdum adhuc inharēs, & integrum, quale nos hic expressimus: gustu laurini ferē folij. Longè verò illud differt à Garyophyllorum folio, quod postea describetur: ipsorum etiam tenuiorum ramusculorū cortex aromaticum quiddam sapit. Huius historiam cum Betre confundit Amatus enarratione XI. & LXVII. Cap. de Malabathro, & Malabathrino.

CETRYM cum nunc sub prælo esset nostra hæc Epitome, accepi ab Amplissimo viro Domino Iacobo Antonio Cortuso fructum quandam exiguum glandis forma cum hac inscriptione, *Fructus Canellæ ex quorundam sententia: ex aliorum verò sententia Tembul consoli in Indis.* Eum, quoniam intellexeram interdum vnā cum folio Indo vulgari ad nos adferri, atque id legitimum esse folium ex Garciz nostri descriptione conieciam, (quandoquidem Tembul fructus longè sic diuersus, vt ex Betre descriptione colligere licet) adpingendum hic curauit ea magnitudine qua ad me missus est.

*Legit hæc noster Auctor folijs Golfam simile, quod ego Nymphææ reddidi, siquidē aliam interpretationem habere non potui. At nostra exemplaria nusquam Golfam meminerunt, sed *Nexidem Indæ*, id est Nardi Indicæ: quod satis euidentis est argumentū Auicennæ interpretationem in plurimis lapsam esse, aut alium inueniri Auicennam Arabicū.

*Ego per

Folium Indum Garyophyllorum folium non est.

Folium in Aethiopia non nascitur. Canellæ folium.

Folij succedaneum.

Thalifafar.

Golfam.

*Ego per Thalifafar Auicennam intelligere puto, id quod lib. 2. cap. 694. Talifafar defcribit, quodque nofter hic Auctor Macerem Græcorum fignificare fequenti capite dicit.

De Maci.

CAP. XX.

NON dubium eſt, quin Macis, de quo nunc acturi ſumus, plurimum à Macere Græcorum diſcrepet, ſi vtriuſque deſcriptionem & facultates conſideremus. Cum igitur recentiorum quidam *ſatis manifeſtè id demonſtravint, non opus eſſe exiſtimavi eorum argumenta hic recensere. Sed ſatis facturum me eſſe putavi, ſi Macis & Myriſtica nucis hiftoriam hic breuiter contexerem, quandoquidem Græcorum Macerem hoc tempore ignorari puto.

Nucis myriſticae hiftoria.

EST igitur arbor quæ Myriſticam nucem & Macim profert, Pyri magnitudine, foliis eiufdem, ſed breuioribus & ſubrotundis; ſiue, vt verius dicam, arbor eſt Perſica malo haud abſimilis, breuioribus tamè foliis. Fructum fert denſo operimento munitum, quod per maturitatem dehifcit, atq; tenuiorem corticem ſiue membranam, quæ nucem cum ſuo putamine ambit, oſtendit. Tenuis illa membrana Macis eſt. De externo illo operimento ſiue puluinate calice nullam mentionem facimus, tametiſi hic ſaccharo condiatur, * & plurimum commendetur (cum ſit odoratus & grati ſaporis) in morbis cerebri, vteri & neruorum. Maturò fructu, & dehifcente, vt dixi, primo illo operimento calicū echinatorum, qui caſtaneas amplectuntur, modo: Macis Cocci modo rubeſcens conſpicitur, pulcherrimo aſpectu, bene onuſtus præfertim arboribus. Exſiccata nuce, dehifcit etiam Macis, & ſtacceſcente rubore, aureum quodammodo colorem adquiret. Eius pretium triplo maius quam Nucis myriſtica.

Nucis myriſticae natalis.

NASCITVR autem hæc arbor in infula Banda. Inueniri etiam tradunt in Maluccis, ſed non eſt fructifera, quemadmodum nec ea quæ in Zeilan prouenit.

Nux myriſtica veteribus ignota.

FVIT autem hæc Nux cum ſuo Maci veteribus Græcis incognita, quemadmodum Auenrois * etiam teſtatur, qui hoc medica-

medicamentum ex eorum numero recenset, quæ Græcis incognita fuerunt: quàmuis Serapio lib. simpl. cap. 2. in huius medicamenti descriptione, Græcorum auctoritate nitatur.

HUIUS meminit Auicenna lib. 2. cap. 456. Nam quam sub nomine Talisifar lib. 2. cap. 694. describit, Græcorum macer est.

Eos qui nostram Myristicam nucem Chrysobalanum Galeni esse volunt, satis conuincunt cum forma, tum color & temperamentum.

CETERVM hac nux ab incolis eius regionis ubi nascitur, Palla, Macis verò Bunapalla vocatur: in Decan nux ipsa japatti, Macis verò jaifol. Auicenna lib. 2. cap. 503. lingua Arabica nucem vocari scribit jausiband, id est, Nux Bandensis, Macim verò Befbase, cuius nominis derivationem nunquam scire potui.

HÆC sunt vera & legitima nomina Arabica, tametsi plerique Mauritanii & Arabes & Turci aliis nominibus vtantur, quæ temporum iniuria deprauata sunt, vt etiam in Serapione pleraque inueniuntur.

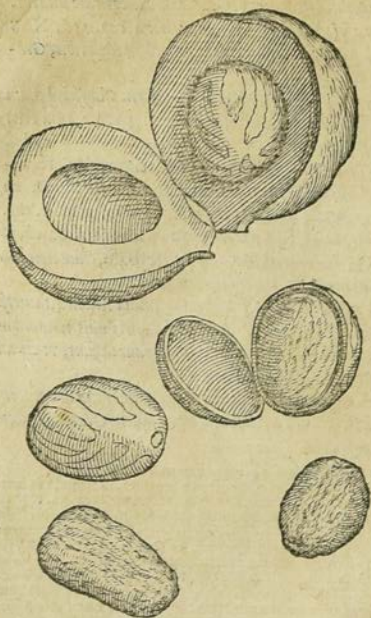
MACIS autem appellatur ea membrana quæ nucem amplectitur, à Maceris similitudine, quem Græci rubentem depingunt.

Ex Maci fit oleum in neruorum morbis vtilissimum.

* Consule Matthioli Commentarios in lib. 1. Dioscoridis de materia medica, cap. de Macere. Ludouic. Roman. lib. 6. cap. 14. & Maximilian. Trasil. de Moleccis insulis Nucis Myristicæ historiâ tradont.

* Aduchuntur etiam ad nos integræ nucs myristicæ saccharo conditæ, quarum summum operimentum crassum & densum est, vt in iuglandibus, mox sequitur Macis ligneum putamen ambiens, quo nux ipsa includitur, rotunda verè: tametsi interdum inueniatur oblongum quoddam genus, inas vulgo appellatum, & mulieribus alia nucce longè vtilius æstimatum. Nos & nucem integram summo operimento per medium secto, vt ligneum putamen suo maci inuolutum ostendat, & nucem putamine fracto, oblongamque illam seu matrem eadem tabella exprimi curauimus.

* Aut alia habet noster hic Auctor Auenrois exemplaria, aut nostra mendosa sunt. Nam secundum nostra exemplaria Auenrois 5. Collig. cap. 42. suam sententiam Galeni auctoritate stabilis.

De Garyophyllis. CAP. XXI.

NVS QVAM Dioscoridem, aut Galenum Garyophyllorum mentionem fecisse inuenio: tametsi Serapio ex Galeni auctoritate de Garyophyllis tradiderit. Quam obrem crediderim aut Galem librum in quo de Garyophyllis disseruit, perisse (nam liber de Dinamidis falso Galeno ascribitur) aut Pauli potius quam Galeni testimonio de his Serapionem scripsisse.

GARYOPHYLLI meminuit Plin. lib. 12. cap. 7. in hanc sententiam: Est, inquit, etiamnum in India Piperis grani simile, quod vocat Garyophyllon, gradus fragiliusq.

CETERVM Caryophyllum, siue Garyophyllon vocatur Arabibus, Persis, Turcis, & plerisque omnibus ferè Indis Calafur: in Maluccis verò, vbi solum gignitur, tum etiam in his regionibus dicitur Chanque. Nomina autem qua in Pandectario sunt Armufel, & Carrumfel, aut imperitia librarij Arabici corrupta sunt, aut ætatis vitio. Sed de nominibus minimè est altercandum, quandoquidem res ipsa omnibus perspicua est.

NASCITVR, vt dixi, dumtaxat Garyophyllon in Maluccis insulis, qua sunt quinque numero (quarum primaria est Giloulo) nec procul nimium à mari, nec etiã locis mari nimis vicinis. Nasçitur etiam in Zeilan, nonnullisq; alijs locis, sed nullibi fructifera est arbor, quam in Maluccis.

PORRO arbor est Lauri forma & magnitudine, folijs etiam laurinis, sed angustioribus, multis prædita ramis, copioso flore, primum cædido, deinde virescente, postremum rufescente, qui induratus, est Garyophyllum ipsum*, clauum vocant, quod capitatus sit in modum clauis, exercis in aduersum quatuor denticulis sese stellatim decussantibus. Prouenit in extremis ramulis Myrti modo. Est autem flos hic viridis (vt à fide dignis viris accepi) adèò odoratus, vt reliquos flores odoris suauitate superet. Cultores flagellant

Garyophyllon Diosc. & Gal. ignotum.

Calafur.

Chanque.

Armufel.

Carrumfel.

Garyophylli natales.

Maluccæ insulae.

Garyophyllon in Maluccis dumtaxat fructiferum.

Garyophylli historia.

AROMATVM HIST.
GARYOPHYLLI CVM SVO FOLIO
ET FRVCTV.

altiores ramos arboris, emundato prius circa arborem solo; siquidem nullum genus graminis sub hac arbore nascitur, omnem succum siue humorem ad se attrahente arbore. Decussi Garyophylli biduum aut triduum siccantur, deinde asseruatur, & Malacam aliasq; provincias mittuntur. Si Garyophylli qui in arbore harent, crassiores sunt, neq. ab aliis nisi vetustate differunt, tamen si falso existimari Auicenna lib. 2. cap. 318. crassiorem hunc marem esse. Magni prouentus augurium est, si arbor plures flores produxerit quam folia: idcirco non debent nimium flagellari arbores, quia vebemens & nimia flagellatio steriliores efficit. Pediculi oblongi è quibus dependent flores, vulgo Fusti vocantur. Folia Fusti. tanta odoris suavitate non fragrant, vt ipsum Garyophyllum: sed neque ipsi rami odori sunt, nisi aliquantulum siccati.

NASCITUR autem ipsa arbor sponte ex Garyophyllis decidentibus. Nam cum nunquam huic desit pluuia qua fructui alimentum praebeat, qui in terram decidit, enascuntur arbuscule qua intra octennium quidem adolescunt, in annum vero centesimum perdurant, quemadmodum ipsi incolae testantur. Garyophylli arbor non colitur.

COLLECTIO Garyophylli fit à decimo quinto Septembris vsq. in Ianuarium & Februarium, non manu, vt nonnulli volunt, sed violenta flagellatione, vt iam dixi. Garyophyllegium.

FALSA est eorum opinio, qui Garyophylli arborem cum Moschata nucis arbore eandem esse putant. Nam Nux folia ferè rotunda habet, Pyri foliis similia. Garyophyllum verò, folio est Lauri*. Praeterea Garyophyllum defertur in Bandam insulam procul inde disitam, qua Nucem profert.

SCRIBIT Auicenna lib. 2. cap. 318. gummi Garyophyllorum simili facultate praeditum esse cum Terebinthina resina. Hanc ob causam percontatus sum ab iis qui ex Maluccis Garyophyllum aduehant, sed negant se huiusmodi gummi vidiſſe*. Non negauerim tamen omnes ferè Garyophyllorū Gummī.

arbores gummiferas esse, praesertim si vulnerentur. Sed hactenus nemo, quod sciam, expertus est.

Garyophylli olim apud Maluccanos neglecti. **N**ULLIVS autem pretij fuisse Garyophyllos intelligo apud Maluccanos, donec eo delati navibus Chineses, inde magnam eorum copiam in suam regionem exportarunt, & inde in Indiam, Persiam, & Arabiam. Conseruari autem in sua bonitate audio Garyophyllos, si marina aqua inspergantur, alioquit redinem sentire.

Garyophyllorum vsus. **M**ULTIPLEX vsus sunt Garyophylli tum ad obsonia, tum ad medicamenta: magis tamen expetuntur in

Garyophylli conditi. **I**aua crassiores illi & arrotini Garyophylli: a nobis vero tenuiores, qui adhuc virides aceto & sale apud Maluccanos

Aqua stillaticia e Garyophylli. **C**onduuntur, sed his teneriores saccharo asseruantur, hi mirum in modum palato grati sunt. Lusitanicae mulieres quae istis habitant, e Garyophyllis viridibus aquam stillaticiam ex tantis eliciunt mixtae odoris suauitate fragrantem, & cordis affectibus utilem. Nonnulli sudores mouent iis qui lue venera diuexantur, Garyophyllis, nucis moschata, maci, pipere longo & nigro. Alij Garyophyllorum puluerem capiti admovent aduersus capitis dolores a frigida causa prouenientes. Mulieres Indicae tum etiam Lusitanicae eos mandunt commendandi habitus gratia.

Garyophyllati flores. **N**ASCUNTUR flores, qui a Garyophyllorum odore Garyophyllati nuncupantur, etiam in Chinae regione, sed nequaquam odoris suauitate ita commendati, ut qui apud nos asseruantur.

Fructus Garyophyllis oleus. **E**ST etiam in insula cui D. Laurentio nomen, fructus quidam Auellanae magnitudine cum suo putamine, aut eo amplior, qui Garyophyllos redolet, sed incoperti adhuc vsus.

* Imò Garyophyllum ipsum nihil aliud est, quam rudimentum fructus, quemadmodum in malis, pyris Punicis atque plerisque alijs videre est. Nam flos ipse, qui quaternis foliis constat, huic fructus rudimento insidet, multis fibris plenus, veluti Myrti flos ferè. Garyophyllum etiam describunt Ludouicus Roman. libr. 6. cap. 25. & Maximilian. Transil. de Maluccis insulis. At quem M. Paulus Venet.

Hus Venetus lib. 1. cap. 38. exhibet, planè alia est planta.

* Huius folium Laurino est angustius, Salicis aut Persicæ mali folio simillimum, oblongiori tamen pediculo. Huiusmodi aliquando vidimus vna cum Garyophyllum ramulis muria cõditis. Eos cum folio & fructu exprimi curauimus.

* Inter Garyophylos qui Antuerpiam adferuntur, inuenitur interdum gummi ex atro rufescens, odorum sanè, & quod prunis iniectum Garyophyllum odorem refert. Id fortè erit gummi illud ab Auicenna commemoratum, quod tamen affirmate non ausim, cum eius vires nondum sint exploratæ.

De Piperè.*

CAP. XXII.

MAXIMA Piperis quantitas prouenit in Malauar, Piperis natalis. tota eo maritima regione quæ à Promontorio Comorim ad Cananor vsque pertingit. Nascitur etiam in Malaca maritimis, sed bonitate superiori cedens, & magna ex parte inane. Prouenit similiter & in Insulis Iauæ vicinis, & Sunda, & Cuda, alijsq; locis. Sed id totum in Chinaram regionem deportatur, & loco natali consumitur, præter id quod in Pegu & Martaban exportatur. Potissima etiã eius pars quod in Malauar gignitur, in vsum incolarum cedit, tametsi regio admodum ampla non sit, nonnihil etiam à maritimis eius regionis populis absuntitur. Pars eius defertur in Balagate bubulis coriis. Et magna copia (tametsi regio mandato sit vetitum) à Mauritanis per mare Erythraeum exportatur, id suffurantibus ipsis incolis.

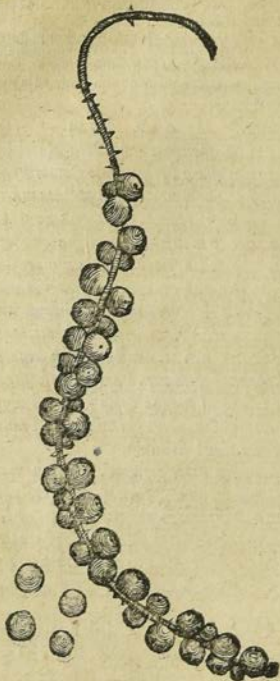
Æ sunt regiones quæ Piper gignunt, quamquam & inuenitur supra Cananor, quæ Septentrionem spectat: sed aded exigua quantitate, vt ipsis incolis non sufficiat, & externo importato opus habeat. Etenim non gaudet hæc planta locis desertis & mediterraneis. Quam verò procul à Caucaaso monte disita sint hæ regiones, ex topographicis chartis satis patet.

NOMEN est Malauarica lingua Molanga. Malacitana verò Lada, Arabibus medicis tum vulgo Filfil, tametsi Auicenna lib. 2. cap. 557. & 558. secundum Bellunenensis translationem Fulful, & Piper longum Darfulful

Piper iuxta
Caucasum
non nasci.

Molanga.
Lada.
Filfil.
Fulful.
Darfulful.

AROMATVM HIST.
PIPERIS VVA AD VIVVM
EXPRESSA.

appellet, & Fulfel, quem secutus est Serapio, lib. simp. cap. 367. vterque Arabs. In Guzarate & Decan Meriche, & in Bengala Morois: longum verò, quod solummodo istic prouenit, Pimpilim.

Meriche.

Morois.

Pimpilim.

MIRVM nō est, si Theophrastus, lib. 9. cap. 22. Diosc. lib. 2. cap. 153. & hos secutus in plerisque Plinius, lib. 12. cap. 7. Piperis plantæ formam ac notas ignorauerint, & indigenam in ea describenda fidem secuti sint, ob regionum distantiam. Quod verò Arabes in eodem errore versati sint, & nonnulli etiam ex recentioribus, illud mirum.

SERITVR autem Piperis plantæ ad radices alterius arboris (magna certe ex parte iuxta Faufel arborem aut Palmam plantatam vidi) ad cuius vsque fastigium sese cōuoluendo scandere solet: foliis raris, mali Asyrii effigie, sed minoribus, & per extremum acutis, virentibus, gustu calidis aliquantulum, & foliam Betre siue Betle, cuius antè memini, sapiētibus. Fructus vuarum modo racematim coheret, minores tamen sunt Piperis racemi, & ipse fructus minor, semperq; virens, donec siccetur, & plenam maturitatem consequatur, quæ incidit circiter mediū Ianuarium. Radix pusilla, non Costo similis, vt voluit Dioscorides, lib. 2. cap. 150. quandoquidem Costus radix non est, sed lignum, vt peculiari capite dicemus.

Piperis hi-
storia.Dioscoridis
lapsus.

INTER verò eam plantam quæ Piper nigrum fert, & eam quæ candidum, tam exigua est differentia, vt à nemine quàm ab incolis dignosci possint: quemadmodum vitem quæ vuam fert nigram ab ea quæ candidam fert non dignoscimus, nisi cum vuas habent, & eas quidem maturas.

Exigua inter
plantam Pi-
peris nigri &
albi diffe-
rentia.

QUÆ autem longum Piper profert, longè alia est planta: etenim non plus habet similitudinis cum superioribus, quàm faba cum ouo. Præterea Piper longum in Bengala nascitur, quæ regio quingentarum leucarum spatio à Maluar distat, vbi Candidum & Nigrum gignuntur.

Piper longū.

PRETIUM longi Piperis in Bengala est vnius Lusitanici aurei cū semisse in singulas centenas libras. In Couchinā verō vbi plurimum Nigrum nascitur, quinque Lusitanicis aureis emi solebant centena libra: sed abhinc quadriennium aut quinquennium, quōd in alias etiam regiones importari cōperit, quindecim aut viginti Lusitanicis aureis emenda sunt. Piperis autem nigri pretium in centenas libras est duorum Lusitanicorum cum semisse naturali loco: at in Bengala duodecim Lusitanicis emuntur totidem librae Nigri.

Piper album
rarum.

CANDIDI plantae rariores sunt, nec nisi certis Malauer & Malacca locis rara nascuntur. Solet Magnatum mēsis inferri: eo enim vtuntur quemadmodum nos sale. Venenis resistere & ocularibus medicamentis vtile esse asserunt, quod & Dioscorides lib. 2. cap. 150. annotauit, atque vniū totā huius plantae historiam tam verē descripsisset.

Brasma.

Brechmasia.

SED nec Brasma vocabulū, quod apud eundem Dioscoridem ibidē legitur, nec Brechmasia, quod apud Plinū, lib. 12. cap. 7. vniquā his in regionib. audiui, aut auditū puto.

CONDIVNTVR aceto aut sale virentes adhuc & immaturi Piperis nigri racemi, * & vsui asseruantur.

Piperis temperatū.

ARABES & Persa medici Piper calidum tertio ordine constituunt. Sed Empirici, cuiusmodi sunt maxima pars Indicorum medicorum, frigidum Piper faciunt, vt & pleraque alia aromata que exalfaciunt.

ORATIO autem omnes Medicos volo, vt Piperis candidi loco (quod calidius est & odoratius) Nigrum non praescribant, nisi candidi sit paupertas. Similiter ne longum Piper candidi aut nigri loco substituunt, cū profus diuersa sint plantae, & nigrum cum candido magis conueniat.

CETERVM ne quod Piperis genus desit, mentionem hic subicere libuit eius Piperis quod lingua Maluaria à Canara nomen sumpsit. Est autem id inane, eo que vtuntur in pituita à capite euacuanda, dentiumque doloribus: nonnulli &

Piper Canarium.

nulli & in Cholericis quem vocant affectu. Eius autem formam describere superuacuum existimo, quoniam in Lusitaniam non deportatur.

*Piperis historiam etiam describit Ludou. Roman. lib. 5. cap. 14. & lib. 6. cap. 19. sed paululum à nostro Auctore variat.

* Vidimus Vlyssipone candidum Piper, & inde nobiscum attulimus, grano non rugoso, sed pleno, aciore & odoratiore quam nigrum, Vlyssipone tamen neglectum. Ex Indiis verò copiosum, saltem quod medicamentis sufficere, habere possemus, si Lusitani Pharmacopolæ paulò diligentiores essent. Inuenitur tamen interdum Antuerpiæ apud Mytopolas nigro permixtum.

* Eiusmodi racemos interdum cum Gingiberis radicibus muria conditis Antuerpiæ reperite licet, oblongos quidem illos & graciles, neque ita farctos ut sunt vuarum racemi. Eius iconem ad vium expressam, hic adiecit.

OLIM Antuerpiam inuehi solebat aliud Piperis genus, quod Lusitanii Pimenta del rabo, id est caudatum Piper, appellabant: sed merens Rex Lusitanus ne legitimum Piper alterius inuentione vilesceret, id amplius inuehi edicto vetuit. Erat id Cubebis ferè simile, pediculo præditum exiguo, rotundum, plenum, aliquantulum rugosum, nigricans, eadem acedine qua Piper præditum, aromaticum, racematim (ut ab his qui racemos habuerunt, didicimus) coherens, Amomum, nonnulli periti perperam existimant.

De Cubebis. CAP. XXIII.

TAMETSI Cubebis rarò in Europa vtamur, nisi in Compositionibus: attamen apud Indos magnus earum in vino maceratarum est vsus ad excitandam venem; tum etiam in Iaoa ad excalescendum ventriculum.

APPELLATUR hic fructus ab Arabibus medicis Cubebe & Quabeb; à vulgo Quabebechini: in Iaoa, vbi frequè nascitur, Cumuc; à reliquis Indis, præterquam in Malayo, Cubabchini. Non est autem sortitus hæc appellatione, quæ in China nascatur, quædoquidem ex Cunda & Iaoa, vbi plurimus est, in Chinâ perferatur: sed quoniam Chineses, qui Oceanum Indicum nauigabant, hunc fructum, quæ in iam enumeratis insulis emerit, cum aliis mercibus in alios maris Indici portus & emporia deferrebant.

CETERVM similis est hæc planta Malo vulgari, minor tamen, folijs Piperis, sed angustioribus, per arbores Hedera modo

Cubebe.
Quabeb.
Quabebe-
chini. Cumuc.
Cubabchini.
ni.

Cubebe historia.

dera modo reperit, aut, vt verius dicam, Piperis modo: non est Myrti effigie, aut folius similibus Myrto. Fructus racematim coheret, non quidem vt in vna coniunctim, sed singulis granis ex suis pediculis dependentibus. Flos est odoratus.

Monachorum lapsus.

SILVESTRIS est haec planta, & sponte nascens, non domestica, neque multorum generum, vti falso Monachi Commentatores in Mesuen sub sineu prima partis dist. 1. cap. 36. putarunt.

Cubebæ decoctæ ad nos perferuntur.

TANTA autem in existimatione est fructus hic etiam vbi nascitur, vt eum incole decoquant, ante quam efferris sinant, metuentes ne alibi satius enascatur. Hinc fieri puto, vt corruptioni magis sit obnoxius, cum hic, tum in Europa.

HÆC à Lusitanis fide dignis accepi, qui longo tempore in insula Iaoa habitauerunt.

Cubebæ non sunt Piper.

NON est Piperis genus (vt putant nonnulli) quoniam plurimum Piper ex Cunda aduehitur, quod nihil differt à Malauarico. Hæc verò planta cum fructu diuersi generis est, minimæque quantitate istuc nascitur.

Marth. Silbatici error.

PVTAT Matthæus Siluat. cap. 381. ex Serapionis & Arabum auctoritate Cubebas nihil aliud esse, quam Dioscoridis Myrtum siluestrem, quem Ruscum vocat, aut Carpesium Galeni. Sed fallitur. Nam cum Serapio, aliq, Arabes qui in lingua Græca multum versati non erant, à Dioscoride & Galeno nihil esse prætermisum existimarent, si quas facultates in simplicibus à Græcis descriptis inuenirent, conuenientes cum iis quibus prædita erant Indica medicamenta auditu tantum illis cognita, idem medicamentum esse ilico crederunt. Non esse autem Myrtum siluestrem, clarius est quam vt demonstrari debeat. Carpesium verò aliud esse à Cubebis, argumentis euincere possem, si opus esset.

Carpesium non est Cubebas.

LAUDATUR Carpesium Ponticum plurimumq, in Syria nasci tradunt. Sed si Cubebæ sunt Carpesium, cur Cubebæ ex India petunt Turci & Syri, magnæque redimunt, cum non

cum non inuecto vti possent, & sine magno sumptu? Carpesium item Galenus lib. i. de Antidor. describit festucarum tenuium modo: quam verò festucis dissimiles sint Cubeba, quis non videt?

NON desuerunt, qui Cubebas asserere sint ausi Viticis esse semen: cum verò vtriusque historia & facultates plane dissimiles, talium sententiam omnino conuellant, plura de his agere superuacaneum esse duco.

Cubebae Viticis fructus non est.

FAGARA AVICENNÆ.

* Cubebarum facultates in memoriam mihi reuocarunt Fagaræ historiam apud Auicennam, quæ ferè iisdem cum Cubebis virtibus prædita est. Cum igitur commodiorem in hac Epitome locum non haberem, cui eius iconem & historiam insererem, operæpretium me facturum existimaui, si eam hic darem.

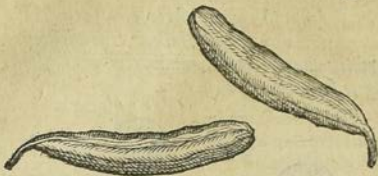
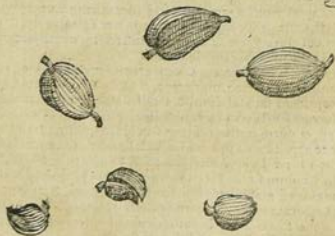
EST itaque Fagara fructus Ciceris arietini magnitudine, cortice tenui constans ex cinereo, nigricante, cui subest tenue putamen nucleum continens satis solidum, & tenui nigraque membrana obductum. Integer fructus cum magnitudine tum forma & colore adeò similis est ei quem nostræ officinæ Cuculum Indum, Itali Coccole di leuante appellant, vt primo aspectu fallere, & pro eo sumi possit.

MEMORIT huius Auicenna cap. 266. in hunc modum. Fagara quid est? Granum simile Ciceri habens granum Mahaleb, & in concavitate eius est granum nigrum sicut Schehednegi, & asportatur de Sofale. Collocat verò eam in tertio calefacientium & siccantium ordine, atque stomachi & hepatis frigiditati vitilem esse, concoctionemque iuuare, & aluum constringere scribit.

De Cardamomo. CAP. XXIII.

QVOD Cardamomum vocant, Aroma est iis in regionibus

Cardamomum.

*Cardamomum minus vulg.**Cardamomum minus vulg.*

gionibus probè cognitum, in quibus magnus eius vsus est. Eius etiam magna pars in Europam, Africam, & Asiam euehitur. Quam verò rectè sit illi inditum Cardamomi nomen, aliis disceptandum relinquo. Auicenna lib. 2. cap. 159. sanè peculiare caput instituit de Saccolaa, quod diuim esse generum tradit, alterum Saccolaa quebir, id est, magnum; alterum verò Saccolaa ceguer, id est, minus. His nominibus cognitum est vtrumque Cardamomum, cum Medicis Arabibus, tum Mercatoribus.

Saccolaa
quebit.
Saccolaa ce-
guer.

IN Malabar vocatur Etremelli, in Zeilan Ençal, in Bengala verò Guzarate, & Decan, interdum Hil, interdum Elachi, idque inter Mauritanos; nam ab Gentilibus indigenis omnium prouinciarum enarratarum Dore nuncupatur. Quæ diuersitas summam illam nominum confusionem inter Arabes scriptores peperit (etenim nonnulli Indicis vocabulis vsi sunt, alij verò Arabicus) & multis errandi occasionem præbuit. Nam quod alterum Serapio Saccolaa, alterum Hilbane vocat, mendosum est exemplar, & Hil dumtaxat scribendum erat. Etenim si Bane omnino adiiciendum volumus, potius Bara dicendum erat, quod lingua Canarina magnum sonat.

Etremelli.
Ençal, Hil.

Elachi.
Dore.

Hilbane.

NIHIL igitur aliud est Saccolaa omnibus Arabibus nuncupatum, aut Saccule Auicennæ, aut Elachi, quam quod Cardamomum vulgo appellat, veteribus cum Græcis, tum Latinis planè ignotum, vt ex eorū monumentis colligere licet. Siquidem Galenus lib. 7. simp. med. Cardamomum scribit non esse tam calidæ facultatis quam Nasturtium, sed suauius & magis fragrans, cum quadam amaritudine: qua omnes notæ nostro Cardamomo non conueniunt, vt experientia docet. Dioscorides verò lib. 1. cap. 5. cõmendat quod ex Comagene, Armenia, Bosphoroq; deuehitur (tamen si in India quoque & Arabia prouenire dicat) eligendum q; scribit plenum frangenti contumax, gustu acre, subamarum, odore

Cardamo-
mum hoc
veteribus
ignotū fuit.

odore caput tentans. Nostrum contra Cardamomum in illis regiones defertur, è quibus Dioscorides suū deuehi scribit. Sed neque id frangenti contumax est, neque caput tentat, neque amarum, neque gustu adeo acri, vt Garyophylli.

Cardamomi
genera 4. Plin.
no.

PLINIVS lib. 12. cap. 13. quadruplex esse Cardamomi genus scribit, sic inquit: Simile his & nomine, & frutice Cardamomum, semine oblongo. Metitur & eodem modo in Arabia. Quatuor eius genera. Viridissimum ac pingue, acutis angulis, contumax fricanti, quod maximè laudatur. Proximum è rufo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen varium & facile tritu odorisq; parui: qui verus, Costo vicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Hec Plinius, tamen si tam Dioscoridi, quam ceteris Græcis vnicum tantum extet Cardamomi genus.

SED nullum ex prædictis cum nostro quidquam commune habet, quod fragile esse debet, siliqua candicante, granis intus nigris.

Saccolæ
hiflora.

SERITVR verò id leguminū modo, altitudine, quando summa, cubiti, in quo dependent siliquule granula interdum vsque ad viginti continentes, non, vt Cordus in libr. 1. Diosc. scripsit, Glandis aut Auellanae magnitudine*.

Dauus Terentianus.

HVIC autem errori occasionem præbuit Dauus ille Terentianus, omnia perturbans, Gerardum Cremonensem* interpretem intelligo, qui cum hoc medicamentum ignoraret, nomen illi ex Græcis pro arbitrio indidit, tamen si legitimum Arabicum nomen in integro & non mutatum reliquisse præstitisset.

Ruellij
error.

QVAM Ruellij lib. 2. cap. 5. opinio sit erronea, qui nobis Capsicon, aut Siliquastrum pro Cardamomo Mauritiorum proponit, omnibus notissimum est.

Lacuna
error.

AD ea verò que Lacuna libr. 1. cap. 5. commentariis suis in Dioscoridem scribit, satis proterue in Arabes inuectus, sic responsum volo. Neq; eius Meleghetam Cardamomum esse

Melegheta.

num esse Dioscoridis, siquidem ignota fuit Dioscoridi: neque Cardamomum maius coloris est cinerei: neque Nigella. Nigella.
 la tertium id genus quod in officinis haberi asserit, quandoquidem Nigella totis his provinciis non nascatur.

CETERVM non multū fortē refragabor iis qui Cordumeni Arabum, Cardamomum Gracorum esse putant: Cordumeni.
 quandoquidem Serapionis & Auicenna Saccolaa Gracis est ignota, vti supra diximus. Quod verò Saccolaa vtendum negent, quoniam Graci de eo nihil scripsere, non concedo; multis enim experimentis comprobatum est plerisque morbis perutile esse: eoque vtendum censeo in omnibus compositionibus Arabum & recentiorū, qui Arabes secuti sunt.

QVOD verò Melegueta, Cardamomum minus non Melegueta
Cardamo-
mum nō est.
 sit, satis ex vtroque genere quod in his regionibus nascitur, manifestum est: quorum alterum Cardamomum, vt vocant, maius est: aliud minus, eiusdem tamen formæ, & duntaxat magnitudine differentia.

OPTIMUM autem censetur minus, quod odoratius Saccolaa de-
lectus.
 est altero, & secundum facultatem maius dici potest.

PROVENIT vtrumque in India, præsertim verò ab Emporio Calecut vsq. ad Cananor, tametsi aliis etiam locis Malauar, & in Iaoa nascatur, non tamen adeò copiosum, neque cortice adeò candido.

MVLTVS eius vsus est in his provinciis, siquidem vnà Saccolaa
vsus.
 cum Betre (veluti supra diximus) manditur, pituitaq. caput & stomachum expurgat, & Serapiis admiscetur.

FALSVM autem est quod Matthæus Siluaticus cap. Matth. Sil-
uatici ortor.
 117. scripsit, Indos eius radice aduersus febris circuitus vti*, nascique in tuberibus quarundam arborum. Nam exili est admodum radice, nec nisi satum provenit, solo antè ignibus perusto, vt facilius enascatur.

* Cordus in libr. 1. Diosc. Cardamomum maius sicu propemodū magnitudine facit. minus verò Auellana minus. Sed lib. 2. de plantis Cardamomum medium Auellanz grandi æquale facit. Matthiolum simile.

lus similiter Cardamomi iconem sicut forma & magnitudine exhibet: cum tamen nihil aliud sit quam Melegueta suo involucro tecta, quae sane inter Cardamomi vulgaris sive Saccollae Arabum genera ex nostri auctoris sententia recipienda non est.

*Pandeſtariuſeius meminisse inuenitur cap. 117. in nostris autem exemplaribus apud Rhafin haud fieri inuenies.

* Nullam huic similem facultatem nostra Pandeſtarij, qui Mattheus Siluaticuſeſt, exemplaria tribuunt.

De Fauſel,

CAP. XXV.

IMPROBE faciunt, qui pro Fauſel, Santolum rubrum ſubſtituunt, quod plerumque alio ligno rubro perſimili adulteratur: eſt enim vtrumque inodorum, vt in Santalo diximus. Fauſel verò & minoris emitur, nec adulteratum eſt, poteratque facile in Luſitaniam deſerri cum alijs Aromatibus, ſi aut Pharmacopolae, aut Medici curioſi magis eſſent, idque adſerendum curarent.

Fauſel vulgare eſt.

Fauſel.

Fiſſel, Fuſel.

Pac.

Ateca.

cupari,

Poaz. Pinan,

Chacani.

Fauſel natalis.

Mombaim inſula.

DICITVR autem Arabibus Fauſel (tameſi corruptè Aucenna lib. 1. cap. 262. Fiſſel & Fuſel) tum etiam in Doſar & Xael portubus Arabicis: in Malauar Pac à vulgo, à Nobilioribus verò Ateca, quo nomine vtiuntur Luſitani qui in Indijs habitant, quoniam primùm ea regio fuit illis cognita: in Guzarate & Decan, cupari: in Zeilan, Poaz: in Malaca, Pinan: in Couchin, Chacani.

NASCITVR plurimum in Malauar, in Guzarate & Decan paucà quantitate, idque dumtaxat in maritimis, ſed laudatum, praefertim in Chaul, quod deſertur Ormuz. Optimum item prouenit in Mombaim inſula, quam mihi Rex Luſitania dono dedit, excepta emphyteuſi. Laudatur etiam quod in regione Baçaim prouenit, atque id deſertur in Decan cum eo quod in Gauchin naſcitur nigrum & puſillum, durum admodum, poſtquam ſiccatum fuerit. Naſcitur etiam in Malaca, ſed tam parua quantitate, vt vix incolis ſufficiat. Item in Zeilan magna copia, ſed candidum, quod in eam partem regionis Decan deſertur quae Cotamalucò patet, tum etiam in Biſnaga. Deſertur etiã ex Zeilan in Ormuz,

FAVFEL CVM SVO INVOLUCRO,
& involucro exemptum.

AVELLANAE INDI-
cz genus oblongum.

in Ormuz, Cambaya & in insulas Maldivas, siue Nalediuas. Et tamen si scribat Serapio lib. simp. cap. 345. Arabiam nõ alere Arecam (de mediterraneis locis & magna ex parte intelligendum id est) nascitur tamen laudata, sed exigua in Dofar & Xaël locis maritimis. Amat enim hac arbor maritima loca, & mediterranea respuit, alioqui magna cum diligentia sereretur, quoniam singulis diebus eam edüt cum Mauritani, tum Moalis (genus hominum id est, qui Ali, vt dixi, generum Machometi sectantur) etiam in suis ieiuniis cum a Betre abstinent. Masticant enim Arecam cum Cardamomo, purgandi ventriculi & cerebri gratia.

Moalis.

Fausel mixtura.

ADMISCENTVR Fausel siue Areca, eadem qua supra Betre admisceri diximus: tamen si Betre calidum sit, Areca verò frigida & sicca. Sed & admiscetur Lycium, quoniam vtrumque gingiuas confirmat, & dentes stabilis, stomachum roborat, & vtile est aduersus sanguinis reiectiones, vomitus, & alui profluua.

Fausel historia.

EST autem ipsa arbor recta, fungosa materia, foliis Palma, fructu nucis Moschata, minore tamen, aut iuglandibus exiguis simili, intus duro, & candidis rubentibusque venis resperso, non planè rotundo, sed altera parte sessili: qua tamen nota non omnibus Areca generibus conueniunt. Inregitur hic fructus inuolucro admodum lanuginoso, & foris subflauo, perquam simili Dactylis, cum maturuit, & ante quam siccatus sit. Immaturus verò, stupefacit & inebriat. editur autem immaturus à nonnullis, vt, veluti inebriati, dolorum cruciatus non sentiant.

Fausel preparatio & usus.

SICCATVM verò fructum sic parant. Contusam nucē Fausel in tenuissimas partes cum Lycio, & folio Betre, cui exemptus sit neruus, masticant, veluti in Betre diximus, & priorem saliuam, qua cruenta est, expuunt, eaq; ratione cerebrum & ventriculum expurgant, gingiuas & dentes stabilium. Potentiores ex Fausel, Lycio, Caphura,

Ligno

Ligno aloës, & Ambari momento, formas orbiculares siue pastillos componunt, quos masticant.

SCRIBIT Serapio lib. simp. cap. 345. exc. alfacere, & amaritudinis particeps esse. Sed cum degustauissem, nullum calorē deprehendi; verum cum insipiditate adstrictoria facultate præditum esse comperi. Itaq. puto aut Serapionē hęc Arecā non nouisse, aut, si nouerit, eam numquā degustasse.

Ex ea viridi aquam stillaticiam vitreis organis elici uideo, qua maximo cū successu in biliosis alui profluuiis utor. Sed arcanum id mihi hæcenus fuit.

Aqua ex
Faufel.

* Nuce[m] Faufel cum suo integumento nobis aliquando communicauit Petrus Coldenbergus Pharmacopola, vir eruditus & rei herbariæ peritus.

INVENIUNTUR interdum alie nuces oblongæ, quæ Faufel cum suo inuolucro magnitudine æquant, præduræ, & foris nigricantes, quæ per mediū sectæ Nucē myristicam mirum in modum æmulantur. Fortè Faufel genus erit, aut aliquid simile. Sed cum dūtaxat vetustate exsucca videre licuerit, de eius gustu & temperamento nihil pronuntiare possum. Vtriusque iconem expressimus.

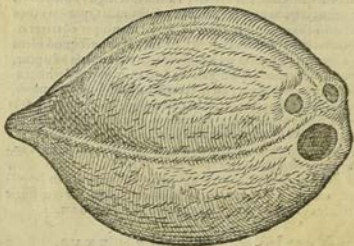
MEMINIT etiam Arceæ Lud. Roman. lib. nauig. c. cap. 7. in hęc modum: Edere sueuerunt (de rege & magnatibus urbis Calecut loquitur) fructum quendam cui *Chofala* (Faufel intelligit) nomen est. Hunc mittit arbor *Archa* nomine, Palmæ nõ ab similibus, quæ caryotas gignit, & confimiles produens fructus. Miscent insuper cōtritas ostreatum conchas calcis instar. Hęc ille. At ridiculum est quod idem lib. 4. cap. 1. scribit, quoniam quæ sanitatis tuendæ causa eduntur, præsentissimum esse venenum asserat. At Sultanus, inquit, letho traditorus è Satrapis quempiam, ad se accersitum cui mors imminet, nudum sibi assistere compellit, moxq. edit nonnullos fructus, *chofalos* vocitant, instar nucis myristicæ: mādīt etiam quædam herbarum folia, modo mali Assyrj, *tambolos* nominant, addit etiam attritarum concharum ostreæ calcem simulq. cuncta mandendo rominat. Tandem in eum quem cupit occidi, expuit, aspersoq; eo, continuo mors subsequitur. præsentaneo veneno vitam petimēte: nam ubi in hominem, ut præmisimus, expuerit contrita venena, intra mediæ horæ spatium perfusus veneno in terram corruens efficit animam.

De Nuce Indica.* CAP. XXVI.

NULLAM arborem vsibus humanis aptiorem inueniri puto, quàm sit Palma Indica, veteribus Græcis, quantum conuicio, incognita, & Arabibus serè neglecta, qui pauca admodum de ea scripserunt.

Palma Indi-
ca.

AVICENNA lib. 2. cap. 506. eam vocat Iauſialindi, quod Nucem Indicam ſonat: Serapio lib. ſimp. cap. 228. & Rhafes lib. 3. de re med. cap. 20. arborē ipſam Iaralnare*, id eſt, Arborē nuciferam. Vocatur autē vulgo ipſa arbor Maro, & fructus Narel, quod vocabulum Narel commune eſt Perſis & Arabibus: in Malauar, arbor ipſa Tengamaran, fructus verò maturus Tenga, ſed viridis adhuc & immaturus Eleni, & Goæ Lanha: in Malaio, arbor Trican, ipſa nux Nihor, cui nos Luſitani nomen Coquo indidimus, ob tria illa ſoraminum veſtigiâ, quibus Cercopitheci, aut alterius ſimilis animalis caput repræſentat.

ARBOR eſt veſta magnitudinis, foliis Palmæ aut Arundini ſimilibus, aliquantulum tamē latioribus: flore Caſtanea, materie fungoſa & ferulacea. Gaudet arenoſo ſolo & mari vicino, vt in mediterraneis haud facile ſit reperire. Serūtur ipſe nuceſ, ex quibus enatæ plantæ tranſplantantur; & paucis annis adoleſcunt & fructifera fiunt, præſertim ſi diligenter colantur. Nam hieme, cinere aut ſtercore rigari volunt, æſtate aqua: letiores tamen euadunt, ſi ſecus ædiſicia plantentur, quia videntur ſordibus & luto gaudere.

MATERIES ligni, cum ſit procera, ad plurima perquam vtilis eſt, ita vt interdum in Nalediua inſula, Maldiuam vulgo, vt diximus, vocant, ex hac arbore naues fabricentur, atq. clauis, malis, velis & rudentibus armentur. Ex ramis qui in Malauar Olla appellantur, fiunt ædium recta & nauium tabulata & opercula.

PORRO has arbores in duo genera diſtinguūt. Alterū enim fructus ferēdi cauſa aſſeruāt. Alterum curæ cogendæ gratiâ, quæ eſt vinū muſtum: hæc autem decocta, ab incolis Ortaqua vocatur. curæ verò in hunc modum cogitur. Præciſis ramis, vaſcula alligantur ad liquorem, curam vocant, excipiendum, quem vt ex altioribus ramis colligant, arborē conſcēdunt aptatis ad pedes cōpedib. & laqueis, aut

Iauſialindi.

Iaralnare.

Maro, Narel.

Tengamarā,
Tenga, Eleni,
Lanha.Trican, Nihor,
Coquo.Nucis Indicæ
caſtanea hiftoria.

Olla.

Cocci duo
genera.
cura.

Ortaqua.

foramina quadā in arbore facientes, vt cōmodius ascendere possint. Hec Sura destillatur aqua ardentis modo, vinumq; extrahitur aqua ardentis per omnia simile, vt etiam pannus lineus eo madefactus nō secus ardeat, quā si aqua ardentis intinctus foret. Vocatur autem stillaticius hic liquor Fula, id est flos: quod reliquum est Ortraqua appellatur admisto stillaticij liquoris momēto. Ecura vel Sura (ita enim pronunciandum est) antequam exstilletur insolata, sit acetum satis interdum acre. Exempto priore vasculo, si vulnus in arbore factum adhuc Suram exstillat, seruetur ea, & solis aestu veligni densata, sacchari modo coit; id jagra vocant. Optima censetur que in Nalediua insula nascitur: ea non nigricat veluti ea que in aliis regionibus gignitur.

TEGITVR nux adhuc recens tenero admodum cortice, Cinara, dum gustatur, saporem referente. Constat tenera valde & dulci medulla, que in se conclusam aquam suauem & dulcem habet, & fastidiū non parientem, multoq; tempore durantem. Quāto autem recentior est nux, tanto eius liquor suauior est, tum etiam medius cortex qui amygdalis suauitate non cedit, editurq; a nonnullis cum jagra, cuius paulo antē meminimus, aut cum saccharo: aut ex eo trito lac exprimitur, cum quo coquitur Oriza non minus suavis quā si cum lacte caprino decocta esset: aut ex eo & auium quadrupedumue carnibus edulia parantur.

Caril. Caril illis nuncupata. Maturior verò facta nux, continet quidem etiam liquorem, sed non adeo suauem vt prior, quique interdum acefcatur.

NVCESISTE recentes siccata atq; superiori cortice de-
Cupra. librata & confracta, ab indigenis Copra vocantur, deueniuntq; in Ormuz, Balaguata, aliasq; regiones, quibus minore copia nascuntur, quā vt exsiccari possint: aut in eas prouincias que his omnino carent. Suaues sunt, iisque vitimur tamquam castaneis siccis. Gratiores multo sunt palato,

Lato, quàm que integra in Lusitaniam perferuntur.

Ex iisdem fragmentis, siue Copra, limpidissimum oleum Oleum ex Copra. magna copia torculari exprimitur, non modo ad lucernas vile, sed etiam Oriza coquenda aptum. Duo verò exprimuntur ex his nucibus olei genera.

VNUM ex nucibus recentibus contusis calida affusa aqua, quibus expressis oleum aqua supernatat. Hoc utimur ad purgandum excrementis ventriculorum & intestina: purgat enim leniter & sine aliquo nocimento: multi Tamarindorum expressionem addunt, & vile medicamentum esse sepius sum expertus. Si hoc oleum intelligunt Auicenna lib. 2. cap. 506. & Serapio, lib. sim. cap. 228. cum id butyro præferunt, rectè sentiunt mea sententia. in eo verò falluntur, quòd ventrem minus lenire dicant, quàm butyrum.

ALTERUM genus olei id est, quòd superius ex Copra Olei ex Copra facultates. exprimi diximus. Id præter ià dictas facultates, neruis admodum est vile. Siquidem magnam huius utilitatem quotidie experimur in neruorum contractionibus & articulorum doloribus antiquis: hoc enim inunctum agrum cupæ grandi, quæ hominè capere possit, imponimus, ibiq; dormire & quiescere concalēfactum sinimus, magno cū admiculo. An verò lumbricos enecet, vt scribunt Auicenna locis iam citatis & Serapio, nondum expertus sum. Quòd verò ipsam nucem eadem facultate præditam scribant, non modo rationi consonum nõ est, sed ipsa quotidiana experientia manifestissimum est, eius esu lumbricos generari. In Serapionis autem lib. simp. cap. 228. sententiam facile concessero, qui Manfarunge (quæ antiquum Mesien esse ait) auctoritate Manfarungc. fretus, nucus huius siue Cocci esu alui profluvia sisti auctor est. Alienam enim à ratione non est, vt ipsa nux, quæ terrestrium est partium, ventrem sistat: ipsum verò oleum, quòd tenuium & aërearum est partium, ventrem subducatur.

NVLIVM autem oleum exstillat ipsa arbor, sed dum- Lacunæ eritor.

taxat ex ipso Cocco exprimitur: tametsi Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 29. scribat in ea opinione quosdam esse, vt credant dulce id oleum, quod ex hac Palma stillat, Dioscoridis esse Elaomeli.

Elaomeli.

Cairo.

CETERVM duplici cortice integitur hec nux. Extimus villosa materie compactus est, ex qua fit Cairo Maluaribus dictum, hac in prouincia magni vsus. Nam & ex eorudentes * & funes nauibus necessarij (manent enim incorrupti in aqua marina) sũt, & ex eo stupæ loco naues obturantur & stipantur, ipsiq; adeo stupæ præstat, quod putredini minus sit obnoxium, & aqua marina inspersum, infletur denseturque. Nulla cerè ex hac villosa materie fiunt aulaa, vt persuadere nobis nititur Lacuna Comm. in Diosc. libr. 1. cap. 141. Ex putamine illo interno & praduro vasa in tenuiorum vsum tornantur, & etiam carbones fiunt aurifabris perquam viles. Sed ea vasa paralyticos, si inde bibant, minime iuuant, vt putauit Sepulveda, & vulgo Lusitanorum creditum est. Nam nihil huius fructus neruis salutare est, præter oleum, de quo paulo ante: sed nec ipsi incola huiusmodi facultates talibus vasculis tribuunt, nec quisquam probatus auctor meminit.

Vasa ex Cocco.

Vascula ex Cocco paralyticos non iuuant.

Palme Indicz germen.

SED minime prætermittendũ putauit, quod harũ regionum incolæ istarũ palmarũ germinibus vescantur, gratiore enim sunt palato, quàm aut Castanea molles, aut humiles Palme, quas vulgo Palmitos, Itali Cesaglioni vocant. Quo autem vetustior est Palma, eo tenerius & delicatius germen producit. At eo exempto perit Palma: hinc fit, vt qui huiusmodi germen edit, non immeritò Palmam edere dicatur.

Coccus de Maldiua.

NUNC superest, vt de Cocco, quem de Maldiua * appellant, aliquid subiciamus.

LAUDATUR hic Coccus, aut hec nux (sed præsertim eius medulla) aduersus venena ab ipsis earum insularum incolis. Et à viris fide dignis accepi, ad colic dolores, paralyfim,

ralyfim, epilepsiam, alióque neruorum affectus se vtilem sensisse: à coli quidem doloribus, quòd vomitum excitaret; ab aliis verò aegritudinibus immunes reddi agros, si aquam in iis nucibus (adiecto medulle momento) aliquandiu conseruatam ebiberent.

SED cùm non sim id expertus, minus fidei his tribuo. Nullã autem, periculum faciendo, occasionem habui, quòd vti malim medicamentis quorum facultates iam mihi perspecte, & multa experientia comprobata sunt, veluti sunt Lapis Bezzer, Theriaca, Smaragdi, terra sigillata, & alia pleraq. medicamenta (de quibus suo loco) quàm recentibus minusq. certis. Nã quod nonnulli dicant, se huius vsu commòdũ sensisse, an id persuasione & imaginatione factum sit ignoro; hinc sit vt nihil affirmare possim. Sed si quid certius cum tempore nactus fuero, sententia reuocare non pudebit.

NIGER est autem huius Cocci cortex, & nitidior vulgari Cocco, figura ouali magna ex parte, nec ita rotunda vt vulgaris: medulla siue pulpa interior, qua siccata dura est admodum & candida, nonnihil tamen ad pallorem inclinans, in superficie rimosa est & valde porosa, nullo sapore excellens. Dosis verò est huius medulla ad grana decem, cum vino aut aqua, pro morbi ratione & natura.

Cocci de
Maldoua hi-
storia.

INVENIUNTUR interdum isti Cocci prægrãdes admodum, interdum etiam exigui: omnes autem in littus eiectioni.

VULGARI autẽ fama accepimus, insulas Maldinas aliquando continentem fuisse, sed inundatione maris submersum, has insulas effecisse; in quibus obruta Palmae fuerint, qua hos Cocos protulissent, qui terra indurati in hunc modum conspiciuntur. Sint ne verò eiusdem generis cum nostris, facile iudicari non potest, cùm hæctenus nemo folia aut arboris truncum videre potuerit: Sed soli Cocci in littus eiciantur nunc bini coniunctim, nonnumquam verò singuli separatim. Sed hos nemini colligere licet, nisi cum
capitis

capitis periculo, quoniã Regis esse asserunt quidquid è mari in littus eicitur : quæ res maiorem auctoritatem huic nuci conciliauit. Eximitur autem ex his Coccis pulpa siue medulla, deinde exsiccatur eadem ratione qua Copra, atq; indurefcit eo quo venditur modo: diceres esse caseum ouillum.

*Huius arboris descriptionem cum alij, tum Ludo. Roman. lib. 5. cap. 16. & Iosephus Indus cap. 137. & 138. tradiderunt. Sed & Strabo Geographiæ 16. huius Palmæ meminit: quare satis mirari nõ possum nostrum Auctorem qui veteribus Græcis incognitam dicat hanc arborem. Sic enim habet Strabo: Cetera verò ex Palma præbet, ex ea enim panis, mel, acetum, & oleum fit, & testilia varia: nucleis pro carbonibus fabri ferrarij vtuntur, qui in aqua macerati bobus & ouibus in pabulum dantur.

*Nusquam in nostris exemplaribus huc adductos Auctores Iseral-
nave meminisse conperio: at Neregil meminertunt, quemadmodum & Pandectarius cap. 164.

*Ferdinandus Lopez lib. 1. Historiæ Indiæ, Olla vocat, nõ Palmæ ramos, sed ipsa folia, quibus inscribere solent indi res memorabiles & instrumenta publica. Refert idem, simili Ollæ seu folio, Arabicis characteribus inscriptâ fuisse eam epistolam quam Rex Calecut ad Lusitanicæ Regem Emanuelem dedit, cum eò primũ appulerunt Lusitani.

Inuencæ sunt Antuerpiam paucos ante annos ex India merces magnis foliorum Nucis Indiæ (vt asserbatur) fragmentis inuolutæ: cubitalia erant ea fragmenta aut ampliora, crassiora tamen quàm vt quidquam his inscribi commodè possit: nam etsi per medium aperta essent, interdum bubalini corij crassitudinem æquabãt, læuis virimque & perpolita, ac quantum ex fragmentorum magnitudine colligere licebat, quaternos aut quinos cubitos longitudine, binos verò latitudine superauerant, ita vt non incommodè ædes & naues his tegere, & vela concinnare earum regionũ incolæ, vt nosser Auctõr asserit, possint. Eius fragmentum penes me est, à Guilelmo Andrea Pharmacopœo Antuerpiensi integerrimo mihi donatum.

Non ineptè subiiciendæ hic videntur aliquot Auellanas icones eum suis descriptionibus.

Prior exigua est, tribus lateribus elatioribus atque iidem tribus foraminum vestigijs, vti Nux Indica seu Coccus, conspicua, villosa quodam inuolucro, veluti Faufel ferè, tecta.

Alterâ pollicari est longitudine, duorum verò digitorum crassitie, inferiore parte sessilis, rugosa scabræue & cinerea, superna autem & eminentiore parte læuis, subrusi que coloris, ita vt animalculum duro corio tectum videatur: prægnans est, & aliam continet. Huic ferè simile genus inuenitur minus, nigricante que colore, quod à Matthiolo inter Indicas Auellanas exhibetur.

Tertia ab amplissimo viro Corthuso mihi nomine Mehenbethene missa, quam uis non admodum eius descriptioni conueniat, & potius eorum sententiam amplectendam censcã, qui inter vnguentarias nuce referunt: pollicem transuersum longa est, forma triangulari, duroque &

Mehenbothene.

roque & ligneo putamine, fracta tres cellulas habet, in quibus nucleus oblongus albus dulcisque inuenitur.

* Omnes rudentes & funes nautici Liburnicarum regiaram Vlyssipone confecti sunt ex villis Coccorum siue nucum, præsertim verò earum quæ in Indiam nauigant. Sed etiam ex iis villis fiunt nodosa cingula, magno in vñu omnibus ferè tenuioris fortunæ mulierculis Vlyssipone.

* Vidimus vascula ex hoc Cocco de Maldius confecta Vlyssipone tum aliis locis oblongiora pierumque quàm quæ ex vulgari Cocco parantur, & nigriora nitidioraque. Sed & ipsam medullam siccatam Vlyssipone venalem reperias, cuius facultates misicè extollit, atque omnibus ferè alexipharmacis præferunt: eamq; ob causam magnum eius pretium. Quàm verò parum fidei sit adhibendum huiusmodi fabulosis & commenticiis facultatibus, Auctor noster satis declarat.

De Myrobalanis. CAP. XXVII.

Myrobalana Græcis & Latinis incognita. Myrobalanus Græcorum.

MANIFESTVM est, neque Dioscoridem, neq; Galenum, neque Plinium, nostra Myrobalana cognouisse, sed eorū Myrobalanum plane aliud esse, ex quo videlicet oleum ad pretiosa vnguenta exprimerent. *μυροβάλανος* enim idem sonat Græcis, quod Nux vel glans vnguentaria Latinis.

ET quoniam Auicenna & Serapionis interpres vidit hæc nostra quodammodo ad glandis formam accedere, nullo iudicio Myrobalana vertit, cum mea sententia Pruna (quibus similia sunt) melius vertisset.

Delegi. Halilig. Azfar, Alsuat, Quebulgi, Beleregi, Embelgi.

VOCAT ea Auicenna lib. 2. cap. 458. Delegi: Sic etiam Serapio, lib. simp. cap. 107. tametsi librariorum vitio Halilig corruptè legatur: Omnes enim Medici Arabes mihi affirmarunt, omnia Myrobalana Delegi vocari. Peculiariter verò flaua azfar, indica siue nigra alsuat, quebula quebulgi, bellerica beleregi, & emblica embelgi, sub quo nomine haudquaquã nota fuere hæc posteriora Auicennæ lib. 2. cap. 228. & Mesua, de simp. med. purg. cap. 3. sed sub nomine Seni, vt patet ex Serapione, qui Seni tenuissimo cortice prædita esse scribit, qua nota Emblicis conuenit.

Seni.

Myrobalanus quinque generis.

SUNT igitur in vniuersum quinque eorum genera, quorum nomina magna ex parte mutuatis sumus. Nam quòd genus quoddam Serapio Damascenum appellat, melancholicis

Myr. flava.

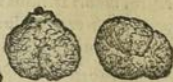
Myr. indica.

Myr. bellerica.

Myr. chepula.

Myr. umblica.

Laicholicis morbis perutile: id facit, non quòd in Damasco proueniat hic fructus, sed quòd hinc ex India Myrobalana Inda eò deferrentur.

Serapionis
estor.

ET quamuis idem Serapio libr. simp. cap. 107. scribat Seni cognominata genus esse Oliuarum, tamen errat (quod pace eius dictum volo) atque ei erroris occasionem praeuissse credo, quòd emblica sale aut aceto conditae dantur.

Myrobalanorum arbores diuer-
sa.

FALLUNTUR autem tam u qui omnia Myrobalanorum genera in eadem arbore nasci putant, quam qui flaua & quebula tantum. Nam quinque sunt diuersa arborum genera: &, quod magis mireris, in regionibus sexaginta aut centum leucis inter se distatibus nascuntur. Proueniunt enim nonnulla in Goa & Batecala, alia in Malauar & Dabul. In toto regno Cambaya quatuor eorum genera inueniuntur: quebula uerò in Bisnager, Decan, Guzarate, & Bengala.

CETERVM qua in Lusitaniam sicca deportantur, magna ex parte sumpta sunt in regione, qua est inter Dabul & Cambaya. Nam experientia compertum habemus, eos fructus quos regio Septentrioni uiciniùs producit, minus putredini obnoxios esse. Inuenio autem apud eos tria Myrobalanorum genera, quorum vsus est in purgationibus leuibus & sine molestia: hac uocant tria genera: horum primum genus quod rotundum est, & bilem purgat, indigene arare, medici aritiqui uocant, nobis sunt flaua: alterum genus incolis rezanuale dictum, nostra sunt Indica siue nigra: tertium genus Gotim incolis, nuncupatum, rotundum, nobis bellerica sunt. Chepula uerò nostra que pituitam purgant, illis aretea appellantur. Hac sunt quatuor Myrobalanorum genera, que illis sunt in usu medico. Nam quinto genere, anuale ius nuncupato, nobis uerò emblica dicto (tametsi apud eos reperiatur) non utuntur, nisi densandus coriis, Rhois coriariorum loco, & atramento consiciendo. Sunt

Arare, Ariti-
qui.
Rezanuale.
Gotim.

Arctea.

Anuale.

tamen

tamen etiam nonnulli qui iis viridibus vescuntur excitadae appetentia causa.

PORRO Arare rotundum est, & Sorbi folia profert, Anuale foliis est minutim incisus Palmæ magnitudine. Rezanuale octogonū est, et folia Salici similia habet. Gutti foliis est Lauri, sed pallidioribus & subcinericiis. Aretca magna sunt & rotunda, oblongiora tamen dum ad perfectā maturitatē peruenerunt, & angulosa: folia eius Persicis* similia. Sūt autem singule arbores Pruni magnitudine, omnesq; siluestres & sponte nascentes, non domesticae.

Myrobala-
norum hi-
storia.

CUM autem gustu sint adstringente & acido, Sorborum immaturorum modo, ex frigidiorum & siccantium classe esse dixerim.

PRÆPARATIONIS modus apud Indos non inualuit, utpote qui iis non utantur purgationis, sed adstrictionis dumtaxat gratia. Nam si purgare velint, eorum decocto utuntur, & maiore dosi quam nos in Europa. Solent autem iis saccharo conditis rti magno cum successu, nec quisquam medicorum vsu istorum famam vnquam est periclitatus. Chepulorum* autem maior est gloria: cōdiuntur hec in Bisnager, Bengala & Cambaya: flaua & indica, in Batecala & Bengala.

IUBE O ego ex his immaturis stillaticium liquorem organis elici, quem post sumptam aliquam conseruā adstringentem propino, & syrupis admisceo, si quando opus est. Flaua & Bellerica prescribere soleo initio mensæ, iis qui aut alui profluuio, aut stomachi relaxatione laborant: talibus enim conuenit huiusmodi cibus propter adstrictionem cum pauca aciditate coniunctam. Præterea immaturorum Myrobala-norum succum; in alui profluuii apprimē efficacem esse expertus sum.

Aqua stilla-
tica Myro-
bal.

*Chepulorum arborem apud Bituriges Gallorum inueniri intelligo: huius folium inde allatū dono mihi dedit D. Io. Posthicus Germ. medicus, mihi amicissimus: verū id Persicæ folio simile non est, sed

Pruni aut Cerasi folium potius xmitlari videtur. Omnium verò Myrobalanorum genera, vt in officinis inueniuntur, expressimus.

* Chepula rarius ad nos adferuntur, & non nisi dura & male condita. Emblica verò (quorum nullam mentionem facere Auflorem mirum) copiose, recentissima & optime condita inuehuntur Antuetiam.

Refert Fragosus, in noua Hispania fructum Dactylorum modo nasci Houos nomine, Myrobalanis flauis adeò similem, vt plerique eundem esse contendant: præ alta nascitur arbore, vt vix colligi possit, nisi præmatutus spontè decidat.

Sed quandoquidem in Houos mentionem incidimus, meminit etiam arboris Houo Franciscus Gomara, in Generali Indiarum historia cap 67. quæ an eadem sit cum superiore, alius disceptandum relinquo.

Houo, inquit, arbor est præalta & patula. sanam vmbra præbens (qua de causa, cum Indi, tum Hispani potius sub ea, quàm sub alia quouis arbore recubant) ex cuius cacuminibus & cortice, odorata fit aqua ad erora roboranda, & fucandam faciem vtilis: etenim cum in confringit & dëlar, in eumque vsu balnea fiunt ex ea, etiam ex itinere defessis salutaria. Eius radice vulnerata, multa aqua manat potui apra: fructu flauo, paruo, & pulpæ parum habente, sed officulum in se continente satis magnum: salubris est is fructus, & facilis digestio-nis, sed dentibus molestus & noxius, ob fibrarum copiam.

De Tamarindis. CAP. XXVIII.

MEDICAMENTVM omnibus cognitum sunt Tamarindi, quamobrem nullum adulterium norunt.

NASCUNTUR multis India locis, sed qui locis mō-tosis & ad Septemtrionem obuersis proueniunt, præferuntur, & diutius incorrupti manent: quales sunt quos Cambaiete & Guzarate gignit.

Puli, Ambili.

Tamarindi.

Tamarindotum historia.

VOCANTUR in Malauar Puli, in Guzarate Ambili, quo nomine reliquis India prouincijs noti sunt. Arabes Tamarindi appellat, quasi dicas Palmulas Indicas. Nam Tamar (quod omnibus notum est) eorum lingua Dactylum significat. Palmulas autem vocarunt Arabes hunc fructum, non quod eius arbor Palma similis sit; sed quoniam aliud nomen magis aptum non inuenerint, officula etiam in se continere conspicientes.

ARBOR est Fraxini, aut Iuglandis, Castaneæque amplitudine, materie firma, non fungosa siue spongiosa, ramis foliis ornatis multis minutimq; incis. palmi magnitudine: fructus

fructus in arcus aut digiti incurui figuram efformatur. Huius immaturi cortex vires, siccatus vero, cinereus est, & facile auellitur: nucleos intus continet satiuorum Lupinorum magnitudine, quodammodo rotundos, sed planos, colore furuos, sed laues, quibus abiectis, pulpa vsus est, quae lenta & viscida est. Sed illud obseruatione dignum, quod hic fructus in arbore adhuc pendens noctu foliis sese inuoluat vitandi frigoris causa, interdum vero sese expediat & e medio foliorum emergat. Acidus est dum vires, sed tamen ea aciditas suauitate non caret. Plurimum illis expurgatis vtor cum saccharo, atque id maiori cum successu, quam si Syrupo acetoso vterer. Soleo etiam plerumque, agros Tamarindorum infusione purgare. Tamarindorum quatuor uncia aqua frigida aut stillaticio intubi liquore macerentur per tres horas, deinde facta expressione, eximantur Tamarindi, quos modico saccharo inspersos vtiliter exhibeo; euacuant enim ex parte biliosum humorem atque pituitosum incidunt & attenuant. Huius regionis incole sine molestia sese purgant Tamarindis cum oleo natis Indicae sumptis. Medici vero Indici, folia Tamarindorum trita partibus corporis erysipelate infectis imponunt. Nos hic Tamarindis acetii loco vtimur, gratior enim palato est eorum aciditas, praesertim maturorum. Deferuntur in Arabiam, Persiam, Asiam minorem & Lusitaniam sale conditi, ut temporis iniuriam melius ferre possint. Ego vero sine sale domi asseruare cum suo cortice soleo. Fit ex his recentibus cum saccharo conserua, praeclearum proculdubio medicamentum ad digerendos & expurgandos humores, nec minus palato gratum. Tamarindorum stillaticio liquore pro digestiuo aliquando vsus sum: Verum cum nimis dulcem & insipidum ferè inuenerim, eo vti desij.

Nunc superest, ut ex Auctorum Arabum scriptis hoc medicamentum examinemus, cum veteribus Graecis fuerit incognitum.

Tamarind.
facultates.

Tamarind.
conserua.

Aqua still.
uncia Tama-
rind.

AVICENNA lib. 2. cap. 699. hoc medicamentum non describit, sed eius delectum dumtaxat profert, atq; recentiores Tamarindos præferri.

Mesue lapsus.

MESUE lib. de simp. med. cap. 8. facit eos Palma siluestris Indica fructum: sed eius error ex eo manifestus est, quod tota India Palmas non reperit: sed palmula adferuntur ex Arabia in Indiam, vbi magna quantitate eduntur sicca, similiter & in massam compressa, abiectis nucleis. Memini tamen vidisse quoddam genus siluestre palmarum in Cambaya & Guzarate, sed sterile & longe diuersum à Tamarindifera arbore.

Palma siluestris.

SERAPIO lib. simpl. cap. 348. ex auctoritate Bonifacia, in Casarea Aman prouenire asserit. Sed pace eius dictum sit: nullos Tamarindos in Casarea Aman, quæ est Syria, prouenire certum est, cum à negotiatoribus mercimoniæ gratia ed ex India deportentur.

Oxyphœnix. Lacunæ eritor.

NONNULLI Tamarindos à saporis aciditate Oxiphœnicem faciunt, quorum sententiam vt nec improbare, ita nec approbare possum. Sed quod Lacuna Com. in Diosc. libr. 1. cap. 126. à Thebæicis palmulis non differre scribit, non probò: quemadmodum nec quod eius arborem Palma siluestris genus facit foliis oblongis, & per extremum acutis, quoniam huiusmodi profert folia, vt antè dixi.

Tamarind. temperament.

CETERVM Tamarindi ex Arabum testimonio refrigerant & exsiccant tertio ordine, tametsi aliquot exemplaria Mesue, sed mendosa, secundo ordine refrigerantium & siccantium collocent.

EIS semper vtor in febribus admodum biliosis, non cassia solutiua aut manna, quoniam ob suam dulcedinem, bilem generant. Hinc fit vt huius regionis medici sacchari vsu in febribus ardentibus abstineant.

De Cassia solutiua.

CAP. XXIX.

SUPERVACANEVM videbatur de ea arbore hic differere

disserere quam vulgo *Caj.* in fistulam appellant, quandoquidem medicamentum est omnibus notissimum, nisi controuersum esset de nomine maxime indito à Gerardo Cremonensi*, quem (ut supra diximus, Arabica nomina intacta relinquere praestitisset, quam peruersè ita Arabes interpretari, & ansam præbere eos calumniandi, cum omni potius laude quàm vituperio sint digni, qui nobis huius tam nobilis, tam præstantis, tamq; humane salutis necessarij medicamenti cognitionem protulerunt.

PORRO vulgariter Arabibus dicitur *Hiarxamber*, vocabulo tetrasyllabo, tametsi *Auicenna* libr. 2. cap. 197. *Chiarfamdar* corrupto nomine vocet: in *Malauar Comdaca*: in *Canara*, cuius prouincie est *Goa*, *Bauasimga*: in *Decan* & à *Bramenis* *Bauasimgua*: in *Guzarate* & à *Mauritanis* regnum *Decan* incolentibus *Gramalla*: arbor ipsa in *Canara* *Bahoo*.

EST autem hæc arbor *Pyri* magnitudine, folijs mali *Persica*, angustioribus tamen aliquantum, & virentibus: floribus *Genista* perquam similibus, luteis, *Garyophyllum* odore emulantibus, quibus decidentibus, exiliunt oblongæ filiquæ virentes admodum ante maturitatem (non autem rubentes, ut scripsit *Lacuna*) quæ per maturitatem nigrescunt, longitudine interdum quinque palmorum, nunquam verò infra binos palmos.

NASCITUR per vniuersas has prouincias, præstantissima tamen & durabilior locis ad Septentrionem magis vergentibus, ut in *Cambaya*. Inuenitur & in *Cayro*, & in *Malaca*, & in *Sian* totòque eo tractu.

HANC non nisi siluestribus per se satam vidi in *America* tamen (quam falso *Indiam occidentalem* appellant, quandoquidem vnica sit *India* ab *Indo* flumine denominata, veteribus cognita) intelligo è siluestribus locis tralatam esse in hortos & agros, ita ut nunc istic frequentissima sit.

*Rhasas ad
Aim. lib. 3.
de re med.
cap. 51.

Hiarxamber.

Comdaca.
Bauasimga.
Bauasimgua.
Gramalla.
Bahoo.
Cassia fol.
historia.

Cassia spon-
tè nascitur.

Candil quid sit. Fortunatiores tamen nostros Lusitanos puto, apud quos sine satiatione tanta copia nascitur, ut vnus Candil, hoc est, quingentarum & viginti duarum librarum pretium non excedat decem regales Castellanos, qui constitunt aureum Pardaon. Indicum Pardaon nuncupatum.

Pardaon. AVICENNA lib. 2. cap. 197. scribit eam medio esse inter calidum & frigidum temperamento, nonnihil verò humectare. Serapio lib. simp. cap. 12. temperatam eam conficit. Mesue de simp. med. cap. 6. nonnihil ad calorem accedere scribit. Antonius Musa eam simpl. excalfacere & humectare ordine primo aut secundi initio.

Manardi lapsus. SÆPIVS sum miratus, Manardum in lib. simp. Mesua scripsisse grana siue semina huius Cassia purgatoria facultate prædita esse, cum tamē potius adstringentem facultatem obtinere videantur, quam solutinam.

Sepuluedæ error. ILLVD verò omni reprehensione dignum est quod ait Sepulueda, nimirum ad mouendos menses, difficilesq; partus, remorantesq; secundas, decoctum corticum harum siliquarum cum Artemisia propinari, aut ex ovo sorbili cum vncis quatuor mellis exhiberi. Nam etsi demus magno, ut ipse ait, successu propinatum esse huiusmodi medicamentum, Artemisia potius facultatē hos effectus præbuisse censimus, quam harum siliquarum cortices tale quid præstitisse, qui frigidi & sicci sunt temperamenti. Huc adde secundas sapius etiam sine medicamento reuici, natura propria vi. Nam quod Auicenna lib. 2. cap. 197. præscribit ad partus difficultatem, multi non abs re suspectum habent hunc locum: censetque Bellunensis in contextu cucumerem siccum reponi debere. Hanc ob causam statuerunt doctiores, Cassiam solutinam intelligendam esse, quotiescumque Cassia meminisset in purgante medicamento, reliquis locis Cassiam ligneam intelligi.

Stolta de
Cassia sol.
persuasio.

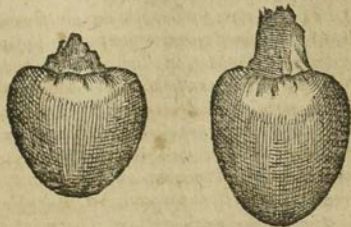
RIDICVLVM verò est, quod de Lusitanis quibusdam

dam nunc proferam, qui crediderunt plerosque huius regionis homines cōtinua alui solutione laborare, quod boues, quarum carnibus vescerētur, Cassiam solutiua depascerent. Nam arbores altiores sunt quā ut a bobus depasci possint; neque tanta copia est arborum, ut numerū infinitum vaccarum (siquidem multas isti alunt, nullius vero carnibus indigena vescuntur) alere possint. Deinde cū duro cortice praedita sit siliqua, verisimile est (etiam si pertingere possent (vaccae gramini pabulum, quod semper fere hic viret, istarum siliquarum auiditate non relicturas. Quod cū ab incolis percontarer, non mediocrem illis risum moui.

De Anacardio.

CAP. XXX.

ANACARDIVM OFFICINARVM.

ANACARDIO nomen indiderunt recentiores Graeci (nam veteribus ignotum fuit) à cordis tum similitudine tum colore, Arabum vestigia secuti, quibus Balador, Indis Bybo dicitur, Lusitanis Fava de Malaqua, quod viridis & in arbore pendens, similis sit nostrati maiori Favae, maior tamen.

Anacardiū
veteribus
ignotum.
Balador.
Bybo.
Fava de Malaqua.

MAGNA eius est in Cananor copia, tum in Calecut

H. 4

& reli-

& reliquis Indis prouinciis mihi cognitis, veluti in Cambaya & Decan.

Serapionis
lapius.

SERAPIO lib. simpl. cap. 356. Galenum citat tamquam huius fructus meminerit (cum tamen illi plane sit incognitus) & deleteriam facultatem habere ait, cui tamen experientia refragatur. Siquidem his in regionibus è lactis sero maceratum asthmaticis datur, & aduersus lumbricos: præterea iis viridibus & sale conditis vimur in cibariis, oliuarum conditarum modo. Fructu verò siccato, caustici vice vtuntur in strumis: totaque India huius cum calce misti vsus est ad pannos obfignandos.

AVICENNA libr. 2. cap. 41. id facit fructus Tamarindi osi simile, eiusq; nucleum Amygdale effigie, sine nocumento esse affirmans: Et paulo post subicit, id inter venena referri quæ deleteria sint facultatis.

NULLA autem præditum esse venenosa facultate, exemplis supra demonstrauimus: Causticam verò vim obtinere, iam exsiccatum diximus.

Anacardij
temperamē-
tum.

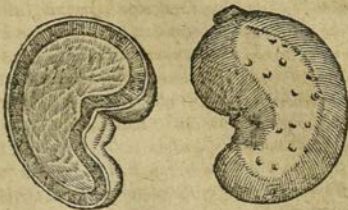
NONNULLI Anacardium calidum & siccum constituuunt in quarto gradu: alij in tertio. Nemo tamen mihi satisfacit, quandoquidem in viuento clarum est deesse hunc excalfacientem & exsiccantem excessum: neque rationi consentaneum videtur in eo caliditatis & siccitatis gradu constituere quo est Piper. Nisi forte, quod in Sicilia nascitur, sit ea facultate præditum.

Cajou.

* Adfertur interdum nucis genus Vlyssiponem è Brasiliatorum regione, quod Cajou vocant. Arbor est magna, folijs pyri (in recens natis, Lauri potius) fructu oui anserini forma & magnitudine, qui sacco plenus est, veluti id Citriorum genus quod Limam vocat, quo quidem vtuntur Brasiliani, (licet Theuetus cap. 61. Descriptionis Americæ, contra asserat, vt ab eisdem intellexi. In extremo fructu prominēt nux quædam renis leporini forma, colore cinereo, interdum ex cinereo rubricante. Duplici verò hæc nux constat cortice, inter quos spongiosa quædam est materia oleia spectimi & calidissimi plena: in- nus verò nucleum candidum continet esui aptum, & pista cuius gustus suauitate non cedentem, pellicula cisteticia obductum, quam eximere oportet. Eo leuiter tollo veltuntur incolæ, gratior enim est, & ve-
nerem

per medium sectus
nucleo integro.

integer.

nerem stimulare fertur. Acri illo oleo nihil præstantius esse ferunt ad
lichenes & impetigines tollendas. Incolæ certe aduersus scabié vtun-
tur. Sed illud mirum, primarium fructum nulla femina continere: &
extrema illa nuce earum arborum genus conseruari debere. Nonnulli
Anacardiorum genus esse autumant, ob similitudinem acris illius
humoris, quem corticibus conclusum habent. Nos & officinarum
Anacardium, & hanc nucem integram, & per medium sectam ex-
primi curauimus.

De Amomo. CAP. XXXI.

MAGNA inter recētiōres dubitatio est, quid sit Amomum. Amomum.
Hinc fit vt nonnulli eius loco Acorum ex præcepto
Galenī lib. simp. med. 6. substituunt; de quo haud secus at-
que de ipso Amomo dubitatur.

EX recentioribus nonnulli in ea opinione fuerunt, vt
Rosam Hiericuntinam, legitimam Amomum esse conten-
derint, quorum opinionem doctè Matthiolus comment. in
Diosc. lib. 1. cap. 14. multis argumentis refellit. Alij Pedem
columbinum esse aiunt, quos idem Matthiolus erroris con-
uincere nititur. Rosa hieri-
cuntina.

EGO, tametsi hic non viderim eas stirpes quas Europa
gignit, subiciam tamen libere quæ in India de Amomo di-
dici. Percontatus sum aliquando à quodam Pharmacopæo

Hamama.
Pes colum-
binus.

Nizamoxa
Rex.

natione quidem Hisp.ano, sed religione Iudæo, qui Hierosolymus se habitare dicebat, quid esset Amomum. Respondit ille, lingua Arabica Hamama nuncupari, quod interpretatum Pedem columbinum significat. Hanc stirpem sibi cognitam esse affirmabat, quam tamen apud Indos non vidisset. Euocatus postea à Nizamoxa (quæ vulgo Nizamalucco nuncupant) Rege: à Decan potentissimo, qui præter mediocre doctrinam semper apud se eruditos medicos alit cum Persas, tum Turcos, magnis stipendiis. Eius medicos interrogatus, num Amomum haberent; dixerunt illi, istuc quidem non nasci, sed inter alia aromata quæ ad Regem ex Asia, Persia, & Arabia conficiendis alexipharmacis perserrentur, Amomum etiam adferri, cuius ramulo me donarunt. Hunc cum Dioscoridis descriptione contuli, ad quam venustissime quadrabat, & licet iam siccus, pedem tamen columbinum referebat.

Daulalfil.
Marazal-
quelbe.

NAM omnia plantarum & morborum ferè nomina apud Auicennam, aut ad verbum redduntur, aut ab ipsa re nomen sortiuntur: exempli gratia, Lingua bouis, Lingua canis, Capillus veneris, Lingua atus: sic & in morbis & e-
partiaris dicitur illis Daulalfil, quod est, Pes Elephantis, & $\mu\delta\phi\phi\phi\phi\phi\phi\phi\phi$ marazalquelbe, quod est Dolor canis. Hinc sciendum est, Amomum apud Auicennam nihil aliud esse quam pedem Columbinum*.

Mexquete-
ra, Mexir.

CVM apud Nizamoxa essem, aliquot plantas obseruaui, quibus Goe caremus, veluti Eupatorium, Mexquete-
ra, Mexir,* melissophyllon, buglossum, fumum terre, tamaricem, asparagos, & violas purpureas in Regio hortosatis. Hæ forsitan omnes etiam in mediterraneis nascuntur: sed tanta est nostrorum Pharmacopolarum auaritia, ut potius mercibus conuehendis studeant, quam officinae suæ excolende. Hinc fit, ut violarum loco vtantur floribus cuiusdam arboris diuersæ planiæ facultatis à nostris violis: quorum tamen vsam

Arboris flo-
res, violarū
loco.

amen vsum non admitto, nisi in his medicamentis qua foris applicantur: atque Syrupum violaceum confici iubeo e violis conditis ex Ormuz, aut Lusitania delatis.

Amomum.

Amomis.

*Vtinam noster hic Auctor Amomi descriptionem pleniorerem dedisset, quandoquidem plantam legitimam se vidisse affirmat. Nam multa alterationibus ansani percidisset. Certè hec eius columbinus, noster esse non potest, quem nonnulli Amomi legitimi loco vti sperare non verentur, cum sit potius Geranij genus. Sed horum turpem errorem eruditè detegit in commentariis suis Matthiolus.

Ceterum accepit nuper ex Ormuz, celebri sinus Arabici emporio, VValerandus Dorzius Pharmacopæus Lugdunensis, vir diligens & eruditus, exigui fruticis fragmenta Amomi nomine, & itè alia Amomidis, æutra tamen cum Amomo Diosc. & Plinio descripto conueniunt, nisi id fortè sit, quo se noster auctor donatum, quodque pedem columbinū referte asserit. Nā hæc fragmenta aliquot ramulis constant, foliis quibusdam admodum frequentibus onustis, ut ex folijs folijs cõstare videantur (quemadmodum in Tithimalo paralo conspiciere est) que
in extre-

in extremo tali ordine sunt distributa, vt flosculum aut rosulam efforment. Ramuli isti simul compacti non ineptè pedè columbinum (qualis earū est quæ pedes hirsutos, seu, vt ita dicam, plumatos habet) referre videtur, nullo tamen singulari odore aut sapore prædita sunt. Eius Amomi & alterius Amomidis icones hic subiunximus.

*Quænam nobis sint plantæ Mexquetera & Mexit, planè ignoro: nec quid hæc vocabula significant, quisquam indicare potuit.

Disputatio
de Acoro &
Calamo.

De Calamo aromatico.

CAP. XXXII.

NON minor est controuersia inter recentiores medicos de Calamo & Acoro. Volunt enim nonnulli Calamum officinarum esse Acorum veterum: Alij malunt Galangam esse Acorum. Eam ob causam difficile est in tanta opinionum varietate aliquid certi statuere. Ego tamen nullius opinioni addictus, libere dicam quod sentio.

Calamus
aromat.

CALAMVS aromaticus quo officina in Lusitania vruntur (aromaticum voco non odoratum, vt plerique alij, quandoquidem aroma odorem non significat, sed quod vulgo drogum vocat, neque etiam Calamum odoratum scio, sed Iuncum duntaxat) idem est cum eo qui hic in India magno est in vsu cum viris tum mulieribus & iumentis.

Vaz, Bache,
Vazabu, Dir-
ringuo, He-
ger, Vati-
cam, Cassab,
Aldirira, Af-
sabeldiriri.

Vocatur is in Guzarate, Vaz: in Decan, Bache: in Malabar, Vazabu: in Malayo, Dirringuo: in Persia, Heger: in Cuncam, quæ est regio maritima, Vaticam. Arabibus Cassab & Aldirira. Serapio lib. simp. cap. 205. eum vocat Assabeldiriri, sed corrupto vocabulo: omnes enim Arabes medici cum Auicenna lib. 2. cap. 101. & 212. Cassab & Aldirira appellat. Idem autem sonat Cassab quod Calamus, & Aldirira ex aromatibus: Nam Dirire idem quod nobis aroma est. Quoniam verò Malayo incola eius usum ab Arabibus qui ex Coraçone erant, didicerunt, idcirco corrupto nomine Dirringuo vocarunt.

Dirire.

SERITVR per vniuersam Indiam: plurimus verò in Guzarate & Balaguare. Hic etiam Goa (vbi multus eius est vsus) in hortis satus prouenit, sed perpaucus.

CETERVM non est odoratus, nisi è terra auulsus: quantoque

quantòque virentior est, tantò mihi validioris tetriciorisque odoris videtur; tametsi aliud sentiat Ruellius lib. 1. cap. 18. Conuehitur ad maritima, quoniam qui istuc nascitur, non sufficit. Qui ex Balaguata adfertur, ad Occidentè mittitur.

FAMILIARIS eius vsus est mulieribus in vteri affectibus, & neruorù doloribus. Sed maximè expetitur hinc à mulomedicis: contusum enim, additis alliis, ammi (quod est Cuminum rusticum) salis momento, butyro, & saccharo, iumentis aduersus frigora mane exhibent, vocantq; id medicamentum Arata.

Calami vires.

Cuminum rusticum.

Arata.

CETERVM quoniam Hippocrates & Galenus lib. 1. simp. med. Indicum hinc Calamum vnguentarium appellant, Plutarchus verò Calamum Arabicum, & Cornelius Celsus Calamum Alexandrinum, videtur etiam extra Indiam nasci.

Calamus vnguentarius.

Calamus Arabicus.
Calamus Alexandrinus.

E GO, vt veritatem elicerem, sciscitatus sum à multis Coraone incolis & Arabibus, qui huc venales equos adducunt, si apud eos nasceretur Calamus; item an esset eis cognitus, eoque vterentur: Negarunt omnes apud se inueniri, nisi ab Indiis aduectum mercimonij gratia, probeque sibi cognitum, vtpote cuius plurimus apud eos esset vsus. Non falluntur tamen, qui Arabicum vocat, nam ex India in Arabiam defertur, & inde in alias regiones: neque qui Alexandrinum appellant, quoniam hinc Alexandriam, deinde Barut & Tripolim Syriæ defertur.

QVOD autem Manardus lib. 8. epist. 1. dicit in Pannonia se vidisse ad eò recentè, vt non longe petitus videretur, fieri potest vt fallatur: aut, si viderit, satum fortè in sporta aut fictili vidit, vt plerumque satum Gingiber nascitur. Sed illud certissimum est, hinc auehi Calamum in eas regiones.

IS verò quo vtimur, radix nõ est (pusilla etenim est radix) sed ipsius Calami cum aliquantula interdum radicis parte fragmentum. Hallucinantur ergo qui nihil nisi radicem esse

Calamus non nisi in India.

cem * esse scribunt confirmanda sua sententia causa, qua contendunt hunc Calamum Acorum esse. Neque quod in Calamo est spongiosum & stuescente colore, aliqua in re simile est Azanearum telis, ut falso putarūt Auicenna lib. 2. cap. 161. & Serapio, libr. simpl. cap. 205. quos Græcis & Latinis hæc melius nosse oportebat.

CETERVM quod Calamus Acorū non sit, nec etiam Galanga, satis ex Auicenna & Serapione probari potest, qui tria distincta capita de Calamo, Acoro, & Galāga scribunt. Præterea qui calamum describunt, aiunt eum in India nasci, quod verum est: nec enim in alia regione nascitur. Acorum verò non nisi in Europa nasci tradunt. Itaque nobis ignotum est Acorum, aut imaginari non potuimus quod Manardus, Leonicensus, & alij animaduertent. Omnibus sanè Arabibus, Turcis, Corasombus, & Indis medicis ignotum est. Nam à Nizamoxa vocatus ut eam tremoris affectu liberarem, magna mihi cum illis contētio fuit de Acoro: quid tamen esset Acorum (etiam illis indicato nomine Arabico) indicare non potuerunt, nisi quòd apud Turcos nasceretur.

Acorū dum
tarat in Eu-
ropa.

PRÆTEREA Calamus pallet; acris, calidus & siccus est in secundo ordine: Acorū albet, amarum, calidumq; & siccum est ordine tertio: Galanga autem utroq. calidior & odoratior. Deinde Calamus & Acorum cerebri & nervorum morbis conueniunt: Galanga verò ventriculum roborat, flatus discutit, & oris halitum commendat. Galanga item & Calamus medicamenta sunt in hac regione ab initio cognita, & in Occidentem vehi solita.

Acori succe-
daneum.

SOLEO tamen perpetuo Acori loco Calamum substituere, sed maiori quantitate, quòd non adeò excoalsciat & exsiccet, veluti Acorum.

* Nostrarum officinarum Calamus longè alius est ab eo quem hoc capite satis obscure describit noster Auctor, quippe cuius Calamus legitimus videatur à veteribus descriptus. Nostræ verò nihil nisi radix est, cum

est, cum aliquantula interdum foliorum particula. Cui cum omnes nota Acori à veteribus adscriptæ pulcherrimè conveniant, Manardi & aliorum sententiam improbare non possum, qui Acorû legitimû esse volunt. Affectur ad nos ex Tartaria & Lituania, nec non & in Polonia nasci creditur, quib. Pruskuworzecz nuncupatur. Ep & Germani, & Itali & Galli videntur, aliûmq; Calamum non norunt. Solebat enim Antuerpiam Vitisipone aduchi Calami genus vsuali nostro millimum, sed tetri odoris & saporis horti, quæ nota illi communis erat cum Calamò nostro Auctori descripto: Solam tamen hanc ob causam in vsu apud nos esse desit; licet cunctis aromatarij multo efficacius, eo quò tunc vtimur, fuisse affinent.

Ceterùm cum tertio recudenda esset hæc Historia, commodè nobis innotuit legitimus Calamus aromaticus, quem doctiss. vir Bernardus Paludanus Frisius, ex Syria & Agypto redux, cum Habhel fructu, multisque aliis raris, & variis seminibus, pro nostra amicitia, sub anni 1579. initium liberaliter communicauit. Eius autem (quoniam exactissimè ad Dioscor. descriptionem quadrare videtur) iconem ex fragmentis exprimi curauimus. Umbellifera verò potius planta quam harundinacea meo iudicio censenda est: etenim rectum habet caulem, multis nodis seu geniculis cinctum, læuem alioqui, intus concavum, & membranula, vti harundines, præditum, qui asculosè quædammodum Diosc. scriptum reliquit, frangitur, estque satis odoratos gratique saporis, amari tamen, & nonnulla adstrictionis particeps: folia (vti ex vestigijs colligere licet) bina ex aduerso in singulis geniculis sita caulem amplecti videntur: radix summo capite nonnihil extuberat, deinde in fibras desinit.

Legitimi porò Acori descriptionem, in nostra rariorum Hispanicarum stirpium Historia studiosi inuenient.

NARDVS.

De Nardo. CAP. XXXIII.

ILLUD affirmare possum, multo plura aromata, maioriq³ quantitate, & minus adulterata ad nos adferri, vi-
loriq³ emi, quam antiquitus fiebat: quod nunc Lusitano-
rum nauigationibus India nobis aperta sint, ipsaq³ regiones
que aromata gignunt, longè cultiores nunc sint, quam Ve-
terum tempore fuerunt.

IN eorum numero Nardum repono, que legitima & si- Nardus.
ne mangonio ad nos importatur, licet interdum aut maris
humore sibi ascito situm contrahat, aut senio suaueolentiam
illam amittat, qua initio prædita erat.

VOCATUR autem nardus incolis (nam Græcum &
Latinum nomen notum est) Cahzçara: Auicenna lib. 2. Cahzçara.
cap. 646. & omnibus huius tempestatis Arabibus çembul
quod est Spica, & çembul indi, id est, Spica Indica: eadè çembul.
ratione, quam nos Spicam Celticam vocamus, illi çembul
rumim appellant. Quod autem corruptè Matthæus Silua-
ticus cap. 640. Simibel & Sumbel protulerit, mirum Sumbel.
non est, cum is linguam Arabicam ignorarit: nisi malimus
tempore paulatim corrupta fuisse vocabula.

CETERVM nascitur Nardus in Mandou & Chitor
prouinciis, Regnis Delli, Bengala, & Decan vicinis, iuxta
flu. Gaugem, quem incolæ Ganga appellant, & sacrosan- Ganges flu.
ctum existimant, ita vt morituri regni Bengala incola hoc
flumine mergi se iubeant, sed pedibus dumtaxat. Sunt in eo
flumine certa idolorū delubra, ad quorū cultum cateruatim
confluunt mercatores è Guzarate & regno Decā, magnaq³
donaria in hæc idola conferunt, inde redeuntes sanctificati,
vt ipsi sibi persuadent, imò potius à cacodæmone obfessi.

PORRO non sunt diuersa Nardi genera: sed vnicum Nardi vni-
cum genus.
dumtaxat mihi notū est genus, id scilicet quod ex iam me-
moratis locis adferri diximus. Prouenit quidē in mōte quo-
dam, qui altera parte Oriētem spectat, altera Occidentem,
I ad quem

Nardus spō-
te non pro-
uenit.
Nardi de-
scriptio.

ad quem scilicet occidentem sita est Syria multis regionibus ab India discreti. Sed tamē multis aliis eius regionis locis facta prouenit, nō facile enim spōte nascitur. Neq. vna praestantior est altera: Spicāmue habet alia altera multo longiorem.

CERTE radix est, spargens supra solū breuem virgulam seu caulē circiter tres palmos longum, cum longissimus, atque alias in super virgulas multo breuiore: in summa radice spica producuntur, item alia per virgulas. Tali enim modo venditur in Cambayete, Asurate & Gogua, aliisque portubus marinis, vnde mercatores Arabes & Persae petunt: potissimam tamen partem ab indigenis absumi ferunt.

Nardus for-
dida.

INVENTVR interdū sordida & puluerulenta, villis ipsius planta in pollinem redactis. Emitur tamen ab iis quos dixi mercatoribus, & eo puluere manus eluere intelligo.

HACVNICA Nardo quae iuxta Gangem oritur, quamq. in Occidentem exportant, vtuntur medici cum Indici, tum Turci, Persae & Arabes. Nam quod ex ingenti pretio quo antiquitus teste Plinio lib. 12. cap. 12. emebatur, inferre volunt, nostram Nardum non esse legitimam, obiectioni me satis respondisse arbitror, cum dixi Indias nunc magis apertas & cognitās esse, quam tempore Plinij fuerint, & ipsa aromata maiori copia ad nos adferri.

Lacuna of-
ficientia.

Pisum.

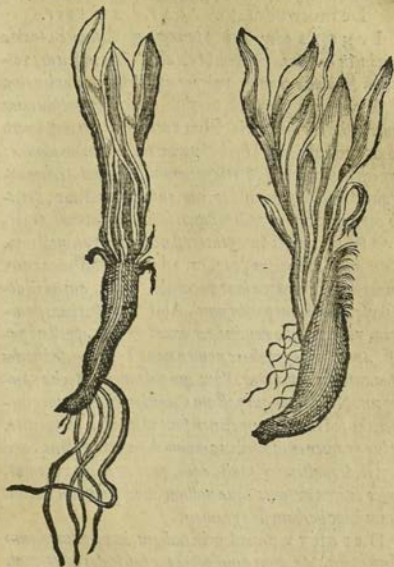
Satiech.
Satiach.

CETERVM fabulosum omnino iudico, quod Andreas Lacuna suis in Diosc. lib. 1. cap. 6. cōmentariis scribit, Nardi vsu apud Indos esse periculosum, quoniā ex ea fiat veneni quoddā genus mortiferum, quod nō modo haustum, sed etiam cuti in sudoribus inspersum, hominem illico iugulet; idque toxicum Pisum vocari. Nam cum multis in India annis Medicinam exercuerim, & non modo versatus sim cum omnis generis medicis Asiaticis, sed etiam Regibus & Principibus familiaris fuerim; numquam tamen hoc Pisum videre mihi contigit, aut eius nomen audire.

ID genus quod Sepulueda Satiech & Satiach appellat, id

Lat, id esse puto, quod ex Satiguan adfertur, celeberrimo
regni Bengala portu & emporio ad fluvij Gangis ostia.

HIRCVLV'S VETERVM.

*Cum superiore Aprili Antuerpiæ essem, inter aliquot Nardi Celti-
ex fasciculos plantulas quasdam inueni, quæ ad amussim quadrabāt
cum Dioscotidis Hirculo, quem libro primo de re medica cap. 7. de-
scribit, eoque Nardum Celticam adulterari refert. Nam plantula est
Nardo Celticæ similis, candidior tamen, & veluti ex viridi cinerea, sine
cauliculo, minoribus breuioribusque foliis, villosa admodum secun-
dum radi-

Hirculus.

dum radicem & nigricans, nulla odoris iucunditate. Folia præmansa nullum aromaticum saporem reddunt, sed lenta & viscida sunt, cum Nardi Celticæ folia & calida sint cum aliqua tamen adstrictione, & odore saporeque iucunda. Cum igitur hoc capite noster Auctor de Nardo ex professo agat, facere non potui, quin Hitculi meminissim, eiusque hic iconem subiicerem, quam nemo hæcenus exhibuit.

De lunco odorato. CAP. XXXIIII.

IVNCVS odoratus in Mazcate & Calaiate Arabia prouincijs maxima frequentia & abundantia nascitur, veluti in Hispania gramen vulgare quo pascuntur animalia.

HVIVS graminis nomina Græca & Latina nota sunt. Ab incolis autem Sachbar vocatur: à nonnullis verò haxis cachule, id est, herba lotoria, aut lotionibus idonea: tamen si non negem alijs etiam nominibus apud Arabes insigniri. Nam Auicenna lib. 2. cap. 598. eum adhar, Serapio cap. 19. adher appellant: quos sequuntur omnes Arabici & Persici medici hic agentes: florem verò vocant Foca. Nam quod Siluaticus, cap. 12. adcher & adhecarum vocari scribit, corrupta sunt vocabula, Persis, qui ad iā dictas vsq. prouincias pertingunt, Alaf, quod herbam significat, vocatur, quo nomine per excellentiam appellari potest. Apud Indos peculiare nomen non est sortitus, sed herba Mazcatensis appellatur. Sunt qui paleam de Mecha nuncupent. Nec desunt qui partem Camelorum vocent, nec immeritò: sed tamen Cameli non sunt istic aded frequentes, vt hoc gramen cum floribus omnino depascere possint. Sed sunt ibidē multi asini, muli, equi, quos Arabicos vocamus, boues, capra & oues, quæ nullum aliud pabulum norunt quàm hanc herbam siue gramen.

DEFERTVR quidem in Indiam, in vsum medicum vsurpandus. Maxima tamē copia per fasciculos colligatum in nauibus adsumunt equarij mercatores, vt equis substernant, ne stercoreis & yrina padore offendantur. Nam simul atque maduerit, recētem substernunt, & madidum in mare abiciunt, Sed & nauta fasciculos aliquot secum aduhere

Sachbar.

Haxis cachule.

Adhar.

Foca.

Alaf.

Herba Mazcatensis.
Palea de Mecha.
Partes Camelorum.

uehere solent, quos deinde in India vendunt. Memini in
 insula Diu*, vili emisse multos Iunci fasciculos, quos in Lu- Insula Diu.
 sitaniam cum aliis aromatibus mittere: nullum tamen flo-
 rem videre contigit. Sed nec aliquo in pretio ab incolis ha-
 betur, cum gens sit rudis & siluestris.

NVLLVS est huius vsus apud istius regionis incolis:
 sed nos dumtaxat & Medici Arabes & Persæ, eo vtimur.
 Ipsi indigenæ eo se & sua iumenta lauant.

NVNC ad Auctorum qui eius meminere, descriptio-
 nes veniamus.

DIOSCORIDES lib. 1. cap. 16. laudatissimum ex
 Nabathæa, proximū Arabicum, quem aliqui Babylonium
 vocant, pessimum ex Africa adferri scribit. Floris, culmo-
 rum, radicisq; esse vsum. Eligendū eum qui manibus con-
 fricatus rosæ odorem emittit.

SCIO in his quas supra enumeravi prouinciis, quæ A-
 rabia nomine comprehenduntur, prouenire. An verò in Na- Nabathæa.
 bathæa gignatur (quæ à Nabatoch Ismaëlis nepote deno-
 minata, prouincia est Arabia Iudææ contermina) diligenter
 percontatus sum à medicis qui in Hierusalem, Galilæa, &
 aliisq; vicinis prouinciis versati erāt: Sed illi responderūt, eum
 quo istic vtērentur, ex Cairo aduehi. Interrogati verò an in
 Cairo nasceretur, an autē ex Mazcate adferretur: ignora-
 re se dixerūt, quoniā medicamēta interdū ignota manerēt
 ob indigenarum negligentia. Quæ cum audire, inquirere nō
 volui num Babylone nasceretur, tametsi id fieri posse putem.

CVM verò Dioscoridis Africanum improbet, nō oportet
 nos admodum sollicitos esse in eo inuestigando, præsertim
 cum non adscripserit quæ Africa regione proueniat. De flo- Iunci Ros.
 ribus autem, cum meam, tum reliquorum medicorum ne-
 gligentiam agnosco, qui non iubeamus eum aduehi. Nostra
 etenim culpa factum est, vt eius vsus desierit.

IN medicamētis odoratis, Dioscoridem incertis compa-
 I 3 rationibus

rationibus plerumque vti video, quemadmodum & in hoc Iuncus. Nam trius, iucundum quidem spirat odorem, sed Rose haudquaquam.

Iuncus rotundus.

IUNCVS odoratus, & Cornelio Celso Iuncus rotundus vocatur, ad differentiam Iunci vulgaris, & Cyperi siue Iunci triangularis: sed minimè in eam altitudinem excrefcit qua Iuncus est.

Auicennæ lapsus.

AVICENNA lib. 2. cap. 598. duo eius genera constituit. Alterum enim Arabicum vocat, quæ est odoratus. Alterum in Agiami natum, per quod vocabulum Damascum intelligit. Sed quod Dioscoridis testimonio, Iuncum fructum proferre nigrum probet, manifestus error est, cum Dioscorides nusquam fructus meminerit.

Iunci historia.

SERAPIO lib. simpl. cap. 19. ex auctoritate Bonifacii scribit Iuncum habere radicem Chulem similem, latiore tamen, & minoribus nodis cinctam, multos calamulos præduros proferentem, qui fructum proferat similem floribus Arundinis, graciliorem tamen & minorem: simulq; & in vno cespite multas plantas nasci. Huius radix adeo similis est Chulem *, vt sub eo nomine à nonnullis appelletur, quemadmodum initio dixi.

MATTHÆVS Siluaticus cap. 12. decem annis conseruari asserit. Credo in siccis & mediterraneis regionibus multo tempore conseruari posse, cum humiditate nõ abundet. Sed in huius prouinciæ maritimis, paucis annis in sua odoris fragrantia conseruari potest.

Monachorum oscitantia.

QVOD ad Brasanolu & Monachos in Mesuen commentatores attinet, doctè illorum argumētare resellit Matthiolus, Com. in Diosc. lib. 1. cap. 16. quare superuacaneum esse iudico quidquam iis addere. Satis tamen Monachorum in Mes. dist. 1. cap. 47. oscitantiam mirari non possum, qui Galangam Iunci odorati radicem esse contendunt, cū Galaga in China nascatur, quæ bis mille ferè leucis ab Arabia abest, &

IVNCVS ODORATVS.

est, & plurimum ab Iunco odorato differat tum foliis, tum radice: nec nisi sata proueniat Galanga, quemadmodum & Calamus: Iuncus verò sponte nascatur, nec seratur.

Nata sunt nobis superiore ætate aliquot Iunci odorati plantæ, ex femine Italia missò. Est verò Iuncus planta multis culinis assurgens, tenerioribus foliis quàm gramen seu *rozæ* (quam pulcherrimè refert) linguam mordicantibus iucunda & aromatica quadam acrimoniâ, quæ trita gratû quidem spirant odorè, sed in quo *rozæ* odor rò eluceat: nam manducata potius *rozæ*, præsertim sacchâro conditæ, odorem æmulari videntur. Nullû protulit florè, quod serius prouenerit: imò primis frigoribus perit, ita vt annua planta censenda sit. Radix est numerosa & capillaris, non nodosa, vt ait Serapio, gustu feruido & aromatico. Eius iconem ad viuum expressam inferere hie libuit.

* Diu vel Dio insula Oceani Indici aduersus ostia fluminis Indi (quem incolæ Diul appellant) sita est, eamq. Patalen Plinio dici putant. Cõtinet verò ea, urbè mercurialem potentemq. admodû, & celeberrimum quendam portum, quò confluunt negotiatores Veneti, Græci, Thracæ (quos Rumes vulgò vocant) Perse, Turci, & Arabes.

Chulem.

* Quid per Chulem intelligat noster Auctor, hæctenus scire non potui, tamen si diligentissimè perquisierim: nisi fortè intelligat gramen siue herbam vulgarem quam Græci *αἰσός* vocant. Nam à quibusdam Hæxis cachule nuncupari ait, id est, lotoriam herbam. Et Pandætiatio cap. 148. Chulem herba capillaris est.

De Costo.

CAP. XXXV.

MAGNOPERE commendatus à veteribus fuit Costus: at nec nûc sua laude caret. Sed cùm Græci omnes tum Latini, tum Arabes, plura eius genera cõstituerint, factum est, vt magna sit orta disputatio, an legitimum Costum habeamus. Plerique negant, & radices vel in Hispania, vel in Italia natas pro legitimo Costo in Myropolis ostendi aiunt. Ego verò sum in ea opinione, vt vnum dumtaxat Costi genus esse credam, cuius nomina primùm proferam, deinde delineationem, postremò vsum medicum indicabo.

Costus,
Cost, Cast,
Vplot, Puch-
cho.

EST ergo Costus dictus Arabibus Cost, aut Cast: in Guzaratè, Vplot: in Malaça, vbi eius plurimus est vsus, Puchò, & inde vehitur in Chinarum regionem. Græci & Latini ab Arabibus nomen mutuati sunt. Nam quod Serapio lib. simp. cap. 318. Chost appellat, corruptum est exemplar, legendûmque Cast: & quotquot conueni Arabes,

Cast, Costi. eum nunc Cast, nunc Cost, nunc Costi vocant.

NASCI-

NASCITVR circa Guzarate, inter Bengala, Delli & Cābaya, in Mandou & Chitor: Inde multi currus I'plor, Spica, Chryfocolla, aliiq; mercibus onufti aduehuntur, in urbem primariam regni dictam Amadabar, qua in defertis fita est, & in Cambayete non procul à mari fitam urbem: vnde poſtea per maiorem Aſia, nonnullam Africa partem, & vniuerſam Europam deuehuntur prædicta merces.

QVONIAM verò in Chryfocolla mentionē incidimus, ſciendū eſt, eam vulgo Borrax nuncupari, Arabibus atq; Guzarate incolis Tincar, ſeu Tincal: met' allcā autem hic eius eſſe naturā, ut pote qua è monte quodā Luſitanicis leucis centum à Cambayete diſtate, eruitur. Magnus eius vbiq; vſus in ferruminando auro, reliquisq; met' allis: ab Indis verò medicis raro vſurpatur, præterquam ad ſcabiem. Sed neque nos ea frequenter vtimur: iniicitur dumtaxat in vnguetum citrinum, fucos muliebres, & vnguenta ad proſigendam ſcabiem parata. Ex earum mercium eſt numero, quas regio edicto vetitum eſt in Luſitaniam aſportari.

Borrax.
Tincal.
Tincar.

DESCRIBITVR autem Coſtus * ab iis qui videntur Sambuci effigie, & Arbuti aut Azimbri * magnitudine, florem odoratum proferens. Præcellit is qui intus candidus eſt, cortice cinereo: inuenitur tamen etiā colore buxi, cortice pallescente. Tanta eſt odoris fragrantia præditus, ut pleriq; nares feriat, et capitis dolorem excitet: guſtu minime amaro, nec etiā dulci, tametſi iam ſeneſcens interdum amareſcat. Nam recens acri guſtu eſt, ut reliqua aromata.

Coſti hiſtoria.

HOC vtuntur in multis medicamentis Indici medici. Hunc in Ormuz mercatores exportant, quò Coraſones & Perſæ conſuunt: inde in Adem, quò huius emendi cum aliis mercibus gratia Arabes & Turci conueniunt. Nec mirum eſt, ſi eius loco, alio medicamento officina vtantur in regionibus procul à Luſitania diſſitis, quandoquidem exigua admodum quantitas in Luſitaniam deſertur.

Costi tria
genera apud
Veteres.

QVONIAM verò Veteres tria Costi genera constituunt*, videlicet Arabicum, qui sit candidus, leuis, eximia odoris suauitate; Indicum leuem, amarum, & nigrum; & Syriacum, grauem, colore buxco: perquisiui à negotiatoribus Arabibus, Persicis & Turcis, vbinam tanta Costi copia consumeretur, quæ ad eos hinc exportaretur. Responderunt illi maximam partem in Asia minori & Syria consumi, sed & etiam apud Arabes & Persas. Interrogati verò an alius quispiam Costus apud eos nasceretur, negarunt nasci. Idem percontatus sum à Nizamaluci medicus; sed negarunt illi alium se Costum vidisse vnquam, quam qui ex India ad eos perferretur. Vnus tamen illorum olim Xatamas medicus fuerat, diuturnoq; tempore in Cairo & Constantinopoli medicinam fecerat. Vt autem tam diuersa nomina sortiretur, occasionem præbuisse negotiatores puto, qui ex variis regionibus oriundi erant.

Costus amarus & dulcis Arabibus.

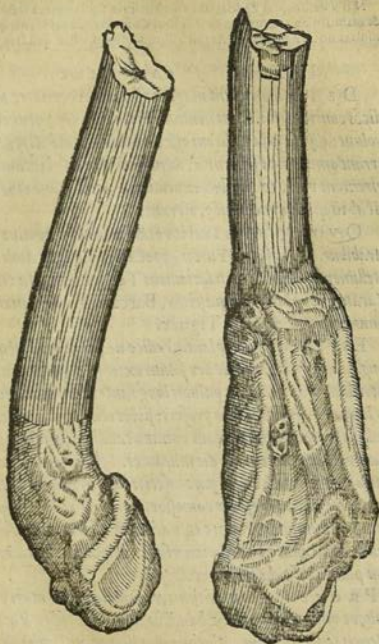
QVOD Arabes eius duo genera faciant, amarum & dulce; factum esse puto, quòd hoc medicamentum cum recens est & incorruptum, nullius amaritudinis sit particeps, candidiusque persistat: vbi autem vetustate corrumpi incipit, amaritudinem contrahit, sitq; nigricans.

* Non videtur huius Costi descriptio cum Veterum costo conuenire. Nam ex Dioscoridis descriptione satis manifestum est, illorum Costum radicè fuisse, cum ait: Sunt qui, admittis Helenij Comageni præduris radicibus adulterent. Verisimile enim non est, truncum aut ramum fruticis tantam habere similitudinem cum radicè, vt radicè adulterari possit. At nostri Auctoris Costus minimum radicis habet, & ferè nihil nisi lignum est suo cortice contextum. Quare aut veteres Costum ignorasse dicendum est, aut Arabum Costum (si quidem hic descriptus Costus illorum Costus est) à veterum Græcorum Costo diuersam esse plantam.

COSTI genus Antuerpiam è Lusitania inuehitur solidum, cortice cinereo, intus candicans, interdum verò cinerei coloris; odorata est admodum radix, violaceè siue strinum spirans odorem, præsertim dum manditur, ea parte qua extra terram eminet, plerumque in hæret adhuc conspicitur caulis fragmentum ferulaceum quiddam referens, & fungosam medullam continens, vt facile appareat Costo nostri Auctoris plurimum conuenire. Eius iconem, qualis videlicet ex sicca radicè exprimi potuit, hic adiciendam curauit.

* Nil per

COSTVS INDICVS.

* Nisi per Azimbro iuniperum noster Auctor intelligat (Zimbro enim Lusitanis iuniperus est) quid sit, ignorare me fateor.

* Venetiis interdum adfertur Costi quoddam genus Gingiberis radicibus adeo simile, ut nihil supra, iustus etiam fibrosus, sed pallidus, & eximix amaritudinis.

Non desunt, qui Zedoariam vsualem inter Costi genera referant, & primum apud Dioscor. descriptum Costum esse autument, quod multas notas habeat, quæ Arabico illius Costo pulchre quadrent.

De Turbit.

CAP. XXXVI.

DE Turbit Arabum magna est inter recentiores Medicos controuersia. Nam nonnulli Tripolium Græcorum esse volunt: alij Pityusa radicem esse contendunt: alij Alypi. Sed errant omnes mea sententia. Siquidem Turbit plantam & virentem vidi, & floribus exornatam, quæ planè diuersa est ab iis quas in medium proferunt.

Turbit.

QUOD igitur nos Turbit vocamus, eodem nomine & Arabibus, & Persis, & Turcis appellatur: tamen si Andreas Bellunensis in suis emendationibus Terbet vocet. In Guzarate, vbi plurimum nascitur, Barcaman: in Canara, cuius prouincia est Goa, Tiguar.

Barcaman.

Tiguar.

Turbit historia.

EST autem Turbit planta, radice neque magna, neque longa, caule hedera modo per solum extenso, digiti crassitie, interdum crassiore, duos palmos longo, interdum verò multo longiore. Folia Althææ profert; flores etiã similes, è candido rubentes, nonnumquam omnino candidos, non (vt quidam volunt) colorem ter die mutantes. Est verò duntaxat utilis & gummosa caulis pars inferior iuxta radicem: reliqua pars gracilior est, & comosior, quàm vt utilis esse possit. Nonnumquam radix cauli adhaeret, sed inutilis, cum caulis duntaxat in medicum vsu recipiatur. Totã autem planta insipida est cum colligitur.

Turbit naturalis.

PROVENIT in maritimis, verum non adeo mari vicinis, vt vnda allui possit: sed duabus, interdum tribus à mari leucis seu miliaribus. Plurimum nascitur in Cambayete, Surrate, Dio insula, & Baçaim, * locisq; vicinis. Inuenitur & in

& in Goa: sed à medicis improbatum, nec eo utuntur. Intellexeram etiam in Bisnager provenire, quod centum quinquaginta & amplius leucis à Guzarate distat: sed postea rescitum est, eò ex Guzarate deportari, vnde etiam magna copia in Persiam, Arabiam, Asiam minorè, & Lusitaniam exportatur: Nam si aliquod in Bisnager nascitur, viribus ad eò infirmis est, vt à medicis recipiendum non censeant.

FIERI potest, vt aliis etiam per Indiam locis gignatur (non enim feritur, sed sponte provenit) sed id incertum est, ob indigenarum negligentiam.

CETERVM in Turbit delectu, duo solent à Medicis requiri, vt gummosum sit & album. Non omne verò gummosum est natura: Sed quoniam viderūt Indi à gummositate, optimi Turbit notas nos petere, solent eius plantã, ante quam eam colligant, aut contorquere, aut leuiter vulnerare, quo liquor exiliat & densetur. Deinde post aliquot dies redeunt, & gummi siue concreto liquore plenos caules reperientes, eos colligunt. Id mihi retulit affinis meus medicus in Bacaim, qui aliquoties cum ipsis Indis colligendi gratia profectus est, & hanc eliciendi succi ratione obseruauit. Nam cum iussisset aliquot plantas intactas relinqui, eas minime gummosas inuenit, aut nonnullas tantũ pauco cum gummi. Ex eo igitur deprehendere licet, gummi nihil ad præstantiam agere, sed id plerumq. præstantius cõsendum esse, cuius gummi non appareat, quippe quod in ipsa planta reconditum sit. Non negauerim, quin etiã Turbit gummosum sine contorsione reperiatum: sed vt facilius liquorem suum aut gummi exerat, contorqueri & vulnerari plantam certum est.

ALTERA probationis nota est, vt sit candidum. Siccatum ad solem, candidum est: in vmbra verò siccatum, tamen si nigrescat, non minus forte bonum est, quam album in sole siccatum.

EST verò Turbit Indicis medicis medicamentum pi-

Turbit qua
ratione gũ-
mosum fiat.

Turbit delectus.

Turbit facultates.

tuitam deiiciens, cui interdum si absit febris, Gingiber ad-
iucere (vt etiam aliis purgantibus medicamentis) solent: alio-
qui plerumque sine Gingibere ex decocto pulli gallinacei,
aut ex aqua exhibent. Praefertur autem quod in Cambaya
natum est. Memini me in insula Dio emisse singulas quas
vocat manus, vna tanga*. Pendunt autem singula manus
viginti septem libras. Sed postea intellexi eum a quo emis-
sem, duplo minoris emisse.

Tanga.
Manus.

Turbit Ara-
bum.

Turbit Ara-
bū delectus.

Turbit ē
Lactarium
numero non
est.

CETERVM longē nobis aliud Turbit* describunt
Arabes, quā id quod modo exhibui. Siquidē Mesue lib. 2.
de simpl. med. cap. 2. ait radicem esse herbae folia Ferula mi-
nora ferentis, & ex earum plantarum genere qua lacteo
succo turgent: varia eius inueniri genera, videlicet domesti-
cum, siluestre; magnum, paruum; album, nigrum, & fla-
uum: & in locis siccioribus gigni, quod ex succi densitate
deprehenditur. Septem vero in eius delectu obseruanda: vt
sit candidum, intus cauum siue vacuum & arundinosum,
& gummosum, cortice cinereo, planum, fragile, & recens:
crassum autem siue densum improbari. Sed, quod eius pace
dixerim, ex aliorum relatu suum Turbit descripsisse potius
videtur, quā legitimum vidisse. Nam neque forma con-
uenit, nec è lacte madentium plantarum est numero, nec
eius domesticum genus inuenitur: cum vniuersum sponte in
incultis proueniat. Alterū genus interdum altero esse maius
verum est. Color autem aut albus, aut flauus, aut niger na-
turalis eius planta nō est: sed pro preparationis ratione con-
trahitur. Nam quod probe preparatum, suōne tempore col-
lectum non est, album esse non potest. Nasctur verò potius
locis humentibus quā siccis. Neque albedo & gummosi-
tas probitatis sunt indicia, veluti iam dixi. Neque arundi-
naceum aut ferulaceum est, aut planum, aut fragile, nisi
nimia siccitate exsuccum. Densum autem potius mihi vi-
detur probandum, quā improbandum, quippe quod plus
substantia

substantia contineat, modo cariosum non sit.

SERAPIO lib. simp. cap. 330. Tripolijs Dioscoridis historia ad suū Turbit transtulit. Sed si cū legitimi quam exhibemus Turbit descriptione conferatur; manifestè eius error deprehendetur. Nam neque folia Isatidis habet, neque eius caules in summo diuiduntur, sed in mucronem desinunt Largo foliorum prouentu ornatum. Flos non mutatur die colorem, neque eius radix odorata est, aut venena arcere adhuc deprehensa est.

Tripolium non est Turbit.

DENIQUE non est Alypum Dioscoridis, vt recētorum quidam existimāt, cum eius historia Alypi descriptioni plainè repugnet, & facultates sint diuersæ: Turbit enim pituitā duntaxat purgat, Alypum atrā bilem deiciit. Neque, vt iam diximus, cuiquā è lactarijs cōparari potest, que non sine noxia in corpus admittuntur: cum Turbit legitimum nullam acrimoniā habeat, & sine molestia pituitā deiciat.

Alypum nō est Turbit.

PORRO huic errori ansam prabuisse puto Arabes, qui conspicientes apud suos in vsu esse Turbit ab India peti- tum, id ad Græcorum aliquam descriptionem ilico referre voluerunt, Græcis omne plantarum genus fuisse cognitum existimantes. Sed satius multo fuerat, ea ratione omnia non confundere, & simplicem aliquam eorū medicamentorum, quæ illis non erant probè nota, descriptionem contexere.

Arabes erroris auctores.

*Baçaim vrbs est vasta, multas alias vrbes & pagos sub suo dominio habens: quinquaginta leucis ab insula Diu abest, & Regi Lusitanix parit.

*Monetæ genus Indicum Tanga est, quod sexaginta Lusitanicis regalibus æstimatur, hoc est, duobus ferè Castellanis regalibus, aut septem assibus Gallicis. Regale enim Castellanicum triginta & sex Lusitanica conficit.

Tanga.

*Turbit à nostro Auctore descriptum longè aliud est ab eo quo vulgo in officinis vtuntur. De quo qui plura volet, consulat eruditos Matthioli commentarios in capita 30. 51. & 78. libri quarti Dioscoridis. Per vniuersam Hispaniam Thapsia abundè nascitur, eius radice pleræque Hispaniæ officinæ pro Turpeto legitimo vtuntur. Non desunt etiam multis per Europam locis, qui Scammonij radicem censitam pro legitimo Turpeto ostendant, atque in sua medicamenta recipiant, vt his manifestum esse potest qui scammoniaz radices siccas cum illorum Turpeto diligentius contulerunt.

De Rhe-

De Rhabarbaro. CAP. XXXVII.

NON est operæ pretium multa de Rhabarbaro recensere, cum omnibus notissimum sit medicamentum. Silentio tamen prætermittendum non duxi, quod hic in India didici: videlicet, omne id Rhabarbarum quod in Indiã, Persiã, & Europam importatur, esse in Chinarũ regione natum. Nam ex Chinarum regione per Tartariam Ormuz & Alepum defertur, inde in Alexandriam, & tandem Venetias, vnde reliqua Europæ regna petunt. Nos præter id quod nauigijs ex China infertur, eo etiam vtimur quod Persæ ex Ormuz aduehunt, quod minus teredinem & cariem sentit, quàm quod ex China nauigijs infertur. Siquidem plus corrumpuntur aromata, quæ per mare inuehuntur vnius mensis spatio, quàm quæ terrestri itinere importantur vnius anni tempore. Præterea India, præsertim in maritimus, maximè humida est, et huiusmodi aromata diu integra seruare non potest. Nam Rhabarbarum sub mensem Maium in Indiam locis videlicet maritimis importatum, nisi ante Septembrem absumatur, planè inutile est, & abiiciendũ: corrumpitur enim, vt pleraque alia aromata quatuor illis mensibus hibernis, qui sunt Iunius, Iulius, Augustus, September. Interea aliud recentius ex Ormuz importatur, quo vtuntur, idq; quod in maritimis hibernauit, in mare abiiciunt.

REFERVNT genus quoddam nasci in certa Tartariæ vrbe nomine Samarandar: sed quod improbum sit, nec nisi iumentorum purgationibus vrile.

NULLVM autem est Rhabarbaricum, aut Indicum: sed solummodo Chinense, quod Rauam Chini Persæ appellant, Mauritanii tamen plerique solummodo Rauam.

ALIQVANDO in Couchin intellexi Rhabarbarum ab indigenis interdum decoqui aut distillari, & eius decocto aut stillaticia aqua sese purgare, eamq; esse causam, cur interdum tam facile teredinem sentiat & corrumpatur.

Sed cum

Rhabarbarũ omne in Chinarum prouincia nasci.

Rhabarbarum Samarandarũ.

Rauam Chini. Rauam.

Sed cum neminem audierim, qui hac ita sese habere, se vidisse diceret, affirmare non amsim.

De Radice Chinæ. CAP. XXXVIII.

NASCITUR hæc radix in Chinarum vastissima regione, qua Moscoviam vsque extendi creditur. Quoniam verò per totam hanc prouinciam, & etiam in Iapan sauit lues Venerea, quam alij Neapolitanum morbum, alij Gallicum vocat, nostri scabiõ Hispanicam, Persæ Bade-Frangi (tamen si etiam simpliciter Fringui) quod morbum Gallicum sonat; aperuit Deus huius regionis incolis vsus radicis cuiusdam, qua apud eos nascitur, vt huic malo succurreretur. Quemadmodum in nouo orbe Guaiaci vsus ostendit, quoniam ea pars orbis etiam hoc morbo ab omni hominũ memoria infestata fuit. Ibi contractum morbum in Europam adferentes Hispani anno Redemptionis humane 1493. reliquis nationibus communicarunt. Nobis verò primum innotescere cœpit huius radicis vsus post annum quingentesimum trigesimum quintam supra millesimum, adferentibus eam huc Chinesibus quibusdam ea lue infectis, qua se interea dum hic negotiarentur, curarent.

CETERVM anno ante quam huius radicis vsus in India innotesceret, huc è Lusitania delatus sum, nonnullas facultates mecum adferens, atque inter eas, Ligni Guaiaci libras quingentas. Ex eo, tamen si multum sublatum esset, dum in Liburnicam inferretur, & efferretur, mille tamen aureos contraxi Lusitanicos, quoniam magna auiditate è Lusitania expectabatur hoc lignum, quod multi male perirent inuentibus: & forte tum tẽporis nemo præter me aduexerat. Curati ergo fuerunt plurimi meo ligno. Sed eo absumpto, cum nouum è Lusitania non importaretur, eius, quod iam decoctum fuerat, libra quinque Lusitanicis aureis vaniit.

FACTVM est, vt eo tẽpore mercator quidam in Diuinsula narraret in chyto viro Domino Martino Alfonso de

Radix Chit.
na.

Bade-frangi.

Lues venerea primum in Europa 1493. anno.

Quaratione primum Radix Chinæ Lusitanis innotuerit.

Sousa meo macenati, qua ratione à Gallica scabie curatus fuisset quadam radice è Chinaram regione allata, cuius vires magnis laudibus euehebat, quoniam qui ea vterentur, extrema illa victus ratione non egerent, qualis in Guaiaci vsu obseruabatur, sed tantum abstinerent à bubulis & suillis carmbus, pisce & crudis fructibus: tamen si ne in China quidem piscibus abstinerent, quoniam magni sunt heluones. Cùm inualuisset is de radice rumor apud vulgus, mirum in modum hanc radicem videre auebant, atque ea vti, quoniam molestè ferebant extremam illam victus rationem, quam in Guaiaci vsu obseruare cogebantur. Adde quòd huius regionis incola ob otiosam vitam natura sint magni epalones. Sub id tēpus appellant Malacam Chineses liburnica, paululum huius radicis in suum vsum adferentes. Sed id paululum tanta auiditate requisitum fuit, vt in singulas huius radicis gantas (pondus est apud eos viginti quatuor vncias pendens) decem Lusitanicos pendere oportuerit. Postea verò aduehentibus eam magna copia Chinesibus Liburnicis, minui cōpit pretium, ita vt nunc ganta ematur dumtaxat regali Castellano.

Ganta.

Ab eo tempore vilescere cōpit Guaiaci vsus, atque ex India relegari, tamquam Hispanus quidam, qui indigenas fame enecare vellet.

CETERVM, vt ad institutum reuertamur, non sine causa, tantis laudibus effertur China radix. Nam obseruatis quæ in hoc morbo obseruanda veniunt, natura morbi, anni tempore, regione, sexu, atate, & temperamento aegri, mirabiles eius sunt effectus: tamen si non desint ex recentioribus, qui eam acriter, sed immeritò damnent.

Radice Chi-
ne mirabiles
effectus.
Preparatio-
nis modus.

IN magnis doloribus & inueteratis, huius radicis vncia in sex aque sextariis * coquitur, ad dimidiū vsque humoris consumptionem. Seruatur id decoctum vsui, vase aliquo vitreo aut sigulino vitato. Spuma verò inter bulliendum col-
ligitur,

ligitur, & vtiliter vlceribus tumoribusq; imponitur. Salutaris est etiam densus ille vapor inter coquendum exhalans, ipsis doloribus. Interdum calido decocto tumores fouemus: nonnumquam lineos pannos decocto madidos vlceribus imponimus, eaque mundamus.

SOLENT Chineses maiori quantitate in sua regione assumere, cum frigida admodum sit. Quos cum imitari vellent huius regionis nonnulli, radicis duas vncias, addita interdum semisse, in precedenti aqua quantitate decoquentes, ob inimum medicamento calorem in graua inciderunt symptomata. Sed & quod mihi accidit, praterendum non duco. Sciatica laborans, huius radicis decocto vsus sum prouocandi sudoris causa. Sed cum calidum haurirem, vt initio ferebat consuetudo; in tantos hepatis ardores incidi, vt vniuersum corpus erysipelate & phlegmone laborare cepit, necesseq; fuerit statim venam secare, decoctum hordei cum saccharo rosato sumere, & aëri me exponere, vt sanitatem pristinam recuperarem. Itaque meo periculo facti sapientiores reliqui, calido decocti potu, & tanta radicis copia in posterum vti desierunt.

ANTE omnia deligenda est radix ponderosa, recens, firma, qua neque teredinem, neque cariem senserit, & qua candida sit: melior enim talis est, quam rubescens. Huius vnciam in sex aqua sextarius decoquimus ad medias, aut ad tertiam partem, pro morbi & aëri natura, subinde ea medicamenta iniicientes, que huius radicis facultates corrigant. Exempli gratia: Si dolor capitis aut neruorum adsit, rorem marimum, aut rosas iniicio: Si obstructionibus hepatis laboret, apium: si ardor adsit cum obstructione, intubium: si vlcus vesicae aut renum infestet, additur glycyrrhizæ succus: interdum radici admisceo æquale pondus hordei.

SOLENT autem huius radicis decoctum sumpturi, prius syrups conuenientibus purgari, quibus (quoniam ple-

Chinarum
regio frigida

Radix Chi-
nz delectur.

Eius vrendæ
ratio.

rumque materia qua peccat pituitosa est) Turbit aut Agaricum maiuscula quantitate indimus, aut nonnumquam syrupos China decocto diluimus. Bene purgato corpore radicis decoctum propinare incipimus, post decimū quintum diem, minoratio, si opus sit, exhibito: item alio interdum post trigessimū diem, quod ex māna constet, aut castia solutina, aut Rhabbaro macerato ipsius radicis China, aut hordei, prunorumue, vel glycyrrhizæ, aut intybi decocto. Toto hoc tempore, si alius singulis diebus libera nō erit, clysteres ex radicis decocto, melle rosato, oleo violaceo, et castia solutina paratos iniicimus, habita necessitatis ratione.

QVOD si nimium incalescat aeger, radicem minus decoquimus, aut eius decocto aquam intybi, vel sumi terra, si adsit, aut buglossi, iniicimus. Quod si nec hoc sufficit, decoctum subtrahimus, curationemque in aliud tempus magis opportunum differimus.

HOC decoctum interdum intra vigessimū diem curat, interdum serius, interdum verò citius. Vulgariter tamen ad decimum quintum vsque diem dolores augentur, & intenduntur, deinde paulatim mitigantur. Nonnullos vidi, qui licet aliquoties hoc decoctum sumpsissent, postrema tantum dieta curati sunt. Alios itē, qui nullo modo curati sunt, quod forsitan frigidiores essent humores. Itaque consulo, vt qui in Europa hac radice vtentur, eius quantitatem augeant, cum frigidior sit regio.

Medicamēti
dos.

IN singulas verò curas, radicis vsus esse solet ad vncias triginta, vncias totidem dierum numero, quibus cura perficitur respondentibus. Rarò calidum decoctum exhibeo, nisi in vehementibus & inueteratis doloribus, quando sudoribus materiam euacuari oportet: tunc enim bis singulis diebus exhibetur, mane scilicet & vesperi. Hac autem vulgaris est victus ratio. Datur caro gallinarum, pullorum gallinaceorum, & veruecina elixa cum salis momento (id enim mo-

Victusratio.

dicè som-

dice sumptum noxium esse non puto) & croco, & coriandro sicco. Interdum eadem assa exhibetur, habita morbi ratione. Vinum omnino adimo, nisi ad stomachi ex multa pituita contractam debilitatem, appetentięq; deiectionem tollendam, decoctũ sumatur: tum enim radicis decocto dilutum agris propinatur; appetentiam enim ciet, & concoctionem plurimum iuuat. Pane mellito vtuntur Chineses.

EFFICACIOR est hac radix in inueteratis morbis, vbi videlicet magni tumores, & vlcera maligna adsunt, quàm in recentibus morbis.

Radix Chinez. præstantior in inueterato quàm recenti morbo.

SVNT & alia hac radice vtendi rationes. Nam quosdam in Balagate vidi, qui calido radicis decocto eiusdę radicis trita drachmam cum semisse inicerent, quotiescumque mane & vespere sumerent.

SVNT qui mane laminam conseruę ex huius radicis puluere & melle parata (aut saccharo, si magnus adsit calor) edant, deinde radicis decoctum bibant. Augetur autem, aut minuitur pulueris quantitas in hac conserua, & quandoque corrigitur, pro Medici arbitrio.

Conserua è radice Chinez.

VARIANDA sunt interdum remedia. Memini solo decocto binos curasse, quibus testiculi intumuerant.

HAC radice adhuc tenera, Chineses cum carne elixa vescuntur, veluti apud nos naris aut rapis cum carnibus elixis vesci solemus.

HUIVS radicis aquam stillatitiã vtilẽ fore credo, si quis eam nancisci possit. Ego sanè destillatoria organa in Chinaram regionem misi, vt ex ea radice liquorem mihi eliciant. Nescio an impetrabo.

Aqua stillatitia è radice Chinez.

VILE est etiã huius radicis decoctum, præter eos morbos qui cum cõtagio luis venereę commune aliquid habent, ad paralyses, tremores, articulorũ dolores, sciaticã, podagram, tumores scirrholes & œdematodes, tum etiã strumas extirpat. Succurrit ventriculũ debilitatiõni, inueterato

Radix Chinez. facultates.

terato capitis dolori, calculo & vesicae ulceribus. Huius enim decoctivusu plerique liberati sunt, cum nullis remediamentis iuuamen sensissent.

Lampatam.
Radice Chi-
nae descric-
tio.

CETERVM indigena hanc plantam Lampatam vocant: trium aut quatuor palmorum altitudine assurgit, cauliculis tenuibus, quos rara folia cingunt, mali Assyrii iunioris similitudine, radix palmi longitudine, interdum crassa, nonnumquam tenuis, quae recēs eruta, admodum tenella est, & cruda aut elixa mandī potest. Ego vnicam dumtaxat plantam hic in Goa vidi, eamque perpusillam, quae siccitate perit, ante quam excreuisset. Si seretur ea radix, iuxta arbores serendam esse perhibent, quoniam suo complexu hederamodo eas scandit.

Mulieres ad
agros non
admittendae.

INTELLIGO eos qui hoc decocto vtuntur, mulierum conspectu vehementer ad libidinem accendi. Quare consultum videtur, vt per cura tempus nulla ad agros mulieres admittantur.

SED quoniam in Chinesium mentionem his commentariis plerumque incidimus, praesertim verò hoc capite, non alienum ab instituto erit, si ex his quae de illis à fide dignis viris accepi, pauca hic proferam.

Chinenses
Schitz sunt.

SUNT ergo Chineses Asiatici Schitae, qui licet gens Barbara esse aestimetur, in negotiatione tamē & manuaris operibus censentur admodum industrii. Sed neque in litterarum cognitione cuiquam regioni cedere aestimantur. Habēt enim leges scriptas Iuri imperatorio simillimas, vt ex libro quem eorum legibus inscriptum apud Indos asseruari audio, videri potest. Vnam ex his legibus exempli gratia proferam, quae est, Non esse integrum viro, mulierem, cum qua viuente marito adulterium commiserit, post mariti mortē, matrimonio sibi iungere.

Doctrinae
gradus apud
Chinenses,

INTELLIGO etiam apud eos doctrinae gradus & praemia esse: Eruditus etiam viris, Regis totiusque regni moderatio-

derationem committi. Sed & in eorū picturis, viros è suggestu legentes, & auditores circum adstantes conspicerelict. Huc adde artem typographicam tam vetustam apud illos esse, vt omnem hominum memoriam superet, & semper vsurpatam apud eos censeant.

Typographica apud Chinenes vetustissima.

* Hoc loco ~~etiam~~ noster Auctor vocabulo Canada vitur, cuius interpretationem cap. de Opio dedi. Cùm itaque radicis Chinæ vnam in quatuor aquæ Canadis decocti dicat; ob rationes eo capite adductas, quatuor Canadas in sex Sextarios verti.

Nunc per vniuersam Europam radicis cuiusdã vsus inualuit, quare Hispanico nomine (illi enim eius vsus primè ex Peru in Europã inuenerunt) çarça parilla vocant, quasi dicas Rubum viticulam. Cuius sanè magni sunt effectus, & Radici Chinæ suam laudem admittit, quæ non nisi cariosa & longa vectura emarcida ad nos peruenire solet. Qui de çarça parilla plura requirit, Matthioli Epistolas, & eius in Diosc. commentarios legat. Et nos breuè, Deo annuente, eius historiam eum icone exhibebimus, atque à Smilacæ aspera volubiliusque genere (quas çarçam siue zarçam parillam nonnulli arbitrati sunt) plurimum differe ostendemus.

çarça parilla.

De Croco Indico. CAP. XXXIX.

APPELLATUR hæc radix in Canara Alad: sic etiam in Malauar, sed propriè manjale: in Malayo, cunhet: à Persis, darzard, quod lignum luteum sonat: ab Arabibus habet.

Alad.
Manjale,
Cunhet,
Darzard.
Habet.

NASCITUR plurima in regionis Malauar parte, videlicet in Cananor, & Calecut. Prouenit etiam hinc Goa, sed exigua quantitate.

MAGNA eius copia ad Arabes, Persas, & Turcos deferretur, qui omnes apud se non nasci, sed ex India adferri fatentur.

HVIUS mentionē facere videtur Auicenna lib. 2. ducentesimo capite * & Chaledsium siue Chalidunium appellare. Sed cùm dubitauerit hæc scribat, aliorumque auctoritates citet, tamquam de re non multum sibi perspecta, nihil affirmare possit. Fieri autem potest, vt corruptum sit vocabulum, vocat. que sit hæc radix initio Arabibus aled, quemadmodū et Indis, postea verò corruptè Chaledsium.

Chaledsium.
Chaliduniū.

Aled.

Curcuma. *Vt autem hoc facilius credam, me impulit, quod de eum, caput de curcuma siue curcumani lib. 2. cap. 166. (quod etiam huic radici simile est) scripsisse videam. Solet enim Auicenna de simplici aliquo medicamento dubitans, diuersa (vt diximus) scribere capita. Neque eorū auctoritas me mouet, qui per Curcuma Chelidonium intelligi dicunt, quoniam crocea sit radice, scribat q̄, oculis perutile esse, quæ nota etiam Chelidonio conueniunt. Nā tamen si vulgo hac radice vtantur ad tingendos condiendosq̄, cibos, cum hic, tum apud Arabes et Persas ob eam nimirum causam, quod d'viliori ematur, quàm noster crocus, qui apud eos etiam prouenit: huius tamen etiam in medicina vsus est, præsertim autem in ocularibus medicamentis: tum etiam ad psoram si cum malis aurea succo, & Cocci, siue nucis Indica oleo misceatur. Quibus affectibus Auicenna utroque illo capite chaledium & curcuma vtilia esse scribit.*

Croci Indici histona. *EST autem hac radix recens, intus crocea, foris verò Gingiberi persimilis, foliis Milij maioribus, cauleq̄, foliaceo. Vehementi amaritudine & acrimonia, dum recens est, caret, ob multam humiditatem: siccata verò acris est, sed non adeo vt Gingiber: putòque sine noxa posse sumi.*

*In nostris exemplatibus Auicenna libr. 2. cap. 200. Chelidonium describit. Capite autem 166. de Chorcumani, siue Chorchūma agit, cum hac interpretatione. Et est sex olei de Croco. Ceterum de Officinarum Curcuma, quod Dioscoridis Cyperum Indicum volunt recentiores, lege Matthioli tum aliorum commentarios.

De Galanga.

CAP. XL.

EST Galanga medicamentum vsibus humanis valde necessarium, sed veteribus Græcis ignotum, et Arabibus non satis perspectum.

Caluegiam. *DICITVR autē Caluegiam Arabibus. Et licet omnes Mauritanij, vt Serapio lib. simp. cap. 332. corrupte legit, Culungem, aut Galungem scribant, fides eis adhibenda non est, quoniam omnes Arabes Caluegiam nuncupant.*

EST

Galanga maior

Galanga minor.

Galanga
duplex.
Minor ga-
langa.
Lauandon.
Maior ga-
langa.
Lancuaz.

EST verò Galanga duplex. Altera minor, odorata, quæ ex Chinarum regione huc, inde in Lusitaniam deferitur: eam incolæ Lauandon appellant. Altera maior, quæ crassior est priore, ignauior tamen & viribus infirmior. Nasctur hæc in Iaua, et incolis Lancuaz dicitur. Nos tamen hic in India vtramque Lancuaz appellamus.

Galangz hi-
storia.

Galanga re-
sens in acc-
tariis.

PORRO minor duorum palmorum altitudine fruticat. foliis Myrti, radice nodosa, sponte nascens. Maior in Iaua nata binum fere cubitorum altitudine attollitur, foliis mucronatis in modum cuspidis lanceæ, radice crassa, nodosa arundinis modo: flore candido, seminifera est. Seritur tamen hæc maior radice dumtaxat vt Gingiber, non semine, licet apud Auctores aliud reperias. Sed tamen & ex semine facta, hic prouenit in hortis, sed exigua quantitate, quanta videlicet acetariis & huius gentis vsui medico sufficit.

AVICENNA & Serapio exactam huius plantæ notitiam non habuerunt. Nam cum eius, vt diximus, duo sint genera, & prior, Chinensis scilicet, præferatur: dubitantes tamen de ea scripserunt: hincq; factum puto, vt Auicenna duo diuersa capita de ea scripserit, alterum lib. 2. cap. 321. sub nomine Calungiam, alterum verò lib. 2. cap. 196. sub Calerhedar nomine. Sed sub quo nomine Chinensis, cuius primarius est vsus, aut sub quo Iauanensis, quæ ignobilior est, describatur, ignoro: quoniam vtriusq; non nisi summa cum dubitatione meminerunt.

INTER recentiores Medicos controuersia est de Galanga, Calamo, & Acoro. Volunt enim nonnulli, inter quos est Antonius Musa Exam. simpl. ex Leoniceni testimonio, Galangam Acorum esse veterum. Alij, inter quos est Marnardus lib. 6. epist. 3. & Matthiolus, Comm. in Dioscor. libr. 1. cap. 2. Calamum officinarum, legitimum esse Acorum malunt. Sed capite de Calamo, neutrum ex his esse Acorum satis ostendi*. Calamum tamen odoratum, vt eodem loco

dem loco dixi, in Acori locum semper substituere soleo.

CETERVM omnino explodenda est Monachorum Monachorum inficitia. dist. 1. cap. 47. qui in Mesuen commentati sunt, opinio (vt rectè Matthiolus) qui Galangam Schœnanthi radicem esse voluit. Nam inutilis est Schœnanthi radix: præterea Schœnanthus in Arabia & Caliate nascitur: Galanga verò in China & Iava sine Iava prouincis ab Arabia procul disitis prouenit.

* Vide caput de Calamo, vbi nostrum vsualem Calamum haudquaquam cum nostri Auctoris Calamo conuenire diximus.

De Gingibere. CAP. XLI.

GINGIBER appellatur Arabibus, Persis, & Turcis Gengibil. Gengibil, non Lengibel: (vt corruptè legunt Serapionis lib. simp. cap. 336. exemplaria) in Guzerate, Decan, Bengala cum adhuc recens & viride est, adrac; siccatum verò, Adrac, Succè, Imgi, Aliaa. Succè: in Malauar, tam viride quàm siccum, imgi: in Malayo, aliaa.

EST autem Gingiber similibus Iridi aquatica, aut Gladiolo (non Arundini) folius, magis tamen nigricantibus: caule cum foliis duorum aut trium palmorum altitudine, radice etiam Iridis, non serpente, vt voluit Ant. Musa ex am. simp. At nec admodum acris est, præsertim eius quod in Baçaim natum est, ob nimiam quæ dominatur humiditatem. Gingiberis historia.

HÆC radix minutim concisa, & aliis herbis admixta in acetariis editur cum aceto, oleo & sale: at etiam cum piscibus & carnibus cocta. Gingiberis radix recens in acetariis.

NASCITVR Gingiber in omnibus India prouinciis nobis cognitis, semine aut radice satum. Nam quod sponte nascitur, exiguum est momenti. Optimum & frequentissimum est Maluaticum, Arabibus & Persis maxime expetitur. Secundum locum obtinet quod in Bengala inuenitur. Tertium quod in Dabul, & Baçaim totaq; ea ora maritima nascitur. In solitudinibus & mediterraneis vix inuenitur, Gingiberis delectus. neque

neque inde ad nos adfertur. Inuenitur etiam in insulis diui
Laurentij & Comaro, quæ Aethiopia sunt conterminæ. Inde
sumpserunt occasionem nonnulli, vt scriberent apud Tro-
glodytas & Arabes nasci.

Troglodytæ.

Gingiberis
mæffis.

COLLIGITVR & eruitur Decembri & Ianuario,
deinde aliquantulum siccatum limo obducitur, non quo
maioris sit ponderis, sed vt foraminibus obrutatis, diutius si-
ne corruptione in sua humiditate naturali cōseruetur. Nam
non probè obductum teredini obnoxium est.

GALEVS lib. 6. simpl. è Barbaria conuehi scribit.
Si per Barbariam Indianam intelligit, bene quidem, at si eam
Africa partem, quæ nunc Barbaria dicitur, malè.

Nullū Gin-
giber in A-
rabia.

DIOSCORIDES autem libr. 2. cap. 151. in Troglo-
dytica Arabia nasci tradit. Nascitur quidem apud Troglo-
dytas & Aethiopes, sed adèd exigua quantitate, vt ipsis in-
colis vix sufficiat. In Arabia verò non nascitur, quandoqui-
dem ad Arabes exportatur. Illud autem verum est, quod
primis edulius admisceri scribit: idem enim adhuc hodie a-
pud Indos obseruatur. Quod verò dicit huius radices Cype-
ri modo paruas esse, fallitur: nam multò maiores sunt Cype-
ro. Aluum leniter emollit, cōcoctionem iuuans. Aluum con-
tra, vt alij volunt, etiam adstringit, quoniã facta proba con-
coctione, sistuntur alui profluvia à crudis humoribus nata.

Gingiberis
victæ.

SCRIBIT Musa Exam. simpl. saccharo conditum
dum manditur, in sine veluti filamentum in ore relinquere.
Sed, quemadmodum ipse ait, id dumtaxat in eo contingit,
quod adulteratum aut teredinosum acri lixiuio prius ma-
ceratum, deinde saccharo conditur, vt maleficium non de-
prehendatur. Nam bene maturum, & plenum, non cario-
sum, multis aquis elotum, & per multos dies maceratum,
deinde saccharo conditum, gratissimum est, nec vlla vehe-
menti acrimonia molestum, neque filamenta in ore relin-
quit. Tale fit in Bengala, quod laudatissimum est, deinde
in Chaul,

in Chaul, Baçaim & Dabul. Improbatur, quod ex Bate- Gingiber
improbum.
cala aduebitur.

*Meminit Zingiberis Lud. Roman. lib. 5. cap. 14. Producit, inquit, Calecut ager Zingiber, quæ radix est, eruiturque nõnumquam pondere vnciarum duodecim: sed non omnibus est eadem amplitudo. Plus non agit in profundum radix, quàm ad ternos vel quater ternos palmos hatundinum modo. Cùm eruitur Zingiber, relinquunt internodium radicis in scrobe, terramq; radicis aggerunt, ceu semen eius radicis, proximo anno eruturi fructum, id est, Zingiber. Maximilianus item Transil. de Moluccis insulis Gingiber hoc modo descripsit. Gingiber verò passim in singulis insulis huius Archipelagi nascitur: aliud seminatum, aliud sponte prouenit: Sed quod seminatur nobilius est. Herba similis illi quæ Crocum (Indicum intellige, siue Curcuma) fert, & eo modo eius radix fere nascitur, quæ Gingiber est.

De Zedoaria. CAP. XLII.

MAGNA est dubitatio de Medicamentis Zedoaria & Zerumbet, quoniam Auicenna lib. 2. diuersa duo capita de eis scripsit, videlicet 743. & 745. Rhases libr. 3. de re med. cap. 34. vtrumque sub vno capite cõprehendit. Serapio verò lib. simp. cap. 172. vnicam caput de Zerumbet scripsit.

EGO diu in eadem dubitatione versatus sum, & existimauit Zedoariam, quæ celebrior est, eam esse qua nobis hic Zerumba dicitur, & medicamentum est Persis expetitur, quod hinc Ormuz defertur, inde in Asiam minorem & Venetias. Zerumbet verò id esse quod nos hic vocamus Crocum indigenum, cuius in Croco Indico mentionem feci. Postea tamen, errare me, deprehendi ex diuersis, quibus prædita sunt, facultatibus Crocum Indicum & Zerumbet.

QUOD nos hic Zedoariam appellamus, Auicenna lib. 2. cap. 752. (tametsi non nouerit) Geiduar dicitur. aliud nomen ignoro, quoniam nascitur regionibus, Chinenfium prouincie vicinis. Magno verò emitur Geiduar, nec facile inuenias nisi apud Circumforaneos quosdã & circulatores, quos Indi jogues, Mauritani Calandares appellant, hominum genus quod peregrinationibus & stipem emedicando vitam sustentat. Ab his enim & Reges & Magnates Geiduar emunt,

Zedoaria.

Zerumba.

Zerumbet.

Crocum Indicum.

Geiduar rarum admodum.

jogues, Calandares.

Geiduar hi-
storia.

EST verò Geiduar * magnitudine glandis, eiusdem-
que ferè forma, colore sublucido. Vnicum huius Geiduar
fragmentum, quod circiter dimidiam vnciam pendebat, à
Nizamoxa semel impetraui: sed id in Lusitaniam cum in-
signi lapide Armenio missum, vna cum naui perit. Oстен-
deram id prius Pharmacopolis in Chaul & Goa: sed nemo
illorum nouerat quid esset. Aliud paucillum apud istos cir-
culatores vidi, sed non emi, quòd fraudem metuerem.

Geiduar fa-
cultates.

VTILE est autem istud Geiduar ad plurima, sed pra-
sertim aduersus venena, & virulentorum animalium ictus,
morsusque.

Geiduar ve-
terib. igno-
tum.

PORRO hoc medicamentum Dioscoridi incognitum
fuit, tum etiam Auicenna, lib. 2. cap. 752. quoniam se ex-
istimare ait Geiduar esse: quod subolfecisse videtur Bellu-
nensis, in Arabicorum nominum expositione. Zedoaria ve-
rò vocabulum corruptum est, & Geiduar dicendum.

*Incognitum Europæ esse puto Geiduar hîc descriptum, & diffi-
culter cognitum iri credendum est, ob eas rationes quas noster Au-
ctor in medium profert. Nam quam Zedoariam vocamus, nihil mi-
nus est quàm Geiduar: sed ex Zerumbæ forsitan erit generibus, quam
sequenti capite noster Auctor describit. Tametsi non desint, veluti in
Costo diximus, qui eam inter Costi genera Dioscoridi descripta refe-
rendam censeant.

De Zerumbet.

CAP. XLIII.

Zeruba.
Cachoraa.
qua.

ZERVMBET appellatur Arabibus, Persis & Turcis
Zeruba*: in Guzarate, Decan, & Canara, cachoraa:
in Malauar qua.

Gingiber
stucifre.

ABVNDE prouenit in Malauar prouincia, videlicet
in Calecut & Cananor. Sata autè, & plantata hæc planta,
plurimis locis prouenit. Spõte verò nascitur siluosis iam me-
moratarum regionum locis: inde à multis Gingiber siluestre
appellatur, nec id sine ratione, quoniam eius folia Gingibe-
ris foliis similia sunt, maiora tamen & magis aperta: eius
item radix Gingibere maior.

RADIX

RADIX eruta, conciditur & siccatur, deinde in Arabiam, Persiamque defertur, in Gida & Alexandriam, vnde postea Venetias & alias regiones transfertur. Conditur etiam saccharo, laudatiorque est Gingibere condito.

NUNC eos Auctores qui de hac scripserunt, percurramus.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. Zedoariam radicem esse ait Aristolochia simile, atque eam præferri, quæ ad radices Napelli gignitur: præstantissimum autem esse antidotum aduersus venena, serpentum præsertim & Napelli. Capite verò 747. ait Zerumbet Cypero similem esse, minus tamen odoriferam. Alio loco arborem esse vult similibus præditam facultatibus, quales Serapio Zedoaria tribuit.

SERAPIO lib. simp. cap. 172. Zerumbet esse Zedoariam scribit: deinde ex auctoritate Isaac Zerumbet radices rotundas esse instar Aristolochia, colore verò & sapore Gingiberi similes, easque è Chinarum regione conuehi.

AVICENNA libr. 2. cap. 743. dumtaxat Zerumba aut Zerumbet nouit. Sed quoniam eam vidit in frustra rotunda, interdum verò in oblonga concisam, ad finem Persicum vehi, duo genera esse existimauit Zerumba & Zerumbet. Hac etiam de causa folia quæ non viderat præternisit: & quemadmodum ipsa radix ex India in alias regiones transferatur, dumtaxat expressit. Et certè etiã hodie no die diuersum est pretium eius quæ in rotunda frustra resecta est, ab eius pretio quæ in oblonga concisa est, vt minores Gingiberis radices vilioris æstimantur quàm prægrades.

QVOD verò iuxta Napellum nasci optimam scribit, planè fabulosum est, quãdoquidem Napellus vix hic reperitur (non sunt enim huius regionis siluæ procreando Napello aptæ) & Zerumba plurima, vt diximus, nascitur siluosis Malauar locis: tum etiam multis locis sata prouenit: nec quemquam (tametsi diligentissimè perquisiuerim) hanc radicem

Zedoaria.

Zerumbet.

Auicennæ
opinio ex-
plofa.

dicem iuxta Napellum vidisse intellexi. Præterea ex reliquis ex Auicennâ iam adductis locis manifestum est, quàm sibi parum constet, vt facile hinc iudicari possit, eum Zurumbet historiam plane ignorasse.

SERAPIONIS autem legitimi codices non habent additam expositionem Zerumbet, id est, Zedoaria, sed ab interprete insertam verisimile est, qui differentiam inter Zedoaria & Zerumba ignorabat. Id ex sequentibus facile deprehenditur, cum aut, è Chinarum regione conuehi. Certum enim est, Zedoariam non nasci apud Indos, sed è Chinarum regione aduehi, rarâque apud Indos inueniri. Zerumba verò abunde in India nascitur.

Ceiduar a-
pud Chi-
nenses.

Zerumba a-
pud Indos.

NON desuerunt, qui crediderint, Arnabo* de quo Paulus lib. 7. cap. 3. scribit, idem esse cum Zerumbet. Verùm ex vtriusq. historia, satis manifestum est, diuersas esse plantas. Siquidem Arnabo Pauli, arbor est procera, suauis odore spirans: Zerumba verò graminacea est planta, vt modo diximus.

Arnabo.

Benalbum
& rubrum.
Carpesium.

CETERVM minus sunt audiendi, qui aut Benalbum & rubrum, aut Carpesium esse volunt: quoniâ hoc vtrumque medicamentum huc non sine quaestu conuehitur. Zerumba verò hinc in exterâs regiones exportatur. Præterea longè diuersa est vtriusque facies à Zerumba.

*Zeruba siue Zerumba forsitan erit ea radix, quam capite de Costo Venetiis adferri dixi, Zingiberi adeo similem, vt nihil supra, plerumque tamen maiorem, & intus pallescentem.

*Inuenitur Antuerpiæ apud quosdam aromatarios Zedoariz quoddam genus illis Bloczewal, id est, tuberosa Zedoaria nuncupatum, rotundum instar Aristolochiz rotundæ, foris nigricans, interdum cinerei coloris, intus candicans, gustu vsualis Zedoariz. Eam radicem, quoniam multum cum Serapionis Zerumbet conuenire videtur, hinc exprimi curauimus.

ZERUMBET SERAPIONIS.

*Qui plura de horum opinione requireret, legat doctissimi Matthioli commentarios in Dioscoridem, & aliorum recentiorum de re herbaria lucubrationes.

De ligno Colubrino. CAP. XLIIII.

NON modò aduersus animalium virus eiaculantium morsus ictusue efficax est hoc lignum, siue potius radix; sed etiam eius puluis lumbricos necare, papulas, exanthemata, & impetigines tollere creditur, & cholericam quam vocant passionem (incolæ Mordexi dicunt) sanare. Similiter viile esse medicamentum ferunt aduersus febrim circuitus, vicia pondere propinatum, prius tamen tritum & aqua maceratum, per vomitus expurgata multa bile.

Ligni Colubrini facultates.

Cholera morbus. Mordexi.

HANC verò radicem Serpentium morsibus prodesse, hoc modo deprehensum est.

IN Zeilan insula, Serpentis genus est coronatum, seu diademate insignitum, * (Lusitani Cobras de capelo, nos

Regulus serpens, Cobras de capelo.

L

Regulum

Quil. Quir-
pele.

Reguli &
Quil pugna.

Chingala.

Iogues.

Tria ligni
Colubri-
genera.
Rametul de-
scriptio.

Regulum dicere possumus) maximè noxium. Est item ani-
malis genus magnitudine viuerra huic serpenti inimicissi-
mum, Quil, vel quirpele vocant. Quotiescumque cum
serpente cōgressurum est hoc animalculum, istam radicem
(qua multa istic nascitur) ea parte premordet qua denuda-
ta est: etenim eius pars aliqua extra solum prominet. Præ-
morsa radice, pedibus anterioribus salua conspersis caput
primum, deinde reliquū corpus sibi demulcet: postea serpen-
tem aggreditur, nec eum dimittit, donec occiderit. Quod si
eo congressu serpentē vincere non potest, denuo ad radicem
confugit, ad quam se fricat, deinde in prælium redit, atq. ita
morsu serpentem necat. Hoc spectaculo edocti Chingala (ij
sunt Zeilan incola) hanc radicem venenis resistere didicerūt.

HVIUSMODI pugnarum spectatores plerique fue-
runt Lusitani. Nā solent domi alere similia animalcula tum
ad mures extirpandos, quos acerrimè persequuntur, tum vt
cum serpentibus regulis prælientur, quos circumferre solent
Circumforanei quidam, Iogues appellant, stipem emendi-
cantes, & cineribus se aspergentes, vt hac ratione veneran-
dos sese sanctimonia titulo vulgo prabeant. Circumeunt isti
omnes regiones, & nonnulli ex iis Circulatorum munere
funguntur, gestantq. serpentes regulos, quos demulcere so-
lent, & collo aptare (prius tamen exemptis dentibus) vulgo
persuadentes eos se incantasse, ne nocere possint: Interdum
verò serpentes, quos etiam habent integros, quibusque non
sunt exempti dentes, accepto præmio cum iis quas dixi, vi-
ueris, siue alio simili animalculo committere solent.

TRIA sunt huius ligni genera in insula Zeilan.

PRIMUM & Laudatissimū illud est à quo subsidium
querit viuerra, vocaturq. incolis Rametul, Lusitanis Pao
da cobra, id est, Lignum Colubrinum, quod serpentum
morsibus sit salutare. Duorum aut trium palmorum ma-
gnitudine assurgit, paucis virgulis, quatuor aut quinq. dum-

taxat tenuibus: radix qua maximè in vsum venit, veluti tenuiorum nostrarum vitium radices, multis capitibus aut nodis se propagans, ita vt semper radix aliqua extra solum se exerat, & radice vna exempta, alia in eius locum succedant. Radix hæc ex candido cinerea est, solida admodum, amaro gustu: folia Persica mali, magis tamen virentia: flos longe a foliis racematim cohaeret, pulcherrimo colore rubes. Fructus sambuci, sed rubens & durus racematim coherens, veluti in Perichlymeno. Teritur primum hæc radix, & ex vino aut aqua cordiali propinatur à serpente percussis: teritur etiã ad coctē Santali modo, & vulneribus inspergitur. Hanc multis aliis regionibus, & in Goa continenti nasci tradunt.

SECUNDVM genus veluti primum aduersus venena commendatur, eodemq; modo quo superius vsurpatur. Arbor est, cum sola prouenit nullis vicinis arboribus, Malo punicæ similis, spinis breuibus & firmis, horrida cortice candido, denso, rimoso & solido, & amaro, non tamen veluti prioris cortex: foliis est luteis, aspectu pulcherrimis. Hanc autem, si iuxta aliquã aliam arborem proueniat, per summos eius ramos serpere, atque eos Cucurbitæ modo amplecti ferunt. Solent ipsum lignum cum radice & cortice permixtum exhibere. Prefertur tamen radix. Hoc etiam in insula Goa nasci ferunt: sed nunquam id videre mihi contigit.

CVM Prorex in Iafanapat. an insula, Zeilan contermina esset, dono dati sunt illi aliquot fasciculi ligni cum suis radicibus, que tenues erant, dura, nigra & odorata. Eã radicem mirificè prædicabãt, & aduersus venena pollere aiebãt. Similè in Continenti Goa nasci ferunt. Ramos habet paucos, tenues, quatuor aut quinque cubitorũ longitudine, qui, nisi alligati, sustentare se nequeant, sed per solum sese diffundãt: folia rara, Lentiscinorum effigie, oblonga, non viridia, sed maculosa, siue nigricantibus ex cãdido maculis respersa.

RADICEM quandam in Malaca inueniri rumor est,

Alterius generis descriptio.

Tertium genus.

Eius descriptio.

que aduersus vulnera sagittis toxico illitis facta, presentaneum sint remedium.

* Meminit etiam huius generis serpentum Ferdinãdus Lopez lib. 7. Historiæ Indicæ, & valde perniciosum esse asserit, tolerereque incolas, nauali prælio cum hostibus congressuros, interdum fictilibus includere, quæ, dum prælium feruet, in hostium naues coniciant, eo stratagemate quandoque victoriam reportantes.

Primi generis fragmentum, trium digitorum trãuersorum longitudine anno salutis 1564. ostendit mihi Salmantice, ornatissimus vir Augustinus Vaseus dono olim à Lusitania missum D. Ioanni Vafro viro doctissimo eius parenti, cum vasculo è cocco de Maldia confecto, lapide Bezar insigni, & vasculis testudinis: quæ omnia mitificè aduersari venenis creduntur.

De lapide Bezar. CAP. XLV.

Bezardica
medicamen-
ta.

Lapidis Be-
zar historia.

A LAPIDE Bezar nomen inuenerunt medicamenta venenis resistentia, que per excellentiam Bezardica dicuntur. Est enim hic lapis eximia aduersus venena facultatis: nasciturque hoc modo.

EST in Corasone & Persia Hirci quoddã genus, quod Pazam lingua Persica vocant, rufi aut alterius coloris (ego rufum & pręgrandem Goe vidi) mediocri altitudine, in cuius ventriculo fit hic lapis Bezar, circum tenuissimam quandã paleam semper augetens, & veluti multis è tunicis contextus; Columella aut glandis plerumque, interdum alia & alia forma, lauis magna ex parte, colore veluti ex viridi nigricante. Inueniuntur exigui, & magni. Magni, qui rariores sunt, ab earum regionum illustribus viris expectantur: quo enim maiores sunt, eo valentioris esse facultatis sibi persuadent. Memini vnum habuisse, qui ferè quinque drachmas penderet. Is in Lusitaniã delatus, vix sexaginta quatuor Lusitanicis aureis [ij Hungaricis equipollent] venit, cum tamen aliquanto pluris hic emptus fuisset.

HVC verò lapidem ea ratione generari quam modo retulimus, tum his oculis obseruavi (lapidem enim cõtritum huiusmodi tenuem paleam in meditullio continere inueni) tum à viris fide dignis accepi, omnes in Persia natos simili modo circum paleolam * efformatos inueniri.

CETE-

CETERVM nō solum generatur hic lapis in Persia, sed etiam nonnullis Malace locis, & in insula que à Vaccis nomen sumpsit, haud procul à promōtorio Comorim. Nam cum in exercitus ammonā mactarentur, istic multi prægrandes hirci, in eorum vētriculis magna ex parte hi lapides reperti sunt. Hinc factū est, vt quotquot ab eo tempore in hęc insula appellant, hircos obrucent, lapidesq; ex eis tollant.

VERVM nulli Persicis bonitate comparari possunt. Dextri autē adeo sunt Mauritanii, vt facile qua in regione nati sint singuli lapides, discernere & diiudicare possint. Vt verò adulteros a legitimis dignoscant, manibus compriment, deinde spiritū inslant. Nam si aer aliquis permeat, adulterini indicium est.

VOCATUR autem hic lapis Pazar, à Pazan, id est, hircō, cum Arabibus, tum Persis & Corasone incolis: nos corrupto nomine Bezar, atque Indi magis corrupte Bazar appellant, quasi dicas lapidem forensē: nam Bazar eorum lingua forum sonat.

VT VNTVR eo Indi, nos secuti, aduersus deleteris facultatis medicamenta. Ormuz verò & Corasone incolæ, non modò aduersus virulētorum animalium morsus vtuntur, sed etiam aduersus omnes melancholicos morbos. Oportentiores bis se purgant singulis annis, Martio videlicet & Septembri. A purgatione, quinque subsequentibus diebus continuis hauriunt in singulas doses, decē huius Lapidis grana macerata in stillaticio rosarum liquore. Hoc remedio inuentam & membrorum robur sibi conseruari dicunt. Solent interdum nonnulli ad triginta vsque grana sumere, nimis sane magna quantitate. Nam tametsi nullas noxias facultates in se contineat hic lapis, tutior tamen est eius exigua quantitas. Atque etiam parua quantitate exhibere solent in Ormuze nec sine periculo liberatus sumi dicunt.

EO vtō in inueteratis morbis melancholicis, veluti in

Lapis Bezar
multis locis
inuenitur.

Lapis Bezar
Persicus reli-
quos ante-
cellit.
Delectus ra-
tio.

Pazar, Pa-
zar.
Bazar.

Lapidis Be-
zar facultates.

mala scabie, lepra, pruriginibus, impetiginibusq;. Hac etiam ratione quartanis conuenire posse arbitror. Vnos sanè planè deploratos, atque à medicis derelictos, huius lapidis vsu, pristinae sanitati restitutos fuisse intelligo.

QVOD scribit Matthiolus, lib. 5. cap. 73. Comment. in Diosc. adalligatum, ita vt nudam sinistri lateris carnem contingat, omnia venena superare, experiri nunquam vidi, nec hic simili modo vtuntur. Illud autem verum scimus, quod eius puluis vulnere impositus, à mortiferis animalibus ictos liberet. Iisdem viribus pollet, apertis carbunculis in peste impositus: etenim venenum exugit.

QVONIAM verò exanthemata siue pustula, & herpes in hac regione admodum noxia sunt, & subinde egros necant, solemus agris per singulos dies puluerem lapidis Bezar ex aqua rosacea propinare ad vnum aut alterum granum, magno cum successu.

COEPIIT autem successu temporis hic Lapis maiori in pretio haberi. Nam necesse est nunc omnes ad eius regionis in qua generantur, Regem perferri: nec sine difficultate inde haberi possunt.

Inuenitur interdum Vlysiopone venalis hic lapis alia atque alia forma, quem tamen magno admodum æstimet mercatores, ea conditione vendere nolunt, vt periculum, an legitimus sit, faciat emptor. Id autem sic in hunc modum: Ducitur cum acu filum per toxicum (herba balestera vocant) deinde per canis aut alterius animalculi pedem transmittitur acus, atque filum relinquitur in vuluete. Canis illico ea symptomata incipit habere quæ comitati solent eos qui toxicum dixerunt. Cum planè concidit canis atque desperatus videtur, tum puluerem ab hoc lapide abratum & aqua dilutum cani in os iniiciunt, si auxilium senserit canis, legitimi probatio est: in minus, aduulterium censent.

*Meminit etiam huius lapidis clarissimus Medicus Hispalensis Nicolaus de Monardis, in eo libello quem de eo & Scurzonera peculiariter fecit, sed legitimus & minimè adulteratos in medullis concauos esse vult.

Lapis, inquit, Bezar multis nominibus donatur: nam Arabibus Hager, Persis Bezar, Indis Bezar, Hebrais Bel-zaar, dicitur, quasi Dominus veneni, à Bel Dominus, & zaar venenum. *

Est verò eius forma varia, nam alij rotundi sunt, alij oblongi datylorum officulis similes, alij palumbi ouis; alij capreolotum renibus, alij

Boam Pli-
nius vocat
rubentes pa-
pulas, lib. 24.
cap. 8. & lib.
26. cap. 11.

Monardus.

Hager.
Bezar.
Bezar.
Belzaar.

bus, alij castaneas æmulantur, omnes tamen obtusi, non in cuspidem delincentes: nec minus colore variant, siquidem nunc spadicei coloris, nunc mellini, magna verò ex parte ex viridi nigrescentis, vt mala insana conspiciuntur, plurimi etiam cinerei obscurioris, vt qui in felibus Ciuetram egerentibus est.

Constant autem singuli ex laminulis miro artificio alia aliam, vt cepearum tunica, amplectentibus, splendentibusque quasi politæ essent: immo priore lamina depra, subsequens multo splendidior inuenitur, quod legitimi est iudiciû: suntq; hæ laminæ alie alius densiores pro lapidum magnitudine. Læuis est & blandus, vt faciliè alabastrum modo abradi possit: imò diutius in aqua hærens liquefit. Nullum cor aut maticem habet, sed in medullio cauus est, & pulueris eiusdem cum lapide substantiæ plenus, qui maximè commendatur, atque etiam ipsi lapidi præfertur: sed is puluis legitimi etiam iudicium est: tenim qui adulterati sunt, neque laminas splendentes habent, neq; puluerem illum in medullio continent, sed granulum aliquid aut semen, supra quod Indi illum efformarunt.

Porro eximitur hic lapis ex animali cerui ferè magnitudine & agilitate, sed cornibus in dorsum reflexis, & corporis forma, capreis ferè simili, quam ob causam ab incolis Capra montana vocatur, tamen si meo iudicio Cerui capra potius dici debeat. Inuenitur verò hoc animal in India supra Gangem, montibus Chinarum regioni finitimis, pilo breui, & colore vt plurimum cinereo & rufo.

De lapide Malacensi. * CAP. XLVI.

CETERVM Lapis Bezar alium lapidè mihi in memoriam reuocauit, quem vnicè venenis resistentem in Malaca inueniri tradunt: saltem in Pam Regni Malacensis prouincia. Inuenitur autem istic in felle Histricis: sed tanta est in æstimatione apud ipsos indigenas ob raritatem, vt è duobus, qui simul reperti meo tempore fuerunt, alter pro ingenti munere missus sit ei qui pro Rege Lusitaniæ Indiam gubernat. Et licet istic frequè lapis Bezar inueniatur, hunc tamen longè præferunt incola. Vnum dumtaxat vidisse meminim, cuius color dilutiore videbatur purpure, gustu amaro, tangenti læuis & lubricus, quemadmodum Gallicus sapo.

Lapis Malacensis.

HACTENVS eius facultates experiri mihi non licuit. Sed clarissimus vir & insignis Medicus Dimas Bosque Valentinus eius facultates experimento cõprobasse in duobus viris, qui venenum hauserant, mihi affirmavit. Vulgari autem aqua (cum cordialis deesset, & periculû esset in mora) hunc lapidè aliquamdiu maceravit: eam deinde aquam

Lapidis Malacensis descriptio.

Lap. Malac. facultates.

agris propinauit, qui illam gustu amarā inuenerunt; attamen eorū stomachus roboratus est, & venenū nihil obsuit.

MVLTVM certe huic viro debent omnes Indici medici, quod huius lapidis facultates vobis aperuerit. Nam necessaria admodum sunt hac in regione medicamenta, quæ venenis resistunt, Alexipharmaca Græci appellant.

*Ferdinandus Lopez lib. i. Historiæ Indiæ meminuit lapidis cuiusdam, quem non minore facultate præditum esse asserit, quàm sit lapis Bazar, aut Malacensis, quippe qui mirificè omnibus venenis resistat. Est verò is lapis magnitudine auellanzæ, rarus admodum, vt qui è capite animalis quod Indi *Bulgoldalf* appellant, eximat.

DE GEMMIS.

ABSOLVTA Aromatum historia, non inutile fore duxi, si nonnulla de gemmis subicerem, præsertim cum in lapidum mentionem tam inciderimus. Intitum igitur faciemus ab Adamante, quoniam reliquas omnes excellere, & quodammodo rex Gemmarum esse, ob substantiæ duritiem, creditur. Nam si valorem & coloris elegantiam spectemus, primum locum obtinebit Smaragdus, deinde Carbunculus (modo sincera sint gemma) tertium Adamas.

SED Gemmarum pretium, aut ex earum raritate, aut ex hominum affectibus & cupiditate, intenditur. Maioribus enim facultatibus, usq; longo experimento comprobatis præditus est Magnes, tum etiam is lapis qui sanguinem vndecumque fluentem sistit. Venduntur tamen hi per manus, (ponderis genus est in Cambaya, vnde petuntur, quod viginti sex* libræ pendit) Smaragdus verò per ratis (pondus est tria tritici grana pendens) reliqua gemma, in Europa quidem per Carates (pondus quatuor grana constituens) in India verò per Mangelis, pondus quinque pendens grana.

*Suprà capite de Turbit, manus illi est auctior vna libra: siquidem viginu septem libræ pendit.

De Adamante. CAP. XLVII.

ARABES, quos plerique omnes Mauritanii secuti sunt, Adamantem appellant Almaz, tamen si Serapio lib. simp.

cap. 391. alio vocet nomine. Ab indigenis vbi nascitur, iraa:

Iraa, Itam.

in Malayo, vbi etiam inuenitur, itam.

CETERVM tribus aut quatuor locis inueniuntur Adamantes, videlicet in Bisnager prouincia, duabus vel tribus rupibus. Magnam questum adferunt hęc fodinę illius prouincię Regi, magnaq; sunt eius iura. Nam quem admodum in Hispanis Rex in Thynnorum captura sua habet iura, ita vt si vnicus Thymus capiatur, Regi cedat oportet: sic in his fodinis magni sunt Regis reditus. Nam quotquot Adamantes inueniuntur triginta* mangelis excedetes, Regi cedunt. Pręterea diligentissime obseruantur opera: quoniam si quis vnicum Adamantem sustulisse deprehēdatur, ilico ipse cum omnibus facultatibus Regis fisco addicitur.

Adamas in Bisnager.

* hoc est, 150. grana, vel drachmas duas, grana sex.

ALIA est rupes in Decan, non procul ab ditione Imadixa, quem nos Madre-Maluco nūcupamus. Alia quadam rupes est in dominio cuiusdam Reguli indigenę, in qua præstantissimi Adamantes inueniuntur, sed minores. Isti a vulgo de Rupe veteri cognomen sortiuntur: & venum exportantur in vrbem quandam regionis Decan, Lispor nūcupatam, vbi celebris est mercatus. Illic emptos Guzaratenes huc nobis adferunt emendos. Sed etiam in Bisnager deferunt, magnitudine pretij eos inuitante. Nam magno apud eos habentur in pretio Adamantes de Rupe veteri cognominati, præsertim quos natura ipsa elaborauit. Naites ab incolis appellantur. Nam quem admodum, inquit, virgo præferenda est iam corrupta mulieri: sic etiam Adamas à natura elaboratus, præferendus est ei quem hominū industria expoliuit. Contra sentientibus Lusitanis, qui industria hominum expolitos longè pluris aestimare solent.

Adamas in Decan.

Adamas de rupe veteri.

Lispor emporium.

Naites.

ALIA est rupes ad fretū Tanjam in Malacca tractu, quę etiā de Rupe veteri cognominatos profert. Exigui quidem sunt, sed laudati: vnū tamen habent vitium, quod ponderosi sunt, quo nomine gratiores sunt venditoribus quā emptoribus.

Adamas in Tanjam.

Nullus Cry-
stallus in In-
dia. **N**ULLO autē ex prædictis loco Crystallus inuenitur,
quemadmodum nec per vniuersam Indiam. Amat enim
Crystallus loca frigida, qualia sunt Alpes Germaniam ab
Italia separantes.

Beryllus
Crystallo si-
milis. **N**ON negauerim in India Beryllum inueniri, qui Cry-
stallo similis est, & quidem magnis fragmentis, ex quibus &
vitra & vasa fabricari solent pretiosa. Sed is in Bisnager
non inuenitur, nisi locus procul ab Adamantum fodinis dis-
sit. Plurimus autem est Beryllus in Cambaya, Martauan,
Berylli nata-
les. & Pegu regionibus, vbi nullus Adamas, nisi qui importatus
fuerit. Inuenitur & in Zeilan insula, vbi nullus Adamas.

REFERT Plin. lib. 37. cap. 4. & in Arabia nasci. Ve-
rūm id nec videre, nec audire mihi licuit: quemadmodum
nec in Cypro, nec in Macedonia. Nam sicut nascerētur A-
damantes, ij qui hic nascūtur aded non expeterētur à Tur-
cis, qui potissimam Adamantum partem ad suos euehunt.

Franciscus
de Tamara. **S**CRIBIT Frācisus de Tamara, in Peru Adamantes
reperiri. Sed huic auctori exiguam fidē adhibeo, quod vi-
deam in Indicorū Adamantum extractione tā ineptas com-
mentum esse fabulas: veluti quod peruigiles sint serpentes,
qua Adamantes tuentur: eosq; non posse inde auferri nisi
prius obiectis carnibus certa quadā ratione preparatis, qui-
bus vorandis dum serpentes occupantur, tūc interea A-
damantes auferri possunt, alio nimirū occupatis serpentibus. *

Adamas nul-
lus in Hi-
spania. **N**ON desunt qui in Hispaniā inueniri putent, quorum
opinionem subscribere non possum, quoniam nullis probata
auctoritatis scriptoribus fulciatur.

Magnus A-
damas. **R**EFERT etiam Plin. loco iam citato, haud facile in-
ueniri Adamantem Auellane nucleo maiorem. In quo sanē
non est reprehendendus: nā sibi comperta scribit. Sed inue-
niuntur hic interdū maiores quatuor Auellanis. Maximus
tamen quē vidi centum quadraginta mangelis * pendebat.
Proximus huic centum & viginti pendebat. Intellexi apud
quendam

quendam negotiatorē esse unum, qui ducētos quinquaginta mangelis pōdere aquet, tametsi is strenuē neget talē apud se esse. Accepi itē à viro fide digno, qui affirmaret se Adamantem vidisse in Bisnager magnitudine exigui oui gallinacei.

SED miraculi instar id mihi videtur, huiusmodi gemmas, quæ altissimè in terra visceribus, multisq; annis perfici debebant, in summo ferè solo generari. & duorū aut trium annorum spatio perfici. Nam si in ipsa fodina, hoc anno, ad cubiti altitudinem fodias, Adamantes reperies. Post biennium, rursus illic excavato, ibidem inuenies Adamantes. Sed certū est grandes non nisi sub infima rupe nasci.

EST verò Adamantis nitor viua & robustus. Crystalli verò non nisi elanguidus: qua nota, tum etiam duritie, à Gemmariis dignoscitur.

CETERVM tantum abest vt mallei ictum respuat Adamas, vt etiā in scobē malleolo redigatur. Facillimè verò atteritur pistillo ferreo: eo etenim in mortario confringi & atteri solet, quomā eius scobe alij Adamantes expoliri solent.

FALSO igitur creditum est à Veteribus, Adamantem Crystallo innasci, & mallei ictu nō frangi; sed hircino dumtaxat sanguine maceratū rumpi: præsertim si (ex quorundam sententia) hircus prius apium aliasq; diureticas plantas depascatur, vinūque bibat. Sed nec Magnetem impedit quin ferrum trahat. Nam sapius id experiri volui, sed figmentum esse deprehendi: quemadmodum & illud, quod de Adamante capiti mulieris ipsa inscia supposito ferunt. Etenim in amplexu viri dormiens ruet, si fidelis sit: sin labes eius pudicitie sit illata, maritum auersabitur.

FABVLOSVM etiam est, quod Adamantis aciem plumbo obtundi putant, propter argenti vini cum plumbo commixtionem. Nam quemadmodum & ferrum vincit & reliqua metalla: sic etiam plumbum eadem facilitate penetrat, qua napum penetraret.

Adamantum
mira gene-
ratio.

Adamas
mallei ictu
frangitur.

Adamas
Crystallo
non innasci-
tur.

Adamas ma-
gnetem non
impedit.

Plumbum
Adamantis
aciem non
obtundit.

ILLVD VERO sapius experius sum in Adamantibus exquisitis, ex mutuo attritu sic glutinari, vt facile separari non possint. Sic etiam Adamantem vidi, vbi incaluisse, se-
stucas trahere non secus ac electrum.

Adamas
nullus in
Medicina
vius.

Adamas de-
leteriz facul-
tatis nō est.

NVLIVS autem est in medicina vsus, tamen si inue-
nerim medicos indigenas, qui eum per syringam in vesicam
iniiciebant ad confringendum calculum. Per os verò am-
plius non exhibent, quoniam erronea quadam persuasio in
vulgus peruasit, deleteria facultatis esse. si intro sumatur A-
damas, ob suam tenuitatem & penetrands vim, qua inte-
stina perforaret scilicet: cuius opinionis etiam video esse a-
liquos è recentioribus medicis.

SE D, vt dixi, vana est persuasio. Nam Aethiopes Lapi-
darios seruos noui, qui Adamantes deglutierint, quos
cum requirerent domini, tandem verberibus egregie casti
serui, se deglutiuisse fasti sunt: eosq; deinde cum recremētis
eiecerunt, sine aliquo nocumento. Id ego testari possum.

Adamantis
scobes dele-
teriz facul-
tatis nō est.

AT in scobem tritus, iniques, venenium est, quoniam &
stomachum & intestina perforat. Immo nequaquam eum
scobem attrahet ad se stomachus; at sua grauitate celeriter
ad inferiora descendet. Et mulierem quandam scio, qua
marito antiqua dysenteria laboranti, Adamantis scobem per
multos dies propinauit sine aliquo detrimento, donec medi-
camento toties reiterato lassus abstinuit, praesertim cum eius
vxor à medico intellexisset frustra se laborare: non posse e-
nim maritum hoc morbo liberari. Is igitur multo post tem-
pore sublatus est, cum scobe vti multus iam diebus defuisset.

* Similem fecē, nec minus absurdam perquirendi Adamantes ra-
tionem deseribit M. Paul. Venetus lib. 3. cap. 29.

* 140. Mangelis, id est, septingenta grana, siue vnciam cum drach-
ma, scriptulis duobus & granis quatuor. Nam Mangelis, vt antè dixit
nosser Auctor, quatuor grana pendit.

Trius supra Bristolium miliaribus Ducatu Somersetensi, ad Sa-
briam flumen, solo rubro & tenaci eruitur Adamantis genus natu-
ra expolitur, forma nūc plana, nunc trigona pentagonaue aut poly-
gona. Horum aliquot vobis dono dedit generosus Eques Dn. Geor-
gius Nor-

Adamas An-
glicus.

gus Northum cuius in ditione erantur. Sunt verò ij paulo ob-
 riores, & matrice sua, velut ovo concluduntur tenaci & dura, nunc
 in numeris iisque exigui & plerumque informes, nunc pauci iisque ma-
 iores & elaborati: interdum matrici adherentes, nonnumquam so-
 luti & in matrice (si moueatur) crepantes, vt & item lapidem cen-
 seas. Si artificum industria percolantur, orientales ita æmulantur,
 vt exiguum discretum sit, sed duritie ab orientibus superantur.

De Smaragdo. CAP. XLVIII.

RARIOR & pretiosior est Smaragdus, eiusque locus
 natalis vix agnoscitur; nullis remanentibus fragmentis, sed
 propter raritatem, etiam ea auferentibus negotiatoribus.

PORRO Smaragdus appellatur Persis & Indis Pa-
 chee, Arabibus verò Zamarrut, non Zabarget, vt vul-
 gatus Serapionis libr. simp. cap. 384. codex, aut Tabarget,
 vt Pandeſtarius in litteris T & Z vult. Nam corruptus est
 ille locus cap. de Smaragdo: & Zamarrut legendum est.

Pachee, Za-
 marrut, Za-
 barget.
 Tabarget.

VVLGARE autem est in Balagate & Bisnager, vt
 ficticius Smaragdus ex vitrearum lagenarum crassioribus
 fragmentis consistit.

Smaragdus
 adulteratus.

SED & Smaragdi que ex Peru noui orbis provincia
 aduehuntur, adulterationis suspitione non carent.

CETERVM plurimum hallucinatur, qui in Electua-
 rio de Gemmis Smaragdum præscribi putant, existimantes
 per Feruzegi Smaragdum intelligendam: ignorant enim
 illi lingue Arabicæ proprietatem, & ipsius Mesuæ mentem
 non intelligunt. Præterea Mesuæ codex Arabicus legit Pe-
 ruzege de Elect. dist. 1. Et quoniam magna est, vt aliquan-
 do diximus, apud Arabes inter P & F litteras cognatio, fa-
 cilis fuit lapsus Librarij, vt F pro P reponeret.

Feruzegi.

Peruzegi.

EST verò Peruzaa* Arabibus Turchesa nostra, qua
 plurima tota Persia nascitur. Non fuit igitur Mesuæ mens
 vt Smaragdus eam compositionem ingrederetur, tamen si
 contra sentiat Christophorus de Honestis, eius interpretis: sed
 Turchesam voluit, quam omnibus Arabum compositionibus
 iniici oportet, qua habent Feruzegi. Nam apud Maurita-
 nos eius

Peruzaa est
 Turchesa.

nos eius est in medicina vsus, sed apud Indos minimè.

* Idem suboluisse videtur Bellunenſis in eadem cõpoſitione: Eleſtuanij de Gemmis.

De Rubino. CAP. XLIX.

MVLTÀ sunt Rubinorum genera. Nobilior Gracis ἀρωγὴ, Latinis Carbunculus vocatur: nõ quod in tenebris splendeat (fabulosa est enim ista persuasio) sed quod eius nitor viuacior sit ceteris. Dicam tamen quod à Gemmario quodam audiui. Emerat ille aliquot nobiliores Rubinos ex Zeilan inſula delatos, sed minutiores, quales ij sunt quos vulgo Rubinos de Corja vocamus, id est, qui vigeni simul emuntur. Hos cum è mensa sustulisset, latuit vnus in plicis straguli quo mensa strata erat. Noctu in tenebris animaduertit quasi ignis scintillam quandam in mensa. Accedit ad mensam, accensa prius cādela, inuenit exiguum Rubinum, quo sublato, nullam postea in mensa scintillam vidit. Non me latet, negotiatores plerumque huiusmodi fabulas suis dictis admiscere solere; sed penes eos fides esto.

CARBUNCVLVS igitur appellabimus, cuius rubor fuerit splendens & elegans, & qui erit viginti quatuor quilatum siue caratum, vt vulgo vocant. Eiusmodi ego vidi apud Magnatem quēdam in Decā, qui cum mihi familiaris esset, ostendere tamē noluit, nisi prius data fide id clamfore, nec eius regionis Regi me indicaturum. Cēsebatur viciis mille Lusitanicos aureos valere. Ipse tamē dominus affirmabat à se emprum sex auri manus, qua quinque Lusitanicas arrobas * efficiunt.

Manus auri.
Atroba.

Balafius.

Spinellus.

SECVDVM genus est quem Balafium vocant, aliquid antulum rubens. Vilior hic est.

TERTIVM genus est, Spinellus appellatus: magis hic rubet: sed tamen vilior est, quia non habet splendorem illum legitimi Rubini.

INVENIANTVR & candicantes. Sunt alij ex purpura

pura candicantes, vel, vt verius dicam, colore cerasum maturescens referentes. Sunt & qui media parte rubent, altera candicant. Alij media ex parte Sapphiri, altera Rubini.

Huius varietatis causam fieri puto ab ipsa Rubini origine. Cum enim Rubinus in sua rupe aut fodina recens generatus est, candicat, deinde maturescens ruborem adquiret: qui rubor cum temporis diuturnitate concilietur, fit, vt qui ante maturitatem eruti sunt, nunc candicantes, uinc ex rubro languescentes conspiciantur.

QUONIAM verò Rubinus & Sapphirus in eadem fodina nasci creditur, fit interdum vt altera parte Sapphirum representet, altera Rubinum: qui, cum elegans est, & caruleum colorem cum rubro aequaliter permixtum habet, vocatur à quibusdam incolis Nilacandi, quasi dicas, Sapphiro-Rubinum.

Rubinus & Sapphirus, in eadem fodina generantur.

Nilacandi Sapphiro-rubinus.

PORRO Arabibus & Persis Rubinus nuncupatur Yacut: huius regionis incola manica appellant.

Yacut. Manica.

* Lusitanica Arroba constat triginta duabus libris: hoc est sex modis quinque Italicis, ingens sanè gemmæ pretium.

De Sapphiro. CAP. L.

GEMMA est Sapphirus qua vili emitur: cum tamen ob eius elegantem caruleum colorem, cuius aspectu oculi mirum in modum recreantur, magni deberet esse pretij. Vocatur ab incolis Nilaa.

Nilaa.

Eius duo sunt genera. Vnum enim obscurius est. Alterum verò splendens, quod genus vulgo Sapphirum aqueum vocant. Vilior hic est, & interdum coloris cuiusdam admixtione Adamantem ita emulatur, vt nonnullos plerumque fefellerit.

Sapphirus aqueus.

INVENITUR vtrumque genus in Calecut, Cananor, & variis regni Bisnagua locis. Præstantiores ex Zeilan adferuntur: omnium verò laudatissimi ex Pegu.

Sapphirus ex Pegu.

TAMETSIVERO aded oculis sit grata hac gemma, nullius tamen quantumuis magna, & viuidi coloris, pretium mille

tum, mille Lusitanicos aureos superasse inuenietur.

De Hyacintho & Granato. CAP. LI.

Hyacinthus.
Granatus.

VILISSIMI sunt hic pretij cum Hyacinthus, tum Granatus, quos volunt nonnulli ex Rubimorum esse generibus, Hyacinthum flauescentem Rubinum appellantes, Granatum verò, nigricantem Rubinum.

NASCUNTUR autem & in Calecut, & Cananor: Granati etiam toto regno Cambaya & Balaguete: Hyacinthi verò & quibusdā Lusitania locis prouenire feruntur, ut in Belas non procul Olyssipone, & multis Hispania locis.

De Iaspide. CAP. LII.

Iaspis viridis.
Porcellanæ.

INVENTUR Iaspidis genus viride, ex quo vasa Murrhina constantur (Porcellanæ vocant) adeò virentia, ut ex Smaragdo constata videantur.

EX eius fortè genere erit id quod Genua ostenditur, quodq; ex Smaragdo esse contendunt, rarius id videndum proponentes, quo maiorem auctoritatem lapidi concilient.

Vasa murrhina ex Iaspide viridi.

HUIUSMODI vas Murrhinum aliquando mihi propositum fuit venale ducētis pardaons siue aureis Hispanicis: cuius, si ex Smaragdo constatum fuisset, millesimam partem eo pretio vix nancisci potuissem.

De Alaqueca. CAP. LIII.

Alaqueca.
Quequi.

INVENTUR in Balagate lapidis quoddam genus quod Alaqueca, Arabes Quequi vocant, cuius libra minutis fragmentis expoliti, regali Castellano emi potest, tãta est vilitas. Huius tamen virtus reliquarū facultates exuperat, quippe qui sanguinē vndequaque fluentem ilico sistat, Solent plerumque ex hoc lapide efformari sphaerula precariæ.

De Oculo Catti.* CAP. LIIII.

Oculus Catti magno estimatur apud Indos.

LAUDATISSIMI inueniuntur in Zeilan. Nonnulli etiam ex Pegu aduehuntur, quos eò desferri rumor est ex regione Bramaa.

MVLTO maioris is est apud Indos pretij, quàm in Lusitania.

Lusitania. Memini enim quendam eò misisse qui hic sexcentis Lusitanicis aureis aestimabatur. Sed cum in Lusitania diu taxat nonaginta aureos aestimarent, huc relatus, eo, quod nunc dixi, pretio venditus est.

PERSVADENT sibi Indi, eius qui hanc gemmam possidet, facultates non posse imminui, sed semper incrementum facere & augeri.

EGO verò quod expertus sum referam. Lineus pannus ita compressus, ut ipsius Gemmae meditullium suae oculum tangat, nullo igne vri potest.

* Hunc Cardanus lib. 7. de Subtilitate. Pseudoopalum vocat: de quo, tam etiam de aliis gemmis ille ibi multa.

Oculi Catti facultates,

Pseudoopalus.

Delapide Armeno. CAP. LV.

MIXTVS est hic Lapis ex caruleo & diluto viridi.

Appellatur Arabibus Hager armini, id est, Lapis Armenus. Interrogati tamen Armeni, an apud eos nasceretur hic Lapis, affirmare non potuerunt. Sed Turci & Persa medici dixerunt, exigua quidem quantitate apud se vidisse, verum ignorare, num ex Armenia adferretur, nec ne. Aium multos inueniri in Vltabado vrbe celebri regni Balaguatae.

Hager armini, Lapis Armenus.

Hoc Lapide melancholiam purgant Mauritanii medici. Sed tamen experimento didici, seigniter admodum purgare.

De Magnete. CAP. LVI.

FABVLOSVM est quod nonnulli de Magnete scribunt, videlicet eas naues quae Calecut commeant, clauis ferreis non compingi, ob scopulorum è Magnete lapide frequentiam, à quo scilicet attraherentur & raperentur naues, si ferreis clauis fabricatae essent. Nam & in Calecut, & toto eo tractu plures inueniuntur naues clauis confixae ferreis, quam ligneis. Verum quidem est in Maldiuus insulis naues ligneis clauis esse extructas; id autem ob ferri penuriam potius, & quod minori constent, fieri puto, quam quod à Magnete sibi metuant.

Fabulae de Magnete.

Falsè de Magnete persuasiones.

CETERVM Magnes ideo ferrū ad se haud quaquam trahit, quod in eadem fodina nascantur, aut eorum fodinae sunt contiguae, veluti quidam existimant: quandoquidem Magnes inuenitur in locis ubi nullum ferrum est.

his dicitur
admodum

SUNT qui putent Magnetem ad se ferrum trahere, ob eam facultatem quam ferro communicauit, qua ad Magnetem feratur: eamque ob causam Magnetem non maioris esse ponderis, etiam si multum ferrum illi addatur, quam cum exigua ferri quantitate in bilance positum. At nos contrarium plerumque experti sumus.

Magnes non est deleteria facultatis.

SED nec deleterius est hic lapis, quod nonnulli voluerunt. Nam tradunt huius regionis incole, Magnetem paucā quantitate sumptum, adolescentiam conseruare. Qua de re fertur senior Rex Zēilan, patinas ex Magnete iussisse confici, in quibus cibus eius coquatur. Hoc, ipse cui mandatum erat negotium, mihi affirmauit.

Patinae Magnetis.

De Margarita. CAP. LVII.

NUNC superest, vt de Margaritis scribamus, quae non modo ad decorum, sed etiam ad medicamenta expetuntur.

Vnio.

PRÆGRANDES igitur Margarita, Vniones Latinis dicuntur, quoniam vix duae reperiuntur magnitudine, figura & nitore similes. Minores appellantur Latinis Margaritae simpliciter. Arabibus & Persis Lulu, Indis Mōri, in Malacca Mutu, Lusitanis Aliofar, quod Arabice sonat de Iulfar, is est portus in mari Persico, vbi laudatissima generantur. Nam tamesi Bayem, Catifa, Camaran, alique huius maris portus eas laudatas mittant: quia tamen nostris notior fuit inuis hic portus, ab eo nomen Margaritae indiderunt lingua Arabica Aliofar.

Margarita.

Lulu. Mōri, Mutu, Aliofar, Iulfar portus.

Margaritae Orientales.

HINC etiam fit vt ille Orientales appellentur, quoniam hic sinus Persicus Orientalis fit, si cum nostra Europa conseratur.

Margaritarū captura.

GENERANTVR etiam Margaritae à promontorio Comorim,

Comorim, ad insulam vsque Zeilan (qua captura & piscatio Regis Lusitania est) sed minutiones maxima ex parte, nec cum superioribus conferenda (qua magna sunt & omni dote absolutissima) ideoque etiam viliori emuntur.

GENERANTVR & in insula Burneo, que tametsi sint grandes, forma tamen elegantia à superioribus vincuntur. Sic & nonnullas Chinarum regio mittit, sed viles.

CERTVM est etiam in nouo orbe inueniri, verum nulla ratione cum Orientalibus sunt conferenda. Nam aut obscura sunt, & nobile coloris, aut nullo orbe lauoreq; commendantur.

ORIGO atque genitura est è conchis, haud multum ab ostracarum conchis dissimilibus. Conche autem qua superiori maris parte natant, grandiores Margaritas generant: Quae verò in alto mari degunt, minutiones proferunt.

HÆ conche aëri exposita siccantur, & sese pandunt, in quarum carne inueniuntur Margaritae nunc multae, nunc paucae; pro concharum magnitudine.

INVENIUNTVR & in nostratibus conchyliis ostreisque; sed minus nobiles.

OMNIVM autē præstantissima ad generandas Margaritas censentur ea Conche laues & candidae, quas eius regionis incola Cheripo appellant, ex quibus cochlearia poculaque conficiuntur.

VERVM Cheripo non id est conchylium quod vulgo Matrem perlarum vocant. Nam id Chanquo incola vocant, ex quo videlicet mēsa, cistula, sphaerula precarie fabricantur: quod licet parte externa scabrum sit & impositum, interna tamen lauisimum est, & aspectu pulcherrimum.

DEVEHITVR id Conchylium Bengala mercimonij gratia, ubi expolitur & poculi vices supplet: maxima tamen ex parte conficiuntur ex eo armilla & alia opera. Fuit enim olim istic consuetudo, ut nulla nobiliores virgines cor-

Margaritatum origo.

Cheripo.

Chanquo.

Consuetudo de virginibus.

rumpi possent, nisi huius generis armillis brachia exornata haberent. Nunc verò desit ista consuetudo: eamq; ob causam viliori emuntur hæc conchylia.

Instrumēta
discernendis
Margaritis
idonea.

HABENT mercatores huius regionis cuprea quadam instrumenta multis foraminibus pertusa, quibus pretia Margaritis imponere solent. Nam quæ per instrumentum minoribus foraminibus pertusum transeunt Margaritæ, vniuersus sunt pretij, vendunturq; per drachmas. Quæ per instrumentum maiora paulum foramina habens, maioris sunt pretij: & ita deinceps pro foraminum, quibus instrumenta prædita sunt, quibusq; Margaritæ transmittuntur, magnitudine, pretia intendentes. At quæ ad eò sunt minuta, vt perforari non possint (arte enim perforantur, non natura, vt fabulantur quidam) cedunt officinis; quæ de causa in Europam exportantur. Harum vncia duobus sortè a sibus Gallicis venit.

Vnionum
magnitudo.

MAXIMÆ quæ ad promontorium Comorim generantur Margaritæ, pendebant centum frumenti grana. Talium pretiam, mille quingentorum aureorum in singulas esse solet. Multo maiores ego vidi, quas in insula Burneo captas asseriebant: sed non erant eius elegantia cuius superiores. Vidi aliam hîc captam, quæ centum sexaginta grana tritici penderet.

Margaritis
auctor resti-
tuitur.

SENECTVTE pondus earum minui, & coloris elegantia immutari creditur. Diu autem oriza leuiter confracta & sale versata, pristinum vigorem & fulgorem recuperare, expertus sum.

CERTVM est, Margaritæ post plenilunium captas, cum tempore minui & decrescere. Quæ verò ante plenilunium capiuntur, huic vitio haudquaquam sunt obnoxia.

Indis nullus
Margaritarum
in medicina
vtilis.

CETERVM rarò in medicum vsum venit Margaritæ apud Indos. Mauritani verò frequenter, nostro more, Margaritæ cordialibus medicamentis iniiciunt.

INDI.

INDICARVM
ALIQVOT PLAN-
TARVM HISTORIÆ,
LIBER SECVNDVS.

De Arbore tristi. CAP. I.

UN medicamentis & stirpibus Indicis nobis incognitis non abs re fore duxi, initium facere ab arbore quadam, qua non nisi a solis occasu vsque ad eius ortum floret, interdum minime.

ARBOR est Olea magnitudine, foliis Pruno similibus, flore noctu (dū scilicet floret) odoratissimo, nullius quod sciam vsus propter teneritatem: nisi quod a florum pediculis, qui lutei sunt, huius vrbs incolæ vtuntur cibis tingendis, siquidem Coci modo insciunt. Et volunt etiam nonnulli aqua stillatica in florū, oculis vtilē esse ad moto lineo pāno hac intincto.

Arboris tristis descriptio.

PECVLIARIS est hæc arbor Goæ, quam è Malacca allatam asserunt. Eam sanè nusquam alibi per Indiam vidi. Hanc Goæ Parizataco: in Malayo Singadi vocant. Arboris tristis nomen illi inditum, quod dumtaxat noctu floreat.

Aqua è floribus Arb. tristis.

FABVLANTVR autem indigenæ, Satrapæ cuiusdam nomine Parizataco elegantem fuisse filiam, qua cum Solem deperiret, eam ille compresserit. Cum verò postea illam relinqueret alterius amore irretitus, Parizataci filia pro amoris impatientia sibipsi mortem consciuerit. Ex cuius cremata cineribus (nam adhuc vruntur in hac regione cadauera) hæc nata est arbor, cuius flores adeo Solem exhorrent, vt eum videre non sustineant.

Parizataco Singadi. Arbor tristi.

Fabula de Parizataci filia.

CETERVM horum florum fragrans odor, duorum aliorum odoratissimorum florum memoriam reuocauit.

PRIORES sunt dicti Mogori, malis aureæ floribus Mogoci.

M 3 multo

multo odoratiores, quorum stillaticius liquor eundem apud istos vsu obtinuit, quem apud Hispanos florum mali aureæ aqua.

ALII flores (quorum hic magnus est vsus) dicuntur Champe. Champe, odore grauiori quàm Liliū album.

Indi odora-
mentis de-
ditissimi. PORRO (quandoquidem in odoramentorum men-
tionem incidimus) odoribus aded dediti sunt huius regionis incolæ, vt plerumque cibo abstineant, vt habeant vnde odo-
res sibi comparare possint, ideoque non immeritò proniores in venerem esse censentur.

MVNERA quæ à tenuioribus offerri solent Regibus, prædicti sunt flores, & rosa nostrates, quibus solent cubicula Regis insternere, & coriis floribus variis depictis ornare.

NARRAVNT mihi quidam, tantam esse huius gentis in odores amentiam, vt tributa ex odoribus & floribus in singulos annos Regi Bisnaguer soluta, ad quinq. milium Hispanicorum aureorum summam serè accedant.

De Nimbo. CAP. II.

Nimbo hi-
storia.

AB omnibus huius Indiæ incolis Nimbo vocatur, arbor quædam Fraxini magnitudine, folio Olex, acutiore tamen, per ambitum serrato, vtraque parte viridi, non cinereo aut villosa. Multis luxuriat foliis, flos candidus est, & fructus exiguis oliuis similis.

Nimbo fa-
cultates.

VTILIS est hæc arbor in vsu medico. Nam folia trita & vulneribus cum hominum, tum iumentorum cum succo Limonum (mali Assyrii genus est) imposita, miraculosè ea sanant. Foliorum succum vtilem esse ferunt lumbricis necandis, cum Balaguatæ incolæ, tum Malauarenses: quod rationi consonum est, cum nonnihil amaritudinis possideant.

Oleum ex
Nimbo.

EXPRIMITVR in Bisnager & Malauar oleum ex eius arboris fructu, quod huc mercimonij gratia deportatur. Vtilissimum id est aduersus neruorum dolores, si eo calido innungantur.

De Ne-

De Negundo.

CAP. III.

PROVENIT in Balaguatē & Maluar arbuscula Negundo historiz.
 quaedam Persica magnitudine, frequentibus ramis: qui re-
 cisi frequentiores latioresq; renascuntur, foliis Sambuci, si-
 mili modo per ambitum serratis & aliquantulum hispidis:
 flos ex cinereo candidus: fructus niger, Piperis magnitudi-
 ne, aut paulo maior. Maluar incola cum suis edulis Caril
 nuncupatis inspergunt.

VULGARE nomen est Negundo, nonnulli in Ba-
 lagate Sambali appellant: in Maluar Noche. Negundo.
 Sambali.
 Noche.
 Negundo
 facultates.

MULTIS facultatibus pradita est hac arbor. Tene-
 riorum ramulorum cum foliis decocto, aut ipsis elixis &
 contusis, vtilissime contusa fouentur, modo no adsit vulnus.
 Friguntur interdum iidem rami cum foliis in oleo, & con-
 tusionibus applicantur, resoluunt enim tumores & curant.
 Frequēs adeo est huius vsus, vt in omnibus doloribus, frictum
 cum oleo, aut elixum exhibendum censeant. Non desunt
 qui supra vulnera admouerint, vnaq; nocte dolorem sustu-
 lisse, materiamq; digesse affirmant: deinde foliis contusis,
 ipsis vulneribus impositis ita emundasse vulnera, vt breui ad
 cicatricem perducta sint.

VILEM perhibent esse mulieres ad iuuandum con-
 ceptum: eius enim succo aut decocto epoto, vteros ad con-
 ceptionem preparari. Ego malim premandi, valentius enim
 futuram existimo medicamentum. Masticata folia, oris ha-
 litum commendant. Acrimonia verò cuiusdam participant,
 veluti Nasturtium: vnde manifestum est, calidam esse hanc
 plantam. Experti sunt nonnulli Veneris stimulos & impetus
 cohibere, eamque ob causam Viticem esse contenderunt: sed
 valde errant. Nam Vitex multum ab hac arbore differt. Negundo
 vitex no est.

De Iaca.

CAP. IIII.

ARBOR est in India prægrandis, fructum in summo
 caudice, non in ramis, ferens, prægrandem, magni Melonis
 laca hist-
 112.

effigie, interdum maiorem, foris virentem, intus verò fuluescentem, multis spinulis instar erinacei, sed mollibus obseptum. Continet autem hic fructus in se magnas quasdam nuces duro putamine tectas. Cortex fructus gustu Melonis, sed difficillima concoctionis, nempe qui plerumque soleat, ita ut assumitur, excerni. Nuces verò intus natae, torrentur aut elixantur, abiectòque putamine (qui nullius est usus) castaneorum modo, quibus sunt persimiles, eduntur.

Iaca. VOCATUR hic fructus in Malabar Iaca: in Canara
Panaz. & Guzarate Panaz. Nasquitur autē dūtaxat in maritimis.

EXPERTVS sum cum in me, tum in plerisque aliis, hasce castaneas siue nuces abui profluvia mirum in modum sistere.

Iacerus. *Hanc arborem describit Lud. Romab. lib. 5. cap. 15. suarum navigationum, his verbis: In Calecut repetiuntur nonnulli fructus, quos cultores Iacerus appellant. Caudici eius arboris amplitudo Pyri est: fructus magnitudo bini ac medij palmi, crassitudinis verò humanæ coxæ. Gignitur fructus in caudice arboris subtus frondes, alij circiter medium caudicem. Colos est viridis, cetera nuci Pinæ haud absimilis, vinaceis tamen minucioribus. Cum maturescere incipit, obducit nigricantem colorem, matereq; videtur. Legitur is fructus mense Decembris: saporis sicut fermè Peponis moschum redolētis, parumque, si saporē quæras, abest à cotoneo persico, eodemque mitiore. Variam in cibatu voluptatem parit. Videbetis modò edere fauum mellis, modò suave medicum malum comedere. Intra membranas habet ut Malum punicum, inque eis deluescunt fructus nescio qui, mollibus non dissimiles castaneis. Si enim igne torrentur, saporeni castaneæ repræsentant. Propterea fateri licet, non esse excellentiorem digniorēque illo fructu quempiam.

De Iamgomas.

CAP. V.

Iamgomas
descriptio.

ARBOR Pruni magnitudine sponte nascitur in agris & etiam in hortis Bacaim, Chaul, & Batequala, multis spinis horrens, foliis itidem Pruni: floribus candidis, fructu Sorbo simili, gustu Prunorum adstringente & acerbo. Cum primum emergit, Strobilo persimilis est. Vocatur incolis

Iamgomas.
Iamgomas
serēdi ratio.

Iamgomas.

ACCEPI à sīde dignis viris, optimam serēdi rationem esse, si fructus, postquā eum ederit certa quadam aui, excretus,

excretus, vna cum excremento seratur. Facilius enim hac ratione satus emergit, citiusque fructifera fit arbor.

De Carandas.

CAP. VI.

ARBVSCVLA est arbuti magnitudine, foliis similibus, copioso flore, odore Periclymeni: fructu exiguis malis persimili, nigricante per maturitatem, gratissimoque, vuarum sapore, ex quo à nonnullis vinosus succus exprimitur. Fructus autem virens magnitudine est nucis pontica cum suo putamine, interdum maior; succum nonnumquam exstillas viscidum & lacteum. Editur à nonnullis fructus maturus cum sale. Solet tamen, cum viridis est, muria aut aceto codiri, & ita asseruari, ad excitandam elanguescentem appetentiam.

Carandas historia.

NASCITVR tum in continenti, tum in Balagate, vocaturque Carandas.

Carandas.

*Huic ferè similem describit Ouedus lib. 8. suæ historię cap. 12. in hunc modum: In Hispaniola insula, vasta est arbor pulchraque materie firma & vtili, *Auzuba* nomine, fructu quidem longè suauissimo, ut sunt pyra apiana, muscatellina vocant, sed qui lacteo succo eoque viscido & glutinoso abundet, qualis est qui in ficibus immaturis: idcirco molestus his qui eo vescuntur, nisi prius fructum in aquam iniiciant, & lacteum succum digitis exprimant qui in aqua sidit.

Auzuba.

De Coru.

CAP. VII.

CORV lingua Canarica dictus, frutex est in Arbuti altitudinem assurgens, aut paulo minor, foliis mali Persicae, floribus candidis, Periclymeni odorem amulantibus. Hunc Lusitani Indiam incolentes Herbam Malauaricam nominant, quoniam Malauarenses eius vsum primi docuerunt. Hac etenim planta cuiuscumque generis dysenterias presentissimè curant, euacuata primum magna ex parte peccante materia, alioqui facile in eundem morbum rursus incidunt.

Coru historia.

Herba Malauarica,

VSVS est corticis radicum primum exsiccatis, quoniam recens lacteum liquorem exstillat, quem initio calidum putant, sed degustatum, inspidum & frigidum inueniunt. Quamobrem ob eius effectus, frigidum & siccum constituit, plus tamen siccitatis quam frigiditatis obtinentem: in quo or-

M 5 dine

dine etiam huius regionis medici constituunt.

Coru facul-
tates.

PVLVEREM huius radice contusa in ollulam distillatoriam imponimus, ac cum sero lactis maceramus: deinde additis Ammeos, apij, coriandri sicci, & cumini nigri seminibus tritis & torrefactis, vnciaque vna butyri non saluti, ignis calore elicimus aquam stillaticiam, cuius quatuor vncias cum aqua stillaticia rosarum, aut aqua e pediculis rosarum, aut plantaginis duabus vncis agro propinamus. Quod si opus est, aduicimus puluerem pastillorum ex herba Malauarica confectorum. Formantur autem ex iisdem rebus e quibus fit aqua, dempto butyro. Inuiciuntur etiam clysteres ex hac aqua confecti magno cum successu: sed frigidi, quoniam regio calida est. Quod si necesse sit, eam aquam bis singulis diebus propinamus, mane videlicet hora sexta, & a meridie hora secunda. Cibus est oriza sero lactis macerata, & pulli gallinacei in aqua orizae, quam Canje vocant, macerati, pro virium agri robore cibum subministrantes. Certe vino omnino abstinemus, nisi urgente admodum necessitate in inueteratis dysenteris eius necessarius sit usus.

Canje.

SED tametsi mihi semper bene successerit huius aquae usus; cogor tamen sateri Malauaricam herbam ab ipsis Malauarenfibus preparatam, magis praesentanea opem adferre. Ea vero paratur ex iisdem, e quibus nostra aqua, rebus tenuissimis tritis, & sero, aut aqua orizae probe cocta maceratis. Sunt qui succum ex planta virente exprimant, cuius septem vncias mane exhibent, & totidem sub vespertam, si necessitas urgeat. Sed quoniam amarus est succus & ingratus, ab eius potu serum propinare ad os eluendum solent. Quod si Malauarenfes fortiori adhuc remedio opus esse vident, opium admiscere solent, tametsi id semper strenue negent.

SALVTARE est item hoc medicamentum stomachi debilitati: tum etiam vomitus compestit, cum aqua Menthae & Mastiches puluere sumptum.

De Aua-

De Auacari. CAP. VIII.

EST etiam in hac prouincia pusilla arbor, maior ta-
men superiore, quæ foliis, floribus & fructu Myrto perquam
similibus constat. Fructus eiusdem etiam est cum Myrto sa-
poris, multo tamen astringentior. Hanc plantam Auacari
nominant incola. Nasctur in montibus.

Auacari hi-
storia.

Auacari.

AIUNT mira esse efficacia aduersus inueteratas dysen-
terias à causa frigida prouenientes. Eius experimētum se se-
cisse asseruit Lusitanus quidam senex in filia sua, quæ cum
integro anno dysenteria laborasset, nec ei quidquam reliqua
medicamenta profuissent, sumpto huius planta cortice trito
& in aqua orizæ macerato in ptisana modum, sanata est.
Hanc arbusculam trifolium olere ferunt.

Auacari fa-
cultates.

De Mangas. CAP. IX.

TAMETSI ÷ fructus qui apud Indos nascuntur, longè
sunt excellentiores iis qui in Europa proueniunt, veluti aurea
mala, citria, ficus, vae, persica, punica, & similes; omnibus
tamen præstat fructus quidam apud eos nascens quem ipsi
Mangas vocant. Tanta est enim eius suauitas, ut cum in
foro prostat, Ormuz incole, apud quos frequens est cum a-
liis fructibus iā enumeratis, reliquis neglectis, hunc sibi emāt.

Mangas.

COLLIGENDI tempus est in regionibus calidiori-
bus, mense Aprili: aliis regionibus serotinis, Maio & Iunio:
interdum tamen Octobri (quem ipsi Rodolho vocant) &
Nouembri.

Mangas au-
tumnus.

Rodolho.

CETERVM pro regionum natura & diuersitate, va-
riat etiam saporis bonitate hic fructus.

PRIMAS igitur tenet is qui in Ormuz nascitur. Se-
cundum locum obtinet qui in Guzarate prouenit, præsertim
is qui per excellentiam Guzarateus nuncupatur, magnitu-
dine quidem reliquis cedens, saporis tamen & odoris gratia
iis superior, exiguo intus osse siue nucleo. Tertium bonitatis
gradum obtinet quem Balagate gignit, maior in vniuersum
supradictis.

Mangas de-
lectus.

supradictis. Memini enim duos vidisse, qui quatuor libras cum dimidia penderent. Sed inter eos suauior mihi visus est quem proferunt Chacanna, Quindor, Madanager & Dulrabado primaria vrbes Regis Nizamoxa. Boni sunt item ij fructus qui in Bengala, Pegu & Malaca proueniunt.

Mangas arbor biferæ.

HABEO in meo prædio quod est in Bombaim (cuius in priori huius Historiæ parte memini) arborem huiusmodi fructus proferentem, quæ biferæ est. Nam Maio mense fructum fert saporis quidæ & odoris gratia excellentiorem; Autumni verò sub finem, alium superiori magis commedabilem, quamiam præter tempus solitum nascatur.

Mangas fa-
cultates.

COLORE est is fructus ex viridi rubescente, & odore gratissimo. Exempto cortice, editur aut sine vino, aut generoso aliquo vino maceratus, veluti persica duracina. Conditur etiam saccharo, interdum verò & aceto, & oleo, & sale, inspersis in eius meditullio gingibere, & aliis. Interdum editur cum sale, & nonnumquam elixus. Frigidus verò est & humidus, quem admodum persica. Eius osficulus assatis, alui profuua sisti aiunt, quod verum esse deprehendi: nam degustata, suberinas glandes sapiebant. Nuclei verò recentes, lumbricos & ventris tineas necare dicuntur, quod rationi consonum esse puto, ob eorum amarorem.

* Hic fructus in memoriam mihi reuocat Iziama Ouiedi, quem septimo suæ Historiæ lib. cap. 13. describit, tametsi plus similitudinis habere videatur cum eius Anon, de quo lib. 8. cap. 18. Vtriusque igitur historiæ hic adscribam vt vtra huic fructui magis quadret, lectori diiudicandum relinquamus.

A NON igitur arbor est cuius fructus magnam cum Guanabano similitudinem habet, cum forma, tum carne & semine. Sed & ipsa Anonis arbor Guanabani arbori simillima est cõ magnitudine, tum forma & folio. Duabus verò in rebus differunt, primum, quòd huius fructus minor sit Guanabano, corticique color luteus, qui in Guanabano viridis est; deinde, quòd meo quidem iudicio gratior sit palato Anon, quàm Guanabano, vt ipse firmiore carne. Verumque magno in pretio habent Indi Americi, & diligenter in suis prædiis colunt. Hæc Ouiedus de Anone. Nunc ad Iziama historiæ accedamus.

Iziama.

NASCITUR in Hispaniola, reliquisque vicinis insulis fructus quidam, quem nostri à Strobili sive Pinæ nuci similitudine Piñas appellunt, non quòd eiusmodi lignosarum squamas habeat, sed quòd
cuius cor-

eius cortex simili modo distinctus videatur, tamen non squamatum, sed peponis modo cultello integer auferatur. Vt autem succi bonitate & suauitate reliquos fructus hic antecellit, ita color illi pulcherrimus ex luteo-virescens, paulatim per maturitatem virore eualescente. Olor iucundissimus, qualis ferè in eo Persicorum genere quod à malis & coronis nomen apud Italos & Hispanos inuenit, magnitudo illi vulgaris Melonis. Nascuntur verò singuli fructus ex Cardui genere asperito & spinoso, oblongis prædito foliis, è quorum medio profilit caulis rotundus vnicum ferens fructum, qui post 10 aut 12. mensem demum maturescit. Eo sublato, nullus præterea in planta nascitur fructus, ideoque ea velut inutilis abiicitur. In extremo fructu, interdum verò etiam in extremo caule sub fructu enascuntur veluti germina & tutiones quidam qui fructui magnum addunt ornamentum. Hi sunt tamquam semen: panguntur enim tribus sub terra digitis sic vt media tunonum pars exta solum extet, atque radice agunt, fructumque suo tempore perficiunt. Varia sunt eius genera, quæ pro linguarum varietate diuersis nominibus nuncupantur: tres verò distinctæ species notantur, prior *laxima* ab incolis appellata; altera *Boniana*, tertia *laxima*. Posterior hæc carne est candida, gustu vinoso, sed acido & acerbo. *Boniana* carne est candida, gustu dulci & quodammodo fatuo. *laxima* reliquis oblongior est, & bonitate illis præstat, carne fuissecente, dulci & suauis gustu. Per omnium tamen carnem sparæ sunt veluti fibræ quædam tenuissimæ, quæ tamen palatum inter edendum non offendunt, gingiuas tamen lædunt si crebrius quis eis vescatur. Quibusdam locis nascuntur etiam hæc genera sponte in agris abundanter: at quibus cultura accessit, longè sunt illis suauiores, & cultoris beneficium abundè compensant. Huius fructus abundantia auctoritatem eius minuit: Sed tamen & his insularibus cum bonitate, tum magnitudine præstant qui in continenti nascuntur. Maturus fructus quindecim tantum aut viginti diebus conseruari potest. Hactenus Ouedus.

Huius Theophrastus lib. Singularium Americæ cap. 46. Nans à Brasiliens vocant radit, eoque plurimum in suis ægritudinibus vesci. Alium item huic similem describit nomine *Hoyri* cap. 33. eiusdem libri.

De Musa.

CAP. X.

Hæc planta non nisi semel seritur. Nam semel lata, Musæ historia. ex trunci pede multos stolones producit, qui in arbusculas easuadunt. Truncus ex squamoso foliorum cortice constat: foliis amplissimis, binorum cubitorum vel amplius longitudine, cubiti latitudine, excurrente per medium lata crassaque costa. Nullis constat ramis, sed è germine flores quosdam coniunctim profert, subrosos, oui effigie, & palmi longitudine, è quibus circumeminent pediculi, centum interdum ducentos aut plures sicus sustinentes.

NASCITUR in Canara, Decan, Guzarate, & Bengala: vo-

Quelli, Pa-
lan, Piçan.
Guinea.
Bananas.
Musa, Amu-
sa.
Ficus Mart-
banis.
Chincapalo-
nes.
Iminga.
Musæ facul-
tates.

gala: vocaturq; illis Quelli. Nasçitur etiã in Malauar, vbi Palan*; & in Malayo, vbi Piçan dicitur. Prouenit etiam pleriq; aliis locis, & in ea Africa parte quam Guineam appellat, vbi Bananas* nuncupantur. Arabes eum fructum Musa, aut Amusa vocant. Sic & Auicēna, & Serapio, & Rhases, qui de hoc fructu peculiari capite scripserunt. Scripserunt fortè & alij, quos mihi videre non contigit.

COMMENDANTVR ij fructus qui in Martabã proueniunt: primũ enim è Bēgala eo delati sunt, deinde sati vt gratiores euaderēt: vocatur nunc ij, ficus Martabanis. Alij adhuc inueniuntur meo palato gratiores & odorati, Cenorins appellant: sunt ij laues flauis, & pleni. In Malauar sunt Chincapalones dicti, suauis & palato grati, pleni, colore virescentes. Laudantur etiam in Sofilana nati, Aethiopiibus Iminga dicti. Inuenitur etiam in Baçaim aliq; prouinciis genus quoddam amplum, plenum, palmi longitudine. Id assatum & vino deinde maceratum inspersa Canella, multo melius sapit quàm malum cydonium assatum. Idem fructus per medium sectus, & in sartagine cum saccharo probe frictus, insperso postea cinnamomo, gratissimus est cibus.

SCRIBIT Auicēna lib. 2. cap. 491. paucũ præbere alimentũ, bilem generare & pituitã: prodesse tamen aduersus pectoris & pulmonum incendia, stomachũ autem offendere. Idcirco biliosus, ab huius esu, oxymel cũ seminibus propinandum esse: pituitosis verò mel. Vtilis est renibus, & urinã ciet.

SCRIBIT Rhases lib. de re med. 3. ad Almanf. cap. 20. noxium esse stomacho, appetentiam deicere; subducere tamen aluum, & gutturis exasperationes lenire.

SERAPIO autem lib. simp. cap. 84. ex aliorum auctoritate Musam in sine primi calfacientium & humectantium ordinis esse asserit, & vtilem esse aduersus pectoris & pulmonum ardore, eisq; qui liberalius hac vescuntur stomachum prægrauari: augere tamen satum in vtero, renibus opitulari,

opitulari, urinas citere, & venerem exstimulare.

PRÆSCRIBUNT medici Indi hunc fructum in febris aliisque morbis.

RIDICULUM autē est quod scripsit quidā Francis- Ridicula
Musæ cry-
mon.
cannus. Appellatur, inquit, hic laudabilis fructus Musa, quod dignus sit Musis, aut quod eam sit cibus. Adde præterea cum esse fructum quem degustauerit Adā in Paradiso terrestri.

*Iam aliquot annis in ea opinione fui, ut existimarem Musam Arabum eam esse plantam cuius Plinius lib. 12. cap. 6. meminit his verbis: Maior alia poma, & suavitate præcellentior quo sapientes Indorum viuunt. Foliū alas autium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duūm. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, ut vno quaternos satiet. Arbori nomen Palz, poma Aricnæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino, &c. Nam ferè omnia pulcherrimè ad Musæ descriptionem quadrant. Huc accedit, quod in provincia Malauar, quæ supra Indum flumen est, intra verò Gangem, Palan nomen adhuc retineat, à quo Latini suum Pala mutuati videntur.

*Vlyssipone vbi aliquot plantas vidi, minimè tamen fructiferas, non hoc retinet, vocat enim etiamnum Figuera Banana, id est, ficum Bananas ferentem: Eius iconem satis affabrè pictam inuenies apud Matchioluni commentariis in lib. 1. Dioscoridis cap. de Palma.

*CETERVM meminit huius fructus Lud. Rom. lib. navigationū suarum 5. cap. 15. ac tria eius genera constituit. Meminit item E. Brocardus qui Terram sanctā descripsit, sub nomine Pomorum paradisi, quem per omnia seculus est Cardan. lib. de subtilitatibus. Sed & Theuetus lib. Singulatum Americæ cap. 33. eundem describit, atque Paconia, arborem verò Paquere Americis vocari tradit. Ouesius verò nomine in proprio Platanum appellat lib. Historiæ Ind. ex 8. cap. 1. cuius descriptionem tamquam pleniorē omisis ceteris (ne toties repetita lectori fastidium pariant) hic subiungemus.

INVENTVS, inquit, hic fructus Platanus nomine, tametsi neque arbor dici possit, neque vera sit Platanus: sed plāta quædam hinc Indix haudquaquam peculiatis, & aliunde translata sub Platanus nomine. Interdum autem hæc improprè dicta Platanus in arboris celsitudinem excreuit, & hominis crassitiem intumescit: alias verò cœxæ humanæ crassitie conspicitur, pro soli naruta & vberitate augetur. Ab infimo ad summum folia fert amplissima, interdum duodecim palmos longa, ternos aut quaternos lata, plerumque minora. Hæc ventorum flatibus facillè multifariam dissecantur, & ex costa illa per Babylonitadinem excurrente pendere spectantur eam in modum dissecta. Totā planta veluti germīn est aut turculus, in cuius summo enascitur pediculus aut malleolus brachiali crassitudine, qui vā prodiicit, viginti, triginta, interdum centenos & plures fructus palmari longitudine brachiali que crassitudine sustinentem, nōnumquam minores, quandoque etiam ampliores pro plantæ ipsius & soli fertilitate.

Cortex

Cortex huic satis crassus, sed qui facile eximatur, continens pulpam siue carnem bubulæ mellullæ persimilem. Integra vua ante maturitatem colligenda est, cum videlicet aliquis fructus flauescere incipit, deinde in ætibus suspendenda, illic enim plenam maturitatem consequitur. Hic fructus in duas partes per longitudinem apertus & vtrimque incisus, deinde infolatus, grauisimi est saporis, & caricas succi bonitate superat. Tegulæ item impositus, & in cibano coctus cor testicit, & suauissimus est. Sunt qui cum carobibus elixent, cortice exempto ollæ imponentes cum carnes ferè coctæ sunt, diuinam enim coctionem non fert: sed neque maturus nimium, neque omnino acerbus deligendus est. Sunt qui crudum edant, at maturum, sine pane aliove aliquo condimento, gratissimi etenim est saporis, nec minus salubris & facilis coëctionis. Caudex qui vnam profert annuus est, & semel dumtaxat in vita fructus gignit: verùm ad radices confurgunt quinque, sex, aut plures surculi qui parentem renouant, & subsequente anno fructum perficiunt. Exempta vua abiicitur planta vspote inutilis. A deo verò fecunda est hæc planta, vt numquam intercidat, sed subinde nouas proles gignat, vt fructu toto anno vberimè legere liceat. Formicæ huic plantæ admodum infestæ sunt, ideoque plurimæ hic initio perierunt, antequam aduersus eas inuenta essent remedia. Peregriua enim, vt initio diximus, est hæc planta, & huc ex magna Canaria anno Domini 1516. primùm trāsflata. Hæc ex proliza Ouedi descriptione desumpta.

De Doriones.

CAP. XI.

Doriones
descriptio.

INTER celeberrimos Indiæ fructus recensentur à plerisque Doriones in Malaca vocati, fructus Melopeponis magnitudine, denso cortice rostratisque tuberculis plurimis obductus, veluti is quem Iaca Goa vocant, de quo cap. 4. diximus, foris virescens, intus verò concameratus, seminæque exigui oui gallinacæ magnitudine in singulis cameris continens, coloris & saporis eius condimenti quod ex amygdalis cōtusis, lacte, farina, aqua rosacea & saccharo fit, Manger blanc Galli vocant, non tamen ita mollescentia aut glutinosa: in nonnullis verò non candida sunt, sed pallidi coloris. Osiculum hæc in se continet mali persici osiculum persimile, sed rotundum. Folia huius plantæ medium palmum oblonga, acuta, salso gustu, colore viridi dilutiore parte auersa, interna vero parte admodum virescentia: stros candido flauescens. Arbore luglandis modo prægrandem esse aiunt, folis Laurinis.

Alia Dorio-
nes descriptio.

SUNT alij qui hunc in modum describunt: Fructus est

Strobili

Strobili suae nucis pineae magnitudine, interdum multo maior, & eiusdem fere forma, nisi tubercula illa suae aculeos multo tenuiores acutioresque haberet, Erinacei spinis fere similes. Intus quatuor cōcamerationibus suae caritibus constat, medullamque suae pulpam continet pinguedini illi lactis similem quam Hispani Nata, Galli Crème, Itali Capo di Latte vocant. Folio est virente, cuspidis lanceae effigie, ducto per longitudinem duplici nervo, e quo deinde alia venula per folij latitudinem euagantur. Arborem ipsam ingentem ferunt, nec nisi post quadragesimum annum fructum edere; alij verò post quartum annum fructiferam esse. Fructus maturus viridis est quidem coloris, sed diluti & elanguescentis.

*Cum hoc fructu plane convenit Guanabanus Ouedi, quem lib. 8. suae historiae cap. 17. describit, quemque per vniuersam ferè Americam suae nouum orbem nasci tradunt.

GVANABANVS igitur procerat arbore est, & formosa, folio eius Guanabanus. Medicae maliquam Limoneram appellant, virente: fructu pulcherrimo, mediani Melonis magnitudine, qui tamen interdum in capitis pueri crassitudinem exarscat. Cortex huic fructui viridis, & qui certis quibusdam squamis distinctus videatur, vt Strobilus, lenioribus tamen neque ita tumentibus, quandoquidem totus cortex tenuis sit, neque crassior quam in pyris. Caro eadē dissimilis saporisque delicatissimi, quae facile pingue-tinis lactis instat, in ore resoluitur. Per eius carnem sparsa sunt semina magna, Cucurbitarum seminibus aliquanto maiora & nigricantia. Frigidus est hic fructus, & per ætus utilis. Nam tamen si quis integrum Guanabanum deuoret, nullum inde sentiet nocentium. Infrima est ligni materies. Hæc Ouedus.

CETERVM hic Guanabanus diuersus est ab eo cuius Casar Scaliger, lib. de Subtilitat. aduersus Cardanum exercitatione 18 r. part. 6. meminit in hunc modum:

GVANABANVS arbore est Pini stipite, procerat, folio magno oblongoque, fructus Melonis magnitudine: cortici, color viridis, splendor Cydonij, digitalis crassitudo. Caro intus candida, dulcedine lactis coacti, semina continet phasolacea. Hunc enim esse puto qui superioribus annis ex Æthiopia Mozambique Antuerpiam allatus est fructus crassus, sesquipedali longitudine, cui densus durusque cortex tenui mollique vt in cydonis, sed viridi lanugine obductus, aliquot per longitudinem exortentibus venis, siue poriosis sulcis, vt in Melonibus. Extrema parte in mucronem desinit: Superior verò, qua videlicet ramis dependet, pediculo indret firmo, duro & fibroso. Continet hic fructus pulpam candidam, qua Æthiopes in febrium ardoribus vtuntur sitis sedandæ gratia, iucunda etenim aciditate prædita est. Hæc sicca friabilis est, sic vt digitis trita in pollinem resoluatur, & manente tamen perpetuo aciditate. Per hanc sparsa sunt semina renibus, aut

Auzgyridis legitime fructus simillima, nigro tamen colore nitentia, ab ex umbilico fibris quibusdam suspensa, ut in eius sicone conspicere est. Hæc terræ commissa, plantulae folio Laurinis simili protulerunt, sed quæ subsequente hieme perierunt.

H v r c etiam simillimum foliis tamen ab hoc diuersis describit Theuetus cap. 10. lib. Singulatiuum America, his verbis: Tres sunt Hesperidum inuolæ ad Æthiopum promontorium, Caput viride vulgo appellant. In harum vna arbor inuenitur, folio nostratis fici, fructu duorum ferè pedum longitudine, crasso, magnis oblongisque Cypriis cucurbitis haud ab simili. Nonnulli eo fructu vescuntur ut nos Melonibus: continet verò semina fabæ magnitudine leporinis renibus similia. His quidam simias alunt. Alij monilia ex his collo aptada conficiunt: siccata enim & bene matura, aspectu pulcherrima sunt.

S t d & alium fructum apud Canibales Theuetus & alij tradunt, cuius historia non male nostro fructu quadrare videtur, præsertim si interiora, quæ à nemine describuntur, demas: idcirco num semina contineat phasiolacea, incertum. Talis autem est descriptio. Inter reliquas arbores quas apud Canibales inuenire est, Colihne conspicitur, cuius fructus Cucurbitæ minori, aut Peponi quem Citrullum vocat, haud ab simili, oblonga siue ovaliforma, quali scilicet Struthionum oua sunt. In cibos haudquaquam admittitur: sed eius aspectus oculis gratissimus, præsertim onusta arbore. Canibales ex eo vascula conficiunt: sed tamen & eum ad superstitionis quoddam genus seruant. Si quidem hunc pulpa exempta granis Mayzi lapillisue, aut se simili implent, vasisque plumatum generibus supernè exornant: deinde inferiori parte pertusum baculo adaptant quem terræ infigunt. Huiusmodi fructus binos aut terros in singulis uigoris seruare magna cum reuerentia apud eos moris est. Existimant enim, cum hunc fructum (quem *Moraks*, & *Tamaraks* nuncupant) manibus pertractant, crepitanemque ob *Mayzi* grana iniecta audiunt, cum suo se Toupan, id est, Deo sermones conferte atque ab eo quædam responsa accipere, sic à suis *Tangi*. (Diuinatorum genus est, qui suffitu herbæ *Petun*, de qua nos aliàs, & quibusdam obmurmurationibus illorum *Tamaraka* diuinam facultatem tribuere perhibent) periuasi.

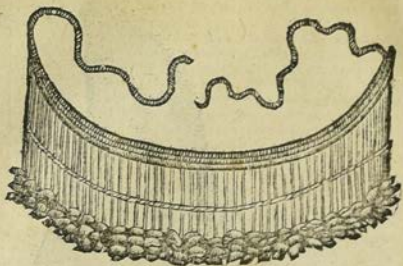
Maraka.

Higuero.

O v i e d v s lib. Indicæ historiz 8. cap. 4. suum Higuero terrasylabum describit in hunc modum: *Higuero* arbor est prægrandis, veluti *Morus nigra*: Fructum fert Cucurbitæ rotundæ, interdum verò oblongæ similem. Sed qui rotundus est, summa rotunditate spectatur. Ex eo pateras & alterius generis vasa conficiunt. Materie est robusta, atque apta sedibus, subsellis, ephippiis, aliisque operibus fabricandis: mali etenim medicæ aut punitæ materiam esse dicetes. Cortice facile delibatur. Folio est oblongo, angusto, per extremum latiore, à quo ad pediculum vsque paulatim angustius fit. Indi nonnumquam præ aliorum fructuum pænuria hoc vescuntur, hoc est eius carne, quæ cucurbitæ carni cum adhuc viret similis est. Cortici color & forma Cucurbitæ. Maximus eius fructus libram aquæ continere potest: minimus verò pugnum magnitudine non excedit. Vulgaris est hæc arbor in Hispaniola, reliquisque insulis, & huius Indicæ continente.

- CETERVM hunc fructum, quo eumq; tandē nomine appelletur, quōd rarus esset & peregrinus, non negligendum, sed huic nostrę Epitomę adiuicendum putavi in gratiam studiosorum rei herbarię, qui cum Coldebergo, à quo mihi communicatus est, acceptum ferent.

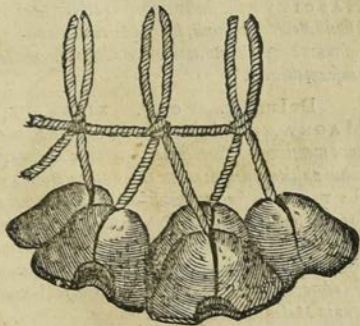
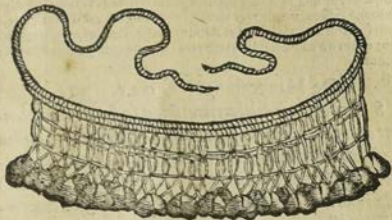

P O R R O apud me seruo ex huius fructus aut huic similis semi-
 nibus, quibus exempta est medulla, lora duo filo xyliuo contexta, alia
 item bina e fructu quodam anguloso. Constat vero singula lora du-
 plici aut triplici filorum xylinorum ordine reticuli modo contexto-
 rum, e quibus dependent vacui fructus eo quem exprimi iussimus
 modo. His Canibales ad crura alligatis in suis saltationibus uti solent,
 quem

quemadmodum apud Mauritanos atque etiam Hispanos nolarum & tintinnabulorum usus est: mitum etenim quantum hi fru- us ex mutua collisione sonitum edant. Posterioris meminit Thevetus cap. 36. Singular. America in hunc modum.

AHOVAY THEVETI.

ΑΗΟΥΑΥ nomen est arboris fructu venenoso & lethali, magnitudine vulgaris castaneæ, candido, forma literam Græcam Δ repræsentante. Huius nucleus præsentissimum est venenum, quod alter alteri in mutuis odiis & dissidiis, præsertim verò viri vxoribus infensi, aut contrà vxores viris indignæ propinare solent. Peregrinis sanè nullo modo eum fructum recens collectum communicant, atque ab eius etiam contactu liberos suos arcant, nisi cui exemptus sit nucleus. Eo etenim exempto, fructu pro nolis vtuntur, quas è cruribus suspendunt, tantumq; sonitum edunt, quantum tintinnabula aut nolæ nostrates. Arbor ipsa Pyri magnitudine, folio ternos aut quaternos digitos longo, duos lato, semper virente: cortex ligno candidans. Recisi rami succum emittunt lacteum. Arbor præcisâ teterrimum spirat odorem: quam ob causam nullius est vsus, imo ne igni quidem struendo idonea.

De Mangostans.

CAP. XII.

S E D & inter celeberrimos huius India fructus recensent quendam Mangostans incolis nuncupatum, gustus suauitate commendabilem. Eum exigui mali aurei magnitudine esse ferunt, cortice cinereo (alij è viridi nigricante) pulpa quæ malorum aureorum pulpa similis sit, sed quæ cortici non adhareat.

Mangostans.
Mangostans
descriptio.

NASCITVR hic fructus in pusilla arbore, Malo vulgari simili. Foliis est laurinis, floribus luteis. Hunc fructum dulcissimum esse perhibent, non tamen adeo, vt sua dulcedine nauisam moueat.

De Iambos.

CAP. XIII.

MAGNA apud Indos in æstimatione est is fructus, cuius nunc mentionem facturi sumus, primum è Malaca (vbi plurimus nascitur) paucos ante annos huc tralatus.

Iambos hi-
storia.

E S T autem is fructus omni anserini magnitudine, aut paulo maior, colore ex candido purpurascente, pulcherrimo, odore rosaceo. Vel, vt verius dicã, similis est hic fructus magnis Gallis* recentibus (quas poma de Cuquo nuncupamus) cum in odore, tum in colore: gustu suauissimo, sed humido. Vocatur in Malaca & hac regione Iambos.

Iambos.

ARBVSCVLA ipsa in Pruni magnitudine affurgit, folia ferens magnam similitudinem habentia cum cuspidè ferrea

ferrea maioris alicuius lanceae, viridia, aspectu pulcherrima: flos ruber, odoratissimus, gustu acido. Firmis nititur radicibus haec arbor, quoniam admodum fructifera est. Post quartum enim annum fructifera est, nec semel dumtaxat fert in anno ut pleraque omnes ferè arbores, sed pluries singulis annis novos edit fructus.

CONDIVNTVR tum fructus, tum flores, atque ita asseruantur.

*Nisi nosset Auctor Gallas illas maiores, quæ in Robore passim per Hispaniam & Lusitaniam nascuntur, intelligat per Bugualhas grandes, quid sibi velit, ignorate me fateor. Ceterum eas exigua pila palmaria maiores numquam vidi, colore pulcherrimo rubicantes dum recentes sunt, & odoratas.

De Cydoniis Bengalenfibus. CAP. XIII.

APPELLAVIMVS hunc fructum Lusitanica lingua Marmelos de Bengala, id est, Mala cydonia è Bengala; quoniam saccharo condita primum ad me perlata sunt è Bengala, cum hac inscriptione, vtilia sunt aduersus alui profluvia. Intellexi autem ab amico, qui frequenter in proximis silvas venationis causa excurrit, hunc fructum non modo in Bengala nasci, sed eius multas arbores in continenti huius provincie inueniri.

Marmelos
de Bengala.

CETERVM legitimum huius fructus nomen tum in Bengala, tum in reliquis vbi provenit regionibus, est Sirifole et Beli: Sirifole quidem nomine vulgo cognitus est, Beli vero nomine medicis dumtaxat, qui in suis scriptis hoc vocabulum sese inuenire aiunt.

Sirifole, Beli

EST verò ipsa arbor Oleæ magnitudine, aut amplior, foliis Persicæ mali, eiusdemque odoris, floribus paucis & statim deciduis: fructu per initia tenero, colore ex viridi nigricante, cortice tenui, magnitudine exigui mali aurei: sensim verò maturescens fructus auctior fit, donec, iam plenam maturitatem consecutus, in Cydoniæ mali magnitudinem euadat; cortex autem densatur, exsiccat, & indurescit

Beli historia.

veluti putamen nucis Indica, quam Coccum vocant.

FRUCTV maturo pulpa siue medulla eximitur, quam in laminas sectam saccharo condunt. Aut tener adhuc & immaturus muria asservatur in vsum.

Beli facultates.

SOLENT Guzaratenses medici vii hoc fructu tenero adhuc & immaturo, aceto vel saccharo condito, in inueteratis alui profluviiis sistendis: adstrictionem enim illam semper conseruant, tametsi matura, cydonia.

Dimas Bosque Medicus.

RETULIT mihi clarissimus vir Dimas Bosque, Valentinus medicus, rei herbaria peritus, & nunc hic medicinum faciens, se, cum castra Illustrissimi Principis Domini Constantini in India pro Rege sequeretur in Iasanapatan, magna & admirabili successu vsum esse in profuganda dysenteria, quae vniuersum eius exercitum affligebat, cum ad manum non essent usitata remedia. Etenim nunc ex huius fructus succo & saccharo miram parabat, quam agris daret: nunc pulpam eius emplastri modo ventriculo & aluo applicabat; modo pulpam saccharo exceptam, vt in cydoniis solet, agris exhibebat: interdum fructum assum insperso saccharo: nonnumquam cortices exempta pulpa decoquebat, atque id decoctum per clysteres iniiciebat; similem vero effectum praebebant, quale baluustiorum aliorumque adstringentium medicamentorum quibus vii solemus, decoctia prestare solent.

AT silentio praetereundum non est, quod eadem castra sequenti contigisse refert. Dederat seruo Aethiopi bina huiusmodi mala assanda, vt ea quidam militi dysenteria laboranti edenda praeberet: verum dum assantur, ea crepuerunt, ipsaque pulpa Aethiopi faciem, pectus & brachia sic adussit, vt puluere tormentario vstulatus videretur: quod contigisse puto ob pulpa lentorem & visciditatem simul & adstrictionem, quae semel accensa vehementius vrit, quam sicca aliqua materia; quemadmodum ferrum incensum magis quam lignum aut stupam vrere videmus.

Scribit

Scribit Fragosus in sua Rhapsodia (& alij ante eum) in Guatimala fructum huius Guayauas ab incolis non upatum, non minus adstringentem quam Cydonia ista Bengalensia, cumque ad similem morbum (qui incolis eius regionis admodum familiaris est) propinari solere, sed prius costum.

De Carambolas. CAP. XV.

FRUCTVS est in Goa magnitudine minoris oui gallinacei, in quatuor, ut videtur, partes distinctus, flauescens, qui in Malauar Carambolas vocatur, in Canara & Decan

Camariz, in Malayo Balimba.

Carambo-
las.

Camariz.

Balimba.

Carambolas
facultates.

NULLVS eius in medicina vsus, praterquam quod in febribus quotidianis exhibetur, & ex eius succo, cum aliis idoneis, fiunt collyria ad oculorum lippitudines utilia.

PLERISQVE bene sapit hic fructus, praesertim qui vinosus est. Saccharo conditur, gratissimusque est palato. Eo vero vtor syrupi acetosi loco.

De Ber. CAP. XVI.

VOCATUR hic fructus in Canara Bor, in Decan Ber, in Malayo Vidaras, praestantior quidem nostrate, sed ei qui in Balaguata nascitur bonitate cedens.

Bor, Ber,
Vidaras.

ALIVS alio suauior est, sed tamen aliquid adstrictoriae facultatis retinet, quoniam numquam ita maturescit, ut commodè exficari possit, quemadmodum is qui in Anafegua prouenit. Hanc ob causam, expectorantem facultatem obtinere non potest ut Zizipha, è quibus syrupum conficimus. Sed cum aliis esui aptis malis careamus, uti sunt Camuesse Hispanis dicta, commendantur hi apud nos.

DIFFERT arbor à Ziziphis, magnitudine Mali, eiusdemque folijs, minus tamen rotundis: verum nonnihil spinosa est.

De Ambare. CAP. XVII.

FRUCTVS est hic in India, Ambare vocant, nucis magnitudine, nullius in medicina vsus. Sed eo solent cibos condire, ut palato gratiores reddantur: maturus enim, odo-

ratus est, gratiamque aciditatem retinet. Cartilagineo quodam infertur cortice, virescente, dum immaturus est, at in maturo fuluus est color.

Amba.
Magna.

* Lud. Roman. lib. nauigat. 5. cap. 15. hunc fructum, *Amba* nominat. Est item, inquit, alius fructus *Amba* nomine. Eius caudex *Magna* dicitur, simillima est arbori, frequentesque, vt Pyro fructus. Is iuglandem nucem e nostris effingit, cum iam sunt absoluti: Cum maturis, fului, eiusdemque splendentis coloris est. Intra corticem occultatur fructus, vt amygdalæ aridæ. Damasceno, gustu suauior est fructus: conduntur in cadis, vt apud nos oliuæ, sed sunt longè meliores.

De Iambolones. CAP. XVIII.

NASCITVR sponte frutex quidam in agris, Myrti effigie, sed foliis Arbuti. Fert is fructum maioribus oliuis persimilem, sed gustu admodum adstringentem; incolæ Iambolones vocant. Muria conditur oliuarum modo.

Iambolo-
nes.

CETERVM neque hic fructus, neque laca admodum salubres ab huius regionis incolis assimantur.

De Brindones. CAP. XIX.

Brindones.

IN hac regione est fructus quidam Brindones vocatus. Is foris aliquantulum rubicat, intus verò sanguinis modo rubet: gustu admodum acido.

INVENTVR interdum foris nigricans (qui color maturitate conciliatur) nec adeo acidus vti superior, qui tamen non minus quam ille intus rubeat.

MULTORVM palato sapidus est hic fructus, meo verò minime, ob nimiam aciditatem. Eo tinctorum vtuntur. Cortex verò asseruatur, atque mari abò transfuebitur, aceti consificiendi gratia: quod à Lusitanis quibusdam etiam in Lusitania factum est.

Acetum è
Brindones.

De Indico Melone. CAP. XX.

Melo Indi-
cus.

EST apud Indos Melonis genus prægrande & rotundum, oblongius tamen aliquantulum, formaque quodammodo ouali, quod Lusitanis Indiã incoletibus Pateca (corrupto ab Indorum Baticec vocabulo) dicitur. Hic Me-

Pateca, Ba-
tetic.

lonem

lonem per longitudinem non aperiunt, vt melopepones nostrates comesturi aperiunt: sed per transuersum secant. Et licet dulcedine à nostris superetur hic Melo, attamen suauis est, refrigeratq; mirum in modum & humectat, tota carne sese in quendam liquorem resolvente.

UTILIS est in biliosis febribus, & ardentibus, aduersus iecoris & renum ardores, vt experientia didicimus. Vrinæ ciet: solentq; sani eum fructum edere, quatuor horis à ientaculo, quoniam tum maximè sit infestus calor. Melius tamen mihi facere viderentur, si ab eis suas mensas auspicarentur.

HVIUS semina (qua ante maturitatem candida sunt, per maturitatem verò nigra) somnum prouocant, eaq; reliquis seminibus frigidis, tametsi eis non careamus, præstantiora astimamus.

REFERVNT Arabes & Persæ primū ex India hunc fructum ad se delatū, eamq; ob causam Baticæ indi appellant, id est, Melonem indicum; quo nomine etiam Auicennæ appellatur multis locis. Baticæ enim eorū lingua Melonem sonat. In India verò ab ipsis incolis Calangari dicitur.

Melonis Indici facultates.

Baticæ indi.

Calangari.

MEMINIT huius Auicenna libr. 4. sen. 1. cap. 39. cap. de Tertiana pur. 1, ac eum multis laudibus commendat.

PVTARVNT nonnulli id Melonis genus quod in Hispania Castellana nascitur, quòdque Budiecas vocant, esse hunc Melonem indicum, & deprauato à Baticæ nomine Budiecas appellatum. Sed valde falluntur. Nam plurimum ab hoc differt cum foliis, tum planta tota, que Melonum indicorum modo per solum non extenditur & serpit, sed sese in altum attollit.

Budiecas.

AIVNT etiam in Africa Indici similem nasci: sed cum non viderim, affirmare non ausim.

IGNORABANT eruditi huius regionis medici, istius Melonis in Medicina vsum: (non solè enim ad huiusmodi

modi minutias sese abicere, & in suis curationibus experientia & consuetudine dumtaxat utuntur) sed à me edocti, eis vti cœperunt.

*Cum hoc fructu similitudinem quandam habere videtur, quam Ludou. Roman. lib. 5. nauigat. cap. 15. describit in hunc modum: Habent in Calecut fructus quosdam Cucurbitis similes, sed conditura aptiores. Res est nõ indigna memoratu, huic nomen est *Comolange*. Oritur inculca tellure Peponum modo.

Comolange.

De Mungo.

CAP. XXI.

Mungo.

EST verò Mungo semen viride, quod per maturitatem fit nigrum, Coriandri sicci magnitudine. Pabulum est equorum; interdum tamen etiam ab hominibus editur. Guzarate & Decan incolæ in febribus hoc modo utuntur.

Mungo vsus

FEBRICITANS cibo abstinet per decem, nonnumquam per quindecim dies: post quos illis huius fructus decoctum propinatur, in quo nonnihil pulpa remanserit: deinde cortice delibratum Mûgo & instar Orizæ coctum febricitanti exhibent. Panem verò triticeum non nisi post multos dies præbent. Non enim carent frumento hæc prouincia, tametsi non stercorentur & colantur agri, quemadmodum apud nos. sed superficialiter dumtaxat aratum solum, propria pinguedine et vbertate etiam interdum sine pluuia, frumentum sibi mense Nouembri commissum, medio Ianuario colligendum & maturum exhibet.

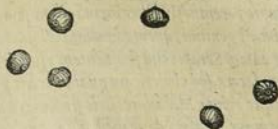
*Melle hæbent nostræ exemplaria. Mex.

NASCI etiam ferunt in Palestina hoc Mungo. Eius meminit Auicenna, lib. 2. cap. 488. vocatq; Melle*, Bellunensis eius interpret Mens: (Mex autem debere dici ab eruditis medicis Arabibus edoctus sum.) Item alio loco lib. 1. Fen. 3. cap. 7. vbi prohibet auiculas cum Mex edi, quoniam cum facilius sint concoctionis quam mex, periculum sit ne crudum adhuc mex cum earum chylo ad hepar rapiatur.

*Missus est VValerâdo Dorzo ex Ormuz, fructus quidam exiguus Piperis magnitudine, rotundus, striatus, qui Coriandri grana ita æmulatur, ut primum intuentibus Coriandrum videatur, maius tamen & nigrum: membrana superior granum continet nigricans calidi gustus. Non ineptè quadrare videtur Negundo, tertio huius libri cap. descripto, sed neque etiam huic Mungo, cui exactissime conueniret, nisi calidus es.

lidus efflet, Mungo verò frigidus, quantum ex eius facultatibus colligeret licet. Ne tamen locum non haberet, eius iconem cum breui descriptione hinc inferimus: atque alterius cuiusdã pusilli fructus quem ad me superiore ætate claris. vir D. Alphonfus Pancius Medicus, ac publicus in Academia Ferrariensi Professor misit, quemque *Buna* nonnullis, alius verò *Ehque* nuncupari tradit.

BUNA Igitur Fagaræ est magnitudine, aut paulo amplior, oblongior plerumque, colore ex cinereo nigricante, cortice tenui, & veluti sulcum quendam per longitudinem vtriusque habente, per quem facillè in duas æquales partes separatur, quæ singula grana continent oblonga, altera parte planâ, fuluescentia, gustu acido. Aiunt in Alexandria portionem quaedam ex ea fieri vim refrigerandi non mediocrem obtinentem.

De Curcas. CAP. XXII.

NASCITVR in Malauar fructus quidam magnitudine Auellana cum suo putamine, non tamen ad eò rotundus est, candidus, gustu quali sunt tubera cocta: hunc Chiuu-
 quilenga vocant, id est, exiguum Inhame*: in Cæro, vbi frequens est, Curcas (sic etiam in quibusdam Malauar locis) in Cambaya Carpata. Dependet ex ramis cuiusdam
 Curcas descriptio.
 Chiuu-
 quilenga.
 Curcas.
 Carpata.
 planta

planta, quae feritur: nullius, quod sciam, in medicina vsus.

QUANTVM coniectura consequi possum, videtur Serapio libr. simp. cap. 225. huius meminisse, vocasēque Habelculcul. Habelculcul * corrupto vocabulo, cum Hab-alculcul dixisse deberet, quod Curcas significat (nisi nos ipsi forte Curcas corrupte vocemus) Hab enim magnam semen sonat, al articulus est genitini, quemadmodum aliquando diximus. Scribit autem Serapio eius frequentem vsus seminis quidem copiam facere, sed cholericam quam vocant passionem excitare: quae omnia Malauares huic fructui tribuunt.

EIUS meminit Rhases, de re med. lib. 3. cap. 20. vocatque Kilkil, sed forsitan corrupte,

SED quoniam in Cholericā passionis mentionem incidimus, eius causas, signa, & curandi rationem hic subiciemus.

Χολέρα.
Morxi.

Χολέρα Graecis, Cholera Latinis (vulgus medicorum Cholericam passionem nominat) Indis Morxi, id est, malum ob nimiam cibi ingurgitationem contractum, Lusitanis vocabulum corrumpentibus Mordexi, Arabibus Hachaiza, tametsi corrupte legatur apud Rhazen Saida, morbus est acutissimus, his praesertim regionibus, praesentibusque eget remediis. Nam plerumque intra viginti quatuor, interdum verò decem horarum spatium hominem necat, & quando tardissime, quarto die.

Mordexi.
Hachaiza.

Causr.

SOLET accidere ob multam cruditatem, aut alimentorum prauitatem, interdum etiam ob immodicum veneris vsus, idque magna ex parte Iunio & Iulio, qui sunt Indis menses hiberni.

Signa.

PULSUS Languidus est & concisus, difficilis respiratio: sequitur frigidus sudor foris, intus verò incendium & sitis, oculi conuiuent, vigilia torquent, frequens vomitus, & per inferna excretio, vt tandem virtus expultrix planè concidat, & subsequatur musculorum contractio & tensio.

DANDA

DANDA est opera, vt confestim & sine mora succuratur: ventriculus vitiosis humoribus primùm euacuetur medicamento vomitum ciente, quale est quod hordei & cumini decocto (quod in hoc morbo efficax remedium esse comperi) constat: alius verò clystere ex hordei & furfuris decocto, oleo rosarum & melle rosaceo colato eluatur: corpus vniuersum pannis asperis & calefactis fricetur, collum, dorsum, & crura calidis oleis inungantur, quale est castorinum & rutaceum.

VBI exacta apparuerit concoctio, datur egro stillaticius liquor perdicis, aut gallina pinguis, è qua pinguedo exempta sit, deinde cum pauxilla aqua canella & rosacea, momentoque corallij & auri, iniecta cydonia frustulatum concisa, qua si recetia nona inuenitur, muria condita, prius tamen albo vino diluta. Aqua nulla propinetur, aut si omnino opus est, pauxillum detur, in qua aurum ignitum extinctum sit: interdum vinum cum Canella, tametsi in victus ratione huiusmodi calida raro prescribam, sed foris damtaxat ad moueam (roborando videlicet ventriculo) inunctione ex oleo mastichino & nardino, deinde canella facta.

PECULIARIA verò sunt remedia Theriaca vino aut aqua rosacea, aut stillaticio Canella liquore macerata, pro necessitatis ratione, vnicornu, lignum colubrinum, radix Malacensis, de quibus libro primo. Prasentius verò remedium non inueni tribus granis Lapidis Bezar, cuius supra memini: mirum enim in modum cordis vires rescit.

PORRO cum morbum Indici medici hac ratione curant. Propinant agris aquam decoctionis orizæ cum pipere & cumino: pedibus cauteria admoquent, piper longum in oculos iniiciunt: aduersus autem musculorum contractiones & tensiones, validis ligaturis brachia, cruræque ad genua, deinde ad pedes vsque constringunt, & suam Betre edendum exhibent.

Inhame.

* Inhame Lusitanis vocatur planta quædam amplissimis foliis iuxta aquas & in ipsis aquis nascens. Verùm non sponte provenit, sed seri debet: at semel sata, radice se propagat. Eam tametì nonnulli Arum Ægyptium esse censeant. Colocaliam potius nobis videri, Deo annuente, aliquando demonstrabimus. At hoc Inhame non id est, quod alio nomine *Tuca* vocatur, ex qua Americi farinam conficiunt.

* Videtur Serapio eo loco (quod tamè pace nostri Auctoris dictum volo) non Curcas intelligere, sed suum potius Secacul.

Caceras descriptio.

De Caceras. CAP. XXIII.

INVENTVR hic radix *Trasum* modo in ipsis terra visceribus nascens, qua deinde per siccitates cauliculum emittit dodrantalè, folia simul implicata virentia, tridi lutea aquatica, siue *Gladiolo* similia. Dehiscente per siccitates terra, exilit tuberum modo, deinde siccata, castanearum saporem refert: non siccata autem, ingrati saporis est. Caceras hic vocant.

De Datura. CAP. XXIII.

Datura descriptio.

PLANTA quam huius regionis incole Datura appellant, caule est crasso, foliis amplis, Acanthi similibus, minoribus tamen, per extrema & in ambitu aculeatis, multos secundum longitudinem nervos habentibus, insipidis ferè, nisi quod admodum sint humida, & gustu nonnihil amara, odoremque foliorum Raphani aliquantulum amulentur. Flos in extremis ramis provenit colore Rorismarini, magna ex parte rotundus. Nascitur in Malauar.

INIICITVR à suribus hic flos, aut eius semen in cibos eorum quos depraedari volunt: mente enim quodammodo alienantur, quotquot id medicamentum sumunt, & in risum soluuntur, magna cum libertate finentes quod lubitum est depraedari. Durat verò hæc mentis alienatio viginti quatuor horarum spatio.

Datura mentem offendit.

Curatio.

PRIMA cura esto vomitum cientia exhibere, ut quidquid in stomacho remansit, vnà cum cibo eiiciatur: deinde euacuare & diuertere oportet validis chysteribus, & forti brachiorum & crurum paulo supra pedem consfricatione, foribusque

fortibusque ligaturis: interdum etiam venam secare in maiore pedis articulo.

HORVM remedium vfu nemo ex meis vnquam periclitatus est: sed omnes Dei beneficio intra viginti quatuor horarum spatium curauit.

PROPINATUR à plerisque hoc medicamentum ridendi et relaxandi animi gratia, cum vident eos qui id sumferunt, velut amentes, & ebrios ferri. Attamen non placet hic ludus, & ne in seruis quidem experiri velim.

De Bangué. CAP. XXV.

QUIA nonnulli in ea opinione fuerunt, vt putarent Bangué Indis dictum ab Opio, quod illis corruptè Ofium vocari dixi, nō differre, non abs se fore duxi, pauca de Bangué differere.

Bangué.
Ofium.

EST igitur Bangué planta Cannabi haud absimilis, nisi quòd huius semen Cannabino minus est, nec ita candidans vt illud: deinde huius stiones lignosi nullo serè cortice vestiuntur, cōtra quā in Cannabi. Postremo Indi huius semen et folia edunt vt fiant in vicerem procliuiores, cum Auctores contrarias facultates Cannabino semini tribuant, videlicet, quòd genitale semen exsiccat.

Bangué de-
scriptio.

COGITUR autem hic succus è foliis contusis, interdum ex semine, cui nonnulli admiscunt faufel virentē (nam inebriant, et quodammodo sensus cerebri laedunt) aut nucem moschatam, & macim, interdum garyophyllos, interdum capsuram de Burneo cognominatam, alij ambarum et moschum, plerique opium, vt potentiores Mauritanii. Nullam verò ex eo aliam vtilitatem capiunt, nisi quòd in extasin quodammodo rapiantur, atque omni sollicitudine liberentur, tenne quiddam ridentes.

Bangué suc-
cus.

CETERVM eius vsus primum excogitatus esse dicitur, vt Imperatores exercituū & militares homines qui perpetuis vigiliis torquebantur, hoc Bangué, aut vino, aut opio

O

epoto, vel-

epoto, veluti ebrj ferrentur, & omni velut sollicitudine & labore soluti, altius dormirent.

SultanusBadur.

SOLEBAT enim dicere magnus Sultanus Badur Martino Alfonso de Sousa regio cōsiliario, quem plurimum diligebat, & cui secretiora consilia credebat, quod cū in somnus adire vellet Lusitaniam, Brasiliam, Asiam minorem, Arabiam, & Persiam, paucillum Banguē dumtaxat sumebat, quod saccharo conditum, & supra recitatis simplicibus permistum, Maju vocant.

Maju.

De Anil.

CAP. XXVI.

Anil.
Gali.

ANIL Arabibus, Turcis, omnibusq; iis nationibus dictum, vocatur in Guzarate, vbi sit, Gali, nunc verò à ple-risque Nil.

Nil.

HERBA est qua feritur singulis annis, Ocymo* similis: eodem enim modo colligitur, & siccata maceratur. Hanc deinde probe contusam, & in panes coactam, per aliquot dies siccandam exponunt, & siccata, viridi colore prädita videtur: quòque magis exsiccatur, eò magis ad ceruleum colorem tendit, donec tandem in ceruleum exsaturatum siue venetum colorem euadat.

Anil delectus.

ID Anil probatur, quod maximè purum est, quòdque vsitum arena modo non remanet, sed in tenuissimam farinam diffunditur. Alij id præferunt, quod in aquam coniectum fluitat. Leue igitur esse debet, & bene coloratum.

Mangiriquam.

*Mangiriquam habet Auctor, quod vocabulum, quotquot Lusitanos, consulu, Basilicum seu Ocymum interpretati sunt. At mihi eorum interpretatio haudquaquã placet. Siquidem non solemus ex Ocymo passillos conficere, sed potius ex Isatide, quæ cum huius plantæ descriptione multo elegantius quadrat.

Sed hic illius incertiam mirari licet, qui in Rhapsodia sua (quam ex Orta meisq; in illum annotationibus & Monardis magna ex parte coniecit) iugatur me velle Mangiriquam eandem plantam esse cum Isatide, quam potius existimo pluribus notis cū Anil nostro Auctori descripto convenire, quàm Ocymum, cuius folijs suum Anil depingit. Sed an quæso Anil quod meus hic calumniator postea describit, cum Ocymo peculiare quiddam habet? Memini ante aliquot annos ex Anil semine Alexandria misso, quale ipse describit, cuiusque planta

istic ma-

istis magno in usu est, naras mihi plantas, quæ Lentis seu Coluteæ minoris foliis conspiciantur, floresque luteolos sparsim Græcorum (quod Hispani Retama vocant) omnino similes proferrent, quas subsequenter hiemis iniuria sustulit.

De Anonymo. CAP. XXVII.

NASCITUR in Malauar planta mira natura, nam si quis manum admoueat, ilico contrahitur. Folia Polypodij, flores verò luteos habet. Nullus veterum huius, quod sciam, mentionem fecit. Eam verò intelligere videtur, qui Americam descripsit, * quoniam in Peru provincia plantam nasci asserit, cuius folia solo contactu succantur.

Planta peregrina.

Planta in Peru nascens.

* Fræscus Lopez de Gomara in Historia generali, cap. 194. & 205.

De quibusdam Indiæ Regibus.

CAP. XXVIII.

CETERVM, quoniam plerumque Niçamoxa & quorundam Indiæ Regum in his nostris commentariis mentionem fecimus: non alienum à nostro instituto fore iudicavi, si quid de his alijsq; nonnullis Orientis Regibus commemorarem.

ELAPSI sunt igitur circiter trecenti anni, quod potens quidam Rex in regno Dely, magnam illius Indiæ que intra Gægem est, partem occupauit, & regnum Balaguatæ siue Balagatæ, quibusdam Regulis Gentilibus ademit.

EODEM tempore tyrannidem in Cambaya occuparunt quidam Mauritanii, expulsis legitimis dominis Gentilibus, quos Reisbutos vocant.

Reisbutos.

A REGVLIS Balaguatæ originem ducere creduntur, quos nunc Venezaras appellant, tum alij hanc regionem incolentes Colles nuncupati. Sed tum hi, tum quos Reisbutos vocant, præda & latrocinii vitam in hunc usque diem sustentant. Illis totum regnum Decan; his Reisbutis scilicet, Cambaya regnum tributum pendunt, vt ab eorum incurfionibus seredimant. Nec hætenus à vicinis Regibus domari potuerunt: nam strenui sunt & militares viri.

Venezaras.

Colles.

Sed etiam ipsi Reges, pecuniarum auidi, illos impunè graf-
sari sinunt, modo præda partem auferant.

Regnum
Dely.

EST verò hoc regnum Dely procul in continenti situm
Septentrionem versus, & Corasone vsque extenditur. Fri-
gida admodum est regio, niuibus & gelu per hiemem non
nimis diuexata, quam nostræ Europa.

Mogores,
Tartari.

HOC regnum occuparunt, elapsi sunt triginta amplius
anni, Mogores quos Tartaros nuncupamus (conspectus
verò mihi fuit Regis Dely frater in aula Sultani Bhadur
Regis Cambaya, atque eum rex multo honore afficiebat)
sed aliquanto post tempore Tartaris ademptum est idem
Regnum ab vno Equite, qui insensus Regi Bengala, quòd
eius fratrem occidisset, seditionem aduersus Regem mouit,
eòq; trucidato regnum Dely aliq; multa regna occupauit,
ita, vt omnium sui temporis potentissimus rex fuerit existi-
matus. Nam a viris fide dignis accepi, eius ditionem octin-
gentas leucas ambitu occupasse.

Xaholam.

ERAT hic eques initio dominus montium quorundam
vicinorum regno Bengala, vocatusq; fuit Xaholam, id est,
Rex mundi.

Tamirhan.
Tâberlanct.
Tamir-lan-
gue.

DE huius gestis maior historia conscribi posset, quàm de
magno Tamirhan, quem nos corrupto nomine Tamber-
lanem vocamus, nonnulli Tamir-langue, idq; melius, quòd
Tamir proprium eius nomen fuerit, & Langue* claudum
significet, quem admodum ipse erat.

Xa-holam.

CETERVM cum hic Rex Xa-holam occupasset De-
can & Cuncam, nec posset tantum imperium continere,
redit ad sua: & his postremò occupatis regnis suum conso-
brinum præsecit.

DELECTATVS est semper eius consobrinus pere-
grinis nationibus, vt sunt Turci, qui proprie sunt Asia mino-
ris incole, quàm nunc Natoliâ appellant: Rumes, qui Thra-
ces sunt: Corasones, quos nonnulli Arios putant, & Arabes.

DIVISIT autem regnum in prouincias, quibus prefectos dedit. Maritimam eam regionem que ab Angediua vsque ad Cifardam per sexaginta leucas extenditur, deinde interiori regione cum aliis terminatur prouinciis, gubernandam dedit Adelham, quem nos Idalcam appellamus. Et prouincia que à Cifardam vsque ad Negatona extenditur per viginti leucas, interiori verò regione aliis prouinciis, & Cambaya, iungitur, presecit Nizamaluco.

Adelham,
Idalcam.

Nizamaluco.

HI solum duo prefecturam obtinuerunt in Cuncam, qui tractus est maritimus vsque ad montem Guate appellatum. Latè patet hic mons, et multis locis præaltus est: illud autem mirum, eius fastigium in pulcherrimam planticem desinere. Et quoniam lingua Persica Bala fastigium significat, Guate verò montem, vasta illa ultra eum montem prouincia, nomen Balaguate inuenit, quasi dicas, supramontanam vel vltromontanam.

Guate mōs.

Bala, fastigium.

BALAGVATE igitur prouincie presecti sunt Imademaaluco, quem nos Madremaluco appellamus, & Cotalmaluco, & Verido.

Imademaaluco, Madremaluco, Cotalmaluco, Verido.

ERANT verò omnes isti Presecti, peregrini natione, præter Nizamaluco, quem ex Decan oriundum predicant, & filium esse vnus Tocha Regis Daquem, cum cuius vxore stupri consuetudinem habuerit Rex Daquem. Hinc fit vt Nizamaluco ex regia stirpe se prognatum predicet: reliquos verò Presectos, Regis esse seruos & regia pecunia emptos.

Rex Daquem.

SUCCESSV verò temporis factum est, vt hos omnes Presectos taderet obsequij regij. Coniuratione itaque inter se facta, prouincias quibus presecti erant, singuli sibi occuparunt, & captum Regem Daquem, in Beder primaria regni Decan vrbe, Verido vni ex Presectis custodiendum dederunt.

Mohadum
coja.
Veriche.

H V I V S coniurationis etiam participes fuerunt *Gentiles quidam*, veluti Mohadum coja & Veriche, quibus cesserunt regiones ampla cum aliquot opulenti vrbibus, videlicet Mohadum, vrbs Visapor, qua nunc est regia Idalcam, & Solapor & Paranda, quas postea illi ademit Nizamaluco. Veriche suam prouinciam retinuit, qua Cambaza & Nizamaluco prouincia contermina est.

Adelham.

P R O A V V S eius Adelham qui nunc viuit, vnus è coniuratoribus fuit natione Turcus: mortuus est anno quingentesimo trigesimo quinto supra millesimum. Valde potens is semper fuit: at ei bis ademerunt Lusitani ciuitatem Goa, qua ducentis leucis ab ostiis fluminis Indi, quem incolæ Diul vocant, abest.

Nizamaluco

A V V S eius Nizamaluco qui nunc rerum potitur, pater illius mei amici, quem aliquoties curani (à quo plus duodecies mille paraxon's accepi; & si aliquot mensibus singulis annis apud eum habere vellem, in stipendium annuum offererat quadraginta millia, quod accipere nolui) obiit anno nono supra millesimum & quingentesimum. Hic erat, vt supra dixi, ex Decan.

Imadmaluco.

I M A D M A L V C O, vel Madremaluco, natione Circassius fuit, initio Christianus: mortuus è est anno millesimo quingentesimo quadragesimo sexto.

Cotalmaluco.

C O T A L M A L V C O, natione Corasone: mortuus est anno quadragesimo octauo supra millesimum & quingentesimum.

Verido.

V E R I D O, natione Hungarus, & initio Christianus, anno millesimo quingentesimo & decimo mortuus est.

C E T E R V M ante quam ad horum nominum interpretationem accedamus, quadam præmittere lubet huic nostro proposito deseruientia.

Rao.
Naique.

R A O lingua indigena Regem significat: Naique verò Tribunum militum, aut Capitaneum vulgo vocatum. Admissuri

Admissuri ergo hi Reges aliquem Gentilem indigenam in suum famulitium & ministerium, si exiguo honore illum censent, proprio eius nomine vocabulum Nai-que adnectere solent, ut Salua-naique, Acem-naique: Si verò multo honore dignum censent, Rao vocabulum adiciunt, ut Chita-rao, quem ego noui: magnificum verò est nomen, nam Chita Lyncem sonat: igitur Chita-rao, rex Lyncis fortitudine. Sed Rao simpliciter & sine additione prolatum, Regem Bisnager per excellentiam significat, qui olim certè ab Adelham multum diuexatus est: nunc verò, reliquis totius Decani regulis potentior est, & ab eis fidelitatem accipit, ut omnium rerum est vicissitudo.

Rex Bisnager.

SED ut ad rem redeamus. Adel lingua Persica Iustitiam significat: Ham verò apud Tartaros Regem sonat: & quoniam eos quibus fauent, Ham vocant: hinc factum est, ut Adelham, quasi Rex iustus dictus sit, cum ipse & eius similes iustitiam haudquaquam coluerint. Hunc Hispani Sabayo appellant; quoniam, ut intelligo, Arabica & Persica lingua Saibo Dominum sonat, quo nomine per excellentiam vocatur.

Adel-Ham.

Sabayo.

Saibo.

MALUCO regnum sonat, & Neza lanceam lingua Persica: hinc dictus est Nizamaluco quasi lancea regni.

Maluco.

Neza.

SIC Cota idem est Arabibus quod Arx Latinis: hinc Cotalmaluco, id est, arx regni.

Cota.

IMAD eadem lingua Solium sonat: hinc Imadmaluco, id est, Solium regni.

Imad.

VERIDO conseruationem significat: hinc Melique verido, quasi dicas, Regem conseruationis. Siquidem à nonnullis vocati sunt hi Praefecti, non Maluci, sed Meliques, quasi dicas Regulos. Sed nec Maluco propriè regnum significat, sed regionem aut prouinciã.

Verido.

Melique.

Nizamoxa. PORRO quoniam Nizamaluco interdū à me Nizamoxa appellatur, huius vocabuli significationem pratermittendam esse non duco.

Xa-Ismaël.
Xa-tamas. XAISMAEL pater eius Xatamas, qui nunc rerum in Persia potitur, ex humili genere euectus est in summum Imperatorem: & controuersiam cum Turcorum Imperatore habuit super sua religione. Is omnibus vicinis regionibus, quæ eius religionem excipere non vellent, cruentum intulit bellum. Huic succedens filius Xa-tamas, idem mandatum dedit Regulis regionis Decan: & eos titulo Xa, quod regem Persica lingua sonat, decorauit. Hinc factum est, ut

Xa. nunc Adel-xa, Nizamoxa, Cotumi-xa appellentur, nomēque regium saltem retineant: tametsi monetam eundem facultatem non habeant, nisi erant. Huius religionem amplexus est Nizamoxa: at reliqui Reguli post Legati eius abitum, eam reiecerunt.

Sofy. HVNC Xa-Ismael appellarunt etiam Turci Sofy: quoniam sui exercitus Imperatorem virum strenuum habuit nomine Sufi.

Sufy.
Xequē. SVNT qui Xequē non xa dicendum putent: sed errant. Nam tametsi Xequē dignitatis sit nomen, quippe Xequē senem significat (vnde dicuntur Xeques Arabes) tamen Xa-Ismael dicendum, id est, Rex Ismaël.

Xa vocabulum me inuitat, ut aliquid de ludo latrunculorum hic addam, qui admodum familiaris est Persis & Mauritanis, tametsi apud eos alia sit ludendi ratio.

REGEM Xa nuncupant; quoties verò eum impetunt, minimè xaque dicunt, sed xa, quasi dicerent, mox te Rex, vt loco te moueas. Reginam appellant Goazir, id est, Præfectum regni, seu quem Conestabilem vocant: Delphinum siue Sagitarium, Fil, id est, Elephantum: equitem, guora, id est, equum: turrim autem, seu quem Elephan-

Elephantum dicimus, Rochha, id est, Tigridem: peditem, Rochha.
Piada, hoc est, virum qui pedes præliatur. Piada.

* Mathias à Michou, lib. 1. de Sarmatia Asiatica, cap. 10. paulè aliter, ubi de Tartarorum Imperatoribus agit: Quartus, inquit, Imperator ex Bathi genitus fuit. *Temir cutlu*, & interpretatur ex Tartarico *felix ferrum*, *temir felix*, & *cutlu ferrum*: erat siquidem *felix & bellicolus*. Iste est Tamerlanes in historiis celebratus, qui totam Asiam vastavit, & vsque ad Ægyptum pertransiit, &c. Et paulo post: Fuit & alius princeps Tartarorum eo tempore *Acfac cutlu*, quod in Latino sonat *claudus*, vel *claudum ferrum*: quoniam *claudus* erat, sed *ferox*, *Is multa bella feliciter gessit*, &c.

Temir cutlu.

Acfac cutlu.

FINIS.

O S INDEX

INDEX EORVM QVÆ HOC

LIBRO CONTINENTVR.

<p>A.</p> <p>Abexim regio 29</p> <p>Abohali 11</p> <p>Acem-naique 216</p> <p>açete 49</p> <p>açibar 9</p> <p>acorum 126</p> <p>Acfac-cutlu 217</p> <p>adamas 168. & seq.</p> <p>Adel 215</p> <p>Adelham 214, 215</p> <p>Adelxa 216</p> <p>adhar 132</p> <p>adrac 155</p> <p>adè 27</p> <p>agallochi historia 67</p> <p>agallochum 65, 67</p> <p>agalugen 67</p> <p>ahouay 197</p> <p>alad 251</p> <p>alaf 132</p> <p>alaqueca 176</p> <p>aldirira 224</p> <p>aled 251</p> <p>Alep Syriæ emporium 56</p> <p>algalia 19</p> <p>aliala 155</p> <p>aliofar 178</p> <p>almaz 168</p> <p>almharur 15</p> <p>aloè 9, 10, 11, 12, 13, 14.</p> <p>aloe fossilis 14</p> <p>alith 16, 17</p> <p>alypum 143</p> <p>Amba 201</p> <p>ambar 5, 6, 7, 8</p> <p>ambare 201</p> <p>ambari delectus 8</p> <p>ambarum 5, 6</p> <p>ambili 114</p> <p>ambiam 21</p> <p>amomum 121</p>	<p>amufa 190</p> <p>anacardium 119</p> <p>Andanager Decā emporium 71</p> <p>ane 49</p> <p>Angedua insula 5</p> <p>angeidan 15</p> <p>angelica 19</p> <p>anil 210</p> <p>anime 34, 35</p> <p>anjuden 15</p> <p>anonymos 211</p> <p>anthrax 174</p> <p>antispoda 48</p> <p>antit 15</p> <p>anuale 212</p> <p>arate 112</p> <p>arata 115</p> <p>arboris flores violarū loco 122</p> <p>Arbor tristis 181</p> <p>arboris tristis aqua ib. 160</p> <p>areca 9</p> <p>areca 98</p> <p>aretca 112</p> <p>aritiqi 112</p> <p>armenus lapis 177</p> <p>armufel 81</p> <p>arnabo 160</p> <p>arroba 174</p> <p>asa 15, 16, 17, 18</p> <p>assabeldiriri 124</p> <p>asuat 110</p> <p>atci 49</p> <p>auscari 187</p> <p>Auellanz Indicz 99</p> <p>auzuba 185</p> <p>axel piscis 6</p> <p>azcure 9</p> <p>azfar 110</p>	<p>Bala 213</p> <p>Balador 119</p> <p>Balaguare 213</p> <p>balatius 174</p> <p>Balymba 201</p> <p>bananas 190</p> <p>Bancans 20, 38, 66</p> <p>Bangue 209</p> <p>Barbaria 150</p> <p>barcaman 140</p> <p>baro 49</p> <p>batiee 202</p> <p>bauafimga, bauafim-gua 117</p> <p>bazar 165</p> <p>Bdellium 36</p> <p>bebfase 81</p> <p>beleozan 23</p> <p>beleregi 110</p> <p>beli 199. & seq.</p> <p>Belzaar 166</p> <p>ben album & rubrū. 160</p> <p>Benjaoy 24</p> <p>ben ludzum 20</p> <p>Benjui amygdaloides 25</p> <p>benjui de boninas 25</p> <p>benjuifera arbor 16</p> <p>benjuinum 20, 23, 24, 25, 26, & c.</p> <p>ber 201</p> <p>berifera arbor 31</p> <p>beryllus 170</p> <p>betre 72, 73, & seq.</p> <p>betre historia 71</p> <p>Bezaar 166</p> <p>bezar lapis 164. & seq.</p> <p>Boam 166</p> <p>Bodoins 29</p> <p>bola 29</p> <p>bor 201</p> <p>botrax 137</p> <p>Bramenes 20</p> <p>brasilium</p>
	<p>B.</p> <p>Bache 114</p> <p>Bade-frangi 145</p> <p>Bahoo 117</p>	

I N D E X.

brasiliū lignum	69	carpata	205	Colles	211
brasma	90	carpestium	92.160	condaca	117
brechmasin	90	carumfel	83	cominham	126
brindones	202	castab	124	comolange	204
budiecas	203	caferhendar	154	Comorum promonto-	
bunapalla	81	castia	19. & seq.	rium	7
bybo	119	castia sol.	126. & seq.	conder	28
		cast	136	copra	174
C.		cate quid sit	44	oleum ex Copra	105
Caceras	208	cate comer	9	coquo	103
Cachoraa	168	cate, Lyciū	43. & seq.	cordumeni	97
Cadegi Indi	76. & 77	cate, ponderis genus	8	coru	135
cafur	37	çato	43	cost	136
cahççara	129	caxcax	21	costi	136
caçous	120	cebar	9	costi historia	137. 138
cairo	106	çembul	129	costus	136
Castrum vrbs	25	cenalsil	49	cota	215
çais manis	49	cenorins	39	Cotalmaluco	213. 214
calafur	83	çacani	98	Couchin Indiç emp-	
calambac	67	çalednium	151	rium	70
calambuco	78	çalidunium	151	croci Indici historia	
calamus	124. & seq.	çamelea	67	152	
calandares	157	çhamdertes	39	crocus Indici.	152. 160
calangari	203	çhampe	182	çoa	158
caluegiam	152	çhandama	69	cubab chini	92
çamac	27	çhanque	83	cubcbe	91. & 92
çamac araby	ibid.	çhanquo	179	culungem	92
camariz	201	çheichem	33	cuminum rusticum	
cameaa	60	çhelidonium	152	125	
cancamum	32. 33	çhetipo.	179	cumuc	92
candil	118	çhermes	33	cunhet	151
canella	54. & seq.	çhinç radix	145. &	çupati	58
canella est castia	58	sequent.		çura	103
canella aqua	62	çhinç Scithç Asiatici		corcas	205
canella oleum	63	150		curcuma	152
canje	186	Chinarum regio	147	curcumani	ibid.
caphura	36	çhincapalones	190	cuurdo	60
caphura aschap	37	Chingalz	65	cydonia de Bengala	
caphurç historia	38.	çhiuquilinga	205	199	
& seq.		çhofolus	19		
capsicum	93	çhofer morbus	161		
capur, cafur	37	206		D.	
carabe	32	çholerica passio	161	Darchini	59
carambolas	201	çhryfobalanus	81	darfulful	87
carandas	185	çhulem	156	darshaban	60
carate	168	çinnamomū	60. & se.	datura	108
carbunculus	175	cobra de capelo	161	darzad	155
çarça parilla	151	cocci oleum	105	dansalsil	122
cardamomum	93. &	coccus	104	delegi	110
seq.		cocç de Maldiva	106	Dely regnum	212
caril	104			Dialacca, dallacca	14
				Dimas	

I N D E X.

Dimas bosque medic.					
100					
ditinguo	114				
dirice	114				
Diu insula	133				
dore	95				
doriones	192				
	E.				
Ebur	49. & seq.				
ebur fossile	56				
elachi	95				
elromeli	106				
eleni	103				
elephanti dens	42				
elephantorū carne ve-					
scitur Athiopes	50				
elephantus	53. & seq.				
Elkace	205				
embelgi	110				
ençal	95				
extremelli	95				
	F.				
Fagara	93				
Fava de Malaqua	119				
faufel	98				
faufel histor.	100				
faufel aqua stillauicia	101				
fetuzegi	173				
figus martabanis	190				
figuera banana	191				
fil	49, 116				
filfel	98				
filfil	87				
foca	132				
folij historia	76. &				
seq.					
folium Indum	79. &				
seq.					
formicæ Laccam ela-					
borant	32				
fufel	93				
fula	104				
fulfil	87				
fusti	85				
	G.				
Galanga	154. & se-				
quentib.					
Gali	110				
galungen	152				
gandas	51				
Gandis	76				
Ganga fl.	23				
Ganges fl.	69, 129				
ganta	146				
garro	67				
garyophylli	83. & se-				
quentib.					
geiduar	157. & seq.				
gemmæ	168				
gingibil	155				
gingiber	155. & seq.				
gingiberis historia ib.					
gingiber siluestre	158				
Goa India emporium	70				
goan arbor	49				
Goazir	216				
golfam	79				
gorim	111				
gramalba	117				
granatus lapis	176				
guavacum lignū	146				
Guanabanus	193. &				
seq.					
guate	213				
Gubeta	33				
Guinea	58, 190				
Guora	216				
guti	113				
	H.				
Habalculcul	206				
habalculcul	ibid.				
habet	151				
hacchie	44				
hachaiza	206				
hadhadh	44				
hager armini	166.				
& 177.					
halilig	110				
Han	215				
hamama	121				
haud	67				
haxis eachule	132				
heger	124				
herba Malauarica	185				
herba Mezcarédis	131				
Herodoti fabulæ	56				
huarxamber	117				
higuetro	194				
hil	95				
hibbane	95				
hirculus	131				
hyacinthus lapis	176				
	I.				
Iaca	183. & 184				
Iacerus	184				
jagra	104				
jasama	188				
jaifol	81				
jambolones	202				
jambos	198. & seq.				
jangomas	184				
japatri	81				
jaralnate	103				
jaspis	176				
jaufalindi	103				
jaufiband	81				
Idalcam	213				
ihumani	21				
Imad	215				
Imademaluco	213				
imgara	15				
imgi	155				
imgu	15				
iminga	190				
imperatoria	19				
Indi odoramentis de-					
ditissimi	182				
Indiæ regiones aliquot	211				
inhame	208				
jogues	157, 162				
iraa	169				
itam	169				
Iulfar portus	178				
iunci historia	134				
iuncus odoratus	132				
iuncus rotundus	134				
	K.				
Kilkil	206				
	L.				
Lac	29				
lacca	19. & seq.				
Lada	87				
lamparam	150				
lancuaz	154				
lanha	103				
laser	18. & seq.				
laseris					

I N D E X.

laferis descriptio ibid.	manus	142, 168	Nalediuz insulæ	5
laferpicium Gallicum	manus auri	174	Nana	190
20	Maraka	194	nardus	129, & seq.
Iauandon	marazalquelbe	122	narel	103
Infula D. Laurentij	margarita	178, & seq.	negundo	183
Ingibeb	151		Neza	215
ligni Colubri descriptio	marmelos de Bengala		nigella	97
163	199		nihor	103
lignum aloës	maro	103	nil	210
lignum colubcinu	mazafrani	71	nilaa	175
lignum semperuium	meceri	21	nilacandi	175
43	meisce	104	nimbo	182
liquidambar	melato	28	nimbo historia	ibid.
Lispor emporium	melegueta	96, & 97	Nizamaluco	213, 214
loc fumutri.	melique	215	Nizamoxæ horti	71
louan	melo Indicus	102	Nizamoxæ tex	122,
louan jaoy	Menxus	11	216	
luc	meniche	89	noche	183
lula	Mesera	15	nux Indica	101, & seq.
lues venerea	Mesue Arabicus.	11	nucis myristicæ histo-	
lycij historia	mex	204	ria	80
seq.	mexir	122	O.	
lycium	mexquetera	ibid.	Ocila portus	64
44, & seq.	Moalis	73, & 100	Ocosof	9
M.	moçebat medicamé-		oculus catti gemma	
Macer	tum	11	176	
macis	81		ofium	21, 209
machazari	Mogataby	16	opium.	21
Madremaluco	Mogores	213	orraqua	103
Magna	mogori	181	oxyphœnix	116
magnes	Mohadum-coja	214	P.	
è Magnete patinç	molanga	87	Pac	98
maju	Mombaim insula	98	pacona	191
malabattrum	monoceros	52	pachee	173
seq.	mordexi	161, & 106	palan	190
Malacensis lapidis descriptio	morois	89	palea de Mecha	112
167	moti	178	palla	81
Malacensis lapis ibid.	motxi	106	palma Indica	106
Malauarica herba	mungo	204, & seq.	palma siluestris	116
insulæ de Maldiua	murrhina vasa	176	palmitos	106
Maluccæ insulæ	musæ	189, 190	pam	75
Maluco	mutu	178	panaz	184
mambu	myrobalana	110, &	paquouere	191
mangas	187	seq.	pardaon	118
manguiquam	myrrha	29, 36	Parizataci filia	181
mangostans	N.		Parizataco	ibid.
mangelis	Nabathara	133	pastus camelorû	132
manjale	na-chani	44	pareca	201
manica	Naifes	169	pazan	165
manna	Naique	214	paraz	
Manfarunge	Naires	50		

INDEX.

paçar	165	reimones	17	Sian Rex	53
perdan	41	Reusbutos	211	singadi	181
peruzaa	173	Rex Bisnager	215	siracost	45
peruzegi	173	Rex Daquem	213	siti	73
pes columbinus	122	Rex Pegu	53	sirifoles	199
petrozan	25	Rex Sian	53	smaragdus	173
piada	217	rezanuale	112	Socotora insula	9
piçan	190	thabarbarum	144	Sofy	116
piluane	51	Rhais carapotia	13	forbus	33, 14
pimpilim	89	Rhauan Chini	144	sperma balenz	5
pinau	98	rhinoceros	51	spinellus gemma	174
piper	87. & seq.	robalçuz	16	spodium	46
piper canarinum	90	roçamalha	25	swedi:	48
piperis historia	89	rochla	216	styrax	24
pisum toxicum	130	rodolho	127	styrax liquida	20, 24
Planta peregrina	111	ronder	27	& 25	
Planta in Peru nascés		rosa Hierichútina	121	suçte	155
211		rubinus	174, 175	Sufy	216
platanus	191	rubinus de Coria	174	Sultanus Badur	210
Poaz	98	Rufipotio	13	sumbel	129
porcellanz	176	Rumes	24	sura	21
poma paradisi	191				
promontorium Bonaz		Sabayo	215	Tabarget	173
spei	58	Sac	29	tabaxir	48. & seq.
promontorium Como-		Sacar mambu	47	tabaxir hist.	47
rium	7	saccolaa	91. & seq.	talififar	81
promontoriũ Corti	66	saccolaa historia	96	tamalapatra	76
promontoriũ de Cur-		sachbar	132	tamarindi	114, 115
rentes	52	iahesefram	78	& 116.	
pseudopalus	177	Saibo	215	Tamberlanes	212
pucho	43, 136	Saliffram	80	tambul	74
puli	114	salihaca	58	Tambuldar	72
		Saluanaique	214	Tamicham	212
Quabeb	91	Samatra insula	40	Tamir-langue	212
quabebe Chini	ibid.	sambali	183	tanga	142, 143
quebulgi	110	sambarane	71	Taprobana insula	40
quelli	190	sandal	69	63	
quiqui	176	sandali historia	70	Tartari	212
querfaa	60	ẽ sandalo idola	69	Temir cutia	217
querfe	60	Sandalo simile lignum		tenga	103
quil	162	ibid.		tengamaran	103
quirpele	162	sandalũ 68. 69. & seq.		terbet	140
		sanguis draconis	33	thalifafar	79
Radix Chinz	145	sapphiro-rubinus	175	thapfa	140
& seq.		sapphirus	157. & seq.	thuris planta	29
rametul	162, 163	sarsifex	47	thus	28
Rao	214	faticch	130	thymelea	22
rauam	144	faticch	ibid.	Tyctis	27
rauam Chini	ibid.	feni	110	tiguar	140
regulus serpens	161	fercanda	69	Tunot insula	69
				Tinca]	

I N D E X.

Tintal	137	Vaz	114	Xatamas	216
tincar	137	Vazabu	114	Xequé	ibid.
tiriambiama	45	Vd	67	xylaloës filuefte	66
trec	29	vdo	26	xir	45
trican	103	Venerca lues	145	xircaft	45
tripolium	143	Venczaras	211	xirqueft	45
Troglodytæ	156	Veriche	214	Y.	
trungibim	45	Vendo	213, 214, 215	Yacur	175
turbit	140. & seq.	vidaras	201	ytembo	43
turchefa gemma	170	vitex	93	Z.	
turpetum	140	vnio	178. & seq.	Zabarget	173
tutia	48	vplot	43, 136	zamarrut	173
ty pographica apud		Vzbeque prouincia	16	zedoaria	157, 159
Chinas	151	X.		Zeilan infula	63
V.		Xa	216	zeruba	158
Vaticam	114	Xaholam	212	zerumba	157
Vafa murthina ex ia-		Xa Ifmaël	216	zerumbet	157, 158
fpide	176	xarabdar	72	zigir	63

F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 55	verſu 9	oderint	Pag. 101	Verſ. 17	erunt, 18. exſue-
75	24	Eſt verò 25. ſili-			cas v. l. d. carum
		quulis	106	23	gratiora
87	13	tota ea	127	29	aſſuloſè
98	10	Santalum	182	24	Croci
100	18	marie	207	14	non inueniatur,

Pag. 108. Verſu 41. adde poſt continet: quidam eius arboris fructum eſſe cenſent, ex qua celebre illud Balfamû eliciunt Noui orbis incolæ.

Pag. 127. fructus Calami iconi adiunctus, Habet eſt cuius meminimus in Hiſpanicarum ſtirpium hiſtoria cap. 26. lib. 1.

Faint, illegible text at the top of the page, possibly bleed-through from the reverse side.

ERRATA: SIC CORRIGITO.

Table with multiple columns and rows of faint, illegible text, likely a list of corrections or a ledger.

Additional faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a concluding note or signature.

SIMPLICIVM
MEDICAMENTORVM

EX NOVO ORBE DELA-
TORVM, QVORVM IN
MEDICINA VSVS
EST, HISTORIA,

Hispanico sermone descripta à D. NICOLAO
MONARDIS, Hispalensi Medico;

*Latino deinde donata, & annotationibus, iconibusque
affabrè depictis illustrata à CAROLO
CLVSIO Atrebate.*

ALTERA EDITIO.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.

M. D. LXXIX.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI Regis Hispan. &c. Ducis Brab. &c.
Privilegio cautum est, ne quis ante quadriennium citra
Christophori Plantini voluntatem, librum De Simplicibus
medicamentis ex Occidentali India delatis,
quorum in Medicina vsus est, &c. imprimat, aut ali-
bi impressum importet, venalemve habeat, intra omnes di-
tionis eius fines; qui secus faxit, confiscatione librorum, &
pœna sisco Regio exsoluenda, multabitur: vt latius patet in
ipso diplomate.

Subfig.

I. de Witte.

MEDICAMENTORVM

EX NOVO ORBE DELATORVM,
 QVORVM IN MEDICINA
 VSVS EST, HISTORIA.

Copal & Anime.

VO resinarum genera multum similia
 ex Hispania noua adferuntur, quorum
 vnum Copal vocatur, alterum Anime.

COPAL resina est admodum can- Copal.
 dida, & lucida, & transparentis, magnis
 fragmentis, Diacitri valde transparentis

haud dissimilibus, satis odorata, sed non perinde vt Anime.
 Ea Indi in suis sacrificiis suffumigij loco vtebantur, camque
 ob causam Sacerdotibus in templis suis frequenti in vsu, ad-
 ed, vt cum Hispani nostri primum eò appellerent, huiusmo-
 di suffitibus naribus eorum admotis exciperentur.

VUTILIS est ad frigidos capitis morbos, & Thuris, aut
 Anime vicem explet. Calida secundo gradu, humida primo.
 Resoluit ac emoluit, ob partes quas habet aqueas.

ANIME arboris est Lacryma seu resina, alba, ad Thu- Anime.
 ris colorem nonnihil vergens, verum Copali magis oleagino-
 sa. Defertur granis Thuris, sed crassioribus, qua contracta
 luteum colorem ostendunt instar resine: gratissimi ac sua-
 uissimi est odoris, & prunis imposta, facile consumitur.

DIFFERT ab Anime Orientali, quod neque tam
 candidum, neque tam lucidum sit. Orientale item magnis
 fragmentis adfertur transparentibus, * ita vt nonnulli Cha-
 rabe seu Succini speciem esse suspicati sint, quam Ambarum
 colliquatum nuncupant, e quo spherula precaria tornantur,
 cum nihil sit minus: nam Charabe Bitumen est, cuius ma-
 gna fragmenta hamis ferreis è mari Germanico eruantur,
 Ambarum
 colliquatū.
 Charabe, &
 eius natales.

ripote quod e fontibus in ipso mari manat, Bituminis modo, atque aëri expositum, statim cogitur & desatur, vt concicere licet ex bacillis, & aliis maris purgamentis, que in fragmentis illis conficiuntur. Vnde eorum error colligitur, qui Populi lacrymam aut Pini esse putarunt: Hermolaus Barbarus vir doctissimus, ait Anime Orientale colligi vicini locis pago, in quo Thus nascitur, & ab illius pagi nomine, Anime vocari.

Succinum non est lacryma.

Anime Americant.

NOVA Hispanie Anime colligitur ex arboribus medicis ut magnitudinis, per incisionem, Thuris aut Mastice modo.

Anime facultates.

Huius vsus est in plerisque, sed capitis presertim morbis, à frigiditate prouementibus, & defluxionibus purgationes subsequenter, cubiculis per hiemem (etenim aërem purgat) & capitis operimentis, dormire sub noctem volentibus, sufficit, quæ etiam ipso capite, si qui cephalæa & hemierania laborant: nam caput roborat.

MISCETVR emplastris & Ceratis, vbi roborare, & frigidos humores, statusque, resoluerè opus est. Thuris vicem supplet, cum in suffitibus, tum in iam dictis. Cerebrum roborat, emplastris modo adhibitum, atque etiam ipsum ventriculum reliquasque partes nervosas, Cerati modo, tertia parte cera admista; atque sic gestatum diutius, & subinde renouatum, frigiditatem et quacumque corporis parte elicit. Calida est secundo gradu, humida primo.

Xolochcopalli.
Copalcahuatl.

Gomara in Mexicana Historia duo Copalis genera facit; alterum rugosum, quod Xolochcopalli vocari dicit, molle, Thuri simile: alterum, multo præstantius, Copalcahuatl, quod plerique myrrham existimant. Vulnerata arbore guttatim stillat liquor albus, qui statim concretis.

* Quæplura de Orientali Anime voler, legat nostras annotationes in cap. 8. lib. 1. Historiæ Aromatum. Nobilioris illius Orientalis Anime fragmento, quod aliquot vncias pendebat, donatus sum ante biennium à doctissimo Hugone Morgano Pharmacopola Londinensi.

Toçot-guebit.

Refert Fragosus, in India Occidentali arborem inueniri Toçot guebit, id est lignum desiderij seu exoptatum, dictam, Populo similem, summi candoris, cuius materies, ob candorem, læuorem, & splendorem, sum-

TACAMAHACA.

S

rem, summè expetebatur ad idola fabricanda. Sub cuius cortice nascitur gummi seu Resina, Thuri nostro similis, sed candidior, & minoribus fragmentis, quo istic vtuntur, vt nos Thure.

Tacamahaca.

DEFERTVR item ex Noua Hispania, aliud gummi ^{Tacamahaca} seu resina genus, ab Indis Tacamahaca vocatum, quod ^{ca.} nomen apud Hispanos retinuit. Colligitur vulnerata arbore, magna vt Populus, admodum odorata, cuius fructus ruber est, Paeoniae seminis modo.

PLVRIMVS huius vsus est apud Indos, praesertim in ^{Tacamahaca} tumoribus omnibus: nam eos mirabiliter resoluit, maturat, ^{ca facultates.} & tollit, vt etiam omnes dolores ab humoribus frigidis & flatulentis prouementes.

COLORE est Galbani (nec desunt qui idem esse putent) vnguibis albis, vt Ammoniacum, odore graui, atque etiam sapore, ita vt prunis iniecta, & naribus aduota, mulieres vteri suffocatione laborantes ilico liberet. Umbilico emplastri modo imposita, vterum suo loco retinet: atque huius vsus adeò mulieribus est familiaris, vt ab eis maxima ex parte absumat, quandoquidem efficacia experiantur eius remedia, cum in vteri suffocationibus, tum in roborando ventriculo. Nonnulla delicatiores ambarum & moschum addunt. Maximè utilis est, ad resoluendos & tollendos emnes dolores, ab humoribus frigidis & flatulentis prouenientes, emplastri modo adhibita: Eiusdem est efficacia in tumoribus frigidis, quoniam eos resoluit, maturat, & absumit ilico. Non liquefcit, sed ita tenaciter semper adheret, vt auferri, nisi opere absoluto, non possit.

EXPERIMENTO comprobatum est, qualescumque defluxiones reprimere, linteo exceptam & ad vtramque aurem, aut eam ad quam sit defluxio, adpositam. Temporibus imposita cerati modo, defluxum in oculos, aliasq; faciei partes detinet. Dolorem dentium sedat, dentibus, etiam corruptis, imposita: atque si hac dens corruptus vtulerit,

prohibet ne corruptio longius serpat. Pectori & humeris vt emplastrum imposita, dolores eorum finit.

Emplastrum
stomachi-
cum.

Ex ea, styracis tertia parte, & ambari momento, fit emplastrum stomacho longe vtilissimum: siquidem cum roborat, appetitum ciet, concoctionem iuuat, & flatu discutit. Eodem modo cerebro imposita, eum roborat, & dolores auferit. Magna est efficacia, in doloribus coxendicis, & omni articularu morbo, praesertim si ab humoribus frigidis aut mixtis proueniunt: quoniam eius resolutio adstrictionis particeps est, qua de causa mirum in modum partes roborat.

SOLA, iuncturarum aut neruorum vulneribus imposita, ea curat: nam statim suppurat & spasnum prohibet. ega tertiam partem cere admisceo, quoniam facilius inducitur.

IN summa, adeo celebris est eius vsus, vt plebs ad qualemcumque dolorem aliud remedium non norit, modo non sint inflammationes admodum calidae: sed & in his admodum vtilis est, in morbi declinatione, ad discutiendum qui supererat humorem. Calida est initio tertij gradus, multa adstrictionis particeps, & sicca in secundo.

Caraña.

Caraña.

Ex Continentis parte interiore, per Carthaginem & Nomē Dei, defertur resina colore Tacamahaca, sed splendidior, liquidior, ac densior, lingua Indica Caraña dicta, quod nomen etiam apud Hispanos retinuit, odore Tacamahaca, sed grauiore. Pinguis est & oleaginosa, ideoque tenax sine multa adglutinatione & colliuatione. Medicamentum nouum est, quod decem annis elapsis primum huc illatum est.

Caraña fa-
cultates.

Ea vtuntur Indi in tumoribus & omnis generis doloribus. Ad eosdem morbos laudatur, quos Tacamahaca curare solet, & minore temporis spatio vires suas exercit: sic vt quos Tacamahaca non curarit, Caraña sanet. Exemplū vidimus in eo qui ob humeri cruciatus iam multo tempore brachium mouere non poterat, tametsi Tacamahaca vsus esset: sed postquam

postquam Caraña vti caput, triduo sanitati restitutus est.

MIRA est eius vis in iuncturarum doloribus: nam imposita, facile eos curat, modo nulla sit calidorum humorum influxio. Tumores inueteratos dissoluit, defluxiones humorum frigidorum aut mixtorum sistit: ad quosuis neruorum & cerebri dolores valde utilis: Vulneraq; recentia, neruorum præsertim & iuncturarum nullo alio admixto medicamento sanat. Defluxiones in oculos & alias partes reprimat, ad aures atque temporibus imposita. Excedit secundum caloris gradum. Colligitur vti superiores, vulneratis arboribus.

SED ex eadem Carthagine noui regni prouincia, allata ad nos est Caraña quedam purior, & Balsami modo limpida, superiore multo præstantior, utilior, & odoratior.

Oleum Cicinum.

GELISCO noua Hispania prouincia, oleum seu liquor quidam adfertur, cui, oleum ficus infernalis Hispani nomen indiderunt, eo quod ex arbore cum fructu, tum foliis simili Ricino, sed in maiorem altitudinem, ob soli vbertatem, excrescente, elicatur.

EADEM verò ratione hoc oleum Indi eliciunt, quam docuit Diosc. lib. 1. cap. 30. hoc est, contuso semine, deinde in aqua cocto, postremum oleo innatante cochlearibus excepto. Hac eliciendorum oleorum ratio est seminibus & fructibus, Indis admodum familiaris est, quippe qui nullam expressionem norint: sed etiam hoc oleum eo modo quam expressione facilius elicatur.

MAGNIS viribus pollet istud oleum, veluti experientia, & multo eius vsu comprobatum est, cum in India, tum in his regionibus. Omnes morbos ab humoribus frigidis provenientes sanat, omnes tumores dissoluit, flatusq; discutit, præsertim in ventris, eamq; ob causam non modo in Anasarca vitale, sed in omnibus hydropicis generibus, si venter eo inungatur, & aliquot gutta vino aut alio liquore comodo excepta for-

Caraña purior.

Oleum ficus infernalis.

Oleorum eliciendorum ratio.

Olei cicini facultates.

beantur; etenim aquas euacuat, quod etiam minore noxa facit, clysteribus iniectum. Ventriculum frigidus humoribus & flatibus liberat: & coli doloribus vtile, si partes affecta eo inungantur, & aliquot guttula sumantur. Efficacius subuenit Ilei doloribus, vt experientia nos docuit. Dolores iuncturarum, modo à causa non admodum calida proueniant, tollit, humorem euacuando, si aliquot huius olei gutta pingui iure gallinae dissoluta sumantur. Partes corporis contractas, si eo inungantur, curat, neruos emolliendo, & extendendo. Stomachum, vterum, & lienem obstructionibus liberat inunctione. Aluum puerorum emollit, illito toto ventre, atque ventris animalia pellit, maxime si eius vna aut altera gutta è lacte aut iure pingui propinetur. Ad psoras & vlcera capitis manantia valet: prodest auriū doloribus, & omnibus cutis vitis, varosq; mulierib; plerumq; infestos illitu expurgat.

CALIDVM est initio tertij gradus, humidū secundo.

RICINVS AMERICVS.

BITVMEN ET AMBARVM. 9

Hoc ricini genus ego vidi, quod ante aliquot annos ex America ad-
ferri cepit, vulgari paulo maius, cuius operimentum seu filiqua illa
triangula quæ semina continet, tuberculis asperis non est obsita, vt in
vulgari, sed læuis & cinerei coloris. Ipsam granum siue semen vulgari
simile, nigrum tamen & non-maculosum vt illud, mirifica (vt aiunt)
purgandi facultate præditum: nam etiamsi dimidia tantum vnus gra-
ni pars sumatur, valenter supernè & infernè purgare referebat qui mi-
hi dabat, & Curcas ite ab incolis vocari.

Et quandoquidem in ricini mentionem incidimus, videre memi-
ni, dum Hispanias peragrarem, circa Malacam, & Calpen ad fre-
tum Herculeum, aliisque maritimis Æticiæ locis, Ricini plantas cras-
situdine humana, altitudine verò trium hominum, multis prægrandi-
bus ramis brachiatas instar aliarum arborum: hi rami (multis enim
annis durat arbor) tertio aut quarto quoque anno purari solent. Ex-
actissimè sanè conueniebant Dioscor. descriptioni. Refert etiam Bel-
lonius lib. 1. obseruat. cap. 18. magnas in Creta insula Ricini arbores se
obseruasse. An verò his similis sit ea arbor quæ Curcas Americorum
profert, planè ignoro, cum is qui inde fructum eum attulisset, arboris
formam describere non posset, & eum siccum, qualem hic exhibeo,
dumtaxat viderim.

Bitumen.

IN Cuba inueniuntur fontes iuxta littus maris, Bitu-
men nigrum manantes, veluti pix, grauis odoris, quo Indi
in morbis frigidis vruntur. Hispanis seruit picandis nauibus,
quia pici nauali similis est, sed seuum admiscet, vt melius
induci possit. Veterem Naphtham esse puto, cuius duos fon-
tes Babylonè inueniri Posidonius refert, alba & nigra.

Bitumen.

Naphtha.

Nos eo Bitumine vruntur in vteri morbis, quod eum
suffocatione liberet, naribus admotum, aut vulus inditum.
CALIDVM est in secundo gradu, & humidum in
primo.

Bituminis
facultates.

Ambarum.

NUNC mittit nobis Florida noui orbis provincia Am-
bar quod vocant Griseum, idque in littus electum inuenit-
tur à Canauer al. ad promontorium vsque D. Helene.

Ambar gri-
seum.

VARIA est circa eius originem opinio: sed verissimum
est, Bituminis genus esse ex fontibus in alto mari manans,
quod aëri expositum, illico densatur, vt solent pleraque, quæ
sub ma-

Ambar bi-
tumen est.

sub marinis aquis tenella & mollia sunt, at aqua exempta, durantur, vt Corallium, Succinum.

SOLVS Simeon Sethi & Aëtius inter Gracos eius meminerrunt, è quibus prior, Bituminis modo è fontibus suis manare asserit, pessimūq; id esse quod à piscibus deuoretur.

Ambar non
est sperna
Balanz.

INDE conuellitur eorum opinio, qui Balenarum sperma esse asserunt, ex eo decepti, quod interdum in Balenarum ventriculus inueniatur, qua illud aquis immans nonnumquam deuorant, alimentum esse existimantes.

VERVM est, meo tempore Balenam circa Canarias, quas fortunatas insulas putant, captam, in qua inuenta sunt plus quam quatuor Ambari libra: postea tamen infinitas Balenas cum suis catulis interfecerunt, sed nihil Ambari in eis inuentum est.

NON desunt qui Ambar ex fructu quodam ad maris litus nascente fieri dicant, qui Aprilis & Maio mensibus maturefcit, & odoratus est, quem decidentem vorant Balena, quasi fructus in alimentum cedens, aliud quam sanguinem & carnem generare possit.

Ambari de-
lectus.

OPTIMI delectus est, vt nonnihil ad rubedinem tendat, album non aequè bonum, nigrum deterrimum.

EXCALFACIT, resoluit, roborat, quocumque tandem modo applicetur: nam calidi est temperamenti & sicci, cum pinguedine quadam, qua illi facultat. in emolliendi tribuit.

Ambari fa-
cultates.

VARIÆ sunt Ambari facultates: nam cum oleo florū mali Arantij sine Assyri in calente mortario permixtum, & vnguenti modo capiti illitum, illius dolorem lenat, cerebrum roborat & neruos, & frigidus qui infracti sunt humores resoluit: ad eadem efficax, emplistri modo cum Alypta muscata assidue gestatum.

EIVS solius, aut cum moscho & ligno aloës permixti olfactu, cerebrum roboratur, memoria augetur, spiritus vigor &

gor & cordis vires resciantur: ideoque in pestis contagii eius odor adprime utilis est, nec minus his qui frigidis defluxionibus vexantur, conuenit, si capitis tegmina atque etiam cubiculorum ubi dormiunt, per hiemem eo suffiantur.

MAXIME prodest senibus, quod illorum spiritus vegetet, cor & cerebrum roboret, & crassos lentosque humores, quibus plurimum abundant, extenuet, siue cibus indatur, siue vestes suffiantur. siue cerebro cordisque regioni applicetur, siue vino, quo sibi faciem & manus abluunt, permisceatur.

SCOBI magnetis, galbanoque miscetur, & emplastri modo mulierum umbilico impositum, vterum suo loco retinet, & reliquos eius morbos prostrinat: eius autem assiduus odoratus prodest vteri procidentis, suffocationibus vero, in Liquida ambar dissolutum, & xylo exceptum, vterique ori inditum.

STERILITATI à frigidis humoribus orta, hac compositione mederi soleo, qua recipit Ambari partes duas, rasura eboris tenuissime trita unam, pulueris ligni abies partem dimidiam, cum algali momento fiunt catapotia, quorum tria pendencia drachmam unam singulis triduis dabuntur, & emplastrum umbilico, pessum vteri colo imponetur, purgatis tamen prius vti decet.

Ex eo, alypta moschata, & styrace fit emplastrum scuti forma, quod stomacho adpositum, cum doloribus liberat & excelsat. Ex eadem massa facta pilula, & mane sumpta, status discutunt, concoctionem iuuant, & appetentiam excitant: idem praestat ex vino odorifero mane sumpta haec massa.

TRITVM ambar & cera liuea exceptum, cordis regioni utilissime imponitur, ad sedandos dolores à flatibus aut alia quavis causa (modo calida non sit) prouenientes.

EADEM ratione qua senibus, melancholia laborantibus etiam conuenit, & paralyticis, si eo aut eius mixtura suffiantur,

Catapotia
pro sterili-
bus.

Emplastrum
ex ambaro.

Catapotia
alia.

42 LIQUID-AMBAR, ET EIVS OLEVUM.
suffiantur, aut cerebrum, totaque spina eo inungantur: et
enim Ambar præ cæteris medicamentis nervos et cerebrum
roborat. Quinetiam epilepticis sumus illius, naribus exce-
ptus, convenit, siquidem eos excitat, & si assidue id odoren-
tur, non tam facile, neque tam vehementer eo morbo corri-
piuntur.

Ambar in-
ebriat.

ILLUD admiratione dignum, quod Simeon Sethi scri-
bit. Si quis Ambar odoretur antequam vinum bibat, eum
veluti ebrium ferri; si verò iniiciatur vino, maxime inebriare.

Liquid-ambar & eius oleum.

RESINA quam Liquid-ambar, & oleosum quid-
dam, quod oleum de Liquid-ambar, vocamus, ad nos ex
Hispania nova adferuntur, utrumque odoratissimum, præ-
sertim oleum, quod delicatioris & suavioris est odoris.

Liquid-am-
bar.

Ocoçol.

EST verò Liquid-ambar resina collecta per incisionem
ex arboribus vastæ magnitudinis, pulchris & ramosis, cuius
folia hederaceis similia sunt, Ocoçol Indi vocat, cortice cras-
so, cinereo, qui incisus aut vulneratus crassum Liquid-am-
bar ei aculatur, cui cortex comminutus, odoris causa admi-
scetur, ut scilicet suavius & diutius spiret in suffribus.

VERI nascuntur eiusmodi arbores, fragrantissimus est
aëris odor, adeò ut Hispani primum eò appellentes, istic a-
romata nasci, atque adeò eas aromatisferas esse arbores ex-
istimarent.

TANTA quantitate in Hispaniam infertur Liquid-
ambar, ut mercium vicem suppleat, vtribus & dolis eo im-
pletis: eo etenim hic utimur in suffribus, odorantibus, passil-
lis, Stryracis liquide loco, cuius odor proxime ad hunc acce-
dit: adeò autem validus est, ut celari, etiam suffribus nõ ad-
ditum, non possit, & totas ades, si eius sit copia, atque adeò
plateas suo odore impleat.

Liquid-am-
bar faculta-
tes.

PLURIMVS in medicina eius usus est: nam calfa-
cit, roborat, resoluit, & anodinum est. Cerebrum, per se illi-
cum, aut

LIQUID-AMBAR, ET EIVS OLEV M. 13

tum, aut aliis aromatibus admixtum, roborat, & doloribus liberat, omnigenosq; dolores a causa frigida, vt emplastrum impositum, mitigat. Ventriculo adprimè vtile, stomachicè modo adhibitum: etenim ipsum roborat, concoctionem iuuat, digerit, concoquit, & appetentiam excitat.

CVM Styraçis, Ambari, & Moschi momento mixtum emplastri consistentia, & scuti forma super alutam extensum, omnibus prædictis morbis maxime prodest, eiusq; emplastri ob insignes facultates in hac vrbe laus est. Calidum in fine secundi gradus, humidum in primo.

EX eo recens collecto, & eo loco posito, vt per se tenuior eius substantia stillare possit, oleum quod de Liquid-ambar nuncupant, elicitur, multo perfectissimum, eoq; longè suauius. Sunt qui expressione etiam eliciant, vt maiorem quantitatē colligant: nam chirothecis imbuendis plurimum absumitur.

Oleum de
Liquid am-
bar.

V T I L E est medicamentum ad plerosque morbos frigidos; nam calcit, resoluit, et omnem tumorem emollit: itaque vteri tumoribus, obstructionibus prodest, mensèsq; prouocat. Calidum serè in tertio excessu.

Eius facul-
tates.

SCIENDVM tamen est, plerosque hoc ex India inferre non perinde bonum, quoniam è ramis eius arboris comminutis et coctis, pinguedinem immatantem colligunt, venduntque pro legitimo.

EIVS arboris pampini & summitates in fasciculos collecti vestibis & stragulis, ab Indis inferuntur, odoris gratia; in eumque vsus Hispanis etiam vendunt.

Balsamum.

LAUDATISSIMVS ille liquor, qui, ob excellentes & mirabiles effectus, Balsamum, ad veri Balsami (quod in Aegypto nascebatur) imitationem, nuncupatur, in Hispania nona elicitur ex arbore Punica malo maiore, cuius folia vtriq;

Balsamum.

folia vrtica similia, serrata & tenuia sunt, Indi Xilo [Gomara Xilo] vocant.

Balsami ex-
trahendi du-
plex ratio.
Prior.

Alter.

FIT autem duobus modis. Vno, multis incisuris vuln-
rato arboris cortice, qui tenuis est, è quibus liquor emanat,
tenax, subalbidus, excellentissimus & perfectissimus, sed
adeò pauca quantitate, vt ad nos non inferatur. Altero, In-
dis admodum familiari, in eliciendis succis ex quauis arbo-
re. Ramos atque etiam truncos arboris assulatim & minu-
tim concisos, in lebetem amplissimum iniiciunt, multa de-
super adfusa aqua: bulliunt omnia & seruent quantum sa-
tis esse putant, igne sublato frigescere sinunt, & conchyliis
oleum supernatans colligunt. Id verò est, quod in has regio-
nes inuehitur, & quo vulgo vtimur, colore ex nigro rubente,
odoris suauissimi. Vasculis argenteis, vitreis, stanneis, aut si-
cilibus vitratis asseruatur, aliam omnem materiem pe-
netrans.

In medicina huius vsus receptus est, non nuperimè, sed
statim eo fere tempore quo Hispania noua nobis patefacta
est: nam cum Hispani Indos sua vulnera hoc succo glutina-
re animaduertent, illos statim imitari cœperunt.

Balsami æ-
stimatio.

CUM primum in Hispaniam illatum est, ob eius insti-
gnes facultates magna fuit, vt decet, æstimatio: eius vn-
cia nunc viginti, nunc decem ducatis æstimabatur; at nunc
temporis eius libra non pluri quàm tribus aut quatuor du-
catis æstimari solet. Romam primum delatum, eius vn-
cia centum ducatis venit: postea, tanta eius quantitate illata,
vilescere cœpit, & etiam gratis quodammodo dari, vt solet
in rerum abundantia siue raritate plerumque contingere.
Nam cum magno veniret, omnes eius virtutes admiraban-
tur atque requirebant: postquam verò eius imminutum est
pretium, non æstimatur, cum tamen idem Balsamum sit
quod fuit cum centum ducatis vnica venderetur.

ET sanè, licet nihil aliud nobis intulissent Indis, quàm
hoc mira-

hoc mirabile Balsamum, Hispanorum tamen labor in illis inuestigandis non inutilis existimandus est: etenim iam multis annis perit id Balsamum quod in Aegypto nasci solebat, nec vsquam gentium amplius inuenitur: idcirco nobis Deus opt. max. eius loco Balsamum noua Hispania dedit, quod meo iudicio inferius non est Aegyptiaco, si mirabiles eius effectus & vtilitates consideremus.

TRIFARIAM verò in medicum vsum recipitur: Balsami triplex vsus.
nam aut interius assumitur, aut exterius inducitur, aut medicamentis chirurgicis admiscetur.

INTVS assumptum mane ieiuno ventriculo, asthmaticis vtile est, & vesica doloribus: menses etiam ciet, vt & pesti modo subditum. Eius quatuor aut quinque guttula vino aut aqua rosacea in cochleari excepta & diluculo sensim in guttur instillata, sic vt linguam non contingant (nam Balsami sapor diutius in ore herens forsitan nauseam etiam moueret) veteres stomachi dolores finiunt, eumque roborant, colorémque commendant & anhelitum. Iocinori prodest, obstructions aperit, atque inuentam conseruat. Magna existimationis vir mihi probe notus, ab eius vsu nullos dolores sensit, & tametsi senex, tam validus est, vt iuuenis videatur. Phthysicos leuat, & sterilium vterum expurgat, pesti modo adhibetur.

FORIS, calidum cum plumula illitum, omnes cruciatus ex humoribus frigidis prouenientes tollit, praesertim si linteum Balsamo delibutum adponatur. Tumores aedematodes discutit & absomit: quamlibet corporis partem roborat. Capiti illitum, cerebrum rescit & fouet, omnémque humorem noxium absumendo, dolores tollit. Paralyticis succurrit, cerebro, ceruice, spina, & ea parte que paralyti tentata est, inunctis: eadem ratione, ad omnes neruorum morbos & contractions vtile est. Stomacho illitum, eum roborat, concoctionem iuuat, & flatibus obstructionibusq; liberat, sicuti

Interius assumptum.

Foris additum.

rat, sicuti & Lienem, quem etiam emollit. Nephritidem, nec non ventriculi dolores à causa frigida aut flatibus ortos, calidum loco dolenti impositum sedat: idem præstat panis calido inditum, sicq; adpositum. Vrinam ciet & expellit illitum. Summè laudatur in articulorum doloribus, præsertim coxendicum, quòd omnem duritiem & tumorem residuum discutiat.

Cheirurgi-
cis medica-
mentis indi-
tum.

CHEIRURGICIS remediis inditum, valde vitale est: & quia molestum esset omnia enumerare, eius iudicio ea relinquo, qui eo utetur, ut id scilicet aliis medicamentis commisceat, quæ ad rem vitia esse iudicabit. Vulgare sanè admodum est eo in recentibus vulneribus uti: nam statim ea sine suppuratone glutinat, quinetiam in iis vitale, vbi contusio adglutinationem impedit; quòd statim digerat, & reliqua præstet quæ ad vulneris vsque glutinationem necessaria sunt, ut non abs re Pàuperum cheirurgia censi possit: eaque de causa pauca sunt in hac vrbe ades, in quibus non seruetur Balsamum. Neruorum, iuncturarumque vulnera præ reliquis medicamentis ad cicatricem perducit, contractionemq; prohibet. Capitis vulnera curat, modò cranium illasum sit: sic etiam omnia recentia vulnera in qualibet corporis parte, modò sint simplicia. Antiqua vulnera, per se, aut cum alio vnguento impositum, mundificat, & ad cicatricem perducit. In diuturnis febribus, si non eo calente munita dimidia hora ante paroxysmum, & illico quinque aut sex guttis eius in vino sumpti modo prædicto, horrores discutuntur, si ter aut quater id remedium repetatur.

GVSTV est acuto, & aliquantulum amaro: vnde colligere licet, adstrictionis particeps esse, calidum & siccum in secundo gradu.

Balsamum
pinus.

NVNC ex noui orbis continentis magna quantitate inferri capit Balsamum per incisionem extractum ex arboribus iis similibus quæ in noua Hispania nascuntur, vbi Balsamum

Balsamum decoctione colligitur. Sunt autem ex arboribus v. a. ista magnitudinis, et ad radicem vsque ramosa, duplici septa cortice, altero crasso Sabotini modo, altero tenui, interno, materiem arboris amplectente. Ex eo quod quæritur utrumque corticem est spacio, incisione Balsamum educitur, alba limpidissimaque lacryma suavissimi odoris, qui insignes rhus facultates statim prodit. Et certum est eius gutturam potiorum esse, alterius quod decoctione extrahitur libra, tamen si miraculosos eius viderimus effectus.

Huius fructus (qui penes me est) exiguus pro arboris magnitudine: etenim cicere aut pisi grano maioribus est, amari gustus aliquantulum inclusus extrema sitigra angusta, digitum longa, alba, & tenui. Ex fructu sese suscipiunt Indi, ad capitis dolores & defluxiones.

Resina abiegna.

IBIDEM etiam colligitur liquor siue resina, quam abiegnam vocat, ex arboribus spiritus, qua neque Pinus, neque Cupressi dici possunt, sed Pino alioribus. & Cupressi modo rectus. In hanc arborum cacumine vesiculis quædam enascuntur nunc magna, nunc parua, quibus contractis gutturim stillat liquor admirandus, quem Indi diligenter canchis excipiunt, sed tanto labore & molestia, ut multi vix exiguam admodum quantitatem singulis diebus cogunt.

Eius usus est in omnibus ad quæ Balsamum conuenit: siquidem vulnera opprimè curat, dolores ex materia frigida & flatulenta progenitos mitigat. Vtilis item est stomas huiusmodi, ab humore frigido aut flatibus, sumpta ex modico vino calve, vti in Balsamo edocumimus.

Resina Carthaginensis.

Nunc etiam nobis mittit Carthago noui orbis proterita resinam quandam purissimam & odoratissimam, abiegna aut Terchintina Veneta multo præst. miorem, iisdem facultatibus seu maioribus præditam, quam sit selectissima.

Balsami abieboris historia.

Balsami fructus.

Resina Balsami facultatibus prædita.

Resina Carthaginensis, & eius facultates.

ctissima Terebinthina. Experientia docuit, vtiliter inuicineruorum, articularum, pedumque vulneribus, & antiquis vlceribus: magno etiam commodo, ea clota & preparata matrona sibi faciem oblinunt.

Tabaco.

PLANTA Tabaco antiquitus in vsu fuit Indis, Hispaniae praesertim nouae accolis; ad vulnera curanda. Paucos ante annos in Hispanias delata, magis ad ornandos hortos, quam ob eius facultates: nunc vero multo celebrior est ob facultates, quam propter elegantiam,

Picielt.

Tabaco.

Tabaco hispanica.

NOMEN legitimum apud Indos est Picielt: nam Tabaco nomē ab Hispanis illi inditum, ab insula quadam eius nominis, vbi frequētissima nascitur.

MAGNA altitudine assurgit, & interdum malum Assyriam, quam Limonem vocat, aequat, caule recto, multis praegrandibus ramis brachiato: folio mali Assyriae ferē, sed ampliore, veluti Oxylapathi, colore viridi diluore, & aliquantulum hirsuto, vix tota planta est. Florem fert in summis ramis Campanulae modo, candidum, medio purpurea sentem, quo decidente succedunt veluti capitula papaueris nigri, quibus continetur semen valde exiguum, colore ex cinereo nigricante. Radix crassa est & multispida, & lignosa, intus crocea & amara, quae facile cortice suo delibratur: non intelleximus tamen aliqua facultate praeditam esse.

Tabaco naturalis.

NASCITUR plerumque Indiae locis, humidis praesertim & vmbrosis, & ex cultu leuigato solo. Seritur omni tempore: cum vero produr, a frigore praeseruanda est, & secundum parietes plantanda ad eorum ornatum siquidem toto anno viret, Curtiorum modo.

FOLIORVM dumtaxat est vsus (tametsi eorum defectu quidam semine vtantur) eaq, vt asseruari possint, silo traiecta in vmbra suspenduntur & siccantur; deinde iis, aut integris, aut in puluerem tritis, vtuntur.

CALIDA & sicca est in secundo gradu: itaque calfacit, resoluit, mundificat & aliquantulum adstringit, ut ex sequentibus facultatibus iudicare licebit.

FOLIA huius planta calefacta & imposita, praesens in Cephalea & Hemierania sunt remedium, si morbus ex causa frigida aut flatibus ortus sit: saepius vero sunt repetenda donec morbus tollatur: sunt qui caput oleo florum mali arantij prius unguant. Idem remedium rigidis cervicibus sive Tetano utile est, & in totius corporis doloribus ab eadem causa ortis.

Tabaco facultates var.

DOLORES dentium à causa frigida non modo sinit, dente prius deterso aliquo linteo eius succo delibato, & pilula ex eius folio confecta denti indita, sed etiam, ne corruptio serpat, prohibet.

PECTORIS vitis, tussi veteri, asthmatis, & similibus ex frigido humore ortis morbis, foliorum decoctum ex aqua, & eclegma ex eius decocto, utilia sunt. Serapium ex saccharo & foliorum eius decocto paratum, paucaq; quantitate sumptum, pituitas humores pectoris evicit. Asthmaticis interdum fumus eorum ore exceptus opitulatur: sed necessarias evacuationes praecedere opus est, si mora ferri possit.

Serapium ex Tabaco.

SUB cineribus calefacta folia, & sordida non excusis cineribus, calidaq; saepius imposita, ventriculo perfrictionibus & flatibus laboranti auxilio sunt. Viridia folia alij manibus oleo inunctis confringunt, & sic imponunt. Ventriculi & Lienis obstructionibus folia paucillo aceto intrita, diuq; illita utilia sunt; quibus deinde folia calefacta, aut lineus pannus succo foliorum calente inunctus, superimponuntur. Foliorum defectu, pulvis communi unguento obstructiones aperiente excipitur, & pars obstructa, aut tumore affecta diu unguitur.

INDICA mulieres valde commendant in puerorum, & etiam grandiorum stomachi cruditatibus: nam ventre

Cruditatis ventriculi.

20
 inferiore prius inuncto oleo lucernarum, & foliis sub cineribus calefactis altero ventriculi regioni, altero tergori quæ ventriculum spectat, positis, eas cõcoquunt, & aluum emolliunt, si quoties opus erit renouentur. Latæ & teretes ventris tinea expellit foliorum succum cum saccharo coctus, & depuratus, pauca quantitate sumptus: umbilico tamen etiam imponendum solum tritum, & aluus deinde clystere eluendus.

Nephrítidi.

NEPHRITICIS doloribus, folia sub cineribus, vt antè calefacta, & quàm calide fieri potest adposita, magnum adferunt leuamẽ, idẽ remedium quoties opus erit repetendo. Commodè etiam clysteribus iniiciuntur, atque etiam somentationibus, & emplastris admiscebuntur.

Vteri suffocatiõni.

IN suffocationibus vteri, folia probè calefacta, & umbilico, vterique regioni imposita, præsens adferunt remedium: quod si (vt fit interdum) animi deliquium subsequatur, sumus illorum naribus obiciatur, ilico liberabitur: quod remedium Indicis mulieribus adeo vulgare est, vt ea de causa Tabaci folia diligenter adseruent & magni faciant. Sunt verò qui odorata umbilico prius admouent, deinde solum. Maxime autem conferunt aut Tacamahaca, aut oleũ de Liquidambar, aut Balsamum, aut Caraña, aut ex his omnibus emplastrum constans, & in umbilico assidue gestatum.

Articulorum dolori.

ARTICULORVM doloribus (modo humores frigidi sint, vel saltem non nimium calidi) efficacissimè folia calida adhibentur, aut eorum succo pannus lineus intinctus: etenim humores resoluunt & digerunt, ideòque etiam tumoribus œdematodis foliorum succo calido prius elotus, vtilissimè imponuntur.

PERNIONES sanare, si ter aut quater huius plantæ foliis fricentur, deinde pedes & manus aqua calida cum sale abluantur, experientia docuit.

Tabaco alexipharmacum est.

VENENIS, & toxico perniciosissimo, quo Cannibales suas sagittas

suas sagittas illinunt, resistere, paucis abhinc annis experti sunt nonnulli: nam ante, sublimatum vulneribus inspergeri solebant. Toxicum autem vires infringere hac ratione sciuerunt Hispani.

CONTIGIT UT quidam Cannibales in suis cymbis ad D. Ioannem de portu diuite nauigarent, Indorū, atque etiam Hispanorū, si quos reperissent) telis suis venenatis conficiendorum causa. Eo appellentes, Indos & nonnullos Hispanos conficiunt, plerosque autem vulnerant: eum vero sublimato carerent, a quodam Indo edociti sunt, ut Tabaci succum expressum suis vulneribus imponerent, & ipsa deinde folia trita: sedati sunt ilico dolores, & ea symptomata qua huiusmodi venena subsequi solent, venenum superatum, vulnera deinde curata. Ex eo, foliis huius plāte aduersus venena vitæ captum est. Rex ipse Catholicus, eius vires experiri volens, cani vulnus infligi iussit in gutture, & toxico, quo venatores vtuntur, illini, & paulo post foliorum Tabaci succum satis copiose instillari, & ipsa folia trita supra vulnus ligari: liberatus est canis non sine omnium admiratione.

Occasio expetiendi Tabaci aduersus venena.

EODEM modo venenatis pestiferisq; carbunculis imposita crustas inducunt, deinde curationem adferunt: & adictus morsusq; virulentorū animalium præsens sunt remedium.

Carbunculis.

RECENTIBVS vulneribus imposita, ilico sanguinem sistunt, eaq; glutinant: quod si maiuscula sint, vino prius eluuntur, & labiis vulnerum coniunctis, succus foliorum inspergetur, & ipsa folia trita supra vulnus alligabuntur: postmodum reliquisque subsequentibus diebus idem ordo seruabitur, victusq; ratio necessaria.

Recentibus vulneribus.

VETERA vlcera, Gangranâsque succus instillatus, & folia trita imposita detergent, curant, & ad cicatricem perducunt, purgato videlicet prius corpore ex medici consilio, & missione etiam sanguinis, si necessaria sit, facta: deinde obseruata qua conuenit victus ratione.

Gangranis.

Animalium
ulceribus.

PORRO non modo in hominibus eiusmodi ulcera curare, sed etiam in animalibus ipsa experientia docuit: nam per uniuersam Indiam frequentia ulcera vaccas, boues, & alia animalia infestant, qua facile ob regionis humiditatem extremam putrescunt & vermibus scatent: quibus solebant inspergere sublimatum, melioribus remediis destituti: sed cum magno istuc ueneat, plerumque quod ulceribus inspergebatur, pluris constabat, quam animal quod curabatur, aestimari potuisset: Itaque Tabaci facultates in hominibus experti, illius etiam usum ad putrida, fetida, vermibusque scatentia animalium ulcera transtulerunt, atque aded compererunt, succum eius instillatum, non modo vermes necare, sed etiam ulcera mundare, deinde ad cicatricem perducere: prodest etiam iumentorum exulcerationibus, idcoque Indi Tabaci puluerem semper circumferunt.

Polypo.

QVENDAM noui narium ulcere laborantem, è quo sanies manabat, non sine contagij suspicionem: meo consilio instillauit foliorum Tabaci succum, a secunda instillatione multi vermes exciderunt, deinde pauciores, & post aliquot dies sanatum est vlcus, sed qua erosa erant, non restituta. Illius etiam foliis impetigines, & capitis scabies utiliter confriantur.

Tabaci fumus Indis frequens.

HÆC est celebrata illa Indicis sacerdotibus planta, qua uti solebant ad responsa danda. Etenim apud Indos moris erat Sacerdotes de bellorum euentu, aliisque magni momenti negotiis consulere. Consultus sacerdos, istius plantae folia sicca urebat, & eorum fumum tubulo seu cannula quadam in os excipiebat, deinde quasi in extasin quandam raptus, cadebat, omni motu priuatus; sicque permanebat aliquamdiu. Discussa eius fumifacultate, ad se redibat, refercbatque negotium cum demone contulisse, & responsa dabat ambigua, ut, utcumque euentus succederent, illis facile persuaderet, sic se pradixisse: eoque modo barbaros illos homines misere decipiebant.

CÆTE-

CÆTERVM vulgus etiam Indorum eum fumum per os & nares recipit animi gratia, cum in somnia videre interdum, & extra se quasi rapi volunt, & etiam de suorum negotiorum euentu, ex insomniis qua illis apparuerint pronuntiatari.

AT non est recens, plantas quasdam inueniri, qua manducata, aut intro assumpta, vanas species & imagines obuersari faciunt. Siquidem Diosc. cap. de Solano manico, seu ^{Solanum} furiosum, eius radicem drachma pondere ex vino potam, facere species vanas imaginesq; non iniucundas obuersari scribit, sed duplicatum eius modum ad tres vsque dies, mentis alienationem asferre, quadruplicatum interimere. Anisum ^{Anisum.} si quis dormiturus edat, somnia excitari iucunda & suauia: contra Raphani esu, grauia & turbulenta. & sic de plerisque ^{Raphanus.} que aliis.

GARÇIAS ab ortu refert Banguè planta succum aliis ^{Banguè.} admixtum, mentis alienationem facere, in somnia excitare, & omni sollicitudine liberare, veluti etiam Opium, quod ^{Opium.} orient alibus Indis admodum familiare est.

SIC & nostri Indi, oneribus ferendis aut aliis laboribus defatigati, Tabaci fumum hauriunt, & ilico, quasi mente alienati, corruunt: excitati vero, refocillatos eo somno, & vires recuperatas sentiunt. Eorum exemplum secuti Aethiopes pro mancipiis ed deducti, nimis frequenter eum hauriunt; quo fit, vt eorum domini egregie eos castigent, & illorum Tabaco exurant, quo illis ansam auferant sepius illo vtendi.

Vs vs est etiam Tabaci apud Indos, famis sitiq; ^{Pilula famem sitimque sedates.} sedanda gratia hoc modo. Conchylia quedam cochlearum stuitatium vrunt, deinde atterunt calcis modo; huius & soliorum Tabaci aquas partes sumunt, manduntq; donec ex vtrisque massa quadam fiat, quam in pilulas piso maiores confingunt, atque in umbra siccant, & in vsum reponunt.

Facturi iter per desertam, vbi neque cibum, neque potum inuenturos se putant, eas pilulas secum deferunt, ex iis vnay inter labrum inferius & dentes reponentes, eius liquorem asidue sorbent, ea absumpta, aliam reponunt, atque item aliam, donec peregrinationem absoluant, triduam interdum, aut quatruiduam; atque ea ratione toto eo tempore neque famem sibi molestam esse, neque sitim afferunt: cuius causam esse puto, quod sorbentes asidue pilulas illas, etiam humores pituitosos e cerebro eliciunt, qui deglutiunt & in ventriculum demissi, naturalem eius calorem humectant, sed ab eo tandem absumuntur, aliorum ciborum defectu: vi in multis animilibus obseruare licet, quae tota hieme in suis latribulis se continent sine alicuius alimenti copia, quia calor naturalis occupatus est in pinguedine absumenda, quam aestatis tempore collegerunt.

Hæc sunt quæ de celeberrima hac planta Tabaco; eiusque facultatibus colligere potui.

BRASILIANIS, à quibus semen primum in Lusitaniam delatum, hæc planta dicitur Petum, Galli, quod D. Ioannes Nicotus, Regius aliquando in Lusitania Orator, eius semen primum ad Regiam matrem detulerit, illiusque facultates docuerit, Nicotianam & Herbam Regine nominatarunt. Alij, Herbam sanctam, ob insignes eius virtutes, nuncuparunt. Ouedus lib. Hist. xj. cap. v. in Hispaniola insula, vtre copiose tum temporis nascebatur. Perebecenue vocari tradit: mihi cum Hyofeyami nigri descriptione plurimum conuenire videtur.

Perebecenue. Est vero ea planta trium aut quatuor cubitorum altitudine, inter seum amplior, multis alis crassisque ramis concaua, folia numerosa, ampla densa seu carnosa, pinguis, grauis odore, feruido & acris gustu. Flores extremis ramis nascitur copiosus, ex albo purpurascens, oblongus & tubæ in modum concauus, extrema parte latus & pentagonus, cuius color frigidus magis intendi solet. Huic succedunt filique Digitali ferè similes, semine plenæ ex rufo nigricante, puillo, Papaueris multo minore.

Petum geneta duo. Est vs duo sunt genera. Nam vnum amplo latoque est folio, interdum cubitali longitudine, pedali que latitudine sine pediculo, caulem amplectente. Id alijs assurgit, & flor ordine per ramulorum longitudinem illi nascitur, diluitor aliquantulum. Alterum paulo minore est folio, Solano, quod Bellam donam vulgò vocant, simili, sed acutiore, longoque pediculo ramis inhxrens: flores huic veluti per umbellam nascuntur saturatiore aliquanto. Vtriusque radix ignota est & multifida.

HERBA IOANNIS INFANTIS. 27

FLORET calidioribus regionibus Iunio & Iulio, semen Septem-
bri maturefcit (vidi in Lusitania tota hieme florentem) at hinc à men-
te Augusto in hiemem vsque floret, & subinde semen profert, deinde
primo g-lu flaecefcit, peritque tota, neque hieme asseruati potest, nisi
admodum duficulter, vel in fistilibus aut capsis ligneis.

NASCITVR omni solo, & semel fata, semenque ad marurita-
tem perducens, seipsam deinde ferit, nec opus habet alia fatione. Sitam-
en ferenda erit, Augusto aut Septembri id fiat, quoniam semen exi-
guum diuiffimè sub terra latet antequàm germinet: & Martio aut
Vere fata, primum Augusto germinat.

APVD nos diligenter colitur, non tam ornatus gratia, quàm ob
infignes facultates, præsertim à nobilibus quibusdam matronis rei
herbariæ studiosis, quæ foliis eius recentibus, aut in umbra ficcatis, &
stillatio illorum liquore vitreis organis extracto, frequenter videntur
ad vlcera antiqua, putrida, maligna, gangrænas, scabiem, impetigines,
lichenes, oculorum nebulas, felici cum successu, multisque miseris ru-
fticis auxilio sunt.

SUNT qui eius folia singulis diebus mane à ieiunis mandi iubent,
vt podagra liberetur, quoniam multam pituitam in os attrahat, earu-
que in partes inferiores defluere prohibeat.

CAROLVS Stephanus in prædio rustico Gallico lib. 2. cap. 76.
experientia comprobatum esse scribit, eius folia strumis vuliter illini,
eiusque stillaticium liquorem asthmaticis auxilio esse. In summa, Pa-
nacea quædam est ad omnis generis morbos.

ALIUD eius genus, per omnia minus, folio rotundiore, nec hirtu-
futo pinguius, licet succulento flore minore, & per extremum rotun-
do, pallefcete. ante viginti annos Europæ innotuit, Dodon. Hyofcya-
mum luteum nuncupauit. Ad pleraque conferre etiam existimatur,
verùm superiore longè imbecillius.

Herba Ioannis Infantis.

HIC prætermittenda non videtur ea planta qua vsi
sunt ij qui Hispaniam nouam nobis aperuerunt, in curandis
vulneribus. Cuius vsum primus ostendit Indus quidam Hi-
spani famulus, nomine Ioannis Infantis, à quo hæc planta
denominata est.

EXIGVA est planta, foliis Oxalidis, aliquantulum
villosis, siue hispida.

VIRIDIS præmansa aut trita, vulneribusque impo-
ta, sanguinem sistit, eaque conglutinat. Neruorum aliarumque
partium vulnera digerit, & mundat, & demum ad cicatri-
cem perducit. Iisdem viribus pollet sicca in pollinem redacta.

Radices venenis aduersantes.

EX Charcis prouincia Peruiana, radices quadam ad-
uehuntur

Radix vene-
nis resistens.

uehuntur Iridis radicibus valde similes, sed minores, & scilicet folij odore.

Contrayer-
aa.

HISPANI Indias inhabitantes Contrayerua appellant, quasi dicas alexipharmacum, quoniam earum puluis ex albo vino sumptus, aduersus omne venenum, cuiuscumque tandem sit generis, presentissimum est remedium, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) vomitione illud reuere faciens, aut per sudores euacuans. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reuici ferunt. Ventris etiam animalia pellit.

Tempera-
mentum.

GUSTATA radix, aromaticum quiddam sapit cum acrimonia coniunctum: quare calida videtur secundo gradu.
Guayacan.

TRIA ex Occidentali India deferuntur hodie toto orbe celebratissima, quorum in Medicina facultates adeo insignes reperta sunt, vt nunquam auditum sit, tam incurabiles morbos vllis aliis medicamentis sanatos fuisse; nempe, Lignum quod Guayacum vocat, Radix China, Sarcaparilla. De China, quae à Lusitanis ex India Orientali adferri putatur, suo loco dicemus. Auspicabimur itaque à Guayaco, veluti primo medicamēto ex Indis delato, & omnium optimo, vt ipsa experientia & multorum annorum vsu comprobatum est.

Guayacan.

GVAYACAN, à nostris lignum Indicum dictum, abundanter nascitur in Insula S. Dominici, quae fuit prima noui orbis ab Hispanis occupata: cuius vsus primum hac ratione nobis innotuit.

Lucis vene-
r. a.

MAGNIS doloribus morbi Gallici (quem ab India muliere nactus erat) Hispanus quidam torquebatur, eius famulus Indus, in ea prouincia Medicum agens, aquam Guayaci illi propinauit, quae non solum magnis illis cruciatibus liberauit, sed pristina sanitati eum restituit: eius exemplo, plurimi alij Hispani simili morbo infecti, curati sunt. Eius
morbi.

Morbi cura Hispani statim euulgata est, ab iis qui ex ea insula redierunt; hinc per totam Hispaniam, & inde per vniuersum orbem, quem haec scabies occuparat. Et certè in hoc morbo curando, nullum est medicamentum eo praestantius aut certius: nam si, vt decet, procedat curatio, & suo tempore ista Aqua propinetur, certissimum est, ei morbo sanitatem perfectam adferri; nec recidivam eum pati qui tali morbo laborabat, modò in idem cœnum non se prouoluat denudò. Sicq; Deo visum est, vt vnde manauit morbus, inde adferretur remediũ: nam ex Occidentali India primũ huc perlatã est eius morbi origo, praesertim autem ex insula S. Dominici, vbi hic morbus adeò familiaris est, veluti nobis sunt papula seu morbilli, neque eius contagium magnoperè quisquam reformidat. In hũc autem modum prapagauit fertur.

ANNO salutis humanae 1439. eo bello quod Neapoli gestum est à Rege Catholico aduersus Gallia Regem Carolum cognomine magno Capite, Christophorus Colonus, ex prima illa profectione, quam noui orbis conquirendi causa susceperat, rediit: & inuenti S. Dominici alijsq; insulis, inde Neapolim (vbi tum Rex Catholicus erat pace cum Gallo facta) viros & mulieres deduxit. Commœnibus vltro citroq; exercitijs, Hispani primũ cum Indicis mulieribus, & Indi cum Hispanis consuetudinem habuerunt: deinde in Italos & Germanos serpsit hoc malum, postremò etiam ad Gallos, & sic per vniuersum orbem.

INITIO diuersa nomina sortitum est. Hispani existimantes à Gallis contagium venisse morbum Gallicum nuncuparunt; Galli contra, Neapoli se consecutos esse putantes, Neapolitanum vocarunt; Germani, ex Hispanorum contubernio hanc scabiem ad se manasse videntes, Scabiem Hispanicam appellarunt; alij Serpiginem Indicam, eamq; verissimo nomine, cum inde prima sit huius mali origo. Inter primarios tamen eius atatis Medicos, variae opiniones fuerunt de

NEAPOLI
Luer. Venet.
rea Europam
inuat.

NEAPOLI
innotuit

Morbi Gal-
licus.
Morbus
Neapolita-
nus.
Scabies Hi-
spanica.
Serpigina.
Indica.

Medicorum
disceptatio
de origine
morbi Gal-
lici.

runt de huius morbi causa & origine. Nonnulli ex cibis cor-
ruptis, succumq; melancholicum & adustum generantibus,
quibus in summa rerum inopia exercitus vesci solet, quales
sunt plantæ siluestres, olera, radices, caro asinina, equina,
originem sumpsisse existimabant. Alij siderum Saturni &
Martis coniunctionibus acceptum ferebant; eamq; ob cau-
sam varia nomina indiderunt: vti Lepra, Lichenum, Men-
tagre, Sphaceli, Elephantiasis: & cum certam morbi qua-
litatem assequi non possent (nouum morbum esse ignoran-
tes) ad prædictorum morborum à veteribus descriptorum ge-
nus aliquod reducere conabantur.

Guayacan.

Lignum In-
dicum.

Guayacan
historia.

Guayacan
genus alte-
rum.

Lignum
sanctum.

CÆTERVM vt ad institutum reuertamur, Guaya-
can nomen est Indicum, sed per vniuersum orbem cogni-
tum, tametsi etiam à nonnullis Lignum Indicum nun-
cupetur.

DE hoc ligno multi multa scripsere, aut Ebenum esse
dicentes, aut Buxi speciem, aut alijs nominibus appellantes.
Sed vt nouum arboris genus est, nec in his regionibus, aut
vllis alijs toto orbe Veteribus descripto conspectum; sed in
nuper inuentis solummodo; sic nobis noua erit arbor: vt vt
sit, magna est, tlicis magnitudine, ramosa, matrice magna,
nigricante, materie quam Ebenum duriore: cortice crasso,
gummoso seu pingui; & cum siccum est lignum, facile deci-
dente: folijs exiguis & duris, flore luteo, quem subsequitur
fructus rotundus, solidus, semina in se cõtinens Mespili modo.
Frequens in insula sancti Dominici.

ALIUD eius genus in insula S. Ioannis de portu diui-
te, huic vicina, postea repertum est, superiori fere simile, sed
minus omnino, & propemodum sine matrice, odoratius &
amarius superiore, quo relicto, huius nunc vsus est; & ob
mirandos effectus Lignum sanctum nuncupatur, nec
abs re, quandoquidem (ipsa experientia teste) altero præ-
stantius est: attamen vtriusque facultates sunt insignes in
curando

liter concedetur. Si verò ager adeò tenui est valetudine, vt prædictam istam victus rationem nullo modo ferre possit, ab initio pullus gallinaceus exiguus illi dabitur, cibi quæritatem sensim augendo. Elapsis quindecim diebus, decimo sexto purgabitur decem drachmis pulpa casie fistula per cribrum transmissa, aut alio simili medicamento, & eo die tenuiorem aquam, siue secunde decoctionis bibet. Decimoseptimo die ad priorem ordinem redibit, sumetq; mane & vesperi aquam prioris decoctionis, sudabit, eademq; victus ratione utetur, nisi quod pulli loco, dimidiam gallinam assam edere poterit, & sub finem diætae, aliquantulum plus, eamq; victus rationem in vigesimum vsque diem producet, quo tempore per cubiculum vestitus, & bene amictus deambulare poterit. Quibus elapsis deno purgabitur, & per alios quadraginta dies aquam bibet, selectissimam victus rationem obseruando in rebus non naturalibus, mulieribus abstinando, & vino, cuius loco simplicem eiusdem ligni aquam, aut, si eam sibi scilicet, aquam in qua anisum & feniculum decocta sint, bibet, eritque cana sobria, & sine carnibus.

HÆC est optima sumende aqua Guayaci ratio, quam multi desperati morbi curantur: atque ea aqua non est praestantius vllum remedium ad curandam lueem veneream, cuiuscumque tandem sit generis: radicitus enim eam extirpat.

Guayaci facultates.

CONVENIT item hydropticis, asthmaticis, epilepticis, morbis vesicae & renum, doloribus iuncturarum, omnibus morbis ab humoribus frigidis & fluctibus procedentibus, & diurnis, quibus inutilia fuerunt ordinaria medicamenta, praesertim si morbum Gallicum subsenserint.

Guayaci scripturam.

PLERIQUE hoc ligno varia medicamenta faciunt, & inter illa serapium, quod sanè admodum efficax est: at in iudicio huius ligni vsus nemo vtiliorem experietur, quam superius descripta ratione, sine vllius alterius medicamenti admixtione. Dentes etiam confirmat, & dealbat, si sapis

si sapius ea colluantur. Calidum & siccum est in secundo gradu.

NON incommodè huc referenda videtur arbor, cuius Theuetus lib. Singularium cap. 50. meminit, Brasiliensis *Hyuourahé*, id est, res rara Hyuourahé, nuncupata.

А Р В О Р est procera, cortice externa parte argenteo, interna subrubro, & cùm recens à ligno detrahitur, lacteū humorem reludante, gustu salis, sed ad glycyrrhizæ saporem accedente: fructum fert pruno mediocri magnitudinis æqualem, auri purissimi colore, nucleum continentem exiguum, sed suauem admodum & tenellum, ægrisquæ valde expetitum. Illud verò propè incredibile, quòd ait alternis solummodo quindecim annis fructificam esse, & eum qui arborem demonstrabat, ter aut quater dumtaxat fructum in vita edisse.

М И Р А facultate præditus est eius arboris cortex, & Guayaco non inferior putatur, ideoque à Christianis istie degentibus eius loco vsurpatur.

E I V S verò vtendi ratio hæc est: Corticis minutim concisi certa quantitas in aqua decoquitur, trium aut quatuor horarum spatio, donec vini rubri diluitoris seu clareticolorem contrahat. Ex eo decocto bibunt per quindecim aut viginti continuos dies, obseruata leui dieta, luisque venereæ doloribus ita liberantur. Verùm non modò vtile est hoc decoctum in morbo Gallico, sed etiam in reliquis frigidis, pituitosisque: nam humores extenuat & exsiccatur, nec iniucundum est palato.

Hyuourahé historia.

Hyuourahé cortex Guayacan vices supplet.

Præparandi & vtendi ratio.

China.

N E M O miretur, si dixerò ex Occidentali India Chinam deferri, quandoquidem vulgo Lusitani ex Orientali India eam adferant. Nam cùm ex Hispania noua & Peruvia illustris Dominus Franciscus de Mendocça rediit, magnam quandam radicem & alias paruulas mihi ostendebat, & percontabatur an eas nossem: China radices esse, sed admodum recentes & integras respondebam: tum ille, Sane recentes sunt, nam ipse eas in Hispania noua collegi, nec mireris istic Chinam nasci, siquidem breui videbis etiam inde Aromaticum abundantiam deferri. Id facile mihi persuasit, postquam vidi cum Rege conuenire de Aromatici copia in Hispanias inducenda, quæ iam ipse in Hispania noua serere & colere cœpisset. Vidi Gingiberis atque Chinæ radices recentissimas inde delatas.

China Occidentalis.

E S T autem China, Arundinis maioris radici similis, China historia.

ε

nodosa,

nodosa, intus alba, interdum rubescens, foris rubra. Optima est recens, ponderosa, solida, pinguis, non cariota, sapore insipida.

Chinæ na-
tales.

NASCITUR in China Orientalis Indiæ provincia, Scythia atque Sericania finitima, maritimis locis, arundinis aut vlue palustris modo.

Chinæ vsus
apud Indos.

SOLIVS radice est vsus apud Indos, ad curandos difficiles morbos, apud quos magno in pretio est. Propinatur eius aqua in diuturnis & acutis morbis febribus præsertim, etenim sudores prouocat, cuius rei gratia multi sanantur. Triginta sunt circiter anni, quod Lusitani primum in has regiones eam intulerint, præclara de eius facultatibus prædicantes aduersus omnis generis morbos, sed maxime Luem veneream, in qua mirabiles effectus præstitit. Eius autem paranda hæc est ratio.

Præparandæ
Chinæ ratio.

RADICIS China minutim concisa vncia fictili nouo imponitur, huic adfunduntur aquæ tres sextarij, maceratur viginti horarum spatio: fictili obturato, coquitur lento igne ex prunis incensis ad dimidias, quod ea ratione deprehenditur quam in Guayaco edocui, frigescit, colatur, atque in fictili nouo asseruatur loco aprico, aut iuxta ignem, vt diutius maneat incorrupta.

Aquæ Chi-
næ fumendæ
modus.

PURGATO, vt decet, corpore, collocatus ager loco aprico, & conueniente, ieiunus dicta aquæ calida decem vncias sumet, duas horas aut paulo diutius sudabit: sudore deinde absterfo, indussum & lintheamina, mundis, & calefactis mutabit, deinde in lectulo duas aut tres horas perdurabit, postea vestitus, calide se in cubiculo continebit, quod neque aer neque frigus permeabit, genio indulgens & lepidis colloquii se oblectans. Circiter vndecimam, dimidium pullum coctum, aut gallina quartam partem cum parco sale edet, initio prandij cyatho iusculi epoto: pro bellariis carnes coroneorū adponuntur: potus erit similis aqua, quam

seruimus

ieiunus sumpsit, quia decocti tantummodo vnum genus est. A sumpto iusculo, vvas arillis emundatas, aut pruna passa sine oficulis, & panis bene cocti crusta, biscoctumue initio prandij edere poterit. Si interdiu bibere volet, eadem aqua cum conserua aliqua propinetur. Octo post prandium horis lectum denuo ingrediatur, alias decem aqua vncias quam calide poterit bibat, duas horas sudet, sudore deterso, indussum et lintea calefacta mutet, post horam cœnet cōseruam aliquam, aut vvas passas, aut amygdala, & aliquantulum biscocti: de eadem aqua bibat, postremò cotoneorum carne vescatur, potu deinde abstineat. Hęc victus ratio triginta continuis diebus obseruanda, nulla alia purgatione adhibita, sed per cubiculum calidum obambulans & sese oblectans, ab omnibus abstineat quæ illum offendere possunt. Purgatione absoluta, bona victus ratio seruanda est, quadraginta continuis diebus, vmoq; abstinendum & mulieribus: potus erit China superioris, decoctæ & exiccatae in vmbra, vnciæ vna, in tribus aque sextariis denuo bullita ad dimidias.

AD varij generis morbos utilis est hac aqua, luem veneream cuiuscumque generis, vulnera & vlcera antiqua, tumores scirrhosos discutiens, articulorum dolorem soluens, & qualemcumque podagram, sed coxendices præsertim curas. Inueteratos capitis dolores mitigat, & stomachi: defluxiones omnes & Rheumatismos sistit, bonum colorem conciliat, icterum soluit, & omnem hepatis intemperiem emendat, ad quam valde celebratur. Paralyfin & omnes neruorum morbos sanat, atque vesicæ: enterocelis utilis, quia humorem vnde generantur, absunit: frigidis omnibus morbis & melancholicis conuenit, ventriculum roborat, & omnes flatus discutit. Febris diuturnis, quotidianis & erraticis prodest, sudoris insigni prouocatione, qua etiam in pestilentibus febris vtilem quidam arbitrantur.

Chinæ fa-
cultates.

SICCA est in secundo gradu cum exiguo calore, idque
deprehen-

Chinæ tem-
peramentū.

deprehendere licet ex eo, quod aqua, cum Guayaci, tum çarça-parilla calefacit, & sitim excitat, hæc neque sitim ciet, neque caloris alicuius indicium relinquit. Nobile proculdubio medicamentum, quod in prædictis morbis admodum efficacæ expertus sum.

D E China Orientali, quæ sanè aliter describitur à Garçia lib. 1. cap. 38. qui plura volet, cõsular eius Aromatum historiam, quam ante aliquot annos Latinam fecimus.

çarça-parilla.

çarça parilla ex Hispania noua.

POST Chinam, çarça-parilla, cuius vsus huic vrbi primum ab hinc circiter viginti annis innotescere cepit, ex Hispania noua huc translata est, quoniam ea Indis pro præstanti medicamento erat, ad multos variosque morbos.

çarçe-parilla historia.

PLANTA multis radicibus nitens, duos cubitos aut eo amplius longis, colore cinereo diluore, que interdum tam altè demittuntur, vt qui integras eruere volet, ei profunda fossione opus sit: ramis nodosis & lignosis, qui facillè desiccantur: floresne aut fructum proferat, ignoramus.

çarça parilla ex Honduras.

ILLA multo meliorem & efficaciorẽ nobis deinde protulit prouincia Honduras, à superiore differens, quod illa candidior est, ad pallorem tendens, & gracilior; hæc verò cinerea, nigrior, atque crassior.

çarçe delectus.

DELICITUR nigrior, recens, non cariõsa, fractu contumax, quæq; assulatim frangitur, & ponderosa: nam que cariem sensit, & dum frangitur puluerulenta est, inutilis existimatur.

Nominis occasio.

CUM eam Hispani primum viderunt, çarçe-parilla nomen indiderunt, propter cognationem, quam cum nostra çarça-parilla (que smilax aspera est) habet. Certè nostratẽ expertus sum simili facultate præditam, cum ea que ex Hispania noua adfertur, ad quam magis accedit quàm ad eam que in Honduras inuenitur. Gustu insipido est, & sine acrimonia, nec eius aqua, hordeacea sapidior est.

LONGE alia erat eius vtenda ratio cum primum in medicamans

medicinam recepta est, quam nunc est: tum enim Indorum consuetudo obseruabatur, quam in suis morbis curandis vsurpare solent, ad quos profligandos maxime reperiebatur efficacia. Verum nostri saculi delicia in causa fuerunt, vt eodem quo Guayaci aqua modo nunc propinetur.

ÇARÇÆ-PARILLÆ sēlibra minutim concisa aqua macerabatur, deinde in mortario diu tundeatur, donec omnino in mucaginem quādam resolueretur, quam deinde colabant, & exprimēbant. Huius liquoris ita expressi satis capax cyathum calidum mane hauriebant, deinde stragulis sese tegebant, & duarum horarum spatio sudabant. Quod si interdū sitis eos vrgeret, idem mucor illis potus erat. Sub noctem, alium eius calentis cyathum hauriebant, atque tantundem temporis, vt mane sudabant. Hic ordo triduo integro obseruabatur, vt neque aliud ederent aut biberent, præter eum lentorem calidū expressæ Çarçæ-parillæ. Ea ratione preparatam ego initio plerumque propinaui, multosq; melius curavi, quam nunc sanātur. Subsecuta est alia eius propinanda ratio, videlicet.

DVÆ vnciæ çarçeparilla, lota, contracta & minimim concisa, in nouum siccile cum tribus aqua sextariis iniiciuntur, & viginti quatuor horarum spatio macerantur: obturato siccili, coquuntur lento igne, & prunis incenso, ad duorum sextariorum consumptionem, eadem ratione vt in Guayaco diximus: refrigerantur, colantur, & siccili vitrato reconduntur. Eadem deinde çarça illo ipso siccili aqua pleno maceratur, aliquantulum seruet, frigida colatur, & siccili vitrato asseruatur.

PVRGATVS, vt decet, aeger, & calido cubiculo se continens, mane decem vncias prioris çarçæ-parillæ aque hauriet: sudabit duas horas, sudore deterso, indusium & linteamina mutabit, vt in Guayaci potione dictum est. Idem sub noctem, octo post prandium horis (nam sub vndecimam

prandebit) faciet: post sudorem vultus passas, amygdala, & panem biscoctum cœnabit, & de secunda aqua bibet. Quindecim diebus hunc ordinem obseruabit, nisi imbecilla fuerint vires, tunc enim conceditur vsus carniū exigui pulli asini, sensim quantitatem augendo. Lecto se continebit ad minimum nouem diebus prioribus, reliquis in cubiculo sedebit, aut deambulabit, frigus & aërem fugiens. Decimoquinto die, omnia ea obseruando quæ in Guayaci decocto sumendo enarrauimus. Sed etiam post trigesimum diem bona victus ratione per quadraginta dies vtetur, vinoque abstinebit & mulierum congressu. Hæc est vulgaris aqua çarça-parilla sumenda ratio, cuius præparanda modos secretiores etiã expertus sum, quos hic recensere non pigebit, ne quid eorum prætermittamus, quæ ad çarçam-parillam pertinet, quandoquidem medicamentum est, cuius vsus & facultates maxime celebrantur.

LA MANNUS est quintus decimus, quod Syrupum confeci, non modo in hac vrbe, sed tota Hispania laudatissimum, ad morbum Gallicum, atque alios profligandos: nam neque calfacit neque inflammat, Guayaci videlicet siccitate temperata, & çarça-parilla calore mitigato: hoc modo.

çarça syru-
pus prior.

ÇARÇÆ-PARILLÆ vnciæ duæ, Guayaci quatuor, vt supra dictum est, præparata, Ziçipha octodecim, pruna passa vigintiquatuor, vtraque osiculis repurgata, florū Borraginis semuncia, violarum tantundem, hordei mundi aliquot grana, in tribus aquæ sextarius lento igne coquantur ad duorum sextariorum consumptionem colantur, & decem huius decocti vnciæ, vna syrups violati admiscetur. Calidus mane & vesperi sorbendus datur, eodem seruato ordine qui supra dictus est, sudorem etiam (si prouocabitur) detergendo. Conceditur ab initio esus pulli gallinacei exigui, & reliqui cibi supra enumerati, & bibitur simplex aqua çarça-parilla, quæ

Vtendi ra-
tio.

rille, que fit ex eius semincia in quatuor aqua sextarius co-
 Æa, ad vnius consumptionem. Ea ratione curatur cum om-
 ne genus morbi gallici, tum reliqui, quos aqua Guayaci,
 China, aut çarça-parilla curari diximus.

FI T item alius Syrupus huiusmodi. çarça-parilla octo
 vncia cōfracta & cōcise, in quatuor aqua sextarius ad trium
 consumptionem coquuntur, in eo qui supererit sextario, sac-
 chari libra quatuor iniiciuntur, sitq; Syrupus, vt moris est.
 Eius Syrupi tres vncia mane, totidem nocte sumuntur, pran-
 dium esto è cibus boni succi, cæna sobria, potus è simplici
 çarça-parilla aqua. Eo vtatur donec absumptus sit, quo tem-
 pore ad sua negotia peragenda egredi non vetabitur. Curat
 hic Syrupus plerosque ex morbis supra enumeratis, sine
 molestia.

EX ea etiam fit puluis in hunc modum. Neruo illo inte-
 riore seu matrice çarça-parilla exempto, eam exsiccat, con-
 tundunt, & cribrant. Huius pulueris (purgato prius corpo-
 re) drachmam mane ieiunus sumit, atque simplicem prædi-
 ctam aquam haurit, idem noctu facit dormiturus. Cibus sit
 boni succi, potus illa aqua simplex, vino abstineat. Vtilis est
 hic puluis in lue venerea, aliisque morbis ab ea oriundis: nec
 non scabiem purulentam & saniosam, in manibus et pedibus
 mirificè sanat, hac ratione.

PURGATVS ager, etiam (si necessitas vrgeat) non
 purgatus, puluerem modo prædicto sumet, & scabiei subli-
 mati aquam rosacea simpliciore dilutam, plumula illinet,
 deinde emplastrum conueniens panno sericeo extensum, om-
 nibus locis quibus illita fuerit sublimati aqua, inducet. Sin-
 gulis diebus repetetur, & quindecim dierum spatio perse-
 ctissimè curabitur, ita vt alius medicamentis non opus sit:
 abstergit enim, carnem generat, & ad cicatricem perducit.

HODIE tam frequens est aqua çarça-parilla vsus
 modo prædicto, vt in omni morborum genere sumatur, siue
 vsus freques.

in defluxionibus, flatibus, vterique morbis frigidis, siue aliis quibuscumque, modo non sunt acuti, aut iis febris accesserit: ideoque non minore copia multis locis asseruatur decoctum simplex çarça-parilla, quam aqua vulgaris. Certum est tamen, iis qui calida, hepatis præsertim, intemperie laborant, non conuenire: nimium etenim eos excalfacit: sed ventriculos frigidos fouet, & status mirifice discutit. Illud autem animaduertendum est, has tres aquas non nisi Autumnno, aut Vere propinandas esse. Calida est & sicca in secundo ferè gradu.

Quibus non
conuenit
uius aquæ
us.

çarça-paril-
ex Guaya-
quil.
Guayaquil

Guancauil-
is.

Guayaquil
fl. aqua salu-
bris.

çarça Gua-
yaquilanz
historia.

NUNC ex prouincia Quito cœpit inferri çarça-parilla, copiosè nascens vicinis vrbi Guayaquil locis, ad flumen eiusdem nominis maximum, quod ex montibus Peruanis originem sumens, ab Oriente in Occidentem vergit, & in Oceanum (quem del Sur vocant) circa Portum veterem labitur: Guancauilcas, vocantur eius regionis incole, & edentuli sunt, quoniam pro more habent vt sibi dentes eximant, quos suis idolis offerant, dicentes optima quaque eis offerri debere, hominem autè nihil præstantius, nihil magis necessarium dentibus habere.

EIVS fluminis aqua admodum salubris, & multos morbos curare dicitur, eamq; ob causam, plusquam sexcentis miliaribus ad eam concurritur ab Indis & ab Hispanis, qui multoties ea aqua se abluendo, & magnam eius quantitatem sapius hauriendo mane, plurimum vrina excernunt, & valde sudant, & consequenter morbis liberantur, eodem ferè modo eius aqua vtentes, sicuti in balneis Lucēsibus, Puteolanis, & fonte illo celebri apud Leodios fieri solet.

SUNT qui putent ab huius fluminis aqua çarçam-parillã facultates suas mutuari. Ea est colore ex cinereo nigricante, maioribusq; & crassioribus radicibus constat, quam ea que ex Honduras adfertur, atque interdum tam longis, vt altitudine humana fodiendum sit, antequam erui possint.

DVPLEX verò eius exhibenda ratio apud eos obseruatur. Çarça-parilla radices, quot opus erit, sumētes, neruo illo interiore repurgant, corticem eum, si sicca sint radices, macerant, donec mollescat (virides maceratione non egent) deinde minutim concidunt, & addita aqua contundunt, vt succus extrahi possit viscidus & mucosus, cuius mane eam quantitatem sumunt, quam vno haustu aut pluribus bibere possunt; lectum deinde ingressi, plurimum sudant; postea mutatis linteis, pullum edunt, & corticis illius succum hauriunt, in prandio, in cæna (que leuis erit) atque interdū: deligendus est tamen locus ab aëre & frigore liber. Hac ratione, & vsu conseruarum, necessariorūque aliquot fructuum siccatorum permissio, octo aut nouem dierum spatio, omnibus morbis liberantur, quos çarçaparilla curare solet: validum autem & robustis viribus eum esse oportet, qui hac curatione vtetur.

çarçe exhibendæ prior ratio.

ALTERA iis conueniet qui imbecilliores sunt, nec superiorem, sine manifesto vite discrimine, ferre possent. çarçaparilla neruo suo liberata, & vt superius, macerata, si sicca sit, deinde contusa, quatuor vicia. plurē sue aut pauciores (nam hīc nullus ponderis aut mensura vsus) in quatuor aqua sextariis ad dimidias decoquantur, ex ea aqua quantum possunt semel aut pluries bibunt; in lectulo deinde se componunt, ad sudorem prouocandum, qui tametsi aded vebemens non sit, vt superior, copiosus tamen est: mutata veste, pullum edunt, & eadem aqua (nam vno die coctura absumitur) cum in prandio, tum in cæna illis potus est: ab aëre & frigore sibi cauent: repetitum per quindecim aut viginti dies hoc medicamentum, omnes morbos sanat, non sine magna omnium admiratione, præter febrem, aut morbos acutos, in quibus çarça decoctum exhiberi non solet. Istic neque initio diæta, neque in media, neque sub finem sese purgant, vti nos facimus (nam & medici & medicamēta com-

çarçe exhibendæ ratio altera.

In quibus morbis çarça non exhibenda.

posita illis desunt) sed muliercularū duntaxat opera vtuntur, quæ illis huius decoctum pro arbitrio exhibent.

ILLUD verò obseruatione dignum est in hac curatione, quòd solus radice cortex neruo exempto in vsu est. Ideòque nunc eorum exemplum secutus, solo cortice in hunc modum vti soleo.

ÇARÇÆ præparandæ ratio optima.

QUATUOR corticis Çarçe-parilla lota vncias, in quatuor aqua sextariis vigintiquatuor horarum spatio macero, deinde ad dimidias decoquo: quòd si calorem in agro metuo, hordei mundati dimidiam vnciam inter decoquendum adicio, & in magno calore, vulgaris aqua loco, cichorei stillaticium liquorem cum hordeo substituo. Hæc aqua temperatissima est, & admirandos eius effectus in multis expertus sum.

OBSERVANDUM item est, vt quãta possit quantitate ager hanc aquam, vti retulimus, bibat, siue vno haustu, siue pluribus, quia magnam quantitatem bibendo plus sudabit, & citius certiusq; sanabitur. Itaque hanc nonam sumenda Çarçe-parilla rationem maximè vtilem fore puto, faciliusque & breuiore tempore curandos agros.

Et vs quæ ad fluum Guaiquil & in Puna insula nascitur Çarçe-parillæ mentionem facit Petrus Cieça parte prima Chronici Peruanæ, cap. 54. alterique nascenti plerisque Indiæ regionibus præferre meminit item cap. superiore de illa ratione dentes in sacrificiis offerendi.

Catapotia ex Çarça.

A L I A M addit Fragosus eius præparandæ rationem, quæ est: Çarçe-parillæ libra vna bis lota, bene contusa, & minutim concisa, in octo aquæ sextariis toto triduo maceratur, deinde lento igne coquitur vsque ad integram ferè consumptionem, hoc est, vt acetabulum seu scutella eius decocti solum remaneat: Çarça statim exempta prælo imponitur, succusque exprimitur ad vncias quatuor aut eo amplius, etiam si ex eo qui superfluit decocto quantitas augeti debeat. Lento igni imponitur, vbi feruere cœperit, pulueris aloës optimæ vnciæ duæ, myrrhæ selectæ, nucis ponticæ magnitudine, croci momentum (sunt qui Ligni aloës pusillum addant capitis roborandi causa) iniiciuntur & continuè agitantur, donec amyli crassitiem contrahant: ex ea massa catapotia formantur, Ex his duo singulis decem prioribus diebus deuoranda dantur, & singula reliquis viginti, sub horam vndecimam nocti. Si verò inueteratus sit morbus, & æger validus, tria singulis decem prio-

tem prioribus diebus, bina subsequentibus decem, singula reliquis sumi poterunt. Dimidia gallina elisa in aqua (cui salis & croci momentum, & aliquot cicercis grana iniecta sint) meridie datur edenda, reliqua pars in cœna. Potus erit aqua çarçæ simplex. Surgant hora decima, cubitum eant ante solis occum. Istitis caræ potiis grauisimos dolores, & brachiorum eturumque paralyfes curari experientia se consecutum scribit.

Sassafras.

LIGNI quoddam genus ex Florida noui orbis prouincia, quæ 25. graduum altitudine polum habet, nunc recens in Hispaniam inuehitur, cuius ante paucos annos notitiam Gallus quidam mihi dedit, eius facultates mirum in modum prædicans, aduersus varios morbos, vt ipse & alij Galli experti erant, ab eius regionis incolis edocti.

PROFLIGATIS ex ea regione Gallis, nostri Hispani in similes morbos incidere ceperunt, ob præui succi alimenta, aquarum crudarum potationem, & sub dio dormitiones: at à quibusdam qui remanserunt Gallis, de huius Ligni facultatibus moniti, eo vsi sunt, & sanitati restituti.

DICITVR hæc Arbor Indis Pauame, Gallis (quos imitati sunt Hispani) nescio quam ob causam, Sassafras.

Paname.

Sassafras.

ARBOR est magna, Pini mediocris magnitudine & forma (tametsi minores inueniatur) vnico trunco nudo, ramis in cacumine expãsis, vt Pinus repurgata, cortice, quem integit tenuis cinerea quadam pellis, ex cinereo nigricante, gustu aliquãtulum acri, sed aromatico, nõnihil ad sæniculi saporem tendente, odorato, ita vt pauca eius quãtitas cubiculum suo odore impleat: materie trunci & ramorum alba ad cinereum colorem tendente, non aded aromatici saporis, & odoris, vt cortex: folio ficulneo in tres angulos desinente, nouello verò folio pyri folium emulante, sed quod vestigia angulorum habeat, semper virente, hoc est, foliis nouellis semper eis quæ decidunt succedentibus, colore viridi obscuriore, odorato, præsertim si siccum sit: an florem fructumue ferat, incertum: radicibus nunc crãsis, nunc tenuibus, pro arborum

Pauame seu
Sassafras hi-
storica.

arborum magnitudine, leuibus, sed non adeò vti lignum, per summos terra cespites expansis, vt facile euelli possint; quod ferè commune est omnibus arboribus Indicis (imò referunt Hispanicas arbores eò delatas, steriles fieri, nisi in superficie terra plantentur) cortex radici firmiter inheret cinereus, ipsiusque arboris cortice magis aromaticus, ideòque radicis decoctum odoratius & præstantius est, & ab Hispanis istuc vsurpatur.

Natales.

NASCITVR in maritimis, & locis temperatis, hoc est, neque nimium siccis, neque nimium humidis, vt in portibus S. Helena, & S. Matthæi: nam alibi per vniuersam Floridã haud facile inuenias: istuc verò sunt integra silua, qua ob suauissimum quem spirant odorem, ab Hispanis primum eò venientibus, arborum Canella esse existimabantur, nec immeritò; nam adeò odoratus est & acris huius arboris, atque Canella cortex, & eosdem effectus præbet eius decoctum, quos Canella.

Delectus.

OMNIVM optima est radix, deinde rami, tertio truncus, sed cortex omnibus præfertur.

Temporamentum.

ARBORIS & ramorum temperamentum calidum & siccum est in secundo gradu, cortex aliquanto calidior, ad initium tertij gradus in calore & siccitate accedens: quibusdam calidus in sine primi, siccus in tertio gradu.

LICET Corticis & Ligni vsus dumtaxat in medicina receptus sit, Indi tamen recentia folia trita, vulneribus imponunt, & sicca in alios medicos vsus seruant.

Facultates.

EIVS decoctum commendatur in omni morborum genere, præsertim verò in obstructionibus, & partibus internis roborandis: ad tertianas & febres antiquas. Commodè ex saccharo propinatur defluxione laborantibus, asthmate, pectoris vitii ex frigidityte prouenientibus, & consequenter doloribus nephriticis & renum, è quibus calculum eicit, & flatus discutit, quam etiam ob causam vterum ad cõceptionem præ-

niem preparat, & menses prouocat. Vomitus cohibet, concoctionem iuuat, aliuumque subducit.

ILLIUS fragmentum assidue gestare & odorari maxime prodest, aduersus pestis contagia, praesertim non neglectis aliis remedijs. Denique ob ingentem siccitatem & moderatum calorem, est remedium excellens ad omnis generis defluxiones, quoniam eas absumit: sed iis qui extenuati sunt & imbecilles, non conuenit.

DECOCTI vero seu aquae preparanda haec est ratio. Radicis cum suo cortice assulatum confractae uncia dimidia, in tribus aqua sextarijs, fictili nouo duodecim horis maceratur: lento igne ad duorum sextariorum consumptionem decoquitur: colatur, & in fictili vitraeo adseruatur. Postmodum supra eadem fragmenta, tantundem aquae superfunditur, decoquitur ad dimidij sextarij consumptionem. Ea est secunda aqua, quae ordinarij potus loco erit. Decocti parandi ratio.

ILLUD vero obseruandum est, plus aut minus ligni in decoctionem iniici, viribus & temperamento aegrorum consideratis: etenim minore quantitate, & minus cocta propinatur haec aqua, biliosis, quam pituitosis. Sed vulgariter quarta sextarij pars aquae tepida sumitur mane, deinde sudatur, & vestis mutatur; nec quisquam eorum qui hoc medicamentum sumpserit, lecto se continere cogitur. Prandium sit media gallinae assa, cum aliquot vuis passis, & amygdalis, & auellanis tostis: caena sit e conseruis conuenientibus morbo qui curatur, potus secunda aqua. Singularem experimento didici hoc decoctum, vt dixi, propinatum, vtilissimum iis fuisse, qui pedes & manus ex podagra sic contortos habebant, vt iis vri non possent. Ad luem item veneream non minus vtile quam aqua Guayaci aut China. Ligni fragmentum praemansum eo dente qui dolet, & istuc retentum, dolorem sedat.

PORRO qui tam exquisita victus ratione vri nollent, Aquae paridae ratio alia.
aquam

aquam simplicem hac ratione decoquant: Ligni assulatum confracti semuncia. plúsue aut minus, pro conditionibus iam enumeratis, in tribus aquæ sextariis ad dimidias coquitur, ea aqua diu vtendam cum in prandio, tum in cœna & interdiu. Qui vino abstinere non norunt, ea aqua diluere poterunt, etenim saporis & odoris gratiam vino conciliabit.

Donati sumus his diebus fragmento huius ligni à Francisco Zenig Pharmacopola Bruxellensi diligentissimo, mihiq; amicissimo, quod odore & sapore forniculum quidem referebat, sed tamen gustatum, plantæ illius sporem magis reddere videbatur, quæ vulgo Draco, nonnullis Tharco dicitur, acetaris familiaris, & cortex eius multo magis. Lignum cum suo cortice adeo Tamarici simile est, vt nisi odor & sapor obstarent, pro eo accipi possit: cortex interiore parte qua ligno adhæret nigricante, & læui, exteriori rugosa, & ex cinereo rubescente.

Molle.

CATERVM odor feniculi mihi in memotiam reuocat arborem in Peru nascentem, Molle vocant, cuius ego pusillas duas plantas, è semine natas, vidi ante aliquot annos Machinæ in hortu plenidissimo Illustris Viri Dn. Ioannis de Brancion, sed quæ tertio anno petierunt hinc iniuria.

Molle historia.

ERANT autem ex arbusculæ trunco (quia tenellæ) ex vitridi nigricante, multis consperso veluti maculis cinereis, folia pennata vt fraxini, sed multo minorâ, ex viridi nigricantia, serrata & sub extremum angustiora, quæ ab arbusculis reuulsa lacteo succo, coque lento & viscido, & odorato manabant, & ipsa folia raris feniculi odorem reddebant, gustata adstringentis facultatis nonnihil habere videbantur. Fructus ex quo nati sunt, pipetis ferè magnitudine, oleaginosus, pellicula rubescente tectus, tacematim coherens, vt ex eius icone, quam ad vium depingi tum temporis curauimus, conspiciere licet: florem quem habeat ignoramus sed quibusdam auctoribus minutus est, viti similis.

Natales.

HÆC arbor abundanter nascitur in conuallibus & locis planis Peruanæ regionis, vt referunt omnes qui Occidentalium Indiarum descriptionem dederunt: sed Petrus Ciega maximè, qui eius descriptionem hoc modo cap. 111. primæ partis Chronici dat.

Molle historia alia.

TOTO hoc tractu conspiciuntur magnæ quædam, & etiam paruæ arbores, quas Molles appellant incolæ: folia habent minuta, odore feniculi, cortice adeo commendato, vt eius decocto erurum dolores & inflationes summa cum vtilitate foueantur: ex ramulis sunt densissima. Ex huius fructu cum aqua decocto, pro cocturæ modo, fit aut vinum, siue potio admodum bona, aut acetum, aut mel: tantoque in pretio apud Indos sunt hæ arbores, vt quibusdam locis eas consecratas suis Idolis habeant. Addunt nonnulli eius arboris foliorum decoctum, doloribus ex frigida causa ortis auxilio esse, gummi verò eius, quod Mannæ modo candidum est, lacte dissolutum, caliginem oculorum abstergere,

Molle vinu.**Facultates.**

Lignum

Lignum aromaticum.

Lignum aromaticum.

BERNARDINVS de Burgos Pharmacopola, vna cum Sulphure infra describendo mihi ostendit Ligni cuiusdam fragmentum, Ligno sancto ferè simile, cuius corticis odor & sapor aded aromaticus & excellens est, vt macis, aut nucem myristicam longè superet, imò Canellam odoris suauitate, piper acrimonia.

MAGNA huius ligni quantitas in monte quodam caesa fuerat, & in nauē seu Liburnicam delata, ignis struendi causa. Vnde perspicere licet, quàm multa arbores, & alia plante in nostris Indiis inueniuntur insigni facultate praedita, quãdoquidem ignis struendi gratia odoratis & aromaticis arboribus vtuntur, quarum cortice in puluerem redacto, cor & ventriculus roborari, reliquaq; membra foueri possent, & Aromatum ex Maluccis insulis, Arabiãque, & Perside vsque petitorum, vices supplere. Sed nos accusandi sumus, qui eas diligentius non inquirimus & inuestigamus, quandoquidem sponte montibus locisq; incultis nascuntur.

Lignum ad renum affectiones & vrinæ incommoda.

Lignum nephriticum.

NOBIS etiam mittit noua Hispania Ligni quoddam genus crassum & enode, materia Pyri, cuius vsus iam diu receptus fuit in his regionibus, ad renum vitia, & vrinae difficultates & incommoda. Postea expertum est, eius aquam in Iecoris & Lienis obstructionibus vtilem esse. Fit autem hac ratione.

Aqua ligni nephritici.

LIGNVM assulatim & minutim concisum in optima & limpidissima aqua fontana maceratur, atque in ea relinquitur, donec aqua à bibentibus absumpta sit. Dimidia hora post iniectum lignum, aqua ceruleum dilutiorem colorem contrahit, qui sensim intenditur pro temporis diuturnitate, tametsi lignum candidum sit: ceruleum ideo dico, quoniam

quoniam adulteratur alio ligno simili, quod aquam croceo colore inficit, ne quis fallatur.

HAC aqua assidue vtuntur, ea vinum diluunt, & mirabiles experiuntur effectus, sine vlla humorum commotione, neque enim opus est alia victus ratione quam temperata: siquidem aqua sapor non magis immutatur ligni iniectione, quam si pura esset, & nihil in ea maceratum. Calidum & siccum est in primo gradu.

Lapis Nephriticus.

LAPIS hic in Nephritide maximè laudatus ex noua Hispania etiam desertur. Præstio lapidi similis, qui ad viridem colorem lacteo permixtum tendit, præfertur viridior.

EVM gestant variis formis effigiatum, vt antiquitus solebant Indi, alios piscium forma, alios auium capitibus, alios psittaci rostris similes, nonnullos rotundos spherularum modo, atque omnes perforatos, quoniam Indi eos appensos gestare solebant, aduersus Nephritidis, aut stomachi dolores, in quibus morbis valde commèdatur. Sed eius præcipua laus est ad Nephriticos dolores & ad calculum expellendum, & arenulas.

NOBILIS mihi notus, vnum habet, cui nullum alium comparandum vidi; nam eum brachio gestans, tanta arenularum quantitate liberatur, vt, metuens ne ei noceat tanta eiectione, interdum eum deponat, nullumq; amplius calculum eicit. Sed cum dolor eum premit, denuo eum gestat, & statim leuatur aut minuitur dolor multarum arenularum, atque etiam calculorum expulsionem. Ea etiam occulta facultate præditus est, vt ab eiusmodi dolore præseruet gestatus, renum calorem mitigando.

DVCISSA Bejar ter breui temporis intervallo Nephriticis doloribus afflicta, armillam ex eo lapide sibi confecit, quam perpetuo gestat, ex eo tempore (quod decennium superat) eo dolore numquam vexata est.

ALII multi senserunt idem leuamen, eamque ob causam magno in pretio sunt huiusmodi lapides, nec, uti initio, tam facile acquiri possunt, quod soli earum prouinciarum Reguli & Domini eos possideant, nec immerito, cum tam admiranda sint illorum facultates.

Lapis Tiburonum.

Tiburon piscis.

IN mari Indico ferreis hamis capiuntur pisces Tiburones dicti, maximi, validissimi, pugnacissimi, & truci aspectu, qui cum lupis marinis assidue præliantur.

Lapis Tiburonum.

IN eorum capite terni aut quaterni lapides, interdum plures inueniuntur, valde albi, magni, ponderosiq; (ut interdum duas libras pendant) & qui facile abradi possunt.

Facultates.

HUIUS lapidis puluis utilissimus fertur Nephriticis, & aduersus vrinae difficultates, & renum vesicæq; calculos, ut in Indis, Hispanisq; experientia comprobauit. eum gustatum insipido esse gustu deprehendi, facultates nondum expertus sum.

TIBURONVM meminerunt, quotquot Occidentalis Indix historiam deseripserunt: sed inter eos Gomara in historia Mexicana, miranda & vix credibilia de Tiburone refert, & illi duplicem detum ordinem tribuit.

DESCRIBIT idem in Historia generali Indiarum cap. 31. (quem secutus est Theuetus lib. Singularum cap. 71.) piscem quendam Manani nomine, cuius descriptionem, quod pleraque cum Tiburonis historia communia habeat (ne dicam eundem piscem videri) hic subiunximus.

Manati piscis.

MANATI piscis est nostro orbi incognitus vtri similis, duos tantum pedes rotundos quibus natat, ad humeros habens, & in singulis quatuor ungues elephantinis similes, ab vn bilico ad caudam vsque gracilescit: teterrimo est apectu, capite bubalino, sed nâcilentiore ore, mento verò crassiore, oculis admodum exiguis pro corporis mole, quæ interdum viginti pedum longitudine est, decem crassius: corio denso, pilis quibusdam cinerei coloris obfuso. Femina parium vaccarum modo, duoque vbera habent, quibus catulos suos lactant. Eius caro quadropedis potius quam piscis videtur, etenim recens vitulinam sapit, sale macerata Thygni carnem, sed sapidior est, diutiusque seruari potest. Eius pinguedo optima, nec facile rancescit: ea corium ipsius præparant ad calceos sibi faciendos. Inueniuntur in eius capite lapides quidam ad calculum & nephritidem viles.

HIC piscis occiditur interea dum herbas in litore depascitur, sed etiam Reibus capiuntur iuniores. Ea ratione paruorum fertur cepisse
Regulus

Regulus Caramatexi, quem 26. annis in lacu quodam dicto Guaynabo educavit, adeoque donitum euasisse, & ferociam deposuisse, vt de manu cibum caperet, & inelamato nomine Mato, quod Magnificum sonat, lacum suum egressum fuisse, & in ædes petreptasse cibi sumendi gratia, deinde ad lacum remeasse; interdumque homines & pueros ex vna parte lacus in aliam transeuississe, nec illos meruisse, ita vt Indis summam voluptatem adferret.

Lapis Caymanum.

Ex Nomine Dei, Carthagine, alijsq; continentis oris, Lapides interdum adseruntur calculis fluuiatilibus similes, qui in ventriculis prægrandium Lacertorum (Caymanes appellat) inueniuntur: ferocissimi sunt, ingenti ore, vt integrum hominem deglutire possint, multiplici dentium ordine, aded magni, vt triginta duorum pedum longitudine inueniantur. Viuunt ij magna ex parte in fluminum ripis, nonnumquam in mari, ad fluuiorum ostia: pariunt oua in terra, & suos catulos istis excludunt, testudinum more: capiuntur hamis ferreis, quibus earum cutis prædura, omnes ictus, etiam minorum tormentorum aneorum, respuit.

Lacerti Caymanes.

Hos lapides colligunt Indi & Hispani, atque aded sibi seruant, ad quartanam tollendam vtile remedium: siquidem vini ex eis temporibus vtrunque alligati, in quartanarum paroxysmo, illas tollere, aut earum calorem manifestè infringere traduntur. Bis eum lapidem temporibus cuiusdam puella quæ quartana laborat, adhibui, & certè febris calorem nonnihil remississe animaduerti, an verò febrem omnino tollet, ignoro.

Lapidis Caymanum facultates.

GOMARA, Petrus Cieça, Augustinus Carate, qui integram Indiarum historiam, aut ex parte scripserunt, huius generis Lacertorum seu Crocodilorum meminerunt; inter quos Petrus Cieça sub finem capitis 2 eorum oua, atque etiam carnes virgine fame cum aliis se edisse asserit circa Pauamam, cum eam regionem primum occupasset. Gomara cap. 197. ibidem occisum, qui 100. pedes longitudine præ-

Ingens Lacerti magnitudo.

Lapis Sanguinalis.

LAPIS Sanguinalis ex noua Hispania delatus, Iaspidis genus est, varij coloris, sed obscurioris, maculis, seu punctis distinctus sanguineis.

Lapis sanguinalis.

Eius facultates.

EX his lapidibus Indi quasdam cordium formas, magnas ac paruas consciunt.

VALET ad fluxum sanguinis narium, mensum, hæmorrhoidum, vulnerum, ac oris. Lapidem aqua frigida intinctum eger dextra comprimit, & subinde id facit. Sic eo Indi & nostri vtuntur.

PERSVASVM habent Indi, imò firmissimè credunt, si hoc lapide pars sanguine manans contingatur, sanguinem fisti, idque verum esse experientia probatum est. Vtilis est etiam suspensus aut alligatus eidem parti vnde sanguis effluit, modò carnem contingat. Vidimus nonnullos hæmorrhoidum fluxu afflictos, remedium sensisse, annulos ex hoc lapide confectos in digito continuè gestando: nec non & menstruum fluxum fisti.

Lapis rimas pedù curans.

ALIVD lapidis genus est, quod rimas in manuum & pedum iuncturis à pituita salsa prouenientes, curat: verùm id dumtaxat auditu percepi.

Armadillo.

Armadillo.

NUNC ex continenti habemus ofticulum cauda peregrini animalis, quod veluti testis quibusdam totus integritæ pedum tenus, cuius gratia Armadillo vocant Hispani, quasi cataphractum aut armatum dicas, Lusitani Encubertado.

Encubertado.

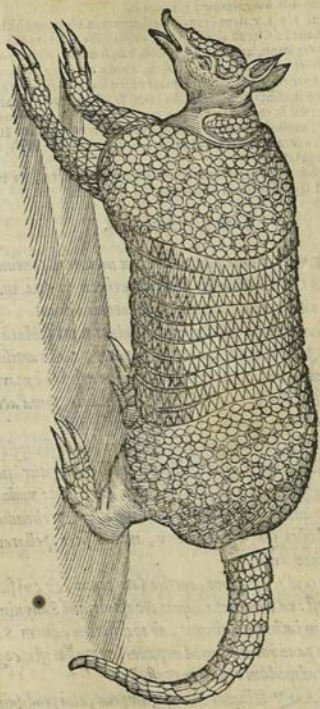
Descriptio.

EST porcelli magnitudine, cui rostrum simile habet, cauda oblonga, & crassa, Lacerti modo. Sub terra viuunt, vt Talpa, & terra sese sustentare creditur, quòd foris nihil edere conspiciatur.

Facultates.

OMNIS facultas consistit in cauda ofticulo, cuius in tenuissimum puluerem redacti pilula, confecta magnitudine capitis acicula, atque auri indita, dolorem eius sedare, & tinnitum etiam, cum exigua surditate coniunctum, curare traditur. Certè dolorem sedari multa experientia comprobatum est.

Tattou.

H *v* *s* animalis meminit Theuerus lib. Singularium, cap. 14. atque incolis Tattou vocari, quorum nonnulli porcellos magnitudine æquant, alij minores sunt, & eorum caro tenella est, bonique succi. Et Bellonius lib. Singularium 3. cap. 15.

Aiotochti.

M *e* *m* *i* *n* *i* *t* item Franciscus Gomara in Mexicana historia in hunc modum: Circa Lacunam quæ ex flumine Papaloapan oritur Imperio Mexicano, animal inuenitur: fele non maius, rostro porcelli, pedibus histricis aut erinacei terrestris, cauda oblonga, natura munitum duro cortice, & testa squamata veluti loticatum, intra quam se retrahit testudinis terrestris modo. Similis est hæc testura panopliz equorum: sed & cauda, ipsumque caput huiusmodi testis squamatis repleta sunt, auriculis foris eminentibus, eamque ob causam Hispani armatum, aut cataphractum appellant, Indi Aiotochti, id est, Cuniculum cucurbitæ.

E *v* *s* etiam descriptionem apud Gesnerum videre licet in Appendixe ad Quadrupedum historiam.

Sanguis Draconis.

A *t* *t* *v* *l* *i* *t* ante paucos dies, ex noui orbis continenti, Episcopus Carthaginensis fructum arboris ex qua manat lachryma illa quam Sanguinem Draconis vocant.

Draconis arboris fructus.

E *s* *t* autem hic fructus admirandus: nam sublata qua integitur pelle, ilico dracunculus apparet, tanto artificio à natura fabricatus, vt à peritissimo aliquo artifice è marmore sculptus videatur, collo oblongo, ore hiante, spina aculeis horrida, cauda oblonga, & pedibus conspicuis.

Sanguis Draconis cur sic dictus.

A *b* *e* *o* fructu denominationem proculdubio sumpsit arbor, & eius lacryma, qua ex illa per incisionem legitur, quam ex Carthagine Peruana selectissimam aduehunt: vnde veterum & multorum recentiorum inscitia deprehenditur, qui, quid esset sanguis Draconis, aut cur sic appellaretur, omnino ignorarunt.

Draconis historia.

M *a* *g* *n* *a* est arbor, cortice satis tenui, & qui facile incidi potest: ea vulnerata, liquor ille effluit, quæ Sanguinem Draconis in lachryma, dicunt, ab eo differens, quem Sanguinem in pane vocant, quod in panes seu massas istic cogatur, quemadmodum resina in Castella.

Facultates.

V *t* *e* *r* *q* *v* *e* liquor intro assumptus, alui profluuium sistit, sic

sistit, sic etiam ventri illitus, aut clysteribus inditus. Sanguinem vnde quaque manantem reprimat. Capitis defluxiones, ne in partes inferiores delabantur, prohibet eius pulvis capitis vertici inspersus: vulnera recentia glutinat, gingiuas à putrefactione liberat, & dentes stabilis. Est item color Picioribus maxime expetitus.

TEMPERATVS est, & pauci caloris particeps.

MEMINI ante paucos annos nobis à Francisco de Hollebecque Regis Hispaniarum Hortulano diligentissimo, missos fuisse quosdam fructus Dragonalis nomine, ex quibus terræ commissi, nonnulli prodierunt Biuxellæ apud C. V. Dn. Ioannem de Boisot virum doctissimum & rei herbariæ peritissimum. Erant ferè foliis Iridis, oblongis, viridibus, per oras rubris (qualia in grandi arbore ante nonem annos Olyspone contexi) sed subsequens hiems abstulit: Fructus is erat Cerasij magnitudine aut Oxymirines, rotundus, tenui pelle contextus, qua sublata, osseus nucleus conspicebatur, qualis est in fructu Rusci: sed is nullam animalis, nedum draconiculi tanto artificio fabricati figuram referebat, verum rotundus erat & lauis, & vt dixi, totus osseus. Arboris, quæ Olyspone obseruauit, & in cuius cortice gumi sanguinei coloris concretum inueni, iconem, in Surpium à me per Hispanias obseruatarum descriptione exhibeo.

Dragonalis.

Gummi ad podagram.

DABAT mihi idem Episcopus, Gummi genus (cuius arborem non poterat describere) ex eodem continenti delatum, quo se podagrici istuc purgant, in hunc modum.

Gummi ad podagram.

ILLIVS gummi fragmentum nucis ponticæ magnitudine, stillaticio aqua liquore noctem integram macerant, postredie mane percolant, & exprimunt, eam liquam ad duas uncias sumunt, neque quidquam cibi superingerunt ante meridiem: eo medicamento purgatur humor, qui podagram creat sine molestia.

Taculater.

INSIPIDVM est & inodorum. Calidum videtur in primo gradu.

Fructus dysentericus.

À HISPANVS quidam adolescens mihi ignotus, attulit ex Quito fructum, qui, vt ex eius fragmentis (quæ altera

Fructus ex Quito.

d 4

parte

parte laeua erant, & luteo colore; altera verò, aspera & admodum rubra, seu ex rubro nigricantia) conicere licebat, magna quadam arbore natus videbatur. Dum ille mecum de variis rebus ageret, venit ad me vicinus, medicamentum curaturus filia, quam dysenteria misere afflicta dicebat. Ilico adolescens, eam, inquit, curabo: ad vicinum proficiscitur, fragmentorum illorum tenuissime tritorum puluerem ex stillatio calicū rosarum liquore, eo die puella hauriendum dedit vespere, tantundem postridie mane. statimq; sisti cœpit fluxus, ita vt breui puella sanitati restituta sit. Eum adolescemem, tamen si diligenter requisierim, numquam postea videre mihi contigit: itaque neque quis esset hic fructus, aut qua arbore nasceretur, scire potui.

Cortex ad alui profluua.

Cortex alui
profluua fi-
stens.

PROFERT nouus orbis prægrandem arborem, foliis cordis effigie, nullo fructu. Eius cortex digiti crassitudine aut amplior, solidus, durus, & ponderosus, tenui candicante pellicula integitur: similis est admodum cortici Guayacan, vti Gentiana amarus, adstrictionis & grati seu aromatici cuiusdam odoris particeps.

Exhibendi
ratio.

MAGNA est apud Indos aestimatio, vt qui eo vtantur aduersus omnis generis alui profluua, eius puluerem drachmæ pendere, aut paulo amplius mane propinantes ex aqua comestente, aut crasso vmo rubro. Ter aut quater id remedium repetitur, obseruaturq; in reliquis victus ratio, que huiusmodi morbo necessaria est.

EIVS corticis fragmento donatus sum ante paucos dies, cuius periculum iam bis feci in alui profluuiis inueteratis magno successu.

EX VARIIS nostrarum Indiarum prouinciis, multa purgatiua medicamenta deferuntur, quorum magna sunt facultates: de quibus hic mentionem faciam, ut sint veluti Praefatio quaedam in Historiam radicis Mechoacan.

Cassia solutiua.

INSVLÆ Diuorum Dominici & Ioannis de Portu Cassia solutiua. diuite, tanta quantitate nobis transmittunt Cassiam solutiua, ut non modo Hispania, sed etiam toti Europa, atque aded vniuerso orbi sufficiat: nam & in Orientem, vnde deferri solebat, plures naues ea onusta vehuntur, quam Cantabri ferrum mittunt.

QUÆ Venetiis ad nos ex India Orientali mitti solebat, cum immatura collecta esset, temporis diuturnitate & itineris longinquitate ad nos ita corrupta perueniebat, ut parum vtilitatis praestaret. Nostra verò ex insulis praedictis, matura est, crassa, plena, ponderosa, medullosa, & adeo recens, ut interdum sexagesimo postquam collecta est die, hinc perferatur: & quia recens, gratiq; saporis, non tetri, ut qua ex Oriente deferebatur, facilius vires suas exerit.

BENIGNE purgat & sine vlla alui perturbatione, bilem praesertim, deinde pituitam, postea qua in meatibus & intestinis infarcta sunt, euacuat. Temperatos illos efficit, qui ea vtuntur: sanguinem purgat. Vtilis in omni morborum genere, sed maximè renum, & vrinae, duabus horis ante coenam sumpta. Desluxionibus prodest, duabus à leui coena horis. Quotidianus eius vsus est ad pectoris & laterum vitia, eclegmatico modo. Conuenit febrium ardoribus, & sicim extinguit. Assiduus illius vsus ante prandium aut coenam, calculi generationem prohibet.

FORIS cum amygdalarum dulcium oleo illita, graues pulmonum & renum dolores mitigat.

d 5

DOSIS

DOSIS pulpa eius est decem drachmarū, ad sesquiunciam vsque; non exempta verò, quatuor vnciarum. Lemit, resoluit, sanguinem depurat, & eius bilisq; calorem infringit. Humida est in primo gradu, ad calorem, sed mitem tendens.

IN istis insulis primum coli cœpit, postquam in nostram potestatem venerunt.

NON defunt qui huius Auctoris iudicium improbent: siquidem Orientalis cassia, cæteris paribus, longè præferenda est.

Fructus ad bilem.

EX maritimis Nicaragua & Nata (qua sunt in noui orbis continenti) inuehitur in Hispaniam medicamenti genus purgans, bilem præserim.

Fructus bilem euacuans.

FRUCTVS est arboris cuiusdam vastæ, castaneis similis, sed calyce laui, non, vt illarum, echinato: eo calyce fructus continetur castaneis non multum absimilis, sed sine cortice, & serè quadratus, qui in duas partes diuisus est, intercurstante modium, & totum deinde ambiente pellicula.

Facultates.

EDITVR hic fructus viridis, aut contusus vino exceptus: si siccus, eius puluis ex vino aut gallina in sculo sumitur; datur etiam tostus, vt minus purget: quocumque tandem modo sumptus, sine molestia purgat, obseruatis in qua à purgatis obseruari solent, & preparatis prius vt decet humoribus. Illud verò minimè prætereundum est, pelliculam illam exteriorem & internam abiciendam esse, alioqui grauius symptomata excitaturam, veluti ingentes vomitus, animi deliquia, & periculosa alui profluvia. Calidus est in primo gradu.

Auellanæ purgatrices.

Auellanæ purgatrices.

NOVO orbe primum inuento, insula diui Dominici quoddam genus Auellanæ misit, qua se Indi familiariter purgabant. Postea Hispani necessitate compulsi, illis etiam purgare se cœperunt, non sine vitæ discrimine. Colore & forma nostris

in nostris Auellanis similes sunt, putamine tenui, coloris
spadicei, triangulares, medulla interiore alba & dulci, sic ut
multi, dulcedine illecti, decepti sint.

Auellana-
rum histo-
ria.

MEDICORVM vulgus eas Ben magnum vocat Ben magnū.
(nam Ben est duorum generum) Paruum autem ciceris Ben parū.
magnitudine est, & ex eo Itali odoratum illud oleum, quod
de Ben nuncupant, consciunt, quo sibi casariam & barbā
inungunt deliciarum gratia.

VALIDISSIME pituitam & bilem superne & in- Facultates.
ferne purgant. Nonnulli tamen earum vehementiam assa-
tione infringebant. Coli doloribus presens sunt remedium,
status discutiant, & clysteribus iniecta, mediocriter eua-
cuant.

DOSIS est à dimidia drachma ad drachmam vnā:
sed assande sunt. Calidi sunt temperamenti initio tertij gra-
dus, & sicci in secundo.

Auellana hæc cum plerisque aliis fructibus peregrinis communi-
cata mihi fuit ab illustri viro D. Ioanne de Brancion, rei herbariæ stu-
diosissimo, nec vllis parcente sumptibus, vt suam hortum omni pere-
grinatum plantarum genere excoltissimum reddat.

Cæterum Auellanam hanc, cuius iconem hic exhibeo, lentus &
mollis contegit cortex, partim ex cinereo candicans, partim nigricans:
hunc sequitur putamē minus solidum quā in vulgaribus Auellanis,
id nucleum

80 NUCLEI PINEL PURGANTES.

id nucleum continet Auellanz magnitudine, candidum, solidum, Auellanz vulgaris aut ilignez glandis sapore, tenui membrana obdu-ctum. Integra nux altera parte fissilis est, & coniunctim binz nasci videntur, vt interdum castanex.

Nuclei pinei purgantes.

Pinei nuclei purgatorij. TRANSMITTIT etiam noua Hispania, Pineorum nucleorum genus, quo Indi se purgabant: quos imitati sunt plurimi harum regionum.

Descriptio. NOSTRIS pineis similes sunt, nascentes in strobilis magnis, quales sunt Mayzi spica mutica: molliori putamine, & nigriore quam nostri pinei nuclei, rotundi, intus albi, pingues, & gustu dulces.

Facultates. BILEM, pituitam, & aquas validissime purgant: & licet Auellanis mitiores, attamen vomitum cient, atque ventrem subducunt. Asti, neque tam valenter, neque cum tam magnis torsionibus purgant. Peculiari quadam facultate crassos humores expellunt.

QUINQUE aut sex tritii & vino diluti, dantur pro virium robore, preparato prius conuenientibus Syrupis humore, qui euacuandus est, & obseruata, qua decet, victus ratione. Etenim qui eis vtetur, illum obseruare oportet, que ab his obseruari solent, quibus purgans medicamentum pro- pinatum est.

CALIDI in tertio, & sicci in secundo, pinguedine ta- men quadam praditi, que siccitatem nonnihil imminuit.

Fabæ purgatrices.

Fabæ purgatrices, que Carthagine, & Nomine Dei nascuntur, nostris similes sunt, sed minores, eiusdem cum nostris forma & coloris, pellicula quadam tenui, vt cepe- rum tunica exterior, illas per medium intersecante, que cum cortice abiicienda est, alioqui tanta vehementia super- ne & inferne purgans, vt in vita discrimen sumentem con- iiciat. Assanda deinde sunt, vt illarum acrimonia infringa- tur, deinde in puluerem comminuenda.

DATVR

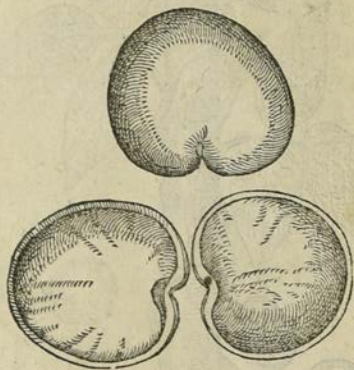
DATVR hic puluis vino aut saccharo exceptus, ad *Sumendi ratio.*
 cochleare vnum, deinde haustus vini sumitur.

APVD Indos hoc medicamentum celebre est ob *Facilitate.*
 mendi facilitatem: nam sine molestia bilem, pituitam, &
 crassos humores, multo lenius & facilius quam superiora
 medicamenta purgant.

DANTVR in febribus diuturnis & importunis, in coli
 doloribus, & articularum morbis.

DOSIS esto assatarum à quaternario numero ad se-
 narium, plurimum aut pauciorum, pro aegri viribus.

Aliquot peregrinos fructus accepi Fabæ purgatiuæ nomine insigni-
 tos: sed nullus mihi inspectus est, qui fabæ purgatiuæ nostro auctori
 descriptæ conueniret, at potius inter Phascolos, omnes recensendi vi-
 debantur.

Prior, cuius hic iconem exhibemus, orbiculari ferè est forma, sed
 planus utrimque & quodammodo puluinatus, digiti vnus crassit e,
 duorum verò latitudine aut ampliore, ex vno latere aliquatulum ca-
 uo, qua videlicet hilus esse solet, & siliqua, in qua continetur, adhæret:
 cortex durus & lignosus, læuis, ex rubro nigricans: quod intus conti-
 netur al-

PHASEOLVS ALTER BRASILIANVS. 63

netur album, firmum, & in duas partes natura sectile, vt sunt omnia phaeoleacea: sapore primùm quali sunt omnia ferè legumina, sed illico linguam mordicante, & acri: quo fit (ni fallor) vt purgandi facultate præditus.

Nascitur in insula Diui Thomæ dicta, & cordis effigiem, quale vulgo pingi solet, imitatur: idcirco à quibuidam Cór Diui Thomæ nuncupatur. Eius obiter meminit Petrus Ciega parte prima Chronici cap. 112.

Alter Phaeolo vulgari haud dissimilis est, sed minor, densior, nigricans, & hilo prominente, & renis formam minimè referente.

Cùm Olytipone essem, donatus sum Phaeoli genere ex Brasilia Americae prouinciae delato, admodum recenti, pollicari lauitudine, crasso, colore rufescente, magno hilo, & parte extima veluti sessili: Eiusmodi quatuor aut quinque singulis siliquis prægrandibus continentur, qui recentes & virentes adhuc tusi & impoliti bubones venereos curare dicuntur: flore traditur ex rubro pallefcente: ego dumtaxat iuniorem plantam vidi mihi semine natam, quæ foliis Phaeolo vulgari ferè similis erat, nisi quòd minora erant, & auersa parte hirsuta, præsertim teneriora folia, & extremi caules tenui mollique lanugine fuluescente obfiti. Brasiliani Macouna vocant: similes planè, & colore, qui ex cinereo candidans est, dumtaxat differentes, ex Africa Mauritania delatos vidi.

Vidi etiam non procul Olytipone in monasterio quodam Phaeoli genus vulgari nostrati adeò simile, vt nostrum putarem, pergulas istic vestiebant opere topiario, flore purpureo; at siliquæ scabrae sunt, breuiiores, & duplo latiores quàm nostræ vulgares: tractus est exiguus pisi vulgaris magnitudine, totus niger, nisi qua parte siliquæ adhaeret, quæ candida est. Brasilianis frequentem esse audiui, & Lusitanis istic habitantibus Faua brava, id est, fabam siluestrem nuncupari.

Lac Pinipinichi.

Pinipinichi. IN omnibus continentis oris, lacteus quidam succus elicetur ex arbusculis Malorum similitudine, Indi Pinipinichi vocant: cuius rami recisi, lacteum humorem illico exsudant, aliquantulum densum, & viscosum, cuius tres aut quatuor guttae sumpta, validissimè per secessum purgant bilem & aquas.

Facultates.

BIBITUR ex vino, aut eius desiccati puluis deglutitur pauca quantitate, propter nimiam vehementiam.

ILLVD autem peculiare habet, quod si quis, eo sumpto, iusculum, vinum, aut aliud quid iniciat, subito eius operatio infringitur, & cessat.

SVMPTO aliquo ex superioribus medicamentis purgantibus;

gantibus, somno abstinendum est, & ea obseruanda, quæ ab his qui purgans aliquod medicamentum sumpserunt, obseruari solent.

CALIDVS & siccus hic liquor in tertio gradu.

OMNIA iam enumerata medicamenta valida sunt & perniciosa, quibus vti desitum est, postquam Mechoacan receptum est, cuius vsus minimè periculosus est. Et ad ipsum, tanquam ad medicamentum præstantissimum confugerunt non solum nostri, sed omnes etiam Indiarum incolæ. De quo nunc acturi sumus.

Mechoacan.

MECHOACAN radix est ante viginti annos primùm reperta, in prouincia Mechoacan dicta, quadraginta miliaribus supra Mexico, quam deuicit Ferdinandus Cortesius, anno 1524. Mechoacan.

IAM vidimus apud Franciscanos huius vrbis nascentem, ex ipsa prouincia Mechoacan nam delatam, multis ramis luxuriantem supra terram expansis, colore cinereo, qui vicinas perticas aut pergulas scandunt, & multiplici nexu amplectuntur, foliis rotundis, in mucronem desinentibus, secundum pediculum amplis, fibrosis, adeo verò delicatis, vt humiditate carere videantur: fructu coriandri sicci magnitudine, racematim coherente, qui Septembri maturescit: radice crassa, vitis alba seu Bryonia modo, vt non desuerint qui eandem plantam esse putarent, aut saltem ei congenerem: sed multum differunt, nam Bryonia radix viridis & sicca admodum acris est: Mechoacan verò insipida & sine acrimonia. Forma.

MILII semine obruta seruaturs hæc radix, aut lino picato seu resinato inuoluta.

CÆTERVM nunc ex Continenti aduebitur Mechoacan, natum circa Nicaragua & in Quito (vbi diligenter colitur, & magno in vsu est, ob eius mirabiles effectus) longè Mechoacan alterum.

Forma. præstātius eo quod ex noua Hispania adferri cōsuevit: cuius flos, semē & ramuli etiam allati sunt. Erat vero is flos quasi mali aurea, quinque foliis constans maioribus, è cuius umbilico protuberat calyx siue vesicula quadam auellana magnitudine, membrana constans tenui, albicante, qua in duas cellulas tenuissima pellicula secretas diuiditur, & in singulis bina grana, cicris exigui magnitudine, colore per maturitatem nigro, gustu insipido continebantur, qua molli & spongiosa terra excepta, commode nascuntur.

Ex huius radice fit conferua varij generis, Cydoniorum modo, sed etiam Gelatina ex saccharo & illius succo, qua in deliciis esse possunt: nam vt radix est insipida, facile saccharum recipit, quocumque tandem modo paratur.

MOLESTA non est huius radice sumptio, quia nullius mali saporis est particeps, ideoque pueris, senibus alijsq; qui cetera medicamenta respuunt, utilis est.

Facultates. **PITUITAM** præsertim & aquas educit. Ictericum, cephalicam, strumas, & epilepsiam curat, veteresq; defluxiones sistit, articulorum, coli & renum doloribus utilis est. Conuenit etiam vteri doloribus, asthmati, tussi veteri, febribus & lue venerea vexatis.

Exhibendi ratio. **HUIUS** autem radice sumenda ratio talis est. Purgato prius corpore serapiis, clysteribus, aut sanguinis missione, & diata, pro medici iudicio; huius radice leuiter contusa puluis vino albo maceratus, aut aqua feniculi, anisi, aut cinnamomi (si quis vinum non fert) summomane propinatur, dimidia drachma pondere pueris, vnius drachma iuuenibus & adolescentibus, duarum vero drachmarum viris & mulieribus. Nec inutiliter datur ex syrupo nouem infusionum. Dimidia post sumptum hoc medicamentum hora somnus conceditur, iis præsertim qui vomitibus obnoxij sunt. Facta purgatione, datur iusculum, & paulo post cibis, qualis his dari solet qui sese purgant.

FIVNT nouumquam ex eodem puluere catapotia Catapotia.
 coriandri sicci magnitudine.

IN manu autē est Medici, * aut eius qui sumpserit, eam
 humoris quantitatem purgare quam volet, quoniam sum-
 pto paucillo iusculo, aut alia re, eius operatio ilico cessat.

MITTIT nobis Promontorium D. Helene, quod in Mechoacan
 eodem quo Nicaragua tractu est; aliud Mechoacan genus filuctris.
 filuestrius, quod grauius Symptomata excitat, ut vomitus
 immodicos, tormina, & alui profluvia, quam ob causam
 Scammonea nuncupatur: sed nemo (periculo semel facto)
 vititur. Simile est alteri cum folio, tum sarmentis, tum ra-
 dice, sed per omnia minoribus: & ipsa etiam radix acrimo-
 nie nonnihil habet.

Missa sunt nobis ex Hispaniis ante paucos annos duo seminis Me-
 choacan genera, vnum breui calyculo siue siliqua, semineque nigro,
 quale est Scammoneij aut Conuoluoli maioris: Alterum oblongiore
 aliquantulum calyculo, & semine rufo, & quam superius longiore, te-
 nerioreque: Vtriusque siliqua parte interiore lanuginosa est.

Ex vtriusque semine natae sunt nobis, & aliquot alius rei herbariae
 studiosis plantae, quas subsequens hiemis iniuria sustulit. Prohibant
 Scammoneij aut Conuoluoli modo, deinde multis sarmentis proxima
 pedamenta scandebant & ampletebantur: folijs Conuoluoli maio-
 ris, sed tenerioribus & colore magis foluescente.

* Negat Ioan. Fragosus Regis Catholici Medicus, iusculo aut alio
 cibo iniecto Mechoacan vim purgatiuam sibi aut inferri, & quoti-
 dianam experientia id se obseruasse ait, eandemque nostri Auctoris in
 Finisimichi opinionem reprobat.

Meminit Petrus Ciega parte prima Pertuanae historiae, in prouincia Radix
 Quimbaya, cuius metropolis Carthago magna, nasci tenues quasdam Quimbaya.
 radices digiti crassitudine inter arbores, quarum si fragmentum bra-
 chiali longitudine aquae sextario per noctem maceretur in vase ali-
 quo, maiorem aquae partem ea nocte absumet. Ex ea quae supererit a-
 quae, qui tres uncias sumpserit, adeo benigne purgabitur, & sine mole-
 stia, vti si Rhabarbaro purgatus esset, & aliquoties periculum fecissē,
 scribit magno purgatorum commodo.

Piper.

TOTO Continentis tractu in quo Nata, Carthago,
 & etiam in Nouo regno, magnus est vsus Piperis cuiusdam
 oblongi, quod maiore acrimonia preditum est Orientali,
 magisque aromaticum, & iucundiore odore spirat, quam

Axi.
Capsicum.

Forma.

Capsicæ hi-
storia.

Facultates.

Axi seu Capsicum; quin etiam præfertur Piperi nigro, cum saporis tum suauitatis causa.

ALTÆ cuiusdam planta fructus est oblongus, crassitie quidem funiculi, at dimidiꝝ pedis longitudine, constans veluti multis granulis, circa pediculum oblongum continuo & coniuncto ordine dispositis. seminis plantaginis modo. quibus ademptis, pediculus nudus conspicitur. Recens viridis est, sole maturescit & nigrescit. Calidum est tertio gradu.

NEC prætermittendum est Piper ex Indiis nostris missum, quando quidem non modo in medicum vsus receptum est, sed planta est excellentissima, & toti Hispania notissima: nam nullus est hortus, in quo non seratur ob fructus pulchritudinem. Vidi aliquando in hac vrbe plantam ad arboris altitudinem excrescentem.

FOLIO est viridi, ocymo latifolio simili, flore albo, ex quo pullulat fructus diuersæ formæ, oblongus, rotundus, Melopeponis formæ, aut cerasorum, sed immaturus viridis est, maturus verò colore rubro gratissimo.

PARTICVLATIM concisum & iuscule maceratum, meliorem saporem edulius conciliat, quàm Piper vulgare, ideoq; eius vsus est in omnibus in quibus aromata ex Maluccis insulis & Calecutio delata cõmendantur, in eo solum differens, quòd illa multis aureis emuntur, hoc sola satione acquiritur: nam in vna planta colligitur aromata in totius anni vsus, minore dispendio, & maiore commodo.

FLATV s discutit, vrile pectori & perfrictionibus, calefacitq; & roborat partes internas. Caliditatis & siccitatis in quarto ferè gradu particeps.

Capsicum hoc, seu Piper Indicum (Americum potius) diligentissimè colitur tota Castella cum ab hortulanis, tum à mulieribus in fenestris ædium suarum. Etenim eo vruntur per totum annum cum vi-
cente cum

ente tum siccio, pro condimento & pipere. Spectatur varia (vt nosser auctor ait) forma: sed & hæc omnia genera aliquando vidi colore flavescente, in Lusitania, monasterio quodam circa Olyssiponem.

Aliud Capsici genus obseruavi in nonnullis Lusitaniz locis, fruticosum, cubitalibus ramis, virentibus, foliis hortensis Solani ferè, aliquantulum angustioribus: flore candido exiguo, vt Solani hortensis, fructu in longis pediculis paruo, per initia viridi, deinde nigricante, vbi maturuit, rubro, continente multa semina latiuscula alterius Capsici modo, tam feruidi gustus, vt fauces aliquot dies incendat gustatum. Floret, & fructum profert toto Autumno, & in calidioribus regionibus etiam hieme. Illi vecant Pimienta de Bresil, hoc est, Piper Brasiliianum, in qua prouincia abundanter nasci, multiplicique in vsu esse intelligo.

Ceuadilla.

PERLATA sunt ad me cum aliquot aliis plantis ex Hispania noua, semina cuiusdam plantæ Ceuadilla istic Ceuadilla. vocata, id est, Hordeolum, à similitudine quam cum nostro hordeo habet in spica & vaginulis, quibus semen includitur, sed minus eo, lini semine neatiquam maius, & longè aliis facultatibus praditum. Etenim numquã auditum est plan- Facultates. tam aliquam adeò vrente, & caustica vi pradam; sic, vt vbi cauterium necessarium est in gangranis, & putridis impurisque vlcibus eosdem prabeat effectus, quos non modò sublimatum, sed ignis etiam prestare posset: etenim vermes in vlcibus necat, putridaque vlcera expurgat puluis eius sensim iis inspersus, maiore minorèue quantitate, pro vlcis magnitudine, adhibitis præseruatiuis, qua in huiusmodi remedijs vsurpari solent. Itaque, cum eius facultates infringere volunt, puluerem stillaticio rosarum aut plantaginis liquore excipiunt, linumq; aut ellychnium eo intinctum vlcibus & gangranis imponant: deinde sarcotica medicamenta adhibentur, pro cheirurgi docti & experti iudicio.

EADEM ratione vsurpatur in animalium malignis vlcibus, quibus plerumque infestantur.

CALIDVM est hoc semen in quarto gradu, eoque etiam amplius, si plures sint gradus.

Sulphur viuum.

Sulphur
Quitense.

MITTIT nobis Quito prouincia Peruana Sulphur viuum præstantissimum, vt vitrum translucidum, colore aurisincerrimi, cuius fragementum pusillum lucernæ adpositum, odorem maximum Sulphuris ei aculatur fumo viridi permistum: & antequàm incendatur, nullum Sulphuris odorem præbet.

Facultates.

Huius puluis vino dissolutus, & per aliquot dies faciei vespere illitus (purgato prius corpore) inflammationes curat. Scabiem tollit, rosaceo oleo mixtus. Drachma pondere cum oui luteo sumptus, coli doloribus, nephritidâ, neruorumq; contractionibus & ictero vtilis est. Calidum et siccum est hoc sulphur summo excessu.

Sulphur Ni-
caraguanû.

Ex Nicaragua aliud Sulphuris genus aduehitur coloris cinerei, densum, & expers transparentia, nihilq; cum alia commune habens præter odorem.

Ad Erysipelas.

Medicamē-
tum ad ignē
sacrum.

NOBILIS ille qui Piper longum mihi dedit iam antè descriptum, Peruana Carthagine attulerat placentâ quandam foris nigram, intus luteam, & adhuc humidâ, tametsi bis mille ferè miliaribus allata esset. Eius paucillum me præsentè dissoluit aqua rosacea stillaticio liquore, & eo faciem filij sui, qui erysipelate laborabat, illuit: postridie simili liquore calente faciem illius abluit: facies adeo integra & sana reddita est, atque si erysipelate non laborasset.

CONFECTAM verò referebat hanc placentam è lumbriçis, quos Indi terra eximentes, Mayxi folijs educant, deinde iam pingues sicili coquunt, eos despumando: colatos deinde rursus decoquunt, donec ad vnguenti consistentiam aut etiam densiorem reduxerint.

Carlo Sancto.

ANTE triennium ex Mechoacan prouincia delata est
quasdam

quædam radix Carlo Sancto dicta, cuius insignes facultates prædicant. Carlo sancto.

NOSTRO lupulo similis est, & perticis se conuoluit illius more; quibus si careat, humi spargitur & diffunditur: folia etiam Lupulo similia, colore viridi, sed obscuriore, odore graui: neque florem, neque fructum fert. Radix crasso capite est, ex quo alia radices oriuntur digiti maioris crassitudine, colore candicante: cortex qui facile separatur, cuiusq; vsus est odore aromatico, gustu amaro, cum quadam acrimonia: nervus radice cortice spoliatus, multis quasi filuris seu tabellis tenuissimis constare conspicitur, quæ sigillatim separari possunt. Descriptio.

NASCITUR temperatissimis prouincia Mechoacan Natalis. locis, solo neque nimium sicco, neque humido. Calida & sicca initio secundi gradus.

RADICIS cortex mane aliquanto tempore commanducatus, multam pituitam, aliosque humores ex capite elicit, eamque ob causam rheumatismos & capitis dolores & defluxiones curat: in nonnullis etiam vomitu multam bilem & pituitam è stomacho expellens, sed illius decoctum maxime, cuius gratia ventriculum noxiis humoribus liberat, eumque roborat: purgationem tamen præcedere necesse est. Facultates.

IDEM commanducatus, gingiuis abscedentibus auxilio est, dentes stabilis, eosque à scabritia & corruptione liberat, orisque halitum commendat: sed postea vino os eluendum, ad amaritudinem tollendam.

PVLVERIS eius exigua quantitas ex vino albo, aut adianti, canellæ decocto sumptus, vuluam obstructionibus liberat, mensesq; prouocat, & flatus discutit, purgato videlicet prius corpore, & aluo (dum eo remedio vtetur) ex æquis partibus Liquidambar & vnguenti Dialthæa inuncto.

CORDIS affectibus, iis præsertim qui ex vteri sympathia

pathia oriuntur, auxilio est eius puluis, vt ante, sumptus, aut illius decoctum hoc modo preparatum.

Carlo fan-
cto decoctū.

RADICIS minutim concise drachmæ duæ in aqua sextario & dimidio coquuntur ad dimidias, corticis citri in puluerem redacti drachmæ quatuor, pulueris Canelle drachmæ duæ statim iniiciuntur, ac demum feruent, deinde colantur. Istius decocti sex vncia singulis diebus mane addito saccharo propinantur, purgato tamen prius vt decet corpore.

HVN C puluerem, & decoctū nonnulli in morbi gallici affectibus, atq. etiam Epilepsia cōmendant. Alterum experiri nō admodum necesse est, quōd multis aliis ad eum morbum remediis abundemus. Alterius periculum faciam in iis qui vigesimum quintum ætatis annum nondum excessere: nam Epilepsiam in adultis tollere, non est verisimile.

Radix S. Helenæ.

Radix D.
Helenæ, &
eius histo-
ria.

EX portu S. Helenæ, qui est in prouincia Florida, adferuntur radices quedam prælongæ, sed nodosa admodum, pollicari crassitudine, foris nigra, intus alba, sapore aromatico, Galangæ ferè simili. Resectis his nodus & perforatus, fiunt precaria sphaerula, quas milites Hispani & Indi de collo suspendentes, multum illis tribuunt. Hi siccati rugantur, durig, & quasi cornei fiunt. Planta ramos suos per terrā diffundit, foliaq. ampla & viridia admodum profert.

Natales.

NASCITUR locis humidis; sicca initio, calida in fine secundi gradus existimatur.

Facultates.

HAS radices Indi lapidibus conterunt, totumq. corpus fibi inducunt balneaturi, quoniam cutim constringunt, & membra, vt inquit, suo grato odore roborant.

ILLIUS puluis cum vino haustus, in ventriculi doloribus, vrinae difficultatibus, & nephritide commendatur.

VT ex descriptione facultatibusque huius plantæ colligere licet, ad Cyperi genus aliquod referri poterit.

Guacatane.

MIS SA nobis est ex Hispaniis noua plantula quedam
candicans

candicans (sed sine radice) Indis Guacatane nuncupata, Guacatane, nostro Polio montano haud absimilis, sed inodora, quae an florem aut semen proferat, ignoro.

AD haemorrhoides commendatur hac ratione. Eius Facultates, planta decocto ex vino (si calor absit) alioqui ex aqua, haemorrhoides abluuntur, deinde blandè siccantur, postmodum eiusdem planta puluere insperguntur.

DOLORES ex frigore & flatibus ortos, in quacumque corporis parte sedat, si locus resina prius inunctus, tenuissimo huius puluere inspergatur, & pannus lineus superimponatur: nam ilico adhaerebit Cerati modo, nec inde amouebitur, nisi dolore mitigato.

EIVS puluis leuibus vulneribus impositus, praesertim inguinum, ea mundat & ad cicatricem perducit.

MISSÆ item sunt ad me aliquot alia planta, sine nomine, quarum vnus ex aqua decoctum calidè sumptum, peccatoris vitii auxilio est.

ALTERA, quae partus mortuos, secundasq; morantes trahit, cuius rei magnam experientiam habent Indi.

TERTIAM, si (cum maximè viget) quisspiā colligere volens dumtaxat contingat, ilico flaccescit & procumbit.

QUARTA per solum diffusa est & expansa: si quis tamè eā attingat, statim cōtrahitur: vt brassica murciāna.

HELLEBORVS item niger Hispanico similis, & eiusdem facultatibus praeditus.

MULTA praeterea alia medicamenta in Indis nostris inueniuntur, insignibus facultatibus praedita, quae cum tempore (vt iis vti possimus) innotescunt: vt ex eorum quae hactenus allata fuerunt, vtilitatibus colligere licet, quandoquidem infiniti morbi, qui alioqui incurabiles videbantur, horum vsu curati sunt.

QVÆ omnia mea diligentia accepta ferre oportet, & prima huius meae historiae parti, quae per vniuersum orbem admodum

admodum celebris fuit, ob medicamentorum quæ in eâ continentur descriptionem.

ET vt omnes intelligant quàm vtilis meus hic liber fuerit, subicere hic libet Epistolam ad me scriptam ex Peruana vsque regione, à nobili quodam viro, ante duos menses: etenim ex eorum quæ in illa descripsi lectione, inuenti sunt in Peru lapides Bezares, Orientalibus haud inferiores viribus: de quibus Deo volente in tertia parte agemus.

Epistola ad D. Nicolaum Monardis.

NON dubium est Clarissime Doctor, quin nouum videbitur, me virum illiteratum, semperq; militiam in his regionibus secutum, ad te scribere de iis quæ ad facultatem vestram pertinent. Verùm animi mei erga eruditos viros propensio (in quorum numero tu es, ob libri tui lectionem, quem de Medicamentis in his regionibus nascentibus eorumque facultatibus enulgasti, & laudem quam eo libro hic consecutus es) fecit vt etiam ignotus has ad te dederim. Etenim satis commendare non possum vtilitatem quam hic attulit tuus iste liber, cum ex eo rationem consecuti simus, qua medicamentis vtendum sit, ex quibus sine methodo antè vsurpatis, nullum auxilium percipiebamus: nunc verò ex tui libri lectione, plerique à morbis, qui deplorati videbantur, liberati sunt.

IAM sunt plures quàm viginti octo anni, quod militiam sequens, per has Indias peregrinor, in quibus non solum quæ à te descripta sunt, nascuntur, sed etiam pleraque alia, quorum fama nondum ad vos peruenit, ob Medicorum huc à vobis comitantium magna ex parte negligentiam & insciam, quibus publica vtilitas (quam tamen summam præstare possent) cura non est, sed vt quæstui duntaxat seruiant.

FORMAM animalis, ex quo Lapis Bezar extrahitur, in tuo libro describis. Ea diligentius perpen(a, animalium genus

Animal lapidem Bezar gigneus.

genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valde simile iis hircis (nisi quod cornibus orbū est) quos in Orientali India reperiri tradis. Rufi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascunt: ut (quarum magna est copia in montibus vbi ista animalia degunt) ita fugacia, vt solo tormentorum ancorum ictu adsequi possimus.

DECIMA quinta Iunij huius anni 1568. ego cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus in huius regionis montes, in eorum quinque dies insumpsimus, & aliquot ex his qua dixi animalibus confecimus; cumq; eorum causa venationem suscepissemus, librum tuum contuleramus.

APERTO itaque maximo, & prouectioris etatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus; quo factum est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus. Percontati Indi, quos, vt nobis inservirent, deduxeramus qua corporis parte lapides hac animalia haberent, se quidquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamen puer, decem aut duodecim annos natus, cum videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculum quoddam & veluti marsupium nobis ostendit, in quod depastas herbas recipiunt, donec eas postea ruminatas in ventriculum traiciant. Ibi puerum illico interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicasset; cum tamen postea, nobis in venatione occupatis, interceperunt, & vt intelleximus, sacrificarunt. Indi eos lapides magno habent in pretio, eosq; in Idolorum suorum delubris, que Guacas vocant, & alia etiam pretiosissima quaeque offerre solent, veluti aurum, argentum, gemmas, monilia, animalia, & pueros.

Guacas.

ILLVD autem admiratione non caret, hoc animal per totas has Indias non reperiri, praterquam in montibus istis Regni Peruanii. Nam ego omnia Mexicana regna, omnes Peruanas prouincias & regna, prouincias & insulas Ma-

Animal Bezaares lapides gignens in solis Peruanis montibus.

rañon,

rañon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragravi; attamen nusquam hæc animalia conspexi, quam in solis huius regni Peru montibus.

Facultates.

E GO qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquitrens, intro sumptos, aut foris impositos mirificè venenis & toxicis resistere intellexi, cordis affectibus auxiliari, tineas ventris expellere, & eorum pulverem vulneribus sagittarum toxico illitarum vtilissimè inspergi. In summa hūc lapidem alexipharmacum esse perniciosissimi illius toxicici quo sagittas suas illinunt, ad sese mutuo consociandos, atque etiam nos Hispanos, quorum plerique, post vehementes cruciatus & furores mortui sunt, nullum auxilium inacientes: tametsi in sublimato vulneribus insperso nonnulli leuamen senserint: verum si toxico recenti illita sagittæ sint, præsentaneam perniciem adferant, nec sublimatam prodest.

EX animalis igitur quod primum secimus bursula, no- uem lapides exeuimus, qui Natura beneficio istic creati videntur ex salutarum illarum herbarum succo, qua in bursum illam congeruntur. Secimus & alia huius generis animalia, qua conseceramur, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

OBSERVANDVM autem est, sola qua pascuntur in montibus animalia, lapides istos præstantes generare: nam qua in planis pabulum sumunt, vt herbas minus salubres depascuntur, sic etiam lapides eorum, tametsi viles, iis viribus non pollent, quibus ñ præditi sunt qui ab animalibus in montanis degentibus eruuntur.

COEPI MV S iis vti eo ordine quem in tuo libro docuisti, & aduersus eosdem etiam morbos, in quibus sanandis mirabiles eorum effectus experti sumus, quos longum esset referre. Quæ omnia tibi accepta referre debent non modò Hispani, sed etiam vniuersus orbis. Quantum ad me attinet, vt

met, vt aliquam animi gratitudinem ostendam pro beneficio accepto, opera Ioannis Antonij Corci, diuitis mercatoris, duodecim exiis lapidib. mitto: si eò peruenerint, eos in multis morbis experiri poteris. Eiusdem opera, an eos acceperis mihi significare poteris; etiam, qua uoles in tuam gratiam faciam, imperare, quoniam tui sum obseruantissimus.

NUNC capsulam accipies in qua Phaseoli genus inuenies, quod Martij initio tantummodo serendum erit, ne frigore ledatur. Planta est fabae similis, minor tamen, fructu in siliquis ferens. Seni huiusmodi fructus (fabas virides sapiunt) cum sale manducati, ualide bilem, mediocriter pituitam, & sine molestia hydropicorum aquas euacuant: eosdem effectus praebent sicci tritici & ex uino sumpti: sed cibum paratum habere conuenit; quia si ualidius quam necesse sit, purgent, cibo sumpto earum uehementia ilico infringetur.

Phaseolus
Petuanus.

[Ex Hispaniis natusum fuit Imp. Maximiliano II. felicis, memoriae, anno antequam nobis adiretetur, Phaseoli genus, colore Macouna simili, sed planiore longioreque forma, & hilo non admodum magno. Huic nomen adscriptum erat *Haba de Indis*, id est *Faba Indica*: totte id erit quod hoc loco ab Auctore describitur.]

PLANTAM etiam quandam hic in planis nascentem gramini modo, magnis facultatibus praeditam: siquidem eius decoctum gargarisatum, rheumatismis, gutturis phlegmonibus, aliisque, uitii auxilio est: manducata, multam pituitam educit, ideoque morbis superioribus, & capitis doloribus utilis. Denominationem a me sumpsit haec planta, quod mihi familiaris eius usus sit, & alius, ut uentur, consulam: cuius facultates me docuit quidam Indus in stirpium cognitione admodum versatus.

Planta graminis
similis.

FRUCTVM item arboris cuiusdam, qua solummodo in hac prouincia nascitur, Ilcis magnitudine, cortice Cerri & ylopiis simili, foliis fraxini. Magnis uiribus pollet: nam corticis eius puluis uulneribus inspersus, ea mundat, deinde carnem generat, & perfecte curat. Dentes eodem puluere fricati stabili-

Molle, cuius
ante mentionem
fieri,
describere
uideretur.

cati stabiluntur, gingivæ abscedentes sanantur. Foliorum decocto intincti panni, & calidi vulneribus, aut pulveri corticis illis insperfo impositi, curationem eorum accelerant, & humorum eò defluxum prohibent. Ex ea manat liquor odoratus, quem etiam fructus adiūxi, suffribus idoneus ad multos capitis morbos, & emplastris utilis.

Ex eius fructu salutiferam admodum potionem Indi conficiunt. Eum istic feri & nasci velim: nam tibi delectationem adferret, ob eas quibus prædita est hæc arbor facultates, tum etiam quia novum arboris genus est, & omni tempore odoratum.

Fructus vlcetarius.

INDVS quidam Aethiopiissam meum mancipium, malignis vlceribus & inueteratis vexatam, pulvere cuiusdam fructus iis insperfo, ea mundavit, exesa putrida illa carne, deinde eundem pulverē cum ellychnio vlceribus sanis imposuit ad carnem generandam, vlcusque ad cicatricem perducendum. Erat verò is fructus in insula Margarita, vbi mancipium curandum dedi, admodum vulgaris, sic vt eo vulgarter vescantur, magnitudine Asyrii mali, nucem Persice mali nuci similem continens, cuius concremata pulvis ad ea que nunc enumeravi, utilis est. Illud verò admiratione non caret, nucleum qui hac nuce continetur, adeò noxiū esse, & deleteria facultate præditum, vt seu vir, siue animal eo vescatur, presentaneam mortem sibi moliat, cui nullo remedio occurri potest, tamquam sublimatum aut corrodens aliud medicamentum sumpsisset.

Planta sanguineos sudores excitans.

IN vrbe Posto, vbi aliquot annis vixi, omnis generis morbos Indus quidam curabat, solo cuiusdam planta succo artubus & parti affecta illito. Aegros deinde stragulis egregiè tegebat ad sudorem prouocandum: sudor è partibus illitis emanans, merus sanguis erat, quem lineis pannis abstergebat; atque ita in curatione pergebat, donec satis sudasse putaret, optimis interea cibus eos alens. Eo remedio multi morbi de-

morbi deplorati curabantur, imo agri iuniores & robustiores ab eius vsu fieri videbantur. Sed neque precio, neque precibus, neque minis vnquam efficere potuimus, vt eam plantam nobis demonstraret.

ARBOR quaedam hic inuenitur materie spongiosa, ex qua Indi numquam ignem struent, tamen si quis illis mortis periculū mitteret: aiunt enim, quot quot ad eius flammam suae ignem accedunt, aut quos solummodo fumus pertingit, in re venerea impotentes fieri.

Arbor venereos finulos domans.

TUMORES in pedibus & cruribus ex frigidis humoribus orti hic curantur herba quadam Centella nuncupata: siquidem ea trita, tumoribus, imposita, ilico pustulas excitat, è quibus multus humor effluit, donec tumor omnino resoluatur. Sapius istas euacuationes inter Indos fieri, & nonnullos Hispanos eis vti vidi.

Centella, & eius facultates.

ANNO 1558. in vrbe D. Iacobi, quae est in provincia Chile, quidam Indi captiui furas sibi amputarunt, & eas assas, praesume, ederunt, & (quod mirabile dictu) cuiusdam planta folia vulneribus imponentes, ilico sanguine sistebant.

HERBAE & arbores Hispanicis similes, admodum pauca hic inueniuntur, quia solum eas nouit. In Hispania noua (cum primum in nostram potestatem redacta est) multae arbores & planta Castellanis similes inuenta sunt, tum etiam aues & quadrupedes.

INVENIUNTUR hic Colubri humanae magnitudine, nulla feritate metuendi, nec cuiquam nocentes. Aranei mali citri magnitudine, admodum virulenti. Buffones plura Hispanicis non minores, quos Indi assatos edunt, vt & pleraeque alias immunditias.

Colubri.
Aranei.
Buffones.

PROXIMIS huic continenti insulis, tam multi, tanquam, vultures inueniuntur, vt pecudes deuorent, ob custodiā, qui Aethiopes sunt plerumque, negligentiam.

Vultures.

VNA vero res me in admirationem rapit, vaccae in montibus

montibus educatas, si in plana deducantur, omnes emori. Est mihi amicus qui trecentas vaccas in plana traduxerat, illa aliquanto tempore nihil depascentes paulatim defecerunt, ut ne una quidem intra mensem ei vna relicta sit: omnes autem trementes & tabescentes moriebantur. Adferebant nonnulli causam naturalem, cum in montibus frigidissimis, ubi singulis diebus pluit, educatae essent, calorem illum planitiei, in quam nulla unquam pluuia decidit, ferre non potuisse, & mutatione illa subita ab extremo frigore, in extremum calorem, mortuas esse. Etenim consideratione dignum est, quod in planitie illa, quae octo dumtaxat miliaribus ad montes vsque patet, in longitudinem vero plus mille miliaribus porrigitur, numquam pluerit, in montibus autem illis vicinis pluat quotidie.

Superiore Octobri venit ad nos affinis meus Alphonsus Garcias, strenuus miles, qui se verum Alexipharmacu inuenisse ait aduersus perniciosum illud toxicum quo Cannibales in bello & venationibus vtuntur (sola enim ferrina & humana victitant,) deguntque a Charças ad Chile vsque Peruanas prouincias.

Planta quae
est alexi
pharmacum

Est vero ea planta, ut ait, foliis latis, plantagini Hispanica haud ab similibus, quae trita & vulneribus imposita, venenum extinguit, & a symptomatis illis liberat qua toxicum generare solet. Pro magno thesauro estimant Hispani, eam plantam se inuenisse, quoniam illius praesidio tuti, hostes suos Indos non ita metuent, qui dumtaxat illis formidabiles erant, toxici illius praesentaneam mortem adferentis causa: infinitos siquidem Hispanos trucidarunt, quos tamen esui aptos negant & durioris carnis esse, nisi trucidati tres aut quatuor dies prius macerentur.

Nascitur autem eadem regione, ubi fit toxicum, & (tamen si credam alius etiam locis inueniri) voluit Deus eo loco remedium patefacere, vnde pernicies adfertur.

HÆC

HÆC omnia ed scripsi, vt cōsideres apud te, quā multae plantae his similes in nostris Indiis nascantur, quae nobis ignota sunt, quoniam Indi neque eas, neque earum facultates nobis patefacere volunt, etiamsi nos morientes videant, aut in carcerem coniciantur: quod si quaedam ex predictis, & aliae nonnullae nobis innotuerunt, ab Indicis mulieribus eas edocti sumus, quae Hispanis, libidinis gratia, sese commiscentes, omnia quae sciunt aperiant.

VERVM prolixior esse nolo, quod ignorem an haec epistola ad te peruentura sit: quam si peruenisse intellexero, prolixiores dabo de facultatibus aliarum plantarum, & animalium, & de aliis rebus hic nascentibus, quae tibi delectationem adferent, quandoquidem harum rerum es adeo studiosus. E Lima in Peru ad 26. Decembris 1568.

Tui studiosissimus

Petrus de Osma & Xarayzeio.

TAMETSI mihi ignotus sit qui has ad me dedit; videtur tamen naturalium rerum studiosus, ideoq; mihi amplectendus. Nam vt militis munus est, perpetuo in armis versari, sanguinem profundere, & alia militaria munia exercere; laudandus est qui plantarum cognitionem, earumq; facultates inquirat. In quo Dioscoridem imitari videtur, qui cum militaret in exercitu Antonij & Cleopatrae, quocumque tamen perueniebat, plantas, arbores, animalia, fodinas, & alia praeter ea Natura miracula inquirebat, ex quibus sex illos libros qui toto orbe celebrantur, composuit, vt maiorem laudem scribendo sit consecutus, quam si bellica virtute multas vrbes sub imperium suum subegisset. Itaque multum huic viro debeo, cum propter eam quam de me concepit opinionem, tum eorum quae ad me misit gratia, mihi certe gratissima. Illi scribam, vt nobis plura ex ea regione mittat.

Lapis Bezar
Peruanus ab
Orientali
differt.

PLANTARVM quas ad me misit, facultates experiemur, & semina suo tempore seremus. Lapidés Bezaares, ab Orientalibus mihi differre videntur: nam in superficie sunt perpoliti, & coloris ex cinereo obscuri, & sub duabus veluti testis aut crustis materiam quandam albam continent, qua dentibus attrita, mera terra est insipida, potiusque in frigidare, quam calefacere videtur. Faba magnitudine plerumque sunt: inveniuntur tamen magni & parui, qui magna ex parte sunt planiores. Ego vnum comminui, eiusque puluerem adolecenti, quem venenum haussisse dicebant, propinxi, & nescio an huius pulueris, aliorumve medicamentorum beneficio, sanatus est. Illius periculum in aliis morbis faciam: & quidquid de hoc, tum aliis medicamentis noui experiemur, in tertio huius historia medicamentorum volumine describemus, in quo magna arcana continebuntur, qua magnam omnibus oblectationem adferet, & praesertim agris, qui ab illorum facultatibus curari debent.

QVID QVID verò in hac historia scripsi, aut ab iis didici qui ex illis regionibus venerunt, aut ex eorum temperamentis collegimus, aut ipsa experientia nos docuit.

ILLVD verò animaduertere oportet, omnia qua ex nostris Indiis adferuntur, magna ex parte calida esse, & sub hoc temperamento eis vtendum, si quis illa sumere volet.

FINIS.

INDEX

INDEX ALPHABETICVS

IN LIBRVM DE SIMPLICIBVS
medicamentis ex Occidentali India delatis,
quorum in Medicina vsus est: auctore D. Ni-
colao Monardis.

A.		Caraña, & eius facultates	6,7
Aiotochtli	pagina 54	Carbunculis medetur Tabaco	21
Alexipharmacum est Tabaco	21	çarçaparilla & eius historia	16
Ambarum colliquatum	3	eius delectus, nominis occasio, & præparandæ apud Indos ra- tio	ibidem
Ambar griseû 9 est Bitumê, ead. non est Iperma Balenæ	10	Alteræ præparandæ ratio, & viendæ modus	37
eius delectus & facultates	10	çarçæ syrupus, & viendi ratio	39
Emplastrum ex eo	11	çarçæ puluis, & viendi ratio	39
Inebriat	12	çarçæ aqua	39,40
Animal lapidè Bezar gignês	76,77	unde inferatur	40
Anime	3,4	eius historia, & exhibendæ ra- tio	41
Aranei,	81	ex ea catapotia	42
Arbor venereos stimulos domans	81	Carlo sancto, eius descriptio, nata- les, & facultates	73
81		eius decoctum	74
Armadillo	52	Cassia solutiua, eius delectus & facultates	57
eius facultates	ibidem	Catapotia pro sterilibus	11
Anisum	23	Centella, & eius facultates	81
Articulorum dolosi Tabaco pro- dest	20	Cenadilla, & eius facultates	71
Auellanæ purgatrices, earum hi- storia & facultates	58. & 59	Charabe, & eius natales	3
Axi.	68	China 31 eius historia, na- tales, vsus, & præparandæ ra- tio. 34 Aquæ Chinæ sumen- dæ modus ibid. eius facul- tes & temperamentum	36
B.		Cicinum oleum	7
Balsamum, & eius extrahendi ra- tio 13 æstimatio & vsus 14 interius assumptum, foris ad- ditum, & cheirurgicis medica- mentis additum	15. & 16	Colabri	81
purius	17	Contrayerua	28
Balsami arboris historia	17	Copal	3
fructus	ibidem	Copalcahuiel	4
Bangue	23	D.	
Ben magnum & paruum, atque earum facultates	59	Draconis arboris fructus	54
Bezar lapis	76	eius historia	ibidem
eius facultates	78	Dragonale	55
Bitumen, & eius facultates	9	E.	
Buffones	81	Emplastrum ex ambaro	11
C.		Emplastrum stomachicum	6
Capficum, eius forma, historia, & facultates	68	f 3	Encu-

INDEX.

Encubertado	52	pulvis, & eatapota	66
Erysipelatis curatio	72	Medicamentum ad ignem sacrum	
F.		72	
Fabæ purgatrices, & earum facultates	60	Medicorum disceptatio de origine morbi Gallici	30
Fructus ad bilem, & eius facultates	58	Molle, eius historia, natales & facultates	46, 79
Fructus dysentericus ex Quito	55	Morbus Gallicus	28, 29
Fructus ulceratus	80	Neapolitanus	29
G.		N.	
Gangrænis medetur Tabaco	21	Naphtha	9
Guacas.	77	Nephritidi Tabaco prodest	10
Guayacan 28 & eius historia eius decoctum atque usus	30	Nicotiana	24
Guayaci facultates, & Scrapium ex eo	32	Nuclei Pinei purgantes, eorum descriptio & facultates	60
Guacatane, & eius facultates.	75	O.	
Guayaquil	40	Ocoçol	12
Gummi ad podagram, & eius facultates	55	Oleum cicinum	7
H.		eius facultates	ibid.
Herba Ioannis infantis: eius historia & facultates	27	Oleum ex Liquid-ambar	13
Herba Reginæ	24	Oleorum eliciendorum ratio	7
Herba sancta	24	Oleum sicus infernalis	7
Hyuourahé, eius historia & facultates	33	Opium	23
L.		P.	
Lacerti Caymanes	53	Pauame & eius historia	41
Lacerti magnitudo ingens	ibid.	delectus, temperamentum, & facultates	44
Lapis Præsius	49	eius decocti parandi ratio	ibidem
Lapis Tiburonum, & eius facultates	50	Perebecenue	24
Lapis Caymanum, & eius facultates	51	Petum, & eius genera duo	24
Lapis Sanguinalis, & eius facultates	51	eius natales, & facultates	27
Lapis rimas pedum curans	52	Picielt	18
Lapis nephriticus, eius varia forma, & facultates	49	Pilulæ famem, sitimque sedantes	24
Lignum nephriticum	48	Pinipinichi	64
Lignum aromaticum	48	Piper	67
Lignum Indicum	30	Phaseolus Peruanus	79
Liquid-Ambar, & eius facultates 12, 13 oleum ex eo	ibid.	Planta graminei similis	ibid.
Lues venerea	28, 29	Planta sanguineos sudores excitant	80
M.		Planta quæ est alexipharmacum	81
Manati piscis	50	Polypo Tabaco prodest	12
Mechoacan, & eius forma	61, 67	Præsius lapis	49
eius facultates, exhibendi ratio,		Q.	
		Quimbaya radix	67
		R.	
		Radices venenis aduersantes	17
		Radix Quimbaya	67
		Radix S. Helenæ, eius historia, natales, &	

I N D E X.

tales, & facult.	74	T.
Capthanus	23	Tabaco 18 eius natales &
Resina Balsami facultatibus prae-		facultates ibid. Serapium ex
ditia	17	eo 19 eruditibus ventriculi
Resina Carthaginiensis, & eius fa-		prodest ibid. alexipharma-
cultates	ibid.	cum est 21 eius experiendi
Ricinus Americus	8. & 9	adversus venena occasio 21
S.		eius usus Indis frequens 22
Sanguis draconis : & cur sic di-		Tacamahaca, & eius facultates 5
ctus 54 eius historia, & fa-		Tartou
cultates	ibid.	Tiburon piscis
Sassafras 43 quae & Pauame		Toçot-guebit
ibid. eius historia	44	V.
Scabies Hispanica	29	Vteri suffocationi Tabaco pro-
Serapium ex Tabaco	19	dest
Serpigo Indica	29	Vulneribus recentibus medetur
Solanum furiosum	23	Tabaco
Succinum non est lachryma	4	Vulneribus animalium
Sulphur Nicaragnanum	72	Vultures
Sulphur Quitense, & eius facul-		X.
tates	ibid.	Xelochopali

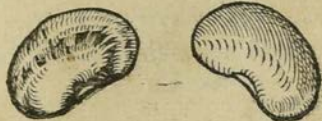
F I N I S.

ERRATA SIC CORRIGITO.

Pag. 10. versu 29, infarcti 15. 31, imitationem 25. 3, rapicupit. tum e 4.
quae app. pronunciarum. 35. 20: Febribus 38. 28, consumptionem, 51. 31, Panamam.

Loadini emi anno 1579. in Mercatorum porticu de Gallo nauclero Phaseoli genus, quod e Brasiliana Noui orbis prouincia aduectum aferebat. Nostro vulgari maior est is Phaseolus latiorque, nec minus colore variat: etenim nunc flauus est, aut omnino niueus, modo ater, aut purpureus, aut albis purpureisque maculis distinctus. De simili plantatum referebat, qualis Europa est, nostrumque saporis gratia & bonitate longe superare, si eodem modo decoquatur.

Eius iconem ad viuum expressam, in Herbarix rei studioforum gratiam ad huius libellicalcem (quoniam suo loco inferi non potuit) reponendam curauimus. Pertinet verò ad finem Annotationum in cap. de Fabis purgat.

THE STATE OF CONNECTICUT

IN SENATE,
January 15, 1861.

REPORT
OF THE
COMMISSIONERS OF THE
LAND OFFICE,
FOR THE YEAR
1860.

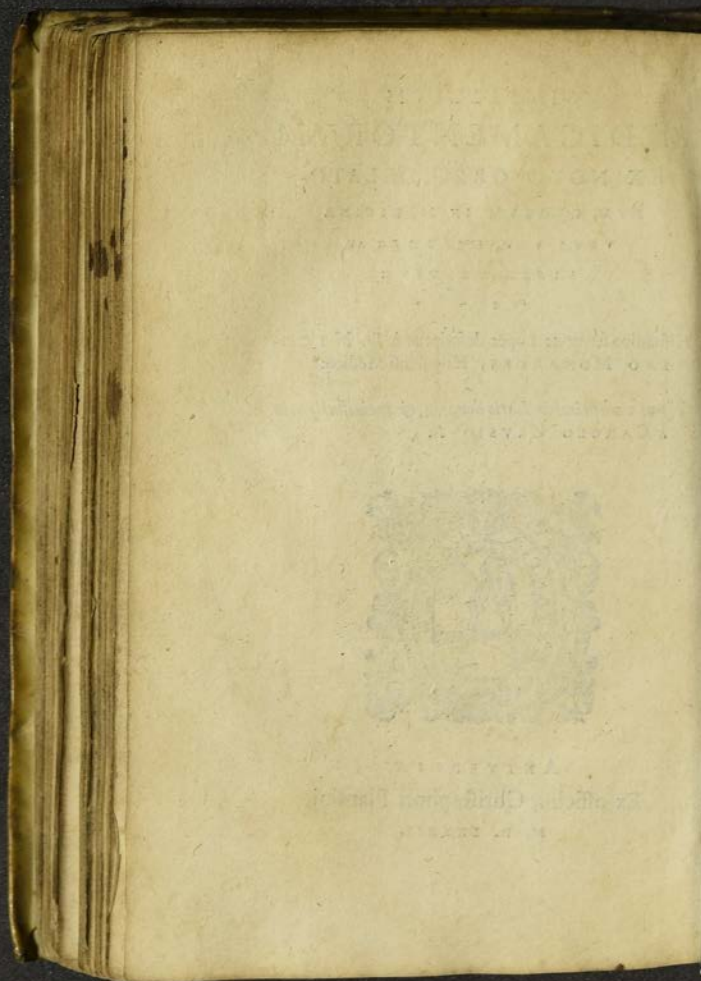
SIMPLICIUM
MEDICAMENTORVM
EX NOVO ORBE DELATO-
RVM, QVORVM IN MEDICINA
VSVS EST, HISTORIAE
LIBER TERTIVS:

Hispanico sermone nuper descriptus à D. N I C O-
L A O M O N A R D E S, Hispalensi Medico:

Nunc verò primùm Latìo donatus, & notis illustratus
à CAROLO CLVSIO A.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
M. D. LXXXII.

ILL^{II} DOMINO

PHILIPPO SIDNÆO EX

ILL^{MA} WARWICENSI FAMILIA,

& Generoso Domino Eduardo Dier ex amplissima Dierorum originem ducentibus,

CAROLVS CLVSIVS A.

OT in me, dum apud vos fui, beneficia contulistis, Ill^{IS} Domine Sidnæ, ac Generose Dn. Diero (libenter enim coniungo, quos indissolubili veræ amicitiaæ nodo connexos esse scio) vt ingratitude turpè notam nulla ratione effugere posse credam, nisi quid pro his rependere studeam. Sed diligenter vndique dispicienti, diu nihil sese obtulit, quod animo meo satisfaceret.

CETERVM sub meum è Britània discessum, in librum fortè incidi vestro quidem idiomate cõscriptum, sed ex Hispanico versum, & Generoso Dn. Diero dicatum, quide Simplicibus medicamentis ex nouo orbe delatis agit, Auctore NICOLAO DE MONARDES Hispalensi Medico.

Cuius duas priores partes latinas ante

A 2

osten-

octennium feci, & in vnum volumen, quòd eadem capita in secunda interdum repeteret, contraxi. Tertiam cum serius ab Auctore conscriptam hæcenus latinè loquentem minimè audiuerimus, operæ pretium me facturum existimaui, si latio donarem.

HISPANICVM igitur exemplar C. V. Hectoris Nuñez Londinensis Medici operam actus, dum in Belgium properatè aduersè venti Grauesendæ aliquamdiu detinèt, & in medio etiam equore naus qua uehebar cursum impediunt, vt istius moræ tædium fallerem, tum istic, tum inter nauticos clamores latinum feci, seriem capitum (quorum nonnulla non infrugiferis, vt spero, annotatiunculis illustraui) fere ubiq. immutans, rerum quæ in iis continentur simili natura ita postulante.

QVEM ingenioli mei atque industriæ fœtum, vt aliquam grati animi demonstrationem præberem vestro nomini dicare volui, certò mihi persuadens, eum vobis gratiorem futurum, quàm aliud quiduis quod à me proficisci queat.

DEVS vtrumque diutissimè incolam feruet, ad Britannici regni decus, & publicam eius vtilitatem. Francoforti ad Mœnum. x. Cal. Octobr. M. D. LXXXI.

SIMPLI.

5

S I M P L I C I V M
M E D I C A M E N T O R V M
E N O V O O R B E D E L A T O -
R V M L I B E R T E R T I V S .

De Canella noui orbis.

A N N O Domini quingentesimo qua-
dragesimo supra miliesimum, Franci-
scus Piçarrus fratrem Consaluum regio-
ni Quito praefecit: ad quam alacri ani-
mo profecti sunt Hispani, quoniam ea-
dem opera illam petebant prouinciam
que à Canella nomen sumpsit, Quito ulteriorem. Ma-
ximè celebris erat inter Hispanos Canella rumor, quo-
niam magni rem esse pretij ab Indis intellexerant.

ITER itaque Consaluus Piçarrus instituit cum du-
centis Hispanis, quod cum asperum esset, & annona dif-
ficultas ubique esset, non sine magnis molestiis in eam
prouinciam peruenerunt in qua Canella nascitur, ab In-
dis Cumaca appellatam, & sub equatore sitam.

PORRO arbores que Canellā ferunt, medice sunt ma-
gnitudinis, et immortali coma praeditae, uti reliquae Indi-
cae arbores, foliaq. habent laurinis similia: fructus est par-
uo pileo seu petaso forma similis, ea latitudine qua num-
mus Hispanicus octo regalib. aestimatus (qui Germanici
taleri amplitudinem aequat) interdum etiam maior, in-
trinsecus & extrinsecus ex purpura nigricans, interiorius
laeuis, foris asper, cuius margines crassitie iam dictum
nummum aequant, summitas vero longè superat, & pe-
diculo

Cumaca
prouincia.

Canellae hi-
storia.

diculo prædita est, unde ex arbore dependet: gustatus eandem saporis suavitatem & odoris fragrantiam habere deprehenditur quam legitima Canella ex orientali India delata, cum nonnulla adstrictione coniunctam: in puluerem tritus, & edulis inpersus, eandem illis saporis et odoris gratiã conciliat quã Indica Canella: arboris cortex qui crassus est, nullum Canella spirat odorem, aut saporem refert. An interior tenuiorque membrana simile quid obtineat, me latet: nam crassiorem duntaxat corticem ipsumque fructum vidi. Folia trita tenuem quendam Canellæ odorem spirare ferunt: sed primaria vis in solo fructu consistit, contra quã in orientalis India Canella, quæ omnem odoris & saporis gratiam in cortice obtinet, ut omnibus notissimum est. Verum quidem est alteram alteri præstare, quoniam (licet eiusdem generis sint omnes arbores quæ Canellam ferunt) aliæ tamen tenuiore cortice prædita sunt, qui magis commendatur, aliæ crassiore, qui superiori bonitate cedit.

Cassia.
Cinamomũ.
Cassia li-
gnea

Hinc factum est ut nonnulli Canellam in varia genera distinxerint, videlicet in Cassiam, in Cinamomum, & in Cassiam ligneam, cum tamen vnius arboris genus sit quæ istos cortices profert, & sola loci varietas faciat ut altera alteri præstantior sit: itaque Cassia & Cinamomum solis nominibus differunt, cum utrumque Canella tenuior & præstantior sit: eam ob rem ubi Cassia præscripta inuenitur, Cinamomum substitui potest, & e contra.

Canellæ Pe-
gvanæ facul-
tates.

UTILIS porro ad multa est noster hic fructus Canella vocatus: nam in pollinem tritus ventriculum roborat, flatu discutit, oris fetorem corrigit, & ad ventriculi dolores præstans est remedium: cordi prodest, & colorem faciei commendat: pultibus & cibis veluti Canella inpergitur, quoniam isdem facultatibus præditus est: e vi-

est: è vino aut aqua ad eam rem accommoda sumptus, muliebres purgationes molitur.

Calidus est in tertio excessu & siccus in primo, cum manifesto robore, ob adstrictionem qua præditus est.

*HVIUS Canellæ meminimus in nostris ad cap. 15. lib. 1. Aromatum scholiis ex Francisco Gomara & reliquis qui Peruanam historiam descripserunt.

DE CASSIA SOLVTIVA CONDITA.

CASSIÆ solutiue flores & folia videre cum ceperem, quandoquidem eius fructus nobis adeo cognitus est, sicca tandem accepi.

EST autem folium pyri folio fere simile, flos verò exiguus, albus, quinque foliis constans, qui etiam resiccatus utcumque suauem spirat odorem: ex iis floribus enascuntur oblongæ illa siliquæ Cassiæ, vniuerso orbi adeo notæ, atque illi ex hac nostra vrbe communicata, ob ingentem nauium que eam inde aliò vehunt quantitatem. Initio aduehebatur ex Alexandria Egypti, deinde Venetias, vnde vniuerso orbi communicabatur: nunc postquam ex S. Dominico & S. Ioanne de portu diuise ad hanc ciuitatem aduehi cœpit, vniuerso deinde orbi ipsa subministrant, quoniam qua in nostra India prouenit melior & maioris efficacia censeatur, quam orientalis. Ex paruo illo flore enascuntur oblongæ illæ Cassiæ siliquæ, quarum nonnulla quatuor palmorum longitudinem æquant: ilico postquam nata sunt, donec iustam magnitudinem sint consequuta, semper virent, & gustu sunt aspero, quemadmodum immatura ceratia, deinde maturari incipientes rubescunt primùm, atque postea nigrescunt, quòque atriores fiunt, maturiores & dulciores enadunt: etenim ea qua atrum colorem nondum adeptæ sunt, sed nonnihil adhuc rufescunt, immatura sunt: atriores au-

Cassiæ solutiue histor.

Peruana Cassia orientali præstantior.

Cassiæ delectus.

tem, lauiore, & grauiore reliquis preferuntur.

Cass. flos
conditus.

PORRO huius flos duobus modis condiri solet, nempe aut cum saccharo tritus, rosati sacchari modo, vel flos integer saccharo exceptus & una coctus: utraque ratione bene sapit, & sine molestia euacuat, sumptus ad duarum aut trium unciarum pondus, ut sapius sum expertus: si quod est vitium, in eo admittitur quod vilioire saccharo excipiatur: nam si selectiore saccharo condiretur, non dubium est quin praestantior esset, gratiorisque saporis. medicamentam est delicatoribus conueniens, nam eosdem effectus praebet quos ipsa fructus pulpa.

Cass. tenella
condita.

Conditur etiam tenella et recens nata siliqua saccharo primum excepta & decocta: decoctione enim & saccharo tollitur illa asperitas & adstrictio qua praedita sunt, teneriore & palato longe gratiores fiunt: ea sine molestia ventrem emolliunt, & sine iis symptomatis & torsionibus qua medicamenta purgantia consequi solent: nam neque palato ingratae sunt, & purgationem facilius mouentur. Dosis est a duabus uncis ad tres: sapius eas cum felici successu dedi, & ipse sumpsi cum aeger essem.

Multa istarum siliquarum conditarum dolia singulis annis ex S. Dominico, & Portu diuine aduehuntur.

Reliquae siliquae plenam maturitatem adeptae praestantissimum sunt pro suo genere purgans medicamentum quod haecenus notum fuerit, quodque facilius securiusque euacuet, uti non modo medicis sed & aliis omnibus notum est. nam ea nocumenta & symptomata non adfert qua alia purgantia medicamenta consequi solent, sed benignum est, & inter benigna maxime benignum, cuius facultates & naturam peculiari capite priorè libro descripsimus: qua autem nunc retulimus, ea duntaxat ratione id egimus, ut foliorum et florum nunc a me acceptorum mentionem facerem.

CETERVM eos qui Cassiam solutivam ad ventrem leniendum, & euacuandis feces præscribunt admonitos volo, eam brevi admodum spatio ante prandium sumendam esse, nempe ad summum dimidia hora, quoniam cum cibis mixta, simul cum illis facultates exerit, eaque ratione facilius & sine molestia opus suum molitur, quod minimè facere potest qua duabus aut tribus horis ante cibum sumitur, vt hodie vulgo fit, quoniam cibi sumptionem differendo, peragere suum opus cupit, & cum sit admodum debilis, omnino in vapores resoluitur, qui per vniuersum corpus sese diffundunt; & si diutius cibus differatur, in alimentum conuertitur, quod multorum annorum quibus medicinam feci experientia didici: propterea semper illam solummodo dimidia ad summum hora ante cibum exhibere soleo, facileque operatur: si verò multis horis ante cibum detur, parum admodum euacuat.

Cass. sumenda ratio.

PURGANTIA verò medicamenta cum cibis permisceri, præceptum est Hippocratis multis locis, atque etiam Galeni in commentariis: verum quidem est multis horis ante cibum dari solere, quando non euacuare, sed vapores duntaxat per renes & reliquum corpus diffundi cupimus.

DE FIGV PERVANA.

EX Hispania ficus arbores in Peruanas provincias delatae sunt, vbi adeo feliciter creuerunt, vt nunc maxima istic illarum sit copia, qua plurimos eosdemque optimos fructus gestant.

PORRO in eodem regno insecta quedam reperiuntur, qua aranea appellantur eo quòd vbiunque fuerint sua retia texant hispanicarum aranearum modo. Magna sunt ea insecta, malum aureum amplitudine æquantia, adeo virulenta vt eorum ictus ingulent, nisi efficaci

Aranea peruana.

IO SIMPLICIVM MEDICAMENT.

remedio succurratur: nam si diutius differatur, & sub-
eat virus ad cor, præsens mors consequitur, nec ulla re-
media prosunt: miram autem in ficu utilitatem experti
sunt, si quotquot icli fuerint statim ad eam confugiant, &
lac ex ficu foliis manans bis aut ter in vulnus instillent:
nam venenum ex iclu in vulnere relictum omnino extin-
guitur, tollunturque dolores & symptomata succeden-
tia, solo vulnere relicto, quod cum sit exiguum, facile cu-
ratur: diu tamen apertum conseruare solent. Atque ut
nunquam deesset hoc remedium, voluit Deus ut ficus
nunquam istuc folia deponerent, sed perpetuò virerent.

Foliorum fi-
cus lactis
utilitas.

DE ARBORIS CORTICE AD
RHEVMATISMOS VTILL.

Cortex ad
rheumatif-
mos utilis.

INTER reliqua mihi ex Peru missus est crassus qui-
dam cortex, quem ex vasta arbore vltimo simili cum am-
plitudine tum forma detractum ferunt.

Nascitur ad ripas fluminis cuiusdam viginti quinque
leucis à Lima distantis: nec alibi in India facile reperias.

INDI capitis defluxionibus, rheumatismis, aut alio-
qui capitis grauedine laborantes, huius arboris corticem
in tenuissimum puluerem comminuunt, & naribus im-
ponunt: humores enim insigniter educit, qua ratione li-
berantur: quod verum esse nos ipsi experti sumus.

Secundum caloris gradum excedere videtur.

DE PACAL.

Pacal.

AD eiu sã fluminis ripas nascitur altera arbor quam
Indi Pacal vocant, iam descripta multo minor.

eius faculta-
tes.

HVIUS ligni vsti cineribus cum saponem mixtis, In-
di ad tollendos lichenes etiam sædissimos vtuntur, cum
qui in capite nascuntur, tum qui reliquas corporis partes
occupant: sed & vetustas cicatrices emaculare dicitur.

Paululum

Paululum huius ligni etiam accepi, cuius facultates experiemur.

DE STROBILLO SEV NVCE PINEA.

Nvx pinea celeberrimus est totius Indiae fructus cum Strobilus Peruanus. apud ipsos Indos, tum apud Hispanos. Pineae vero nucis nomenclaturam sibi adsciuit, ob eam quam cum nostratibus pineis nucibus similitudinem habet: nam licet leuis sit, vestigia tamen per uniuersum corpus sparsa habet tanquam pinea nux: forma est eius generis cyphi quem vulgo imperialem vocant, laxiore ventre & angustiore ore, ex quo surculi seu germina nascuntur, quae foliorum vicem praebent, & fructum aspectu pulchriorem reddunt: terra committuntur haec germina, atque ex eis nascuntur stirpes pineas nuces ferentes, quae tamen singula unicum duntaxat fructum in fastigio gestant, viridis primum, deinde per maturitatem aurei coloris, pulpa interiore alba, & fibrosa, atque in ore liquecente, gratissimi saporis, numerosis tamen seminibus fuscis per totam pulpam sparsis, quae reuioi oportet dum fructus editur: odor eius mali persici quod a cotoneo malo cognomen sumpsit: sic ut ubi unicus eius est fructus, totum cubiculum illius odorem spiret.

STOMACHO utilis esse censetur, item cor roborare eius facultates., languentem appetentiam excitare. Vulgaris est per uniuersam Indiam, & magna apud incolas existimationis: editur prima mensa, & in pomeridiano aestu, nam frigidus esse perhibetur.

Siccus ad me perlatus est & conditus: siccus, ut illius formam contemplerer, duntaxat utilis fuit: at conditum grati saporis deprehendi, tametsi asperiusculum: immaturum dum condiretur fuisse arbitror.

*H VNC

* Hunc fructum luculenter descripsit Ouedus sub Iaia-
ma nomine, cuius historiam ex nostris in cap. 9. secundi Aro-
matum libri notis pete.

DE GVAYAVIS.

E Contiente etiam pertulerunt semen fructus illius
adeo apud Indos & Hispanos celebrati, quem Guayauas
appellant.

Guayauas
historia.

*A*RBOR est mediocris magnitudinis, ramis sparsis,
folio laurino, flore candido aurea mali floribus simili, ali-
quanto tamen maiore, odorato: facile nascitur quocun-
que loco seratur, adeoque luxuriat & serpit, ut in terra
vitiatorum numero habeatur, nam plurimorum agrorum
gramē quod depasturi essent greges corrumpit nimio vi-
rubi implexu: fructus nostris malis similis est, eorum
magnitudine qua ab Hispanis Camueclas vocantur, vi-
ridis initio, & per maturitatem aureus, pulpa interiore
alba, interdum etiam rosea: diuisus quatuor concamera-
tiones aut vascula habere conspicitur, in quibus semina
reconduntur, mespilorum seminibus similia, durissima,
colore fusco, omnino ossea, medulla & saporis expertia.

Guayauas
facultates.

*F*ructus edi solet prius demto cortice, palato gratus est,
sanus & facilis concoctionis: viridis in alui profluuio
utilis est, nam valde adstringit: prematurus aluum sol-
uit: at medius, hoc est neque immaturus neque prema-
turus, si assetur, valentibus & agris confert, nam ea ra-
tione paratus, sanior est gratiorisque saporis: prestant-
ior autem is est quem domestica et culta arbores ferunt.
Foliorum decocto Indi utiliter tumentia crura lauant,
eodem lienis obstructiones tolluntur.

*F*ructus frigidus esse videtur, propterea febricitanti-
bus assatus datur. Vulgaris est per vniuersam Indiam.

* Huius fructus meminit Gomara hist. general. cap. 67. Varia
sunt, inquit, Guayauos genera, eademq; varietas est in fructu,
quiple-

ui plerumque pomis Hispanicis Camuefas appellatis similis est, modo rotundus, modo alia forma, omnino viridis, foris oronatus ut mespila, intus albus aut rubescens, in quatuor partes diuisus quemadmodum iuglandes, & in singulis partibus multa grana continens. Maturus sapidus est, immaturus erò asper, & adstringens Sorborum modo. In nimium maturo, color perit & sapor, vermesque generantur.

Meminit & Ouiedus Indicæ historiæ lib. 9. eiusque luculentam habet descriptionem.

DE CACHOS.

MISSVM præterea mihi fuit planta semen, plurimè apud Indos æstimationis, Cachos vocata.

NASCITVR arbusæ modo, insigni virore prædita est, folio rotundo & tenui: fructum fert malo infano similem, altera parte sessilem, altera turbinatum, cinerei coloris, grati saporis & acrimoniæ expertis, minutum admodum semen continens. Inuenitur duntaxat in Peruanis montibus.

Cachos historia.

MAGNÆ est apud Indos, ut dixi, æstimationis, ob insignes eius facultates. Nam vrinas ciet, arenulas & calculum in renibus pellit, quòdque præstantius est, illius vsu calculum in vesica cõminui ferunt, si mollis adhuc sit, vlliisque medicamentis comminui queat: eiusque rei tam multa proferunt exempla, ut admirationem mihi pariatur: nam ea est mea opinio, vesica calculum haudquam expelli posse, solamque exemptionem illius remedium esse, nullum autem medicamentum adeo efficax esse, ut eum confringere valeat: aiunt tamen illius semen tritum ex aqua aliqua ad eam rem utili sumptum, calculum in lutum dissoluere, quod excretum denuo concresecat, & in lapideam duritiem conuertatur.

Cachos facultates.

ADOLESCENTEM vidi cui hoc obtigisse scio. Is cum vesica calculo torqueretur, idque à lithotomis qui calculum de-

lum deprehenderant intellexissem, & ex symptomatis qua patiebatur agnoscerem: hominem veris initio ad fontem qui de petra cognominatur ablegavi, ubi cum duomenses habisset, à calculo liber rediit, & omne lutum quod paulatim eiecerat, denuo in lapidea fragmenta concretum secum in charta detulit.

Panculum semen quod habemus terra committemus, & si nascetur, utemur, ut eius facultates quas in hoc morbo adeo pradicant experiamur.

DE FRUCTU SVB TERRA NASCENTE.

Fructus sub
terra nascens.

MISSV setiam est ex Peru fructus sub terra natus, pulcher admodum aspectu, & grati saporis, qui & radice caret, neque aliquam plantam profert, aut ab vlla planta producitur, sed solummodo sub terra enascitur quemadmodum tubera: dimidij digiti magnitudinem aequat, rotundus est & contortus, & affabre elaboratus coloris spadicei, nucleum intus continens, resonantem dum siccus est, amygdala similem, cortice fusco, intus album & in duas partes diuisum vti amygdala. Grati saporis est, & auellanam gustu refert.

INVENTVR apud flumen Marañon, nec vsquam alibi per vniuersam Indiam: editur recens et exiccatus, sed torreri praestat: adponitur secundis mensis bellariorum loco, quoniam ventriculum admodum exsiccat & roborat: sed si liberalius edatur, capitis grauedinem generat.

Eum admodum aestimant cum Indi tum Hispani, nec immerito, quoniam eos qui ad me missi sunt degustans grati esse saporis deprehendi.

Temperatus esse videtur.

DE FRUCTU LEUCOMA NVNCVPATO

Leucoma
fructus.

ARBORIS etiam fructum inde accepi, quem Indi
Leucoma

Leucoma nuncupant: similis est nostrati castanea cum colore tum magnitudine, tum etiam sessili illa et albicante parte quam castanea obtinet: pragnans esse videtur, sed quoniam binos duntaxat accepi, confringere nolui, cum alterum seuerim & non prodierit, alterum in aliud sationis tempus seruem. Arbor in qua provenit vasta est magnitudinis, materiaque firma & robusta, folia Arbuti obtinet. Fructum edulem gratiq. saporis esse aiunt, & alui profluvia sistere quoniam adstringit: temperatum asserunt.

DE SAPONARIIS SPHERVLIS.

CAPSVLA mihi missa fuit subere contexta, plena Saponarij
 spherulis admodum rotundis & nigris atque splendentibus, sic ut ex ebena confecta viderentur. Eae verò constabant ex fructu in pumila arbore nascente magis incurua quam recta veluti Ruscus, cuius folia filici sunt similia. Ferunt y frutices rotundum fructum nucis magnitudine lenta quadam pulpa tectum, qua sublata relinquitur sphaera quadam maximè rotunda, coloris nigri, adeo dura, ut nisi malleo aut alia quapiam re solida et dura confringi queat.

SAPONIS vicem praebent hi fructus, quoniam si binis aut tribus cum calida aqua vestes eluantur, multo nitidiores redduntur quam si saponis librari pondero elote forent: plurimam etenim spumam excitant, eosdemque effectus praebent quos sapo, paulatim liquecentes donec sola sphaerula supersint, qua nucleus sunt huius fructus: perforantur deinde ha sphaerula, fiuntque ex iis precariae corone adeo elegantes ut ex ebena confectas dicas, tum diutini vsus, quoniam difficulter confringuntur. Est verò is fructus adeo amarus, ut nulla quadrupes aut avis eum degustent.

Aliquots

Aliquot ex iis terra credidi, quæ enata sunt, folia que gestant admodum elegantia, & viridia, fructum suo tempore prolaturas existimo, paruula enim adhuc sunt planta.

* DESCRIBIT hunc fructum Ouiedus Indicæ historiæ lib. 9. Sunt, inquit, in his insulis [Hispaniola videlicet] & continenti quædam arbores, quæ à precariis sphaerulis & à saponè cognomen acceperunt, quarum folia filicis folia nonnihil referunt, licet minora sint. Celsæ sunt & formosæ, fructum ferentes auellana aut cerasij magnitudine, corolla insignitum, minimè edulem, qui sole exsiccatus subflauum coloreto retinet, is ossiculum intus continet globulo bombardario æqualem, rotundum, nigrum; at si folis radiis opponatur, subrufum, quod semen exiguum & amarum habet. Ex his ossiculis perforatis fiunt precatoria corollæ, non inelegantiores quàm si ex ebreno confectæ essent, imò iis præstant, cum quòd leuiores sint, tum non adeo fragiles. Fructu integro cum aqua calida panni expurgantur perinde atque saponè: at si quis frequentius eorutur, pannos vrit & corrumpit: semel duntaxat necessitatis causa eluisse sufficiat. pulpa ossiculum ambiens ea est quæ saponis vicem præbet.

DE GRANADILLA.

Granadilla. *ALLATVS mihi ex continenti herba fructus est, quæ in Peruanis montibus ubi sponte nascitur Granadilla appellatur, quod nomen illi imposuerunt Hispani ob similitudinem quam cum nostris malis granatis habet, nam eiusdem fere est amplitudinis, atque etiam coloris, quando maturus est, nisi quod corona careat: nunc in siccato, si agitetur, sonitum edit semen intus oclusum, quod pyri semini simile est, aliquanto maius, tuberculis quibusdam eleganter elaboratum, et aspectu iucundum: pulpa candida est & saporis expers.*

eius historia *PLANTA hunc fructum ferens Hederæ similis est, eodemque modo repit & scandit quocunq. loco ponatur. Elegans est cum fructu omniâ conspicitur, propter eius amplitudi-*

amplitudinem, florem habet alba rose per similem, in cuius foliis aliqua veluti passionis Christi figura delineata conspicuntur, quas magna diligentia istic pictas existimemus, eam ob causam elegantissimus est flos: fructus ipse sunt granatula iam dicta, qua matura acidulo liquore abundant, & semine plena sunt: aperiuntur ut ova, & liquor ille cum magna voluptate sorbetur cum ab Indis tum ab Hispanis: nec etiam si multos sorbeas ullam ventriculi grauedinem sentis, sed potius, aluum emolliri.

Herba rara est, qua duntaxat vno in loco inuenitur. Fructus temperatus esse videtur, & aliquantulum humidus.

DE GINGIBERE.

DOMINVS Franciscus de Mendoza Pro-regis Antonij de Mendoza filius in noua Hispania caryophyllos, piper, gingiber, aliaque aromata ex orientali India delata conuenit: sed ipso e vniuersis sublato, intermissa est ea negociatio: solum gingiber remansit, quoniam feliciter enatum est: inde fit ut ex noua Hispania & aliis occidentalis India locis, viride & siccatum uti ex orientali India deferatur.

EST Gingiber planta foliis Iridis at paulo angustioribus similiterque virentibus praedita: radices, uti notum est, alia aliis maiores, qua virentes aut recentes nulla vrente facultate pollent, ideoque in frustra concisa acetarius iniiciuntur, ut iis saporem & odorem concilient: seritur semine aut tenuiore radice, nam utroque modo facile augetur: cum ad istam magnitudinem excreuit, eximitur, et in umbra siccatur, ubi nullam humiditatem adquirat qua eam corrumpere queat, propterea luto oblitur.

Gingiberia
historia.

Adfertur condita, tamen si & hic probe condire no-

B

rint sic-

rint siccam, quæ tamen prius iuxta locum iuncis & scirpis confitum sepulta fuerit (quoniam ea ratione tenerescit) aut calida aqua sapius lota & macerata sit donec mollescat: addito enim deinde saccharo conditur quemadmodum viridis.

Gingiberis
facultates.

MAGNA facultate aromatica & insigni acrimonia prædita est hæc rad. x, admodum calefacit, ventriculo confert, eiusque dolores è frigida causa aut flatibus obortos tollit, eosdem effectus cum pipere præbet: saporem cibis quibus inspergitur conciliat: multis medicamentis adiucitur, ut ea corrigat & eorum malitiam leniat, propterea Turbith & agarico admiscetur; illis etenim vehiculi loco est, ut facilius suas facultates exerant: concoctionem iuuat, ventriculum roborat & naturalem calorem auget: languentem ciborum appetentiam è frigida causa natam excitat, ad quem effectum maxime confert condita manè sumpta: colorem faciei præterea commendat, eadèmq. omnia præstat quæ piper, & fere similis est temperamenti.

DE INDICO RHABBARBARO.

Rhabbarbarum
Peruanum.

E Continenti, radicis, quam istic Rhabbarbarum vocant, fragmentum mihi allatum est, quod certè omnes eas notas habet, quas orientale Rhabbarbarum obtinet.

Rotundum est, & cortice fusco præditum, interius rubet, & cum frangitur, candorem quendam permixtum ostendit, croci modo tingit, & amarum est: scire cuperem qualia folia obtineat, ut obseruare possim an similia sint us qua habet ea planta quam multi in Hispania hoc nomine seuerunt, Rumicis folia obtinentem, cuius genus illam esse existimo, quoniam secundus rumex rubentem habet radicem.

Folia eius Rhabbarbari, quod Rumicis genus existimo,
diu

diu cocta vehementius purgant quam radix, atque asferit Dioscorides omnia rumicis genera aluum insigniter emollire.

EST porro Rhabarbarum præclarum medicamentum & summa commendatione dignum: maxime etiam illud extulerunt quotquot illius historiam prodiderunt (solutiuum intelligo, quo purgare solemus, nam aliud Græcis cognitum fuit) adeo inquam nobile medicamentum est, ut cum omni securitate, omni tempore, & omni ætati exhiberi possit: bilem præsertim & pituitam purgat, iecur roborat, eiusque veluti anima est, obstructionibus liberat, ueterum soluit, sanguinem expurgat, similesque nobiliores corporis partes roborat: itaque secure in cordis morbis exhibetur: aliquot eius fibra mane sumptæ, diuturnos & difficiles hepatis, splenis, internarumque partium morbos curant, hydropicos inuant & cachecticos, bonumque colorem conciliant.

Rhabarbari
legitimi
laus.

Calidum & siccum est in secundo gradu, & terrestribus quibusdam partibus præditum, quæ illi adstrictionem & robur conciliant.

DE CARLO SÁNCTO:

SECUNDO libro de facultatibus radices cuiusdam è noua Hispania delata, quam Carlo sancto vocabant, egimus: eandem nunc magna veneratione, & æstimatione proxima nauium quæ huc appulerunt classe attulerunt, atque Indicam radicem nuncuparunt: tantas uero eius facultates, tum experientia comprobatas habent, tum obseruarunt præter eas quas ante descripsimus, ut plures de Roëmarino celebrari non soleant.

Carlo san-
cto.

Indica radix.

EA in puluerem trita & puerperis, quæ obstetricum negligentia animi deliquium patiuntur, propinata, plurimum prodest sudorem prouocando, ut liberentur. Idem

eius facultates.

pulvis ex vino aut florum malorum aureorum stillatitio
liquore datus, mulieribus qua partus difficultatibus la-
borant magnam utilitatem adfert.

Monachus quidam ventriculi debilitate laborabat cum
ex frigidorum humorum abundantia, tum imbecillo ca-
lore naturali, sic ut nec cibum cōcoqueret, sed is corrup-
peretur, & in magnos flatus conuerteretur: has radices
cum ex sua opinione in aqua decoxisset, circa parilla mo-
do, decoctum multis diebus continuis in prandio & cena
hausit, quod illi adeo feliciter cessit, ut & ventriculus ro-
boraretur & concalesceret, eademque opera cibos postea
probe concoqueret, acidis nidoribus liberaretur, & fla-
tus consumerentur. Aliud praterea consequutus est non
speratum auxilium: nam hernia (qua per multos annos
laborabat, sic ut braccis & ligationibus quasi semper uti
cogeretur, & certis duntaxat quibusdam longis inter-
uallis eas deponeret) liberatum se sensit, cum bimestri
huius radices decocto usus fuisset, nec braccas amplius
adposuit, sed sine illis incessit.

Vtile est huius radices decoctum ad os colluendum:
nam gingiuas roborat, dentes à corruptione conseruat,
atque, si iam corrumpi incipiunt, ne latius malum ser-
pat, impedit.

Gingiuarum
laborantium
remedium.

SED aduersus hoc malum habeo remedium multis
iam annis à me expertum, nempe ut perpetuo aceti scil-
litici, & aque e rosarum calycibus stillatitix æquis par-
tibus os colluatur: nam certissimum est, dentes eo medi-
camento subinde collutos à putredine liberari, & si ea
iam adsit, ne latius serpat, prohiberi.

DE CARDVIS.

UT huius planta miram formam conspicerem ad me
perlata est.

Est verò

Est verò *Carduus* quidam * cerei finalis magnitudine octo angulis constans, & cerei modo striatus.

Carduus
Peruanus.

FACULTATEM habet vulnera curandi, quoniam recens tritus, & vulneribus impositus ea curat, nullo adhibito alio medicamento: qua profecto ratione mihi perutilis fuit, cum me ex eius spinis una pupugisset, quas validas & acus modo pungentes habet.

Planta videtur peregrina.

* Huius *Cardui* iconem *Pena* & *Lobelius* in doctissimis Aduersariis exhibuerunt: eum noster *Morganus* etiamnum apud se seruat, atque superiore æstate apud ipsum vidi, octogonum, canaliculatum, rigentibus & firmis acutissimisque spinis per certa intervalla prædicum.

DE HERBA SOLIS.

INSIGNIS est hæc planta, & licet iam mihi sit missum illius semen; aliquot tamen anni sunt, quod herbam apud nos aluerimus.

Herba seu
flos Solis.

PLANTA est extrema magnitudinis, nam duabus lanceis altioreni eam vidi: nec minus admiratione dignus est eius flos, quandoquidem magnitudine & elegantiâ reliquos quos unquam viderim flores superat: nam lancea amplior est, variisque in medio coloribus est insignitus: perticis opus habet quæ eam sustineant dum crescit, alioqui caduca est: eius semen melopeponum semina refert, pauloque maius est: perpetuò ad Solem sese obuertit hic flos, eamque ob causam ab ipso nomen adquisiuit: multi tamen alij flores atque planta Soli se etiam obuertunt. Hortos exornare mihi videtur.

* IAM multis annis per vniuersam fere Europam vulgaris notitiæ est hic flos, qui duorum generum esse videtur: nam vnus planta multis interdum ramis prædita est, totidemque flores producit, alia singulari caule constar, & vnicum fert florem.

DE FLORE SANGVINEO.

Flos sanguineus.

SEMEN ex Peru delatum terra commisi, ut eius elegantiam potius conspicerem, quam quod villa medica facultate pradius sit.

eius historia.

IPSA planta duos circiter palmos assurgit, ramis rectis, quos ambiunt rotunda & tenuia folia admodum virentia: flores in summis ramis nascuntur aureo admodum colore fulgentes, quinque foliis constantes, in quorum singulis sanguinea & maxime rutilans macula impressa est, oblongo cucullo extremos flores occupante & longe prominente. Elegans est flos, ad pensiles hortos exornandos aptissimus: nam & semine & surculis facillime nascitur. Gustatus eodem sapore & odore quo nasciturum esse deprehenditur: insigniter calidus est.

DE PAYCO.

Payco.

SED & herba quadam ex Peru missa est istic payco nuncupata, cuius folia plantaginis foliis cum forma, tum colore sunt similis, qua seccata, admodum tenuia sunt, & gustata valde acria calidaque deprehenduntur.

eius facultates.

EIVS pulvis ex vino sumis, nephriticum dolorem è flatibus aut frigida causa provenientem tollit: ipsa vero planta cocta, & emplastri in modum dolenti loco imposta, eundem effectum prabet: quod certissimum esse ipsa experientia didici.

DE HERBA AD RENVM MORBOS VTILI.

Herba renibus utilis.

ALIA item missa est admodum utilis ad renum affectus è calida causa natos, illi parti dolenti eius succo cum rosaceo unguento mixto, et foliis ipsius planta superimpositis: in eryspelate & inflammationibus succus impositus valde confert: nam inflammationem tollit, & dolorem mitigat.

SVNT verò ea folia quasi lactuca primùm enata & tenerioris, similique virore prædita, quæ gustata insipida deprehenduntur, sic ut herba perfrigida videatur.

DE LACTUCA SILVESTRI PVMILA.

ALIAM præterea herbam attulerunt, Lactucam Lactucula fil. siluestrem vocatam: cuius folia Lactuca foliis sunt similia ex aëro virentia.

DENTIVM dolorem tollit foliorum decoctum, & diutius in ore, qua parte dentes dolent, retentum. Idem præstat foliorum succus dentium canis instillatus, herba trita superimposita. Sapore admodum amaro est: calidiorum existimo quam in primo gradu.

DE HERBA AD RVRTVRAS VTILI.

PAVLVLVM cuiusdam plantæ mihi missum fuit, cuius formam, quòd ob siccitatem omnino contracta & comminuta esset, obseruare non potui.

HANC scribunt miram habere facultatem in rupturis cum puerorum tum adultorum, & rem ita se habere asserunt. Ea vititur Indus quidam recenti contusa & ruptura imposita, adhibito deinde miro quodam ligaturæ genere, quoniam etiam sine braccis non minus firmiter ligati incedunt, quam si braccati essent, ut mihi retulit quidam qui simili morbo liberatus erat eius plantæ & ligaturæ usu. Talem ligaturam (si adeò firma sit ut ille referebat) solam sufficere posse existimo, nulla herba aliæ re imposita: quoniam hic quendam Cordubensem consexi, qui omnes herniosos sola ligatura curabat nullis adhibitis braccis: quod verissimum est, & hic adhuc viuunt qui ab eo curati fuere.

Herba hernias & ramices curans.

DE VERBENA.

SCRIPSIT mihi nobilis ille vir ex Peru secundum Verbena Peruanæ. flumina

flumina è montibus eorum regnorum delabentia plurimam verbenam crescere, illi que in Hispania nascitur similem, perpetuò virentem, qua Indi in multis morbis curandis vtuntur, præsertim aduersus omnis generis venena, & in his qui in cibis toxicum aut simile aliquid hauserunt.

NOBILIS quedam matrona ex Peru rediens mihi asseruit se multis annis agram fuisse, cùmque plurimorum medicorum opera v̄sa fuisset, Indum tandem quendam accessisse, qui in plantarum scientia celebris habebatur, qui que inter Indos medicum agebat, verbenæ succum depuratum illi propinasse, à cuius v̄su post paucos dies lumbricum eiecisset (colubrum ipsa nuncupabat) hirsutum, pede longiorem, crassum, cauda bifida, deinde omnino conualuisset. Ipsam porro Nobili cuidam viro in Peru, qui continuè agrotabat, singulis diebus manè eundem succum saccharo permistum sumeret, persuasisse (ita enim ipsa hauserat ob amarorem) illum deinde plurimos lumbricos reiecisse longos, tenues, atque inter cæteros, vnum albi* cinguli instar longissimum, & tandem integram valetudinem recepisse. Id postea consilium plurimis aliis qui malè affecti erant, & lumbricos habere suspicio erat, dedit, qui omnes sumto Verbenæ succo, multas ventris tineas eiecerunt, & sanati sunt. Illud remedium adeò certum affirmabat, vt vnum e suis famulis ostenderet, qui ob morbi grauitatem philtum aut medicata pocula hausisse diceretur, quiq. epoto verbenæ succo, vomitu multa variis coloribus distincta ex ventriculo reiecisset, qua medicata pharmaca esse asserbant, deinde conualuisse.

QVOD verò ad incantationes & medicata pocula attinet, quod ego vidi hic subiiciam.

Ioannis de Quintana dueñas primarij ciuis famulus vomitu

vomitu reiecit me presente magnum tenuium & spadicorum capillorum *glomum, adseruabatque in papyro inuolutos plures alios quos binis horis ante euomuerat: quibus reiectis nulla amplius molestia torquebatur: prater eam quam vehemens vomitus induxerat.

Ioannes Langius Medicus Germanus vir doctissimus refert mulierem se vidisse plurimum de ventriculi dolore conquerentem, reiectis multis vitri & mirrhinorum vasorum fragmentis atque piscium spiritis, sanitatem esse adsequutam.

Aliud simile exemplum refert Beniuenius libro de Morbis mirandis. Sed quod maiorem mihi admirationem parit, est: Agricolam grauissimis ventris doloribus afflictum, cum nullis medicamentis mitigari dolor posset, sibi cuncto guttur praecidisse: eius deinde cadaver cum secuisissent & aperuissent, inuentam in ventre fuisse magnam similitum capillorum, quales superiorem vomitu reiecit se dixi, quantitatem, & ferrea fragmenta.

HAS ego res demonis praestigis tribuo: nam ad naturalium classem referri minime possunt.

*SIMILE quoddam nec minus mirum exemplum mihi ante paucos dies retulit Franciscus Zinnig Ser^m Principis Matthiae Archiducis Austriae &c. pharmacopaeus cum in sua arte peritissimus tum diligentissimus.

Lucas Farel eiusdem Principis coquus, qui primum apud D. Maciam Hungariae regionem, deinde apud Margaretam Parmensem ducem in simili ministerio fuerat, singulis interdum annis, nonnunquam semestribus vel trimestribus intervallis, per annum eiecit tenuem quandam lentamque materiam, angusti cinguli instar oblongam, candidam & crispam, non eam quidem continuam & integram, sed quam per fragmenta sex, duodecim, atque etiam quindecim vlnas longa eximere cogitur: solet vero ante ea symptomata, plerunque grauem in pectore sub dextra mamilla dolorem perpeti, quem vt leuet, aggregatiuis catapouis copius purgat, eamque, quam dixi, materiam excernit,

26 SIMPLICIUM MEDICAMENT.

cernit, tum demum morbo liberatur. Is vero, quoniam plerumque tanta capitis grauedine afficitur, ut domo egredi aut quoquam prodire nequeat, ex quorundam consilio verbenæ radicem collo appensam gestat.

SIMILE etiam exemplum ante multos annos accidere mihi Iureconsulto N. Vlieden celebri apud Antuerpianos caularum patrono, qui certis anni temporibus materiam in multos veluti muliebrum capillorum glomos congestam per aluum excernere solebat, quæ reiecta melius habebat: nam alioqui macilentus pallensque semper cum esset, aduersa valitudine ante ista symptomata plerumque corripiebatur.

DE NASTURTIO.

Nasturtium
Peruanum.

HERBAM habeo ex Peru delatam *Nasturtium nuncupatam*: exigua est, foliolaque habet rotunda *Lenticule* foliis paulo maiora.

HUIUS trita succus recentibus vulneribus instillatus, ipsaque herba trita superimposita, ea curat & ad cicatricem perducit, non minus quam *Tabacum*.

Degustata Nasturtium sapit: admodum calida esse videtur.

* **HUIUS** stirpis legitimam iconem pete ex nostri Lobelij commentariis. Ipsam siccam ante aliquot annos mihi communicauit Amolis, vir Dn. Augerius Busbequius Ser^m Reginae Elizabethæ Caroli 1° Gallorum Regis viduæ aulæ Præfectus, ex Hispaniis delatam: flos est aureus, Persicariæ siliquosæ, quam vulgus *Noli me tangere* appellat, flori persimilis, sed longiore calcari præditus: folia asarinis minora, non minus tamen orbiculata. Semen à Ioanne de Hollebeque Francisci fratris Hispaniæ Regis hortulano aliquando mihi communicatum memini, quod diligenter terræ commissum non est enatum.

DE HERBA MORTEM AUT VITAM
IN MORBIS PRÆVENIANTIA.

Herba mortem in morbis præueniens.

ANNO 1562. Comite de Nienna in Peru comorante, in eius familia mulier quadam illi inferuens maritum habuit

habuit graui morbo decumbentē, cuius causa cum ipsam admodum tristem Indus quidam primarius conspiceret, interrogauit an scire cuperet, utrum ex eo morbo periturus esset an superstes futurus maritus, herba ramum se illi missurum, quem in mariti sinistra manu poneret, eamque deinde diutius comprimeret: nam si superstes futurus esset, quamdiu eam herbam manu teneret, alacrem & latum, sin moriturus, maestum & anxium fore. Missum ab Indo ramum marito in manum dat, comprimereque iubet: sed ilico tanta maestitia & anxietas ipsum oppressit, ut illa, metuens ne subito extingueretur, ramum ex manu tolleret & abiceret: is deinde paucos post dies extinctus est.

CUPIENTI mihi an ista vera essent perscrutari, nobilis quidam qui multis annis in Peru vixerat, certum esse affirmabat, & usitatum esse apud Indos in agritudinibus id facere, quod sane magnam mihi admirationem attulit.

DE COCA.

CUM tam multis annis celebrem illam apud Indos Coca plantam, quam Coca nuncupant, & tanta cura & diligentia seruant atque colunt, quoniam omnes eam in quotidianos suos vsus & oblectationes conuertunt, videre cuperem, ad me perlata est.

EST vero ea vlna magnitudine, foliis Myrti paulo maioribus (qua veluti aliud folium simili forma in mediusullo delineatum habent) mollibus, dilutius virentibus: fructu racematim coherente, uti Myrti fructus rubente quando maturefcit, eiusdemq; magnitudinis, quando vero plenam maturitatem adeptus est, nigricante: hanc vero herba est messis, qua collecta in canistris aliisque rebus

Cocæ historia.

rebus ad exsicandum reponitur ut melius conseruari & in alias partes transferri queat: nam è montibus in alios montes defertur mercimonij gratia, proque alijs mercibus commutatur, vestibus, gregibus, sale, & alijs rebus, quia illis pro pecunia est. Reconditur semen in mastiche, atque inde exemptum alibi feritur in terra bene culta, per suos ordines & series, vti apud nos faba aut pisa.

Cocæ vsus.

VVLGARIS est eius vsus inter Indos ad multas res, tum ad eas que ad iter necessaria sunt, tum qua ad voluptatem in suis adibus feruunt, hoc modo. Conchyliam aut ostreorum conchas vrunt, & calcis modo comminuunt: folia deinde Coca dentibus atterunt & subinde puluerem illum conchyliorum vstorum admiscunt, & simul quasi fermentant, ut tamen minor sit calcis quam foliorum quantitas: ex hac massa trochiscos seu orbiculos conficiunt, & siccandos exponunt. Quando iis vti volunt, vnum orbiculum in ore sumunt, eumque exugunt, subinde in ore nunc hac nunc illac versantes, et quamdiu possunt retinentes: vno absumto alium sumunt, deinde tertium, sic pergentes toto tempore quo iis in longis itineribus conficiendis opus habent. praesertim si per loca fiant, vbi nulla aut cibi aut aquae copia est, quoniam horum orbiculorum sorbitione, famem, sitimque sibi leuari, & vires sustentari asserunt.

Si duntaxat voluptatis gratia vti volunt, solam Cocam mandunt, eamque in ore versant, donec omnis facultas absumta sit, deinde aliam sumunt. At si inebriari, aut aliquantulum extra se rapi, & veluti mente alienari, Coca Tabaci folia admiscunt, atque simul mandunt & sorbent: ea ratione extra se feruntur veluti homines ebrii, magnam voluptatem inde capientes. Et profecto res admiratione non caret, cõspicere quam isti Indi oblectentur

blectentur mente & sensu quasi privari, quandoquidem
ius rei gratia Cocam cum Tabaco sumant, aut solum
Tabacum, ut in secundo huius Historiæ libro de Ta-
baco diximus.

* I P S A M Cocæ historiæ aliâs ex Petri Cieçæ commen-
tariis De rebus Peruanis retulimus in nostris ad caput de Betre
Historiæ Aromatum lib. 1. Annotationibus.

Sed & Benzo lib. 3. cap. 20. Cocæ in hanc sententiam me-
minit. Peregrè profecturi [de Peruanis loquitur] rubro quo-
dam bitumine faciem oblinunt, herbamque ore clausam (Co-
cæ ipsi appellant) velut pancrestum quoddam pharmacum
circumferunt. Quippe eius præsidio freti, integrum diem, nul-
lius nec cibi nec potus egentes iter faciunt. Atque hoc quidem
herbæ genus, earum rerum, quibus mercaturam exercent, præ-
cipuum est.

DE CAÇAVI.

E A D E M ratione, negotio amicis dato ut ex S. Do-
minici vrbe illius herba ex qua caçavi fit, folia ad me per-
ferrent, ea accepi.

Caçavi autem panis est, quo Indi tot seculis vitam ^{Caçavi.}
sustentarunt, & hodie etiam vescuntur nostri Hispani. ^{Yucæ histo-}
Fit verò ex herba ab Indis Yuca nuncupata, quinq. aut ^{ria.}
sex palmos alta, foliis latis & manus humane modo ex-
pansis atque in septem aut octo laciniis divisis, perpetuò
virentibus. Seritur terra probè culta & in sulcos ducta,
fragmentis radicis: fructus [radicem intelligit] crassus
est, glomeruli sili, aut magnorum naporum modo, cortice
exteriore fusco, parte vero interiore admodum candida;
eo dum uti volunt corticem adimunt, & panem confi-
ciunt hac ratione.

Repurgatum suo cortice, instrumentis quibusdam (iis ^{Caçavi con-}
quibus muliercula linum pectunt similibus) quibus sunt ^{ficiendi ra-}
dentes acuti & firmi, in frustula secant et comminuunt,
quod

quod comminutum est, in manticam ex palma foliis co-
textam iniiciunt, & pondera quaedam veluti grandes
lapides superimponunt, ut suo pondere succum ex fructu
exprimant, quo probe expresso fructus crassior materies
amygdalis tritis & expressis similis restat: qua patina
insecta lento igne coquitur, & densatur, subinde illam
voluendo uti oua frigida solent: ea bene densata, placenta
fit, nummi hispanici octo regales aestimati crassitie, quam
Soli siccandam exponunt, haec placentia illis panis vicem
praebent, multum nutriunt, possuntque multo tempore
incorrupta conservari: nam nauibus quae inde huc in Hi-
spaniam appellunt imponuntur panis biscotti vice pro a-
limento: verum fauces exasperat eius caçauis usus, nisi
aqua, aut in sculo maceretur, aut aliis cibis commisceat-
tur, ea etenim ratione edi potest: at qui siccum comedere
vellet, altera manu vasculum aqua plenum perpetuo te-
nere necesse esset, alioqui minime deglutire possit.

Yucca succus
lethalis, &
salubris.

SED mira est expressi succi iam memorati natura:
nam si homo aut animal eum bibat, aut degustet, illico
moritur, tamquam praesentissimum aliquod venenum
hausisset: at si hic succus primum ferueat, & ad medias
decoquatur, deinde refrigerari sinatur, aceti usum pra-
ebet non minus praestantis quam si ex vino confectum fo-
ret; si vero coquatur donec crassitiem adquirat, dulce-
scit & pro melle est: vide quanti in rebus momenti sit co-
ctio, quandoquidem praesens venenum in alimentum &
potum salutaria conuertit.

Yuca Perua-
na minime
noxia.

NEC minore admiratione dignum est, omnem Yu-
cam in continenti nascentem, tamen si ei quae ad S. Domi-
nicum nascitur, ex qua Caçauis fit, similem, salutarem
esse, eiusque fructum [radicem] edulem esse, & succum
inde manantem potabilem esse, nullamque noxam adfer-
re: eam autem quae ad S. Dominicum prouenit (quacun-
que tan-

que tandem ratione edatur) eiusque succum non coctum perimere. Locorum vero naturam tanti momenti esse, ut quod salubre alimentum in continentibus prebet, id in omnibus insulis presens sit venenum. Quemadmodum Columella de Persico scribit, perniciosum venenum in Perside fuisse. at ubi in Italiam translatum fuit, noxium illum succum deposuisse, & suavem salutaremque prebuisse.

VT CUNQUE sit, cum India Mayzo abundant, id- Mayzum
que istuc in omnibus provinciis sit maxime vulgare, Cacaui vesci nollem, quandoquidem mayzum non minus nostro frumento alat, nec ulla noxia facultate sit praeditum, sed sanum sit & salubre ventriculo. fit ex eo panis quemadmodum ex cacaui, nam molitur & in farinam reducitur, atque adiecta aqua in massam cogitur, ex qua globulos confectos elixant: sed recentes edi debent, quoniam resiccati asperi sunt, difficulterque deglutuntur, & dentes offendunt.

BATATAS in illis regionibus admodum communes Batatae...
cibum multi alimenti esse existimo, mediaque esse veluti substantia inter carnes & fructus: stultentia tamen sunt, sed assata flatu deponunt, praesertim si cum generoso aliquo vino edentur: ex iis etiam fiunt & conseruae non minus grata, quam cydoniorum carnes, & morselli, & placentulae, & alia edulia gratissimi saporis: fundamentum sunt ad omnis generis conseruas conficiendas, & edulia.

Nunc adeo frequentes sunt in Hispaniis, ut singulis annis e Velez-Malaga decem aut duodecim longa naues quas Carauellas appellant, iis onusta Hispalim inuehatur. Seruntur vero aut minores integrae, aut maiores in frustra cocise. solo bene culto & in suos sulcos ducto, feliciterque nascuntur: nam intra octauum mensem in eam crassitie excrescunt, ut edi possint et in alios usus parari.

Batatae in Hispaniis frequentes.

Tempera-

Temperata sunt, & cocta vel assa ventrem emolliunt: at cruda esui non sunt apta, quoniam admodum flatulentia sunt, difficilisque digestionis.

* *MVLTa de Cazabi, ipsaque Yuca planta & Mayo atq. Batavis* Ouicidus in epitome & Indicæ historiæ lib. 7. lectu digna adfert.

Yuca.

SED & Gomara Historiæ generalis cap. 71. vbi prouinciæ S. Marthæ dotes describit, similia propemodum de Yuca cum nostro Auctore refert.

Yuca, inquit, quæ in Cuba, Hayti & reliquis insulis nascitur, perniciosa est si cruda edatur: in hac verò prouincia salubris est. Ea cruda, assa, elixaque vescuntur, & quocunque tandem modo parata grati est saporis. Radice seritur, non semine: digeruntur certa serie terræ tumuli, deinde ipsius stirpis caules, qui solidi crassi, nodosi, cinerei que coloris sunt, palmitum modo præciduntur, & singuli in singulis tumulis ita reconduntur, vt dimidia pars supra terram extet: vbi comprehenderit, cubitali altitudine excrescunt, folia habent viridia, canabinis similia: quatenus verò terra latent, in radices gallicianis naxis similes conuertuntur. Operosa est eius satio & cultura, attamen certa, quandoquidem fructus in radice consistit. Annuo spatio maturitatem consequitur: præstantior tamen redditur si biennio sub terra lateat.

DE TUBVLIS AD ASTHMA VTILIBVS.

**Tubuli
asthmatici.**

ADVEHVNTVR è noua Hispania tubuli quidam cannarum, interiore & exteriori parte quodam gummi illiti, quod meo iudicio Tabaci succo infectum est, & caput tentat: eo ni fallor cannam inungunt, vtq; tenax est, firmiter inhaeret, colorisque nigri est, induratum autem non est tenax: incenditur tubulus ea parte qua bitumen est, altera verò in ore sumitur, firmis que excipitur, qui omnem pituitatem et purulentos humores è pectore educit: eo verò vtuntur cum asthmate se premi & veluti suffocari sentiunt.

Prima-

Primatem quendam qui saepius asthma laborabat eius vsu plurimum utilitatis consequutum obseruavi: simile commodum ante ex Tabaci fumo percipere solebat: propterea aio Tabaci succum admixtum esse oportere: tutum autem utriusque esse vsu ipsa experientia in multis docet.

Nonnulli egrī & asthma vexati ex India redeuntes obseruavi Tabaci folia viridia mandentes, et succum inde promanantem sorbentes ad purulētas materias expellendas, qui licet inebriarentur, plurimam tamen utilitatem sensisse apparebat cum ad pus, tum ad pituitam pectori inherentem propellendam.

Mirum est quā insignes & varia Tabaci facultates singulis adhuc diebus deteguntur: nam praeter eas, quas secundo libro descripsi, tantundem adhuc proferre possem, quas postea & referentibus aliis intellexi, & ipse obseruavi.

DE LIQVORE AMBIA.

MISSVS est mihi in crasso harundinis tubulo liquor quidam à fonte emanans non procul à litore maris, mellis modo flavus & liquidus, & odore Tacamacha.

Aiunt, & literis ad me scriptis significant insignium esse facultatum, inueteratis praesertim in morbis & à frigida causa pronementibus: omnium corporis partium dolores à frigore aut flatibus ortos lenit, & perfrictiones tollit: quoscumque tumores resoluit, eosdemque obtinet effectus quos Caraña aut Tacamahaca, illarumque vicem in ea regione praebet. Manibus, non nisi madentibus tractari potest, & ubicunque reponitur, adeo tenaciter haeret, ut auferri nequeat, nisi temporis successu absumatur.

Exigua admodum quantitate & duntaxat pro specimen

*cimine mihi missus est, quoniam istic magna est aestimatio-
tionis, & pro re magni pretij adfertur.*

*Calidus tertio gradu videtur, manifesti lentoris
particeps.*

DE BALSAMO DE TOLV.

Balsamum
de Tolu.

NUNC recens aduehitur ex Continentis quadam
provincia inter Carthaginem & Nomen Dei sita, Tolu
ab Indis appellata, Balsami quidam liquor, maximu-
rum virium, praestantissimumque quod haecenus ex iis
regionibus allatum sit, medicamentum.

eius historia.

ARBORES e quibus colligitur pumilis Pinis sunt
similes, multos ramos quaquaversum spargentes, folia-
que Ceratiae similia obtinentes perpetuo virentia: prae-
feruntur domestice & in cultis nata.

extrahendi
ratio.

Colligunt vero hunc liquorem Indi vulnerato & in-
ciso arborum cortice qui tenuis & tenellus est, suppositis-
que, & arbori adnexis veluti quibusdam cochlearibus e
cera nigra in illis regionibus nata confectis, quae ema-
nantem e vulneribus liquorem excipiant, quem deinde
in alia vascula ad eam rem parata effundunt: id vero
feruentissimo sole fieri necesse est, ut liquor facilius ema-
net, nam noctu ob frigiditatem nihil effluit: erumpit etiam
interdum ex ipsis arboris nodis & alis nonnihil liquo-
ris, qui cum exiguus sit, & in solium decidat, perit.

Apes nigram
ceram cla-
borantes.

PORRO apes quae ceram istam conficiunt, nigrae
sunt, eamque in terra hiatibus & caernis subterraneis
elaborant. Plurimam autem huiusmodi ceram in Hi-
spaniam deferri vidi, quae ad paranda finalia uteban-
tur: sed ob tetrum quem eius fumus spirabat odorem ve-
titus fuit eius usus, postea tamen in medicamenta rece-
pitus. Etenim perutilia ex hac sunt cerata ad mitigandos
dolores e quavis causa frigida prouenientes: nam tumo-
res re-

res resoluit, & plurima alia commoda præstat.

CETERVM Balsamæus hic liquor apud Indos maximè celebris est, ob insignes eius facultates, à quibus edocti deinde Hispani, cum viros eius effectus animadverterent, pro re maximi pretij inde in Hispaniam detulerunt, magno illum istic redimentes, nec abs re, quandoquidem mihi præstantius esse maioribusque facultatibus pollere videtur eo qui è noua Hispania aduehitur.

Balsami de
Toluus.

Colore rubro ad aureum tendente est, mediæ inter liquidum & densum consistentiæ glutinosus admodum, & ubicunque reponatur firmiter inherens, sapore dulci & grato, nec si sumatur nauseam mouente quemadmodum reliqua Balsamia, odore excellentissimo, & limonem fragrantiam quodammodo referente, sic ut ubicunque reponatur, abscondi non possit, sed suo odore locum gratiorem reddat: etiam paucillum in vola manus attritum, suauissimum spirat odorem vii Jasmimi ferè.

EIVS facultates insignes sunt, quoniam incisione elicitur, quemadmodum olim Balsamum in Agypto, ad eadem omnia ad que illud celebrabatur, efficax.

Omnia recentia vulnera curat, consolidat, glutinatque labra, nec materiam purulentam in eis exoriri sin-
eius facultates.
 quodque maius est, nullum cicatricis vestigium curatis vulneribus relinquit, si eorum labra probe iuncta fuerint, quapropter in faciei vulneribus singularis est, quandoquidem ea sine purulenta materia generatione curat, nec vestigium vllum relinquit. Primum autem emundandus est vnus ab omni spurcitiæ, & vino eluendum, deinde eius labra probe coniungenda, Balsamumque subtrepidum illinendum, & lineus pannus duplicatus eodem Balsamo intinctus superimponendus, atque ita colligandus, ut labra hiare nequeant: postmodum victus ratio sit tenuis, seceturque vena si necesse sit: quarto demum

die solvatur ligatura (nisi symptoma aliquod ante solvere cogat) & vulnus consolidatum invenietur. Quod si singulis diebus vulnus curare necesse sit, lineum pannum Balsami liquori intinctum subinde adponendo glutinabitur: etenim eius facultas est prohibere, ne materia in vulnere generetur. Praesertim verò utile est in vulneribus in quibus confracta sint ossa, exemptis prius iis quae separata sint fragmentis, & reliquis intactis, quoniam Balsami facultas ea expellet, vulnusque sensim consolidabit. Mira etiam virtus est in articularum vulneribus, & nervorum sectionibus, omnibusque puncturis, etenim ea curat, atque à contractione liberat, ne partes inutiles fiant & matu priuentur. Altè penetrantia & cuniculosa vulnera curantur huius Balsami albo vino mixti per syringam iniectione, & post ternas deinde horas eius eductione: idem fit in vulneribus punctim insuctis, semel in die medioeriter calidum iniiciendo. Utile praeterea est in contusionibus, reliquisque chirurgi operam requiruntibus, modo nulla insignis inflammatio adsit: ea verò convenientibus medicamentis sublata; balsami est usus.

IN morbis chirurgi operam minimè requirentibus plurimum prodest, veluti in asthmate, haustus eius aliquot ex albo vino guttis: capitis dolorem è frigida causa prognatum lenit, lineo panno eius liquori intincto, capiti circumligato: & temporibus adpositum, omnem defluxionem cohibet, in oculos praesertim, eorumque dolores lenat, calidum adm odum cerebro impositum dolorem tollit, roborat, & paralyse remedio est. Vsi sunt eo nonnulli phtisici, mane aliquot guttas è manu lambendo, magnamque senserunt commodum, quoniam pectus egregie expurgat. Aliquot eius gutta ex aqua vita calida initio rigoris in quartanis, aut tertianis diuturnis & importunis sumite,
v tiles

utiles sunt, sed etiam ante frigus eodem balsamo feruentis oleo rutaceo permixto cervicis inungenda. Si quis ab orificio ventriculi ad umbilicum vsque inungatur, ventriculus roboratur, & dolore liberatur, languens cibi appetentia excitatur, concoctio iuuatur, flatus discutuntur: at longè maiore efficacia istud molitur, si equales balsami & olei nardini cõpositi vel simplicis partes misceantur, & facilius etiam illinitur.

Longa experientia apud Indos probatum est, eos qui Hydricorum in morem tument, si hoc balsamo equis partibus cum unguento aperitino mixto ventrè illinant, lienis regionem præsertim, magnum leuamen sentire: quoslibet tumores et œdemata cuiuscunque partis corporis resoluit: omnes dolores à frigida causa promanantes etiam diuturnos tollit emplastri modo applicatum, & continuè delatum donec sponte decidat. Eisdem effectus præbet calidè adpositum, lincoque panno, qui aqua vitæ selectissima & calefacta madaat superimposito, ubi sunt flatus siue in ventre, siue in alia corporis parte. magna est etiam efficacia in nephritico dolore, si feruens cum aliis oleis ad eum morbum vtilibus mixtum illinatur: contractorum neruorum dolorem lenit, & si per summos estus illo illinantur et fricentur, eos relaxat: parotides seu scrophulas tum cacas tum apertas curat.

ALIAS præterea multas facultates obtinet hic mirabilis liquor, quæ me latent: sed quas intelligere potui, vniuerso orbi notas facio, ut adeo præclaro medicamento & tam insignibus viribus prædito (quibusq; longè plures & maiores tempus deteget) quilibet vti queat.

*DONATVS sum (nisi me opinio fallat) pauxillo simili Balsamo à nostro Morgano sub meum è Londino discessum anno 1581.

Bitumē col-
laicum.

IN Collao provincia Peruana, locus quidam omnino nudus est, in quo nec vlla arbor nec planta crescit, quoniam terra bituminosa est, ex qua Indi liquorem eliciunt ad plurimos morbos curandos utilem. Eum verò hac ratione eliciunt.

Bituminis
eliciendi ra-
tio.

TERRAM in cespites scindunt, eos loco Soli exposito supra perticas aut crassiores arundines disponunt, et vasa ad excipiendum liquorem apta supponunt: nam Solis ardoribus liquefcit hoc bitumen aut succus terra inclusus, deinde remanent cespites sicci & sine pingui aliquo humore, ad fucum struendum apti, quoniam eo loco & arbores ad struendo igni idonea desunt: sed is ignis noxius est, ob fumi densam nigredinem, & tetrum odorem quem excitat: nihilominus alterius materia penuria, cespitibus iam dictis vtuntur.

facultates.

LIQVOR exceptus multis morbis prodest praesertim ex frigore prognatis, nam dolores mitigat & tumores frigidus discutit: curantur eo vulnera, & reliqua agritudines quibus Caraña & Tacamahaca vtilis sunt.

Rufi ad nigredinem tendentis coloris est, & grauis odoris.

Bitumen pan-
nonicum.

*LIQVIDVM huiusmodi bitumen ante biennium, in ea Pannonia, quae inter Muram & Drauum, paucis supra eorum confluentes miliaribus est parte, obseruauit, cum Illustris Heros Dn. Balthazar de Batthyan, haereditarius Dapiferorum Regni Vngariae praefectus, in ditione quam istuc & vltra Drauum possidet, deduceret: nigrum verò id est, graui & nares è longinquo feriente odore, dulciq; sapore praeditum, palustri loco lacuna quadam nascens, quo rustici duntaxat ad inungendos curruum axes, calceosque & ocreas emolliendas vtuntur. At non dubium est, quin ad plurimos morbos vtile esse posset, si eo vti nosset, praesertim ad frigidos tumores discutendos, & ea vitia, quibus suum bitumen prodesse noster Auctor scribit.

DE LAPIDE BEZAAR PERVANO.

TAMETSI in secundo Libro de lapide Bezaar in montanis Peru inuento egerim: quoniam tamen primus illius in ea regione obseruator aliquot mihi misit ex optimis qui inde adferuntur; hoc tertio libro de illis etiam agere volui. Eos autem gratitudinis ergo misit, quoniam ut ipse in ea epistola quam secundo libro inseruimus ait, meus libellus (qui peculiariter de lapide Bezaar inscriptus est,) illis veluti dux fuisset & auctor, ut istum lapidem primum obseruarent & agnoscerent.

Lapis Bezaar
Pctuanus.

APPARET eos quos mihi misit admodum esse excellentes, cum ex colore, tum ex forma & magnitudine: ex his aliquot comminui qui ex tenuibus splendidibusque laminis eodemque colore constabant, quo qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem aut in granulum ut illi desinebant. Verum quidem est eos qui his selectioribus notis praediti sunt quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus que in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis uiuentibus educuntur, improbi sunt, nec ulla medica facultate praediti, quoniam non aluntur iis salutaribus herbis e quarum succo ruminatione illa concreto generantur lapides, uti probe mihi demonstrauit primus illorum obseruator, qui videre cupiens qua ratione in animalibus generarentur, suis ipsemet manibus eorum animalium anatomem fecit, & mihi deinde significauit eos gigni in receptaculo quodam fasciae modo confecto & villosa carne constante duorum palmorum longitudine, & trium fere unciarum latitudine, ipsi ventriculo parte interiore adherente, alios alius maiores, & quodam ordine dispositos uti nodos vestem anteriore parte claudentes, hoc modo:

Lapis bezar
quis utilis.

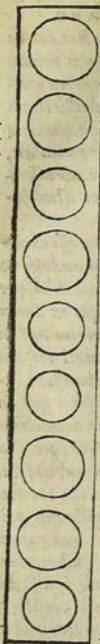
quis improbus.

Eo receptaculo aperto eximuntur lapides, quos istic

B 4

magna

Lapis Be-
zar orienta-
lis & peru-
ani similis ge-
neratio.

magna Natura providentia ad nostram salutem & nostrorum morborum remedium generari, summa admiratione non caret.

Atque, ut intelligo, qui ex orientali India adferuntur, eadem ratione inveniuntur (de legitimis loquor, quoniam tam multi adulterini aduehuntur, ut e centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatetur istuc multos adulterinos constari) & eximuntur e certo caprarum genere qua magna ex parte rufa sunt uti nostra: suntque etiam selectiores qui ex animalibus in Persia montanis degentibus educuntur, quam qui ex aliis capris in Malace planis & campestribus uiuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam praestantiam & facultates obtinent, quas Persici, quoniam Malacenses caprae ad lanienam duntaxat seruantur, cum adeo salutiferas plantas non depascantur, uti qua in montanis degunt. Eadem plane est ratio in occidentali India: nam qua in montanis Peru vitam agunt, selectiores et legitimos lapides & ad medicamenta utiles habent; qua vero in campestribus pascuntur, Malacensibus similes sunt, qua gregatim incedunt & uiuunt uti greges qui ad lanienam seruantur: ex his enim multi quidem lapides eximuntur, sed inutiles, quoniam salubres illas montanas herbas non depascuntur, quemadmodum diximus.

Si insignes istius Peruani lapidis facultates, omnesq. morbo s

morbos quos curasse asserunt qui ex ea regione redeunt, & mihi scribit nobilis ille vir, hic enarrare vellem: magnus liber de eo scribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam quæ ipse sum expertus, ut iis maior fides adhibeatur, & intrepidè uti lapide queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere.

NOSTER igitur lapis Bezar occidentalis insignes facultates obtinet: præsertim in cordis ægritudinibus, in quibus magnam eorum qui mihi missi fuere partem insumpsi felicissimo successu, sic ut multi syncope laborantes, ea sublata, a morte liberati sint: propinari autem debet in ipsò paroxysmo, aut paulo ante, manè ieiuno vetriculo, ex aqua rosacea si adsit febris, si absit, ex aqua florum mali aureæ, in pulverem tritus ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: observavi autem in mulieribus præsentius adferre remedium, quàm viris.

Lap. Bezar
Peruani fa-
cultates.

In omnis generis venenis nullum præstantius novimus remedium, quoniam eos qui aut venenum haurerunt, aut à virulentis insectis præmorfi fuerant, mirum in modum iuvit. Quæ aqua stagnantis potu in qua virulenta animalia versantur ilico intumescere, sumto isto lapide bis aut ter, sanatos conspexi.

Venenis.

In pestilentibus febribus sapius exhibui, & sanè earum virus extinxit, cuius rei primariam in similibus morbis curam medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus, inutilis erit cura, quoniam illud est quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cum rubore eminentia quas Hispani tauardete appellant, quæ plerumque huiusmodi febres commitari solent, lapis Bezar peruanus maximam vim possidet: nam in similibus morbis maiorem eorum quos accipi partem absumpsi, plurimique felici & miro successu curati sunt.

Pestil. febrib.

Melanchol.
humorib.

Miros autem effectus prabet in melancholicis humoribus, sine vniversum corpus, sine eius duntaxat partem vti caput occupent, atque in Arabum lepra seu Gracorum elephantiasi: item in scabie, prurigine, erysipelate, & reliquis cuius vitiiis presens adfert remedium, quoniam ad ea sananda peculiarem facultatem habet.

Quartana.

Quartana laborantibus dedit, & licet febrim non tollat, eius tamen auferit symptomata, animi maerores, anxietates, & cordis affectus que in istis febribus vulgaribus sunt, magnamque ex eius usu utilitatem senserunt.

In omnibus diurnis & importunis morbis magno successu exhibere soleo, praesertim in quibus veneni suspicio est, aut flatu adsunt: nam in similibus peculiarem vim habet: hinc fit, vt plurimum conducat eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere; quoniam si medicamentum simplicia quadam venenosa continet, ea corrigit; sin minus, cor roborat & faciliorem deiectionem molitur.

CONSVETVDINIS est in orientali India bis singulis annis corpus purgare praesertim apud nobiliores: atque purgato corpore singulis diebus ieiuno ventricula quatuor lapidis Bezaaris grana ex stillatitio rosarum liquore, aut alia ad eam rem accommodata aqua sumere: eo inuentam sibi conservari persuadent, & omnia membra roborari, atque a morbis praeservari: eius usum non nisi salutarem esse posse certum est.

Ventris
ncti.

Aduersus lumbricos et venteris tineas felici successu propinatur hic lapis: cum multis exhibui, praesertim pueris & adolescentibus eo morbo affectis, & vix credibile est quantum profuerit: solum dare soleo, vel cum sequenti puluere mixtum, hac ratione.

Pulis ad
lumbricos.

Rz. herbae lumbricorum drachmas duas, seminis santonici drachmam vnā, cornu ceruini vli, seminis portulacae

malace & carline singulorum dimidiam drachmam, lapidis bezar peruani dimidiam drachmam: reducantur omnia in tenuissimum puluerem & probe misceantur.

Miras facultates obtinet iste puluis, & experimento comprobatum est multis profuisse: datur manè ieiuno ventriculo ea quantitate qua medico commoda videtur, pro eius aetate qui sumere debet: eo sumto, duabus horis post, aluius clystere cōfecto ex lacte & saccharo elui debet.

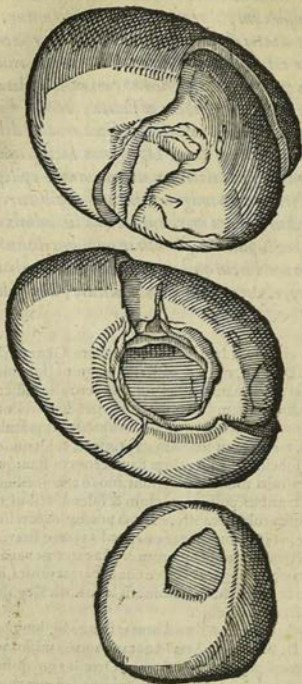
Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte si adhuc lactant; sin minus, sine lacte: in natu maioribus epilepsia

laborantibus etiam cum magna utilitate exhibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum accommodis admixtus.

Breuius hoc lapide uti solemus in omnibus diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eoque magna cum utilitate, aut saltem sine noxa.

*TERNOS eiusmodi lapides habui munere Generosi Dn. FRANCISCI DRAKE, qui fere passerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendeant. Ille verò alios adseruat, qui binas atque etiam plures drachmas penderent. Eorum autem forma nunc orbicularis, modò compressa aliquatulum, vel inæqualis, modò renis formam exprimens, color nunc nigricans, nunc subcinereus, interdum flavescens: constantque ex tunicis siue crustulis modò crassioribus, modò tenuioribus aliam amplectentibus, politis interdum & splendentibus, nonnunquam aliquatulum scabris, extima præsertim & reliquis complectente, ut in renum & vesicæ calculis videre licet. Sed inveniuntur etiam nonnulli quorum crusta exterior variis locis adeò altè exesa conspicitur ut secunda appareat tunica, nonnunquã etiam & tertia. Magni muneris loco hos à Regulis sibi inuicem militari assererat.

VERVM postquam Loadino Antuerpiam redij, longè maiores à C. V. D. Benedicto Aria Montano amicis missos videre contigit. Acceperat enim Abrahamus Ortelius qui quinque fere drachmas pendeat forma orbiculari fere, sed tamen nonnullis locis compressa. Plantinus binos, alterum renis verueciani forma

ni forma & propemodum magnitudine, non eum quidem integrum, sed extrema parte contractum, & laminarum situm ostendentem, atque in medullio veluti festucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnus cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse potuit: alterum compressa (qua parte ventriculo adhæsit) forma, sensim deinde in tuber assurgente, è multis etiam laminis seu tunicis cum crassioribus, tum tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus et semisse pendentem. Dn. Ludovicus Perezius vnum, columellæ duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cum semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem prius acceperat, gallinacei vt referebant oui magnitudine, quem quoniam apud se tunc non haberet, conspiceri non potui.

ingens magnitudo.

Orellij lapidem cum Plantini maiore hac tabella exprimi iussimus iusta magnitudine obseruata, quoniam integriores essent. Alterum etiam renis forma expressissemus vt tunicarum situm ostenderet, nisi ipse Plantinus formam corrupisset, eo contracto & amicis, quorum pars fui, communicato.

DE LAPIDE AD VTERI SVFFOCATIONES VTILI.

AD FERTVR è nona Hispania lapis quem uteri morbis adprimè utilem esse ferunt.

Lapis ad uteri suffocationes.

Niger est, admodum politus, ponderosus, maiore ex parte teres & rotundus.

Mirum porro est quod de hoc lapide predicant: nam mihi affirmant nobilis quedam & magna auctoritatis Matrona quæ eo vsa est, & in vmbilico gestauit adeò firmiter inhaerentem, quasi istic adglutinatus fuisset, ex quo præsens & certissimum sensu commodum: idem aliæ afferunt quæ simili modo isto lapide sunt vsa. Cum uteri suffocationem imminetent præsentunt, adhibito lapide, subito leuantur: & si eum perpetuo gestent, nunquam simili morbo corripiuntur. Exempla huiusmodi faciunt vt his rebus fidem adhibeam.

DE TER-

DE TERRÆ VARIIS COLORIBVS.

Peruanæ terræ colorum varietas.
 MIRVM & incundum spectaculum est terræ varios colores eodem agro nascentes in Peruanis provinciis intueri: quoniam procul aspicientibus apparent terræ variorum colorum vena, contigua quasi & continuo inuicem subsequentes, nunc virides, nunc cærulea, iam lutea, iam alba, iam nigra, iam rubra, iam alterius coloris, sic ut panni variis coloribus tincti, & Soli, ut exsiccantur, expositi videantur.

Terra nigra conficiendo atramento idonea.
 Omnes autem ista vena, terra varij generis fodinas præbent. De nigra illud affirmare possum, eius paululum mihi ad conficiendum atramentum missum in aquam aut vinum coniectum optimi atramenti vicem præbuisse, & quoniam nonnihil cærulei admixtum habebat, magnam gratiam atramento addidisse. Rubra præstantissima & ditissima est fodina, ex qua argentum vinum tanta quantitate elicitur, ut eo integra naues onusta in nouam Hispaniam pretia inestimabili deuehantur.

Rubra terra argentum vinum continens.
 INDIS vsui duntaxat erant ut eas certis liquoribus & resinis admiscerent, quibus sibi corpus pingerent, quod in bellum prodeuntes facere solent; ut elegantiores & ferociores etiam appareant.

Paulatim in illis provinciis dites metallica fodina & rerum similium deteguntur: imò iam recens cretaceum montem; & aluminis sulphurisque fodinas inuenerunt.

* FRANCISCVS Gomara historix generalis cap. 193. horum variorum terræ colorum etiam meminit.

DE CANCRIS PERVANIS.

Canceri peruanici phibicis viles.

NOBILIS quidam vir ex Continenti rediens mihi affirmavit post diuturnas febres continuas istic in phibicis incidisse: at postquam ex quorundam consilio ad paruas quas-

was quasdam inter Dunitē portum & Margaretā insulas
 ablegatus fuisset, in quibus plurimi nascuntur omnium
 optimi cancri (solis enim ouis qua illic columba ponunt
 & earum recens exclusis pullis vescuntur) ut eos coctos
 solum ederet, post aliquantulum temporis quo ista victus
 ratione usus fuisset, optimē conualuit: tamen antē nihil
 illi psittacorum esus, qui ad hunc morbum commendan-
 tur, profuisset.

Cancros porro phthisicis valde utiles esse Auenzoar
 asserit, non manifesta aliqua qualitate, sed propria qua-
 dam & abdita causa.

FINIS.

Jud & simpl. descript. in hoc 3. lib.

Ambra lignea . 35.	Carobanito . 19.
Amyra p. d. u. a. . 9.	Castia lignea . 6.
Azob. ad r. u. m. h. i. u. i. a .	Castia solitaria . 7.
Chilia . 10.	Cinnamonum . 6.
28.	Co. a . 27.
28. ab. l. a. u. m. y . d. e. l. o. h. i . 34.	Cinnam. . 8.
28. at. a. t. a . 31.	f.
28. z. a. m. p. d. u. a. u. a . 39.	fructus p. d. u. a . 9.
28. t. u. m. y . d. e. l. i. l. i . 38.	flos sanguinaria . 22.
28. t. u. m. y . p. a. m. o. r. i. u. m . 38.	flos solia . 21.
C.	fructus s. r. u. o. r. a . 14.
Carumi . 29.	fructus sub terra
Carob. . 3.	u. l. i. u. a . 14.
Cassia p. d. u. m. i . 46.	
Cassia . 8.	
Card. m. a . p. d. u. a. u. a . 27.	fragibile . 17.

Tromadilla. 16.

Gnay mac. 12.

G.

Herba mostey in mor-
bia p. rati mucinosa. 26.

Herba rubra st. h. 22.

Herba ruptura st. h. 22.

Herba solia. 21.

J.

Judicia radig. 19.

L.

Santurula solutaria. 23.

L'apra bogaa. 29.

L'apra ad st. h. suff. -

rationa. 75.

L'urua. it.

M.

Muzum. 31.

N.

Nasturtium p. rati mucinosa. 26.

Nuy p. rati. u.

P.

P. an. 10.

P. rati. 22.

R

Radix india. 19.

Radix p. rati. 17.

S

Saponarij globuli. 1.

Strobilina p. rati. 17.

T

Tabaco. 33.

Terra nigra. 46.

Terra rubra. 46.

Triboli ad m. h. 172.

U

Urbina p. rati. 23.

Y

Yura. 29.

finia

fontes

1617.

CAROLI
CLVSII ATREB.
ALIQVOT NOTÆ
IN
GARCIAE
Aromatum Historiam.

EIVSDEM

Descriptiones nonnullarum Stirpium, & aliarum
exoticarum rerum, quæ à Generoso viro FRAN-
CISCO DRAKE Equite Anglo, & his obseruatae
sunt, qui eum in longa illa Nauigatione, qua
proximis annis vniuersum orbem circumiuit,
comitati sunt: & quorundam peregrinorum
fructuum quos Londini ab amicis accepit.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini;
M. D. LXXXII.

ILL^{ti} AC MAG^{co}³
DOMINO BALTHA-
SARI DE BATHYAN
hereditario Regalium Dapiferorum in
Vngaria Magistro, & S. C. R. Q. Mis
Consiliario &c.

CAROLVS CLVSIVS A.

OBILEM virum Anglum,
proximis his tribus annis
vniuersum orbem circum-
nauigasse, V. Mag^{am} intelle-
xisse arbitror: celebris enim
fuit vbique de eius reditu fama.

EA, dum superiore anno in Anglia ef-
sem, me permouit, vt nonnullam familia-
ritatem cum iis ambirem, qui ipsum comi-
tati sunt, aliquid de rebus, quas in longa il-
la nauigatione obseruassent, cognoscere
desiderans: quod amicorum quorundam
sedulitate non modò mihi obtigit, sed ad
ipsorum Praefectum Dn. FRANCISCVM
DRAKE, nauis dominum aditù insuper ha-
bui, qui plurima humanissimè mecù còtu-
lit. Multa prèterea cùm Nobilis quidà Eliot
cognomine, qui ei comes fuit, tum alij ex

Drake familia auditu periucunda retulerunt: sed maximè grata fuere, quæ ad *Εοταυιδος* studium pertinentiâ ab iis didici.

H O R V M omnium, tum aliorum quorundam exoticorum fructuum, quos in Britannica ista peregrinatione adquisiui breues descriptiones, & nonnullorû etiam icones in rei herbariæ studiosorum gratiam exhibere, atque ad Notas quas in *Garcia* Aromatum historiam, post tertiam editionem, conscripsi, addere volui, non minus gratas eis futuras sperans, aliis lucubrationibus prius in lucem à me editis.

C E T E R V M, quoniam *V. Mag^m* huiusmodi rebus delectari scio, ipsius nomini nuncupare libuit, cõfidens in insigni quam instruit Bibliotheca, locum etiam illis inter reliquos libros concessurum: & tenuem istam, pro plurimis in me collatis beneficiis grati animi demonstrationem boni consulturum.

Q V O D vt facere non grauetur, plurimû oro, illi à Deo omnia felicia exoptans.
Viennæ Austriae, Cal. Ian. M. D. LXXXII.

CAROLI CLVSII
ATREBATHI IN ARO-
MATVM HISTO-
RIAM NOTÆ.

BETRE, *Areca*, & *Judicas* nuces
sive *Coccos* ferentis arborum icones,
ante multos annos in Belgium ad me
misit C. V. Alphonſus Pancius p.
m. 7^{lmi}. Ducis Ferraria olim Me-
dicus. Sed cum eas fictitias esse exi-
stimarem, neque ſecunda, neque tertia editione, Aro-
matum hiſtoria inſerta fuere.

CVM ſuperiore porro anno ſermones conferrem
cum ornatiffimo viro, multiſque peregrinationibus
claro Dn. Fabricio Mordente Salernitano, qui ali-
quot annis Goæ viciniſq. in India locis vixit, in men-
tionem earum arborum qua iſtic naſcuntur incidi-
mus: de quibus ſane multa admiranda, & auditu mi-
hi iucundiſſima diſſeruit. Protuli itaque Pancij ico-
nes, vt illius iudicium intelligerem. Eas autem cum
genuinas eſſe affirmaret, exceptis paucis notis quas ex
ipſius admonitione corrigi iuſſimus, exprimi curavi-
mus, & breues deſcriptiones in ſtudioſorum gratiam
adiunximus.

BETRE Cap. 18. lib. 1. Aromat.

ARBORIBVS ſeſe implicat & circumvoluit
Betre, eaſque ſcandit *Hedera* modo, cui perquam ſi-
milis habet folia, teſte Fabricio & pictura: fructum

IN AROMAT. HISTORIAM NOTÆ. 7
ex foliorum exortu promit contortum ut Garcias re-
fert & pictura ostendit. Cui cum similimus videatur
fructus à Rasso mihi ante decemium donatus, eius
etiam iconem oculis subiecimus.

ARECA Cap. 25. lib. 1. Aromat.

IN magnam altitudinem excrefcit Areca arbor, ^{Arceen.}
trunco equali propemodum ubiq. crassitie, qui cortice
integitur adeo lani, ut nullum ascensum prabeat, nisi
apertatis ad pedes compedibus & laqueis, aut cincto per
interualla caudice vinculis quibusdam ex sparto aliã-
ue materia confectis, quemadmodum Garcias in nu-
ces Indicas ferente arbore, qua proximo capite descri-
bitur, refert. Huius rami deorsum nõ inslectuntur, sed
sursum vergunt, & incuruantur, ut procul intuenti-
bus orbem quodammodo conficere videantur: folia pe-
tinetatim ramos utrimque ambiunt, alioqui Palma
similia. Fructus deni aut duodeni suis inuolucris vil-
losis tecti dependent ex crassis et oblongis pediculis, qui
in inferiorum ramorum alis nascuntur.

Mendam in tertia annotatione eiusdem cap. sic corrigito
A. r. esset q. i. l. 4. c. 2. f, q. q. f. r. e. c. p. e. v. a, nisi postea
causam subiceret. A. S. Sec. adde ad calcem eiusdem annota-
tionis, Hec ille de Sultano Cambaiã, quem pater à curabulis vene-
re auerat.

ARECA

A

Cap. 26. lib. I. Aromat.

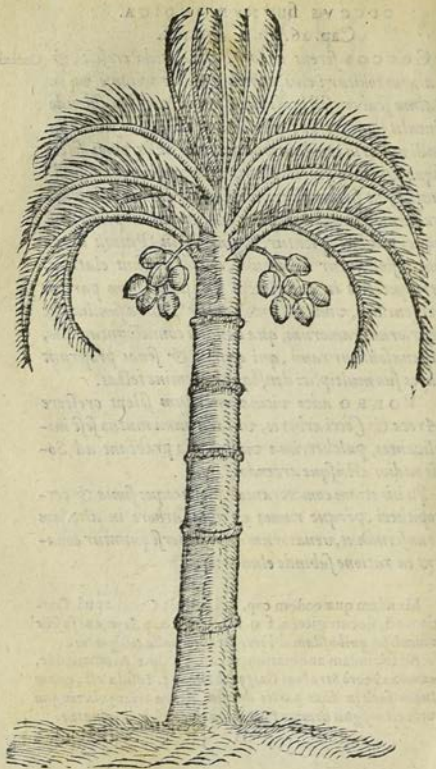
COCCOS ferens arbor Palma modo crescit, & Coccus.
in altum tollitur: eius tamen caudex minime ut in
Palma scaber, sed lauis est. Eam ob causam subinde
vinculis ligaturisque quibusdam ex sparto aut alia
simili materia constantibus per intervalla cingi solet,
eaque vincula ferreis clavis trunco interdum adsi-
guntur, ut firmitus hereant, facilioremque ascensum
praebeant: alioqui difficulter omnino scandi potest, nisi
laquei pedibus aptentur. Rami ut in Palma deor-
sum inflectuntur in arcum, dorsoque sunt elatiore,
utrisque oris in anteriorem seu superiorem partem
vergentibus, unde folia nascuntur Palma similia. Ex
inferiorum ramorum, qua caudici connectuntur, alis,
alienascuntur rami, qui quinque & senas proferunt
nucis suo multiplici densoque velamine tectas.

PORRO adeo vicina interdum solent crescere
Arae & Cocci arbores, ut earum rami mutuo sese im-
plicantes, pulcherrima umbracula praebeant ad So-
lis radios aestusque arcendos.

In his etiam commorantur plerumque simia & cer-
copithecii, perque ramos ex una arbore in alteram
transcendunt, venatorum qui eas persequuntur cona-
tus ea ratione subinde eludentes.

Mendam quae eodem cap. in Historia Cocci apud Garcia-
m est, sic corrigito: a. f. q. i. a. f. u. c. a. p. lege: aut fasciis
vinculisque quibusdam arbores per intervalla colligantes.

Ad secundam annotationem cap. 34. lib. I. Aromat. adde.
παραλίην verò Straboni Geograph. lib. 15. Insula est, quam
Indus facit in duas partes diuisas, figura triangula: in qua
urbis est insignis nomine Pattala, à qua insula nominatur.

ARBOR TRISTIS Cap. 1. lib. 2. Hist. Arom.

ET quoniam nobis multa etiam reculit de Arbore
tristi, cuius naturam, dum istic esset, summopere est
admiratus: illius ramum cum suis floribus exprimi
iussimus.

ASSURGIT verò ea arbor interdum ad triem Arboris tri-
hominum altitudinem, instamque crassitiem adqui- stis historia.
rit: ramos habet multis alis concauos, & foliis myrti
foliis quàm similimis onustos: in tenerioribus ramis
nascuntur flores pediculis ex foliorum interna sede
prodeuntibus inharentes, copiosi, hoc est terni, qua-
terni, aut plures simul fere congesti, candidi, Jasmi-
ni floribus forma magnitudinèque pares, foliisque mu-
cronatis, ut illi, constantes, sed pleniores multiplicique
foliorum textura, odoris fragrantissimi, & hand mul-
tum à Jasmini florum odore dissimilis, noctu autem so-
lent ij flores explicari, & oriente Sole, simulatque ab
ipsis radiis illustrari incipiunt, ilico decidere, vel an-
tipathia quadam, vel præ nimia succi tenuitate, quem
solares radij absorbunt: nam quos Sol non attingit,
diutius in arbore herere solent. Studiosè verò colli-
guntur ij flores propter odoris fragrantiam, & vitreis
organis odoratissima ex illis aqua elicitur, quæ aqua
de mogli dicitur asserente Fabricio, quoniam Mala-
narica lingua arborem Mogli vocant, floresque idem Mogli.
nomen mutuati sunt.

Eius fructum observasse negat: quem verò adpin-
gi iussimus, sub finem anni 1579. missus est Viennensi
cuidam mercatori pro fructu arboris Indica cuius flo-
res odoratissimi noctu aperiuntur, & oriente Sole de-
cidunt: quibus votis maximè ad Arboris tristis hi-
storiæ accedit.

CETERVM sub anni 1580. initium simile plantæ semen à C. V. Joachimo Camerario Viennam mihi missum fuit, quo terra commisso, duæ plantæ enatæ sunt, quas Septembri florere incipientes, repentinè gelu corruptæ. Ipse verò Camerarius plures plantas nactus est, quæ flores quidem protulerunt, minimè tamen ad frugem peruenerunt, eiusdem gelu iniuria. Intellexit autem, si semen plenam maturitatem consequatur, autumno excideret, & sese plurimum propagare. Idem me huius plantæ floribus siccis natuum colorem retinentibus, & pictura ad vinum expressa liberaliter donauit.

PRIMUM è terra emergit ocymi, quod cereale nonnulli cognominant, aut Circea Lutetiana fere modo, deinde caulem promit cubitalem, aut amplio-rem, pollicari crassitudine, succulentum, firmum, ex viridi purpurascentem, frequenter uti Balsamina femina geniculatum, & in ramos frequentes diuisum: folia in singulis geniculis bina ex aduerso semper nascentia, Siliquastræ fere vel Circea Lutetianæ foliis admodum similia, succi plena, circa basim ampla, & per extremum mucronata, quæ gustata, foliorum siliquastræ grauem odorem, & tandem etiam acrimoniam propemodum referunt: flores in ramulorum alis singuli, oblongi, concaui, floribus Tabaci fere similes, nequaquam tamen in mucronatos angulos ut illi desinentes, verùm in obtusos quemadmodum conuoluoli flores, Tabaci floribus etiam ampliores, elegantissima interdum purpura nitentes, interdum flauæ aut pallentes, nonnunquam etiam candidi, & plerumque binis coloribus in eodem flore elucescentibus, vel purpureo mediam floris partem occupante, vel virgatim totum florem intercurstante, vel tenuissimè

lasmini Mex-
icani lutto-
tia.

per eum asperso, odoris suavis, staminulis pluribus. cuius
 stilo paulo longiore è medio flore emergentibus, caducis
 admodum, & subito præsertim sub meridiem sese con-
 trahentes florum conuoluoli modo: calyculi flores am-
 plectentes in quinque mucronatas laciniis sunt diuisi,
 virides, & quasi membranæ, in quibus unicum semen
 sua membrana siue pericarpio inclusum, quod ubi ma-
 turuit fuscum est, angulosum, tuberculisque quibus-
 dam insignitum, & veluti corona exigua ornatum su-
 periore parte, bacca myrti ferè magnitudine: radix,
 tametsi annua duntaxat, satis crassa, intus alba, foris
 nigricans, & fibris aliquot prædita, gustu nonnihil
 acri, cui admixta sit superficialis quedam dulcedo. Il-
 lud etiam in hac planta obseruatione dignum, quod
 cum contabescit, integri articuli decidant, & circa
 genicula interdum candida quedam efflorescentia
 enascatur, quæ temporis successu concreta, salis sapo-
 rem refert: cuius nota idem Camerarius candidè ad-
 monuit.

Peregrina & perelegans est hæc planta, nec ante
 annum 1580. mihi inspecta. Eius semen Camerarius
 ex Italia acceperat Iasmini Indici siue Mexicani
 nomine: bacca Myrti ferè magnitudine, nulla mem-
 brana siue pericarpio inclusum; & spòtè ubi maturue-
 rit, vel leuissima agitatione excidens. verùm cum ni-
 hil Iasmini præter odoris suauitatem, ad quam non-
 nihil accedit, habeat, non video qua ratione commodè
 hæc appellatione insigniri queat. In Belgio, ubi etiam
 feliciter apud nonnullos rei herbariæ studiosos cum hoc
 anno tum superiore creuit, Solanum odoriferum vo-
 catum est: Hispani Marauillas del Peru, id est ad-
 mirabilem peruana appellarunt propter tam insignem
 in eadè interdum planta florum varietatem: tametsi
 quas plu-

Iasminum
 Indicum, vel
 Mexicanum.

Solanum •
 odoriferum.
 Marauillas
 del Peru.

quas plurimas hoc anno in Hieronymi Scholiers suburbano (vnde vnā exemptam delineari iussi, cuius hic iconē proponimus) Antuerpiæ, & Nobilis matronæ C. V. Hoperi I. C. vidua horto Colonia conspexi, singula stirpes vel omnino rubros, vel è rubro & pallido simul permixtis coloribus distinctos protulerunt.

At quas postea hoc eodem anno 1581. circiter Cal. Octobr. in Ill^{mi}. Principis Wilhelmi Landgrauij Hassiæ &c. amplissimo & cultissimo horto Cassellis vidi, mira varietate colores mutare deprehēdi. Nam licet vnica planta centenos aut plures flores vno die interdum proferret, ne vnus quidem (præter eos qui aut toti purpurei, aut pallidi erant) alteri similis erat: sed omnes colorum (tametsi purpureo & pallido constantium) varia mixtura inter se differebant: cum nunquam purpura medium quasi florem secaret, nunquam alterni, modò purpurei, modò pallidi radij totum distinguerent, aut interdum magnis, modò exiguis purpurantibus maculis vario situ et mixtura toti flores aspergerentur. Altero die (nam, vt diximus, caduci admodum sunt, & quodammodo ephemeris, imò plerumque à meridie, præsertim per æstus, contrahuntur & flaccescunt) non minor in floribus recens enatis conspicitur varietas, & tamen si quis cum pridie decerpitis, & inter chartas repositis conferat, colorum situ ab iis discrepare animaduertet. Tertio itidē die & subsequentibus similiter: vt insignis ista mutatio magnoperè me commoueret, & in summam admirationem raperet.

Hachal indi.

Illud autem mirum, ex eodem semine insignem istorum florum varietatem prouenire. Peruanos Hachal indi crassa & in palato formata pronuntiatione nominare intelligo.

FICVS INDICA.

SED quandoquidem in Indicarum arborum narrationem incidimus, silentio minime preterenda duxi miraculo verè dignam eam arborem, de qua idem Fabricius apud me verba fecit.

IN magnam altitudinem unico trunco eoque admodum crasso assurgere solet: ramos deinde in omnia Ficus Indica
Historia. circum latera expandit, qui tenues quasdam fibras siue filamenta (qualia in Cuscuta vulgo nuncupata conspiciuntur) coloris, dum recentia sunt, cerei siue aurei demittunt. Iis, ubi terram attigerint, firmanur, novamque quasi prolem generant: etenim magnam crassitiam paulatim adquirunt, & veluti in novos arborum caudices transeunt, qui novos rursus summa sui parte in latera ramos spargentes, novis denno fibris deorsum missis sese propagant. Sic alij deinceps rami in infinitum, ut interdum unica arbor suis propaginibus integrum fere miliare Italicum in ambitu occupet, sitq; difficile, quæ primaria sit arbor, siue omnium istarum prolium parens diiudicare, præterquam ex trunci amplitudine, quæ nonnunquam in matre tanta est, ut trium virorum vultus vix apprehendi queat. Verùm non modo inferiores rami similes fibras spargunt, sed etiam in arbore summi: ideoque unica arbor densissimam silvam efficit. Sub eas autem arbores aditum sibi paraturi incola, fibras iam in truncos conuersas, tenuiores scilicet, exscindere solent, atque ea ratione veluti concamerationes & umbracula facere arceudi calor gratia: adeo enim densis ramulis reliqui maiores rami luxuriat, ut solis radij nulla ratione penetrare queant: imo concavi istarum fornicum multiplicè que sinus scindunt inæqualiter inde resultantem aera, quæ causâ est ut Echo multis in locis ter atq; etiam sapius humanas voces reddat. Vidit verò, qui mihi refe-

rebat,

rebat, interdum octingentos aut mille viros, quo in numero ipse fuisset, vnius huiuscemodi arboris umbra tegi: atque affirmabat terna etiam hominum milia sub tali arbore latere posse. Folia fert in nouellis ramis mali cotonei foliis similia, supernè viridia, infernè candicantia, & lanugine, vti illa, pubescentia, quæ mirum in modum ab Elephantis expetuntur, ideoque in eorum pabulum cedere solent. Fructus extremi pollicis articuli magnitudine, ficibus exiguis similis, colore foris et intus sanguineo, granisque, vti vulgares ficus, plenus, dulcis quidem & edulis, verum saporis minus grati quam illa: nascitur autem inter folia, quemadmodum vulgares ficus, hoc est in nouellis ramis, qua parte folia illis inhaerent.

Prouenit in insula Goa, locisque vicinis.

DISPICIENDVM superest an Veteribus cognita non fuerit hæc arbor, eiusque historia literarum monumentis tradita: quandoquidè illam Indiæ partem Alexandri Macedonis victoriæ Europæis etiam hominibus aperuerunt.

Q. CURTIUS lib. 9. Hist. rerum ab Alexandro gestarum, refert, Alexandrum Poro rege, & Hydaspes amne superato, ad interiora Indiæ processisse. Siluas autem fuisse prope in immensum spatium diffusas, procerisque & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosas: plerosque ramos instar ingentium stipitum flexos in humum, rursus qua se curuauerant erigi, adeo ut species esset non rami resurgenti, sed arboris ex sua radice generata.

Indicæ arbores vultæ.

PLINIUS verò lib. 12. naturalis Hist. cap. 5. de Indicis arboribus agens, in hæc verba scribit.

Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens, vasis diffunditur ramis: quorum imi adeo in terram incuruantur, ut annuo spatio infigantur, nouamque pro-

Ficus Indica
Plinij.

paginem faciant circa partem in orbem quodam opere topiario. Intra septem eam astinuant pastores, opacam pariter & munitam villo arboris, decora specie subterintuenti. proculue, fornicato ambitu. Superiores eius rami in excelsum emicant siluosa multitudinem, vasto maris corpore, vt sexaginta pedes pleraque orbe colligant, umbra verò bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Macedonica [quæ à Xenophonte hedera folio comparatur] habet: ea causa fructum iniegens, crescere prohibet: rarisque est, nec fuba magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus pradulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Acesmem maxime ammont.

Meminit & lib. 7. cap. 2. Hac [inquit] facit ueritas soli, temperies cæli, aquarum abundantia (si libeat credere) vt sub vna ficu turma condantur equitum.

STRABO item Geograph. lib. 5. similem etiam arborem describit, tametsi nullo nomine insigniat, his verbis.

Indica arbor
admirabilis.

India multas quidem admirabiles arbores fert, è quibus est, cuius rami ad terram propendent, foliis non minoribus clypeo. Onesicritus curiosus ea persequens que sunt in Musficana terra India australissima, refert arbores quasdam ingentes esse, quarum rami cum ad duodecimos cubitos creuerint, reliquum incrementum pronum faciunt, deflexi quosque terram contingant, deinde terram subeant, ac radices agant veluti traduces, mox rursus in truncum ercant, a quo postquam aucti fuerint, in eodem modo flectantur, & aliam propaginem efficiant, rursusque aliam: & sic deinceps, vt ab vna arbore longum umbraculum fiat, tabernaculo multis columnis nitenti simile.

Ex quibus descriptionibus facile cuius colligere licet, eam arborem de qua nobis institutus est sermo, illos an-

illos auctores intelligere voluisse.

SED diligentius pressiusque Theophrastus, qui Alexandri contemporaneus fuit, quique haud dubie eorum narrationes curiose excepit, qui sub Alexandro in India expeditione militarunt. Is enim simili plane modo, paucis duntaxat notis variantibus, Ficum Indicam describit, qualis illa arbor est, cuius historiam ex Fabryi narratione dedimus.

Ficus Indica
Theophrasti

Cap. 12.

Plantarum igitur historia lib. 4. cap. 5. sic est. Indica autem regia arborem ficum vocatam sortitur, qua e ramis radices demittit singulis annis, ut primo volumine retulimus: demittit autem non ex nouellis, sed ex aruolulis atque etiam vetustioribus. Ille se terra coningentes, cum sepe circum arborem faciunt, ita ut veluti tabernaculum condatur, quo etiam morari homines solent. Radices autem nascentes euidenter a ramis discernuntur: sunt enim candidiores, hirtæ, [scilicet] tortuosæque, binæque fronde foliata [dicitur]. Item arbor comam spernam lasciuam gerit, [excidit] tunc arboris tota que fornicato ambitu pulchre orbiculatur, & magnitudine vehementer excellit: quippe umbram bino stadio facere fertur: & crassitudine candidis, plerasque ultra quam sexaginta graduum [Equator] pedis vestigiorum orbem colligere, magna vero ex parte quadraginta. Foliū pelta non minus habet, [potius ad similitudinem quam ad amplitudinem referenda hæc comparatio] fructum admodum paruum, magnitudine ciceris, ficui similem: quamobrem Greci ficum eam arborem appellabant. Paucos vero admodum fructus fert, non tamen pro arboris magnitudine, sed etiam omnibus rebus. Nascentur arbor hæc circa Acesmum annum. hætenus Theophrastus.

CUM itaque tam multis notis Ficus Indica à veteribus

ribus descripta, cum admiranda huius arboris in India nascentis (cuius nomen vulgare sibi excidisse serio dolet Fabricius) historia conueniat, eo audacius illi Ficus Indica nomen in indidi, praesertim cum illam ipsam esse certo mihi persuaadam.

GARCIAM autem illius nullam mentionem facere inter tot exoticas arbores locis Goana insula vicinis nascentes, quarum descriptiones in Aromatum historia asperfit, satis mirari nequeo.

Nos porro iconem ex Fabricij narratione, quam concinne ex ipsius etiam iudicio fieri potuit, adumbrare iussimus in studiosorum rei herbaria gratiam.

CETERVM cum hac arbore cognationem habere videtur, quam Oniedus Indica historiae lib. 9. describit his verbis Latine ex Italico expressis.

MANGLE arbor est inter eas quae in occidentali India vulgo nascuntur selectissima, cum ad adificiorum fabricas, tum ad reliqua fabrilia opera. Crescit vltimis locis, littore maris, & ripis fluminum torrentiumque qui in mare dilabuntur: folia habet pyri maioribus foliis similia, crassiora tamen, & aliquantum longiora: siliquas duorum palmorum longitudinis aut maiores, crassaeq;, Cassie solutinae fructui pares. fusci coloris, pulpam medulla ossium similem continentes, qua Indi aliorum eduliorum penuria vescuntur: etenim satis amara est, salubrem tamen cibum esse ferunt. Ego eius nihilominus esu in morbum incidi, licet adeo delicati palati non sim, nec ab iis cibis abstinere in penuria soleam, quibus alios vesci video: imo etiam nulla urgente penuria degustare soleo, ut commodius describere queam: eaque ratione hunc fructum degustavi, sed brutorum animalium & siluestrium hominum potius cibus est.

Admiranda est eius natura, plurima enim simul crescunt,

Mangle historia.

crescunt, multæ eius rami deorsum vergere & in radices conuerti videntur: nam præter plurimos quos erectos foliisque onustos atque ab inuicem seiunctos ut reliqua arbores habet, multis etiam aliis cum crassioribus tum tenuioribus aphyllis sese ad aquam vsque demittentibus, & sub terra aut arena radices figentibus prædita est, qui ubi apprehenderint, alios ramos sursum vergentes proferunt: non enim minus firmiter hæret quam primarius arboris truncus, sic ut arbor multis caudicibus simul connexis constare videatur, egregio sanè spectaculo, & singulari huius arboris natura.

B 4

CARO-

CAROLI CLVSII

ATREBATHS DESCRIPTIONES PEREGRINARVM NON-
nullarum Stirpium, & aliarum exoticarum rerum.

ARBOR FARINIFERA.

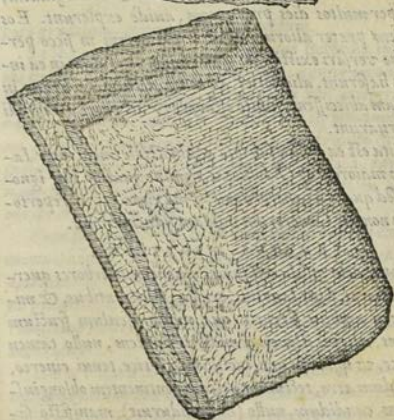
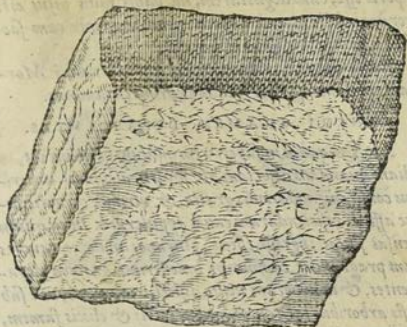

V nostras in Garciam notas miraculo digna arbor fuit: sic earum Stirpium, quas hi, qui Generosum FRANCISCVM DRAKE comitati sunt, obseruarunt, descriptiones, ab arbore, cuius natura admiratione non caret, auspicabimur.

Arboris fariniferæ histo-
ria.

*I*N Tarenate ergo insula, Equatori proxima ad Arcticum polum vergente nascitur arborea quedam planta, cuius truncus humane coxæ crassitiem aequat, decem pedum altitudinem attingit, summo fastigio in orbiculatum caput brassicæ capitata inslar extuberans, in cuius medutullio Natura quandam candidam farinam produxit ad illius insule homines tenuioris fortuna sustentandos: eam etenim diligenter colligunt, deinde adfusa, sive inspersa potius modica aqua fermentant, pin-
sunt, & in formulas quasdam coctili latere constantes immittunt longa serie, atque prunis accensis circumquaque admotis & superetiam impositis coquant. Sunt vero ij panes sive placenta interdum palmares, vnciali crassitie, quibus illius insule incola calidis & recenter coctis vescuntur: at ubi induruerunt tepida aqua macerantes pulvis modo edunt. Insuper

ARBOR

B 5

saporis

saporis esse, cum degustarem, hic panis mihi visus est: verum iniecto piperis aut cinamomi momento cum saccharo, nonnullis deliciae esse queat.

Eiusmodi panis bina fragmenta qualia nostri Morgani opera accepi, hac tabella exprimi curauimus.

CANCRI GRAMEN DEPASCENTES.

Cancri ter-
restres.

ANTE quam in superiorem insulam peruenirent, ad aliam quandam desertam, & multis altissimis arboribus confitam, aquationis gratia, & virium corporis fame afflicti reficiendarum causa appulerunt. In ea quum densas siluas ingressi essent, plurimos maiores cancros tum pregrandes canmaros inuenerunt gramen depascens, & in arborum vento disiectarum cauis, aut sub ipsis arboribus latitantes, quibus coctis & elixis famem, eos per multos dies prementem, auide explerunt. Eos autem praeter aliorum cancrorum morem in sicco perpetuo versari existimant: nam cum multos, dum in ea insula haerunt, aliquoties ad mare detulissent, atque in aquam abiecissent, subito effugere & ad pascua regredi obseruarunt.

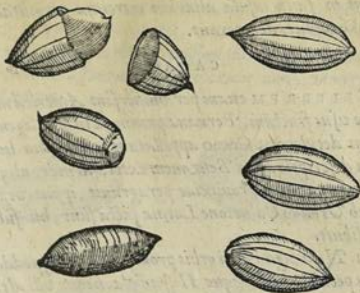
Cancrotum
insula.

Sita est ea insula sub ipsa aequinoctiali linea, inter Iauam maiorem & Moluccas, nomine quidem illis ignota, sed quam a cancrorum istic maxima copia repertorum nomine Cancrorum insulam nuncuparunt.

Beretini fru-
ctushistoria.

FRUCTVS BERETINVS.

IN eadem insula celsissimas inuenerunt arbores quercu maiores, foliis laurinis, crassis, splendebus, & minime in ambitu serratis, quae oblongiusculum fructum ferunt, exiguis iligneis glandibus similem, nullo tamen calyce, ut ipsi referunt, inclusum, cortice tenui cinereo, interdum atro, tectum, nucleum continentem oblongiusculum, candidum, nullo (dum induruit) manifesto sapore pra-

pore preditum, tenui membrana tectum.

SIMILIBVS arboribus abundat Beretina insula illi vicina, ad quam postea delati sunt: à cuius incolis illarum arborum fructum, quem prius non attigerant, edulem esse didicerunt. Eo deinde more leguminum elixo, aut in farinam contuso, & pultis modo cocto & inspissato, alterius cibi penuria cum in ea insula, tum in naui famem subleuarunt. Eam arborem etiam alunt omnes Molucce insula.

Eum porro fructum, cuius iconem hac tabella exprimus, cum C. V. Dn. Richardus Garth Cancellaria Londinensis Primicerius, vir insigni pietate & doctrina preditus, atque humanissimus, & optimè de me meritis, tum noster Morganus, mihi liberaliter communicarunt.

EORVNDEM munere librum arboris habui tenuissima membrane instar candidum, quo omnis generis scriptura perinde atque vulgari papyro excipi queat.

Eum in

Papyrus ex
laua.

Eum in Jaua insula aliarum mercium permutatione
Drake comites acceperant.

CACAO.

Cacao.

CELEBREM etiam per vniuersam Americam mul-
tisque vsus fructum, Peruana provincia littora legentes,
secum detulerant Cacao appellatum, cuius cum lucu-
lenta descriptio apud Benzoniem exret, qui miles aliquot
annis noui orbis provincias peragravit, ipsius verba,
vbi ab Urbano Caluete Latino facta sunt, hic subie-
cere libuit.

Pomum Ni-
caragux.

IN Nicaragua noui orbis provincia pomi quoddam
genus peculiare est, neque Hispaniola, neque vlli alteri
Indie parti concessum. Pyri nostri specie ferme est, ligno
interiore rotundo, nucis crassitudine, & dimidio ami-
plius, optimi & iucundissimi saporis: arbor proceram, exi-
guis foliis vestitur.

Paradisus
Mahumetis.

Hispani cum primum eam provinciam subegerunt,
propter vborrimam omnium rerum ibi repertam co-
piam, eam Paradisum Mahumetis nuncuparunt. Duo
inter cetera fert hac tellus nulli praterea Indie regioni
concessa, excepta Guattimala, Hondurensis provincia
& Mexici finibus, totiq; noua Hispanie tractu. Vnum
Pauonum quoddam genus est, qui in Europam translatis
vulgo gallina Indica vocantur. Alterum, id quod Ca-
cauate vulgo vocant, quod moneta vsus illis prebet.

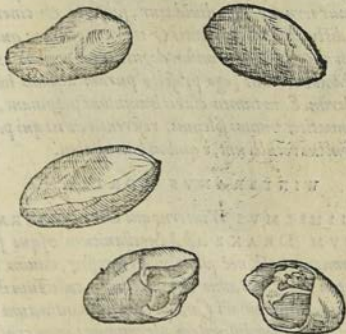
Cacao hi-
storia.

Id fert arbor modica magnitudinis, nec nisi calido lo-
co & opaco viuit. Simulac sole tactum est, contabescit:
itaque sere in siluis umbroso & humido loco feritur: ne-
que id satis, sed iuxta eius generis arborem aliam editio-
re plantant: que simulac adulescere cepit, eius cacumen
ita cocinnant aptantque, vt adulta ea arbor Cacauatem
inumbret, defendatque ita ab aestu, vt Solis radiis ledi
non pos-

non possit. Fructus amygdalarum specimen referens, siliquis quibusdam, velut cucurbitis, includitur, crassitudine & latitudine cucumeris, annuo spatio maturescit. Maturas eas ubi legere, excussum folliculis fructum super foreis expansum ad solem exponunt, donec humorem exsudauerit.

CACAO.

Potū ex eo confecturi, in testā fictili ad focum exsiccant: mox lapidibus, quibus pinsitur panis, contusum & cōmolitum, fustumque in pateras (quæ cucurbitæ specie è certis arboribus per omnem Indiam enascuntur) paulatim aqua temperant, atque interdum paululo pipere, quali vulgo utuntur, condiunt, eoque in potu utuntur. Porcorum ea verius colluuius quam hominum potio. Quam eam provinciam peragrarem, plusquam integrum annum ab tali lora abhorruī: sed quū mihi vini copia non esset, ne semper aquā bibere cogerer, alios imitari didici.

Ea calia

Ea calia sapore aliquantum amaro, satiat & refrigerat corpus, minimè tamen inebriat. hac præcipua & carissima merx earum regionũ est: neque quidquam aliud Indi maiore in pretio habent, ubi quidem in usu est. Hætenus Benzõ.

Amygdala planè similis est hic fructus suo putamine exempta, membrana tectus tenui, nigra, nucleo, qui in binas aut ternas partes diuidatur, subfusco & cinereis venis distincto, adstringentis & ingrati gustus: quare non mirum est, si qui primùm degustant a potione ex eo confecta abhorreant, ego profecto puram aquam longè prætulero. Eam tamen claris hominibus propinant, ut nos aromatites vinum solemus, referentibus is qui pauculos fructus retulerunt, è quibus binos habui.

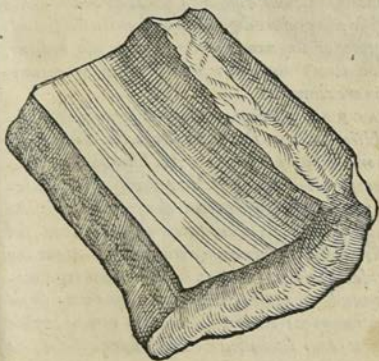
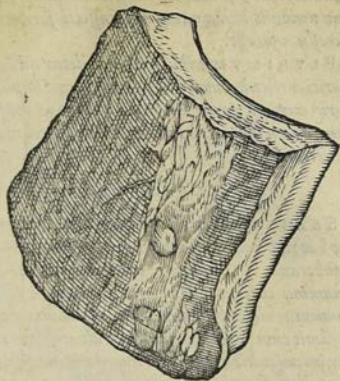
WINTERANVS CORTEX.

VWinterani
corticis hi-
storia.

WILHELMVS Winterus qui Generosum FRANCISCVM DRAKE ad Magellanicum vsque fretum comitatus est, nec ulterius progressus, nauim cui præerat in Angliam anno 1579. reduxit, collectum istic corticem retulit, viliori Canella tum substantia, tum colore non admodum dissimilem, plerumque tamen crassiorẽ, & parte externa vel cinereã, vel aliquando etiam fuscum, & ulmei corticis modo scabrum, interna nonnunquam dissectum & multis rimulis hiantem ut tiliæ cortex, interdum etiam admodum solidum & durum, odore non ingrato, sed gustu perquam acri, & linguam faucẽsque non lenius vrente quam piper.

ILLIVS facultates nullas exploratas habuit: sed eo, dum recens esset, partim melle condito, ut acrimoniam deponeret, partim resiccato & in pollinem trito, ut in edulius canella aliorumque aromatum vicem præberet, vsi sunt qui ea nauis vehebantur. Postea tamen intel-

WINTÈ-

lexi ad.

lexi aduersus stomachicis siue scorbuti morbum, quo eorum nonnulli in illa navigatione affecti fuerant, optimo successu vsos esse.

PLVRIMVM mihi accedere videtur ad Ligni aromatici corticem, cuius D. Monardes in *Simplicium historia* meminit, tamen si singularem illam odoris fragrantiam, quam suo cortici tribuit, in hoc deprehendere non potuerim.

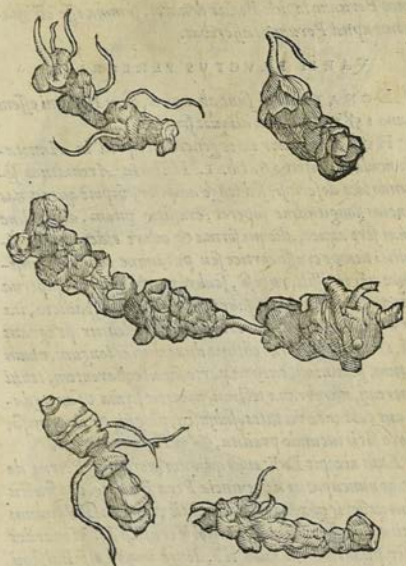
DRAKENA RADIX.

Drakengradicis historia.

SEMVNICALI plerunque crassitudine prolongaque hæc radix est, subinde in nodos & inæqualia capita extuberans, & in summis capitibus, veluti è crassis squammis contexta, Dentaria enneaphylli (quam in *Pannonicis* describo) modo, fœris nigricans, & rugosa duraque cum reficcata est, intus alba: fibris tenuibus sparsim nascentibus prædita, interdum masculis fractisque contumacibus, è quibus alij nodi dependent: nullo manifesto odore pollere deprehendi: sed gustu nonnihil adstringente & linguam exsiccante initio esse videtur, deinde distius præmansa, tenuem suauemque acrimoniam in ore relinquit.

MAGNAM affinitatem habere videtur cum Radice S. Helena, de qua D. Monardes in *lib. Simplicium è nouo orbe delatorum*. Sed cum M. Eliot qui Dn. Drake comes fuit, Hispanos in Peru maximo in pretio habere, nec pretio redimi posse referat, ab iisque didicisse folia præsens venenum esse, ipsam autem non modo illius, sed reliquorum etiam venenorum antidotum esse, atque cor & vitales facultates roborare, si pollinis modo trita, manè ex pauxillo vino albo hauriatur; ex aqua verò febris ardores mitigare: Earum facultatum ratione, valde conueniret cum Radicibus venenis aduersantibus, de quibus

DR'AKENA RADIX.

C

quibus

quibus eodem libro Monardes: in his tamen aromaticum saporem & caloris gradum desidero quem iis radicibus tribuit.

I P S E Drake sanè, cum mihi eas quas hic exprimo, cum Peruano lapide Bezar donaret, summe esse estimationis apud Peruanos asserbat.

VARIi FRVCTVS PEREGRINI.

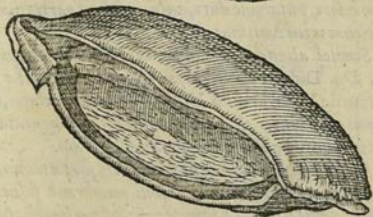
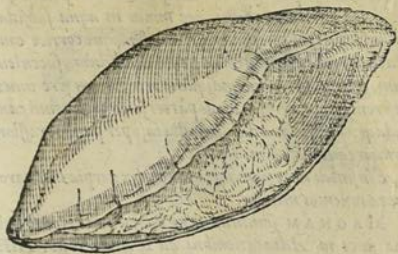
DONATI mihi sunt ab amicis, cum Londini essem anno 1581. peregrini aliquot fructus.

- I. HORVM maior ex eo genere est, quod in Annotatiuncula ad caput 26. lib. I. Historie Aromaticum secundo loco descripsi; sed longè amplior, utpote qui ternas uncias longitudine superet, crassitie vnã, altitudine duas fere aquet, alioqui forma & colore eidem planè similis: nempe crasso cortice seu putamine constans, inferiore parte sessili, rugoso, scabròve & cinereo, superna autem & gibba, laui, subrufo, vel potius spadiceo, ita ut animalculum duro corio tectum videatur: pragnans est, & nucleum intus continet duas uncias longum, vnã latum, geminum, extrema parte simul cohaerentem, tenui cinereaq; membrana tectum, materie firma ut amygdale aut castanea recentes, subfusca, pingui, & oleaginosa, odore satis iucundo praedita, & gustu non ingrato.

Eum accepit Lusitanus quidam mercator Petrus de Frias nuncupatus a pronincia Peru Prorege, pro fructu illius arboris in nouo orbe nascentis, ex qua Balsamum elicetur, cum ipso Balsami oleo. Verum si D. Monardes descriptioni credendum est, longè minor est Balsami fructus. Consule finem capituli 8. ipsius Hist. Simplic. ex nouo orbe delatorum, quam pridem Latinam fecimus.

- II. ALTER nucis inglandis fere magnitudine est, extrema parte latiusculus, totus rugosus, atque ut nucis in-

BALSAMI FRUCTVS.

C 2

glands

glandis putamen inaequalis, niger, sed magna ex parte veluti crusta quadam durissima & cinerea tectus: leuis est & minime ponderosus, tametsi admodum solidus sit, & saepta duritie praeditus, nec minus in aqua subsidat quam lapis: contractus, crasso durissimoque cortice consistere deprehenditur, & nucleum candidum, succulentum, grati saporis, incundique odoris, oleum fere macis referentis continere, in binas partes sectum & tenui candidaque membrana diuisum, alia insuper paullo crassiore firmioreque inclusum.

Eiusmodi ante plurimos annos Antuerpia inter aromata inuentos memini.

III. MAGNAM similitudinem habet Tertius cum Prima nuce in Adnotationibus ad 26. cap. 1. lib. Hist. Aromatum descripta, sed paulo minor est, angulosus, niger, crassioribus quibusdam firmisque villis ipsi incumbentibus & firmiter inhaerentibus obseptus, altera parte tribus foraminum vestigiis insignitus, quorum tertium maiusculum est & infra spectat: preduro putamine constat & pregnans est, nam concussus crepitat & sonitum edit.

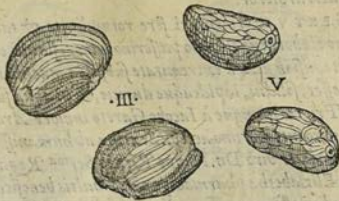
IIII. QVARTVS nucis auellanae magnitudine, & eiusdem colore, putamine duro, veluti in duas partes diuiso, nucleum intus continens.

Similes aliquando Granata in Hispania accepi ab Ill. Du. Didaco ab Stuniga, recens ex Aphrica (el peñon de Velez arce ab Hispania occupata) delatos, nucleum continentes album, dulcem: quas ad Vnguentaria nucis genus aliquod referendas existimabam.

V. QVINTVS, duntaxat nucleus est suo putamine siue cortice exemptus, firmus, tenui membrana fusca & multis venis distincta, firmiterque ipsi nucleo inhaerente tectus: ipsa materies firma est, candida, pulpa nucis Indica siue

VARIJ FRUCTVS.

dica sine Cocci similis, nullo quidem odore prædita, sed satis grato sapore. Calidum in primo gradu, aut secundi initio arbitror.

VI. SEXTVS, orbiculari fere rotunditate & tanquam torno elaboratus est, ouo passerino minor, flauus omni ex parte, nisi in altera extremitate subsusca macula insignitus esset, solidus, lapideaque duritie, & in aqua subsides.

Priores quinque à Iacobo Gareto iuniorè Aromatario, viro integerimo accepi: Sextum ab humanissimo doctissimoque viro Dn. Ioanne Ritzio Ser^m Regina Angliæ Elizabethæ pharmacopæo, qui multis beneficiis dum Londini essem me affecit. Eum verò à C. V. Nicolao Rassio accepisse fatebatur.

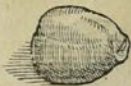
AT postquam Viennam redij, inter multos exoticos fructus, quos, ut alia pleraque rariora, suis capsis inclusos adseruo: alios inueni quos à nemine adhuc descriptos existimo. Rem itaque minime ingratam studiosis me facturum arbitratus sum, si illorum breues descriptiones, atque icones superioribus adicerem.

PRIOR, Alteri iam memorato non admodum dissimilis est, sed minor, & ponticam nucem non excedens (tametsi iuglandi fere æquales videre meminerim) leuis, splendens, cinerei coloris, & saxea duritie præditus, licet in aquam demersus supernatet, inæqualis aliquantulum, & compressus, uti pisa qua in eadem siliqua nata sese mutuò contigerunt.

ALTER oualis, fudaico lapidi magnitudine par, & eius formam exceptis striis pulcerrime exprimens, ex rufo nigricantis coloris est, ut maiores nonnullæ galle, leuis, & aquæ impositus supernatans, duro putamine constans, ac nucleum continens.

TERTIVS illo minor, & mediocrem nucem anella-

.I.

.II.

.III.

.III.

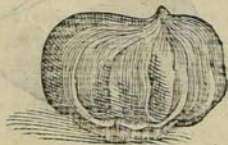
.V.

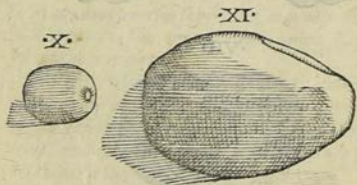
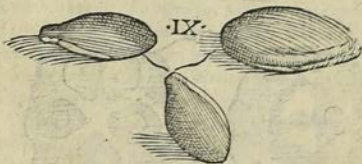

.VI.

.VII.

nam non excedens, orbicularis fere, nisi infima parte paulo angustior in triangularem veluti cuspidem desineret, colore alteri similis est, & tamen si leuis, in aqua subsidens & imum petens, duro crassoque putamine constat, & nucleum candidum tenui fusca membrana tectum continet.

Utrumque hunc anno humana salutis 1579. Londini nactus sum a nostro H. Morgano, qui ex ea Nigritarum in Aphrica regione que vulgo Guinea appellatur, & circiter quinque gradus ab equatore distat, eodem anno delatos asserebat: eam ob causam initio subsequenti anni, maiorem unum, & minores duos, quorum alter suo putamine exemptus erat, terre in fictili credidi: sed neuter natus est, quemadmodum nec sequentium nonnulli, quos cum in Belgio, tum hic terra commisi.

QUARTO spherica pene est figura, magnitudo fere uncialis, putamen crassum admodum & durum, perpetuis tuberculis undique obsitum; coloris flavescentis, linea eminentiore transuersum secante, quam, ut in iuglandibus, putaminum coniunctionem & commissuram esse arbitror.

QUINTO plane spherica est forma, magnitudo vulgaris globuli bombardici, putamen eiusdem cum superiore coloris, & perpetuis similiter tuberculis, at non adeo crassis obsitum, nullaque linea cinctum.

SEXTVS, officinarum Nuce vomica maior est, planus idem atque similis coloris, nempe cinereus, superna parte paulo eminentior, & in ambitu quodammodo sinuosus, infima vero, quinque grana inter se disincta, & veluti ipsi impressa ostendens, mespilorum setanorum officulis non valde absimilia, qua exempta, satis alta lacunarum vestigia relinquunt. Totus lignea duritie praeeditus est.

SEPTIMI forma etiam plana est, sed à superiore discrepans, rugosa & nonnullis locis intumescens, color ex cinereo nigricans, qualis in nonnullis Cajous fructibus, quorum iconem & historiam libro *Aromaticum* cap. de *Anacardio* dedi. Is per medium sectus nulla grana, sed splendens quendam nigrumque succum iam concretum & induratum duntaxat continere deprehenditur: itaque inter fructus potius vitia, quam inter fructus numerandum censeo.

Hos omnes cum *Acacia* vera siliquis & seminibus, parvis quibusdam conchylis, & aliis quisquiliis in *Piperis* repurgatione & delectu aliquando inuentos memini. Sequentes verò olim nono orbe delatos ex *Hispaniis* accepimus.

OCTAVVM, *Pinei* alicuius generis nucleos esse existimo, adeò nostratis *pineae* nucis siue *strobili* nucleos referunt, licet plerumq. nostris sint & longiores & crassiores: durum similiter patet, amen & idem color.

IN NONO quedam est varietas: nam alter altero maior & amplior est, licet color & forma propemodum eadem. Planus est & oblongiusculus, altera parte latior, altera angustior, glaber & laevis, torus fusci aut interdum spadicei coloris, nisi linea quedam candicans, qua parte suo fructui adhaesit (nam altero inclusus fuisse videtur) varium faceret: pragnans est, & sonitu edit.

Hi duo pepitas del *Peru*, id est, acinorum *Pernano*rum nomine insignes missi fuere.

DECIMVS *Cassiae* solutivae, aut *Cerati*orum semen magnitudine aequat, cui etiam forma persimilis est, sed humidior aliquantum, & colore differens, qui in hoc egregie rubet ut in *Oxyacantha* fructu, solidus & durus, atque in aqua subsidens & inum perens: siliqua aut alio fructu inclusum fuisse arbitror.

Eum nomine Mates accepi.

POSTREMUM locum occupabit Phasolus ille colore Macounæ simili, hoc est, ex spadiceo nigricante, sed planiore longioréque forma, hilo non admodum magno, cuius ad Epistolam Petri de Osma Nicolao Monardes inscriptam, postrema editione memini, quique Divo Maximiliano II. felicissimæ memoria Casari ex Hispaniis missus fuit Haba de India muy larga, id est, Faba Indica pralonga nomine. Aqua mersus immo petit.

ANTVERPIÆ

EXCVDEBAT IN

RVB. BEANTINVS, ARCHI-

TYPOGRAPHVS, ANNO MD.

IC. LXXXII. MENSE FEB.

ANTVERPIAE
EXCVDEBAT CHRISTOPHO-
RVS PLANTINVS, ARCHI-
TYPOGRAPHVS, ANNO MD.
LXXII. MENSE FEB.

Index simpl. descript. in
 his Caroli Cludij notia
 in Garcia aromatum Historiam.

A.

B.

Arbor sancta 28.

Arbor tertia 12.

Arbor 7.

25.

Balsamum sanctum 38.

28. 3. tui sanctum 37.

28. 6.

C.

Caro 29.

Cervi gemmæ 26.

Cornu 10.

Costis Quintimanæ 31.

D.

Draconis cadix 33.

F.

Ferula arbor 28.

Ferula 8.

Ferula indica 18.

Ferula bastina 27.

Ferula varij 37.

J. Cressæ 37.

Gambal indi 16.

J.

Jalunum nigricans 18.

M.

Mangli 12.

Marmilla d. l. p. 15.

Mogli 11.

N.

Nax indica 9.

P.

Papaver & Tamas 27.

Pomum Nivagria 28.

R.

Rubrum odoratum 18.

T.

Tertia arbor 12.

U.

Umbellina costis 31.

U.

Index Medicamentorum
 descript. in hb. Siquenti Christi. & Arabi

R.	
Rho. 11.	Campuli 73.
Ambra 77.	Caryophyllus 32.
Ananadum 48.	Castia. Solitaria 48.
Ananas 70.	Cayro 38.
Anala 37.	Charandra 88.
Anale 39.	Chama 38.
Arbor. trichia 69.	China 47.
Aura 30. 38.	Corua. Nalodinn 88.
Astra 40.	Comalamala 37.
Astora 40.	Copa 38.
Antiqui 39.	Cora 29.
Auellana. india 34.	Cro. odili 17.
S.	Croonia 48.
Sanguis 30.	Curomy 48.
Silaba 23.	D.
Sigra 38.	Dante 16.
C.	Datura 77.
Caju 44.	Dagata 63.
Calojua 36.	Duro 63.
Canammy 13.	E.
Canella 12.	Elophia 17.
Canjo 31.	Flini 37.
Caplyza 14.	F.
Cazumbola 73.	Fulas 6.
	Finia. india 67.

Dalynga 48.

Botry 40.

011

Do
Dilio 40.

Dida malauma 36.

Dida mimola 88.

Dida bina 87.

J

Java 20. 64.

Jaya 37.

Jambolonia 78.

Jamboz 74.

Jangmah 76.

Jogru 26.

L

Laita 15.

Lactiflora 40.

Lactuca marina 76.

Lactuca volubilis 78.

Lactuca molaris 74.

M

Maid 24.

Maria 22.

Malungindium 76.

Mamba 17.

Mingra 48. 64.

Mina 18.

Moringa 57.

Musa 62.

Myrobalanus 39.

.N.

Namb 35.

Nando 61.

Nimbo 62.

Nimpa 50.

Nymtholla 80.

O

Ola 36.

Opium 12.

Oraza 36.

P

Palma india 35.

Panua 54.

Panda 20.

Pangay 57.

Pandanus umbellatus 84.

Pipit 35.

R

Rizannah 40.

Rhabarbarum 46.

Q
Qalpa 40.
Qambarom 22.
Qigintolud 23.
Qargaso 87.
Qarob. 48.
Qpina uardi. 48.
Qwert. 36.

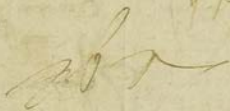
T
Tabazin. 17.
Tamarindus 40.
Tatula. 80.

21.
2) Salamoli. 30.

3
Garota 38.

3
Singobis. 30.

Hebrus Lombross

CHRISTOPHORI

A COSTA, MEDICI

ET CHEIRVRGI

*Aromatum & medicamentorum
in Orientali India nascentium*

LIBER:

PLVRIMVM lucis adferens iis quæ à Doctore
GARCIA DE ORTA in hoc ge-
nere scripta sunt.

CAROLI CLVSII ATREBATHIS opera ex
*Hispanico sermone Latinus factus, in Epitomen
contractus, & quibusdam notis illustratus.*

ANTVERPIÆ

Ex officina Christophori Plantini.

M. D. LXXXII.

THE FIRST PART

OF THE ART AND MYSTERY

OF SURGERY

AS TAUGHT IN THE

UNIVERSITY OF OXFORD

IN THE

YEAR 1714

BY

WILLIAM

BOYD

ESQ.

OF

OXFORD

PRINTED

BY

J. BENTLEY

AT

THE

UNIVERSITY

PRINTING

OFFICE

IN

OXFORD

ILLVSTRISSIMO³

PRINCIPI AC DOMINO D. Wilhelmo Landgrauio Hassiæ, Comiti in Catzenelnbogen, Dietz, Zigenhain & Nidda, &c.

Carolus Clusius A.

PRODIT in lucē ante bienniū, Illustrissime Princeps, CHRISTOPHORI A COSTA Burgenfis in Hispania Medici liber, aromatum & simplicium quorundam medicamentorum in India nascentium historiam complectēs. Eum superiore anno in Britanica mea peregrinatione amici cuiusdam opera nactus, non modò auidè percurri, sed utilitatem etiam allaturum censui iis qui Hispanici sermonis ignari

A 2

sunt,

4
 sunt, si latinum facerem. Quam
 fanè prouinciam vt susciperem,
 impulit me natura, quæ simi-
 lium rerum cognitionè mirificè
 semper oblectata fuit.

VERVM, cùm totam histo-
 riam cum iis quæ GARCIA S AB
 OR T A multis antè annis in eo
 genere cõmentatus est, diligen-
 tiùs confero, pleraque ferè om-
 nia ex illis desumpta esse depre-
 hendo. Quamobrem & inanem
 fore laborem, necnon lectori fa-
 stidium pariturum existimaui,
 si, quæ in Aromatum historia
 GARCIAE extât, hîc retexerem.

SERIEM itaq; capitum im-
 mutans, quæ admodum confusa
 erat, & totum opus in Epitomen
 contrahēs, ea duntaxat latio do-
 nauit,

navi, quæ apud GARCIAM non extare, aut paulò aliter ab eo describi animaduerti.

ICONES præterea, quas ad viuum expressisse passim gloria- tus, suis locis inspererat, reieci, quoniam planè ineptæ essent, & nihil minus, quàm legitimas stir- pes referret: vti ex vnica Caryo- phyllorū arboris effigie (quam idcirco intuli, vt cum legitima, GARCIAE adiecta, conferre li- ceat) quilibet iudicare poterit.

QVIBUSDAM insuper notis nonnulla capita illustraui, vt in hoc genere soleo, præsertim cùm quid simile, vel etiam diuersum apud alios Auctores legere me- mini, aut ipsa experientia didici.

TENVE M porrò hunc labo-

rem Illustrissimã V. C. benignè
 suscepturam certò statuens, ip-
 sius nomini cõsecrare non sum
 veritus, cùm quòd *Βοτανικῶ* stu-
 dio summoperè delectetur, tum
 vt aliquod saltem grati mei erga
 ipsam animi specimen extaret,
 pro singulari illa qua me proximi-
 mē Cassellis excepit, humanita-
 te, atque insigni qua disceden-
 tē prosequutus est munificentia.

DEVM autē opt. max. oro, vt
 Illustrissimę V. C. omnia prospe-
 ra elargiri dignetur. Viennę Au-
 strię Cal. Ian. M. D. LXXII.

CHRISTOPHORUS

CHRISTOPHORVS A⁷

COSTA CHRISTIANO ET
PRVDENTI LECTORI.

OMNES homines scire desiderant, inquit Philosophus principio Metaphysices. Tanti apud me fuerunt ponderis ea verba, beneuole lector, vt, relicta patria, per varias regiones & prouincias, sapientes & curiosos quærare instituerim, à quibus singulis diebus aliquid noui ediscere possem: quæadmodum olim fecerunt multi prudentes viri, referente D. Hieronymo in Bibliorum præfatione ad Paulinum.

CVPIDVS itaque fructum aliquem colligendi ex meis longis peregrinationibus, cura fuit, vt diuersis in regionibus & prouinciis, plantarum, quas Deus ad humanam salutem creauit, varietatem obseruarem.

PORRO in Orientali India, in D. Garciam de Orta, Medicum Lusitanum incidi, virum grauem, rari & excellentis ingenij, cuius laudes prætereo, quoniam tantæ sunt, vt cum multas enumerasse existimarem, multo plures me subterfugerent.

SCRIPSIT is librum Lusitanico sermone, cui titulum fecit *Colloquia de Simplicibus, Aromatibus, & Medicamentis India*

die, tum de quibusdam fructibus istic nascentibus. Ut autem eo libro de variis medicamentis, plantis & aliis rebus humanæ salutis necessariis agit: nonnulla etiam vñibus humanis inutilia attingit, Dialogismorum natura ita postulante, vbi collocutores plerumque diuertere, & extra septa ferri consueuere. Sed & plurimi errores passim occurrunt, quos tamen Auctoris existimatio & laus ipsi tribuēdos minimè patiatur, sed typographi & operarum (quæ in ciuitate Goa, vbi ille scripsit, non adeo cultæ & expolitæ inueniuntur vt in his regionibus) potius negligentia: lectori tamē molestiā & tædiū pariunt. Aliud præterea libro dēest, quò minus omnibus numeris absolutus censeatur, nimirū picturæ & platarū de quibus agit effigies: quas grauioribus & maioris momenti, vt credibile est, rebus occupatus, inferere nō potuit.

CETERVM nostris hominibus eum librum multum profuturum existimabam, si ad earum rerum quæ in eo bonæ continentur, notitiam perducerentur, subiectis ob eorū oculos exemplis & picturis: neminem autem id facile præstare posse, nisi qui eas suis oculis conspexisset, & expertus esset. Itaque patriæ prodesse cupiens, & in meos proximos amore compullus, eum laborem in me recipere, & singulas stirpes integras ad viuum exprimere constitui, multis aliis rebus additis, quas ipse conspexi, Doctor verò

de Or-

de Orta ob iam dictas causas non potuit.

NON me fugit quanto me periculo exponam, præsertim hoc sæculo, quo hominum nequitia plurimum imperat, & ea plerunque reprehendere solet quæ non intelligit. Sed id me consolatur, quòd plurimos sapientes viros eodem vado tránsisse certú sit: quos si eiusmodi metus deterruisset, multa hodie ignoraremus, quæ summa industria, ingenij felicitate, & diligentia, in bonarú literarum còmodum posteritati reliquerunt.

ET licet cum iis minimè sim còparandus, meaq; audacia eo maior appareat, quòd de nonnullis erroribus agere instituã, qui inter Græcos, Arabes, & Latinos circa plantarú & aromatu cognitionè còmissi sùt, partim eorú negligètia, partim etiã quòd eorú medicamentorú natales còspicere nõ potuerint, sed ex incertis aliorum relationibus dútaxat exceperint: venia tamè non indignus cèsebor, si de his quæ meis oculis còspexi, certissima & verissima hoc libro còprehendere coner.

VT verò hunc laborem susciperem, gloriæ cupido non me impulit, aut vt doctrinæ maior laus quàm mereor mihi tribueretur: sed vnicus mihi scopus fuit, vt tuis còmodis sincerè inseruirem. Certò autè mihi persuadeo, etiãsi vtilitatè minus fortè laudes, boni tamen consulturú diligentia & laborè, neq; improbaturú meum animú, qui tam lógis & variis peregrinationibus ea còspicere volue-

rim, quæ alij ex solo auditu descripserunt.

N E C inficias eo, quin hæc elegatiore stilo tradi queant: verum certâ veritatē expolitis verbis longè præferendâ esse censeo. Eam ob causam te rogo meam voluntatē, ut decet, excipias, neque operis exiguitate mouearis: nam licet moles exigua sit, magna tamen in eo continentur. Quod si quædâ occurrent, quæ tuo palato nō arrideant, ea tanquā prudens omittito, & illud cogitato me tibi soli non scribere, totq; esse opiniones quot sunt homines: namq; fieri poterit, ut quæ tibi ingrata erunt, alij probent. Id si effeceris, curabo ut aliū maiore librū in mediū proferam, reliquas herbas, stirpes, fructus, aues, animaliaque cum terrestria tum aquatica, quæ in illis prouinciis, tum etiam in Perside & Chinarū regione inueniuntur, hæctenus ad viuum non expressâ, & de quibus parum admodum scriptū est, cōplectentē: alia item obseruatione digna, quæ tibi forsità magis arridebunt.

F I N E M itaq; faciam, in omnibus doctorum virorū & candidi lectoris censuræ me subiiciens, qui ea duntaxat quæ norunt, aut quæ decet reprehēdere solent. Eos verò qui inuidiæ stimulis agitati contrarium facient, obsecro, ut sumpto calamo primū aliquid scribant quod in lucem proferant: tum demum enim intelligent, quanto facilius sit carpere, quàm bene scribere quod omnium oculis exponendum est. V A L E.

CHRI.

CHRISTOPHORĪ

A C O S T A

Aromatum liber.

DE ALOE.

FOLIORVM Aloës vsus familiaris admodum est ad aluum purgandam in prouincia Malabar; exhibenturq; sine metu non modo pueris, sed etiam grauidis mulieribus in hunc modum:

Foliorum Aloës vsus.

Malabar prouincia.

FOLIORVM vncias tres in frustra secant, & additis duabus drachmis crassioris salis, lento mitiq; igne coquuntur donec feruere incipiant, colantur, colatura additur sacchari vncia vna, totaq; nocte sub dio relinquuntur; postridie manè circiter sextam propinant frigidam istam aquam ei quem purgare volunt, somnoq; abstinerere iubent, deambulationem verò per cubiculum permittunt, vt celerius medicamentum operetur: tribus deinde horis ab aqua hausta, quatuor vncias iusculli gallinacci cum aliquot granis Mastice exhibent: post horam edit & bibit vinum dilutum. Porro augetur vel minuitur dosis foliorum & colatura pro eorum qui id medicamentum sumpturi sunt natura & viribus: neq; minus familiaris est hac purgandi ratio (praesertim delicatulis) quam Manna aut Canna fistula recens pulpa; & quod magis mirum est, reliqua officinarum medicamenta praesto respuunt.

Foliorum Aloës confectio ac dosis.

Eteã sumè: di rauo.

CETERVM eodem ordine, quo nos in Europa, Indici Medici purgantia medicamenta exhibere solent, siue solidioris, siue liquidioris sint substantia, videlicet ipsa auro-
ra, &

4. Primi.

Que possunt
id medica-
mentum e-
tiam iuuare.

ra, & deinde quinq³ horis ab esu, potu, & somno abstinent. Quo tempore si non purgabitur ager, ex Auicenna præcepto Mastiches drachmas duas stillatitia rosarum aqua dissolutas ad roborandum ventriculum dant, aluumq³ inungunt bubulo felle, lineosq³ pannos felle madentes ventri imponunt, ad proritandam expultricem facultatem, si necesse sit. Si verò bene purgabitur, post quinque illas horas à sumpto medicamento, tres vncias iusculi gallinæ tepidi exhibent, præterea nihil; deinde vt aliquantulum dormiat permittunt, & paululum aqua rosacea bibat: etenim à somno subsequi solet commoda purgatio, atque plurimum roborari asserunt facultates naturales, iusculo illo, somno, & aqua rosacea. Nam si liberalior permitteretur pastus, naturalis facultas in eo concoquendo occuparetur, tardioremq³ purgationem moliretur.

HIC est vsitator medicandi modus inter eruditiores Medicos earum Prouinciarum, qui rationi maxime consentaneus est: etenim sel foris adhibitum solutiuum est, irritando expultricem facultatem. Carnium verò esus non concessus fulcitur auctoritate Auicenna.

1. 3. tract.
2. cap. 13.

DE OPIO.

Opij vsus,
vbi & cuius
rei commo-
dus.

VULGATISSIMVS est apud Apbricanos & Asiaticos Opij vsus: & eius esui ita assueuerunt, vt etiam abstinere eo nequeant sine manifesto vitæ discrimine. Id ipsa experientia comperi dum Indico mari in Lusitaniam redirem. Etenim eadē nauī vehebantur captiui Turcus quidam natus in Aden, & alij quidam cum Turci, tum Persæ & Arabes, qui clam aliquantulum Opij secum detulerant, quo propter penuriam veluti medicamento vsi erant. Eo absumpto, Turcus ille Adensis ad me, Heus tu, inquit, quandoquidem curandorum ægorum in hac nauī prouincia tibi data est, certò scias, nisi mihi & meis sodalibus Opium præbueris,

præbueris, biduū nos non superuicturos. Cū verò negarem Opium me habere, respondit: Illud ergo esto vnicum remedium, quo nos, qui Opij esus assueuimus, liberari queamus, si singulis diebus manē vnicuique puri vini haustum propines, licet nobis admodum arduum sit & radosum, quòd nostræ legi aduersetur: sed quoniam nostræ salus ex eo dependeat, necessariò ferendum est. Ex illius itaque præscripto vinum omnibus dedi, liberatiq; sunt, & intra mensis spacium, vinum amplius gustare noluerūt, nec illis obsuit Opij defectus, cuius vsus iam in desuetudinem abierat: imò cū illis deinde & vinum & etiam Opium dare vellem, neutrum cupuerunt.

DE LACCA.

LACCAM verò in puluerem redigere solent eius regionis incole, deinde colliquare admiscereq; quem cupiunt colorem, rubrum, viridem, nigrum, luteūmve; postea vel in bacillos tenues conformant, quales sunt qui in Hispanias adferuntur ad obfignandas literas, vel in maiores & crassiores, ad vsus mechanicos. Nam qui torno lecticas, sedes, vel alia quæuis ex ligno cōficiunt, si colore inficere cupiunt, solent ea in torno versare, crassioresq; bacillos Laccæ admouere, qua celeri illo motu liquefcente ligna elegantē Laccæ colorem recipiunt multis annis durabilem.

Laccæ conficiendæ ratio.

AVRI fabri autem & argenti fabri vasa sua vacua (vt firmiora, elegantioraq; reddant) Laccæ puluere impleve solent, eaq; deinde igni admouere vt Laccæ liquefcat, postremò refrigerari sponte sinunt, vel aquæ immergunt.

Ex eius utilitas.

CETERVM adulteratur interdum resina & cera: sed adulteriū faciliè deprehenditur ex odore & mollitie si frangatur aut vratur.

Quomodo adulteretur.

PORRO Laccam non esse Dioscoridis Caucamum, vt Serapio arbitratur, Amatus Lusitanus Commentariis in primum

Laccæ nō est Dioscoridis Caucamum

14 CHRISTOPHORI A COSTA
primum librum Diosc. enarrat. 23. probè annotauit, ubi duo
Lacæ genera describit his verbis.

Caucamum
à Lacca di-
gnoscenti
ratio.

Dialacca.

Lacca artifi-
cialis

Et eius usus.

QVICVMQVE Caucamum Laccam esse putarunt
mirè errare deprehenduntur: cùm Caucamum gummi odoriferum sit, Lacca verò siue commanssa, siue suffimentis expetita
inodora percipiatur: quam hodie Lusitani ex India adferunt
rubram, translucidam, tincturis præcipuè de seruientem (&
ex ea Officina compositionem quandam præparant, Dialacca
appellatam) qua ut cerò scimus, non gummi, aut arboris
plantæve alicuius gutta est, sed potius formicarum alatarum
stercus sauagõe, velut cera apum, &c. Et paulo post:

EST verò alia Lacca artificialis, quam insectores pan-
norum vendunt, qua ex face Brasiliæ, Verzinij dicta & cocci
resultat: quam pictores pro conficiendo colore rubro obscuro
maximè vtuntur. Hæc verò Serapio ineptè admodum cum
prima confundit Lacca: vnde hodie multi impudentissimo
errore, Serapionis autoritate seducti, eam in compositione
Dialacca miscent.

DE CAPHURA.

Tabellæ ex
Caphura ligno confe-
ctæ.

Caphura de
Burneo præ-
ciosior Chi-
nensi.
Cate.
Bar.

Rex China.

HABVI tenues admodum fritilli tabellas, cum pyxide
qua adseruabantur, ex Caphura ligno confectas, vti ex odo-
re facile deprehendi poterat: nunquam tamen Camphoram
exsudabant, ut si manibus tractarentur, solummodo Cam-
phoræ odor in eis maior spirabat.

PORRO Caphura de Burneo cùm multò plurius æsti-
metur, præstantiorq; sit Chinesi; per Cates (est verò Cate
poderis genus viginti vncias pendens) veditur, Chinensis au-
tem per Bares, estq; Bar pondus circiter sexies ceteras libras
pendens. Valet etenim eius quæ ex Burneo aduchitur libra
vna, quantum Chinensis centenæ libra.

CVM itaque illius tam vile sit pretium, planè explo-
denda eorum est opinio, qui illam à Rege Chinæ adul-
terari

terari arbitrantur, quandoquidem vnus sit ex potentissimis totius orbis Regibus: de quo eiusq; prouincius si quis sermonem instituire cuperet, magnum volumen conscribat oporteret. Nam si Regni amplitudinem, incolarum frequentiam, politia & gubernationis excellentiam, & diuitias spectes; nullum aliud in vniuerso orbe est Imperium quod cum Chinesi comparari possit. Et haud scio an quispiam tam confidentis sit ingenij, vt eorum qua istic excellentia, & perpetua memoria digna sunt, historiam conscribere adgredi audeat, cum omnia longè famam relationemq; omnem superent. Si quis tamen partem infinitatis eorum qua in China obseruanda sunt, scire cupit; legat librum quem de ea conscripsit Reuerendus pater Gaspar de Cruce Dominici canoni ordinis monachus.

rum potentissimus.

Et regni præstantia.

Gaspar de Cruce Chinenfis historiz auctor.

VT verò è multis mercibus qua ex Chinarum regione aduehantur pauca perstringam, sunt argentea vasa diuersi generis summa arte & diligentia elaborata, omnis prætereà domestica supellex, vti lectica, sponda seu lectuli ad recumbendum ex argento sculpto & diligenter elaborato: maxima quantitas sericei filii, sericeorumq; pannorum, plurimum aurum, moschus, vniones, argentum viuum, as, minium, murthina vasa plurima, quorum nonnulla duplo æstimantur argenti pondere, & pleraque alia cum ad humanos vsus necessaria, tum ad luxum & ornatum. Ego sane inde habui binas thecas ex solido argento cum omnibus instrumētis chirurgicis maioribus & minoribus, vt sunt cauteria, specilla, malleoli, &c. ex argēto confecta & exornata summo artificio, vt nullus argēti faber non miraretur.

Merces quæ ex Chinarū regione aduehantur.

DE MANNA.

PRÆTER ea Manna genera que à doctissimo ab Orta descripta sunt, aliud in Ormus venale conspicitur, quod in varias India prouincias defertur, quodque glebis paulò

Mannæ genus in Ormus venale.

Et eius facultates.

paulo maioribus constat quam Calabrina, neque ita candida-
cat; id valenter purgat, & quoniam magis solutivum est re-
liquis generibus, minorisq; est pretij, vulgus presertim, eo que
plurimum vitur. Diligentissime autem ab humiditate con-
servari debet, alioqui facile corrumpitur. Compositum au-
tem esse medicamentum, sic deprehendi.

Eius confer-
uandi ratio.

Cochin ci-
uitas.

MVLTVM eo vtebatur Medicus quidam Brachma-
nes meus familiaris, degens in ciuitate Cochim, atque sum-
me à bonitate commendabat, negans pretij vilitatem im-
minuere eius prestantiam; vilioris ideo pretij aestimari, quo-
niam maior quam reliquorum generum illius inueniretur
quantitas: Cum verò compositum aliquid mihi videretur,
suspitari cepi eum id in suis artibus conficere: semel enim
rescueram omnino Manna eum carere, paulo verò ante
mihi dixerat ex Ormus ad ipsum aduehi, paucis tamen in-
teriectis diebus maximam illius recentis mihi ostenderat
quantitatē, cum & hyems esset, nullaq; naues vltro citroq;
navigarent. Tandem bonus Brachmanes (accepta à me si-

Eius manne
compositio.

lentis fide, quòd in illis saltem prouincijs eum minime prodit-
urus essem) passus est à se componi ea quam in Persia ob-
seruarat, ratione, videlicet, Amylum candidum & purissi-
mum, Mannam cuiuscumque generis, sed presertim que
Calabrinam emulatur, Scammoneam & seminis genus Vi-
sa dictum, quòd ex Bengala aduehitur, quòdque Latbridis
grano simile est, (iniecito interdum polline radicis cuiusdam
candidæ lacticina, cui nomē Dante,) cū Saccharo, pauillatq;
aliqua odorata aqua permiscebat, soliq; exponebat.

Dante.

Manna a-
dulteratur.

MANNAM autem adulterari nihil mirum, quando-
quidem & lapides Bezahares tanto artificio in Ormus &
in vrbe Cochim prouinciæ Malabar, vbi Rex degit, adulte-
rantur, vt legitimi appareant, fallantq; etiam maxime ex-
pertos in ius dignoscendis, prima superficie, qua nisi franga-
tur, vix à legitimis discerni queant.

DE TABAXIR.

INVENIUNTUR interdum he arbores siue arundines vocatae Mambu in quibus nascitur Tabaxir, tanta amplitudinis & crassitie vt ex ea cymbas faciant, quae viros capere possint, non quidem eas excauantes, sed relictis solum duobus internodiis excidentibus; Conscendere vero solent similes cymbas bini Indi, uig. nudi (nam nudos incedere in iis regionibus moris est) sedereq. singuli in eius extremitatibus, iunctis cruribus, tenentesq. singulis manibus remos trium aut quatuor palmorum longitudinis, quibus eas cymbas impellunt tãa dexteritate, vt etiam aduerso rapidoq. flumine summa celeritate navigare possint, quemadmodum meis oculis conspexi in flumine Cranganor, in quo plurimus est usus cymbarum ex hac arundine confectarum, quoniam qui eis vehuntur securiores sese existimant à Crocodilis, quos illi Caymanes vocant, magno numero in eo flumine versari solitis. Nam cum ij ferocissimi sint, saepenumero in naues maiusculas & minusculas impetum facere solent, vt eos qui illis vehuntur apprehendant: Si enim aut in flumine aut in littore hominem, bouem, bubalum, aprum, porcum, aut quodcumque tandem aliud animal comprehendere possint, illico deuorant. Indigenae autem affirmant nunquam comperitum esse, vt eos qui cymbis ex Mambu confectis vehuntur appetant, sed saepenumero conspectos esse natantes proximè illas, attamen eas praterire sine noxa.

Tabaxir historia.

Mambu.

Eius utilitas.

Cranganor flumen.

Crocodili.

Caymanes.

DE ELEPHANTE.

MINISTERIUM praestant Elephantini non modo in conuehendis oneribus & bellicis tormentis è loco in locum comutandis, sed etiã in munitis aliis domesticis. Promusci de vero (qua veluti manu vtuntur) onera crasso firmoq. fune colligare solent: funem vero ore apprehendentes, eum sannis

Elephantum ministerium & historia.

seu dentibus quos exertos habet, quoties opus est circumuolunt, deinde onera sublimia in aere ferunt, aut trahunt, si nimium graua sint, tanta dexteritate & attentione, (praesertim si uis contineantur res fragiles, & quae effundi possint) ut huiusmodi res requirunt: nec, cum semeliter consecerunt, via demonstratore amplius opus habent, tanta sunt memoria praediti.

PLINIVS lib. 1. multis locis plurima de Elephantis memoratu digna refert: at nos nonnulla hic describemus magis fide digna.

Elephantes
se mutuo
intelligunt.

Aliquan-
to
loquuntur.

VULGARIS opinio est in prouincia Malabar Elephantos mutuo se intelligere. Loquutum autem aliquando in vrbe Cochim (quae illius prouinciae nobilis ciuitas est) publico testimonio constat hoc modo.

ELEPHAS quidam in littore maris vrbi vicino laborare solitus, iamque laboribus fessus, domum redire properabat, ut quiesceret: Praefectus vero illius vrbis orabat illum ut in labore pergeret, atque liburnicam quam iam commouere inceperat, in mare traduceret: reuocem Elephantum Praefectus denud compellere, blandisque verbis demulcere cepit, id in suam gratiam faceret, ita enim decere, quandoquidem in seruitium esset Christianissimi Regis Lusitaniae: Elephantus haec duo uerba proferens, hoo hoo (quae lingua Malabarica, vulgari & usitata in ea prouincia e qua Elephas oriundus erat, significant, volo volo,) ad liburnicam rediit, eamque in mare impulit.

IDEM cum ipsius rector hora constituta cibum illi non praerberet, de mora conquestus est: rector vero id accidisse aiebat, quod lebes in quo cibum illi coquere solebat, pertusus esset, proinde eum ad Cacabarium deserret resarciendum: fert eum elephas: cacabarius negligentius reparat: rector elephantum obiurgat, eumque contumeliosis verbis afficit, atque ad cacabarium cum lebete remittit ut diligentius resarciat:

ciat: is verò de industria lebetem reparare simulans, rimam auget & elephanto reddit; qui lebetem promuscide sumens ad flumē defert & aqua implet, quam dum effluere conspiciat, magis pertusum esse lebetem intelligit, & ante cacabarij ades refert magno barritu intonans: concurrunt Regionum negotiorum Præfectus & alij multi: cacabarius blandis verbis veniam ab elephanto petens lebetem probè reparat, eiq; restituit: ille verò minime ei fidens, in omnium conspectu ad flumen redit, aquamq; haurit; quam dum videt non effluere, lebetem ostendens adstantibus, quasi eos rei geste testes esse cuperet, ad rectorem suum refert.

NATVRA gratus est, beneficiorūq; nemor, nec cuiquam nocet nisi iniuria affectus, aut dum certo morbo corripitur quo veluti in furias agitur, quod singulis annis fieri solet: tum enim nemini parcut elephanti sed obuiū quemque proterant.

Elephant
beneficiorū
memores.

Elephantorū
morbus.

ACCIDIT in vrbe Goa, in qua legati Regis Lusitaniæ qui regiam potestatem obtinent degere solent, vt vnus ex elephatis qui istuc ad Regis seruitia alatur huiusmodi morbo correptus, vincula & catenas (nam solent ferreis catenis cōstringi & loco quodam conclusi donec morbo liberentur) disrumperet, & per urbem vagaretur; fugientibus verò omnibus, mancipium quoddam in vlnis filioli gestans in platea obuiam habuit, quod conspecto elephanto exterritum ad suas ades celeri cursu cōfugit, quas vt aperiret filiolum humi ante ianuā exponit, moxq; ades ingressum ianuā occludit, pra metu filioli oblitum: elephas puerū conspiciens, promuscide leniter subleuans, in proximum humile tectum, quod è regione istarum aditū erat, collocat, atque aspicit an puer istuc sine dāno cōsistere queat, deinde furibundus vterius progreditur: beneficij memorē, tamen si furēs, sese ostendit hic elephas, qui puerum non necauit, sed agnouerit filiū eius mulieris esse qua eas ades in habitabat, quaq; illi &

Goa vrbe.

aliis domesticis elephantis quotiescumque istac transirent, panem aut fructus dare solita erat: nam huiusmodi cibos & alia edulia ante suas ades venalia exponebat.

ALIUD gratitudinis exemplum referam. In eiusdem urbis foro vagabatur huiusmodi furus correptus elephas: vir quidam ager effugere cupiens pronus cadit; elephas minime ei nocens promiscue comprehendit, & in scamno quodam deponit. Atibat hic vir, eodē loco, illi ipsi elephanto, antequam in morbum incideret, magnū quendam fructum Iaca fructus. Iaca incolis appellatum (de quo nos inferius) sua manu prae-
buisse.

APUD urbem Cochin elephas quidam huiusmodi furis agitatus in lacuna quadam harebat, ad quam cum forte accessissent inopmanter nonnulli pueri, Elephantante conspecto omnes diffugerunt praeter unum qui istic persistit: eum accedit Elephas adblandiens quodammodo, & promiscue demulcens, leniter eum corripit, suoque dorso imponit, & per lacunam expatiatur, deinde illum reponit quo apprehenderat loco veluti latibundus. Cum ea qua ipsi accidissent puer narraret, multi viri eum comitati sunt: sed procul à lacuna remanentes, arbores conscenderunt, ut eusto spectarent quid ageretur. Puerum propius accedentem elephas velut ante corripit dorsoque imponit, & expatiatur. Id sepius à puero est repetitum, donec blandis verbis (quemadmodum edoctus fuerat) elephantum denique mansuetum redderet, & in urbem pelliceret.

ANTE vero quam huiusmodi agritudine & amoris furore corripiantur Elephantis, eos sui rectores in agros deducere, atque istis validis firmisque catenis ferreis constringere solent: furoris enim indicium agnoscunt ex quadam oleosa materia, qua ex illorum auribus effluit. Medicantur autem huic agritudinem ipsorum rectores, grauiter illos obiurgando, & rationibus demonstrando (probe etenim audiunt

Morbi siue
furoris indi-
cium & re-
medium.

& in-

& intelligunt) vilis & degeneris esse animi ob amorem ita in furias agi: deinde certa quedam medicamenta illic usitata adhibent. Maxima eorum castigatio est, grauibus verbis illos obiurgare; tametsi interdum anteriores pedes subleuare eos iubeant, plantasq; cum hamulis feriant, dicentes sese eos vti pueros castigare ob stultitiam.

GLORIA audi sunt elephanti, cuius causa interdum mira facinora prestare conspiciuntur. Nonne in litore vrbi Goa vicino quidam crepuit medius dum solus magnum aneum tormentum bellicum subleuare cupit? quoniam ipsius rector grauibus verbis obiurgasset & contumelia affecisset, ostendens illi duos iuniores elephantos aduentantes illius anei tormenti tollendi gratia?

Gloria audi.

in alio loco?

Vindicta cupidi.

CETERVM vti beneficiorum sunt memores, & gloria audi, non minus vindicta cupidi esse deprehendantur; quem admodum ea qua in vrbe Cochini acciderunt documento esse queunt.

MILES quidam Cocci siue Indicae nucis putamine domesticum elephantum petiit, eumq; in fronte attigit: elephantus putamen colligit, & cum eo tempore iniuriam vlcisci minime posset, in os recondit, donec elapsis aliquot diebus militem in platea quadam deambulantem conspiceret, tum demum promuscide nucis putamen ore eximit, atque militi vicinior factus, in ipsam coniecit, deinde abit, veluti laetus quod iniuriam sibi illatam vltus esset.

ALIVS quidam miles in eadem vrbe Elephanto suum rectorē iniuria affecisse visus est, quod ei in via minime cedere voluisset: eam iniuriam vlcisci cupientem rector vetuit. Post aliquot dies ministeria quadam in litore Mangate fluminis (quod urbem Cochini alluit) absente suo rectorē obiens, militem cum aliis quibusdam sermones conferentem conspicit, promuscide eum corripit; nec eorum qui ipsum rogabant vt militem dimitteret, voces moratus, aliquoties

Mangate fl.

flumine merfit, subinde eum in altum subleuans & aquam qua maderat defluere sinens: deinde cum iniuriam suo re-
 tortori illatam probe vltus sibi visus effer, militem quo com-
 prehenderat loco denuo in pedes sistit.

LONGE plures similes historias veras hic recensere
 possem, quas breuitatis causa pratero. Quibus verò ista non
 sufficiunt, legant que Aristoteles, Plinius, Aelianus, Oppia-
 nus, & alij plerique Auctores de Elephantis scripserunt.

DE CANELLA.

Canellæ hi-
 storia.

CANELLÆ arbor mali aucta amplitudine est, non-
 nunquam maior, interdum minor, ramosa admodum, cuius
 teneriores rami recti sunt: folium Laurino simile, latius ta-
 men, colore dilutiore, & minus siccū, tribus peruis insigni-
 tum: flos candidus, odoris propemodum expers: fructus sil-
 uestris olea baccis per, virescens initio, deinde rufescens, &
 vbi plenam maturitatem consequutus est, niger atque splen-
 descens (quo tempore colligi debet) officulum intus conti-
 nens siluestribus elinis simile, similique carne præditus, ex
 qua extillat oleaginosus quidam liquor subvirescens, odore
 baccarum lauri, sapore acri cum pauxillo amaro con-
 iuncto: præditus verò est hic fructus sessili parte paruo calyce,
 lauiore minusque crispo quam sint ilicis calyces. Harum
 arborum magna est frequentia in siluis prouincia Malabar:
 sed præstantia & odore longe sunt inferiores iis qua in Zeylan
 insula nascuntur.

Canellæ li-
 quor.

STILLATIIV & Canella liquor vitreis aut plūbeis
 organis extractus is præfertur, qui è viridi cortice, præfer-
 tim radicū, minutim inciso eductus est: etenim nō modò cor-
 roborat & stomachi imbecillitatem, colicæ dolores ex frigi-
 da causa prouenientes lenit: sed vrinam cui, & oris anhelitum
 commendat: vtilis est præterea iecoris, splenis, cerebri
 & neruorum ægritudinibus, atque in syncope cardiacisq,
 affecti-

Et eius fa-
 cultates.

affectibus confert: venenis resistit & virulentorum animalium morsibus; menses mouet, & vteri affectibus prodest, vomitiones cohibet, & appetentiam excitat: valentem ad spasmos, & conitiales morbos: atque vt summatim dicam, aperit, incidit, digerit, calefacit & corroborat.

ELICITVR etiam liquor ex Cancellis floribus, sed longè minore quantitate, minùsq; præstans superiore.

DE SANTALO.

ODORATI illius ligni genus in Malabar natū Santalo albo persimile quo se in febribus indigena iungunt, & Sambarane appellant, non est Santalum, neque eius facultates obtinet: Medici tamen eius prouincia Santali speciem esse, & cōferre tenuioris fortuna hominibus asserunt, commendantq; in Erysipelate, & inflammationibus: atque Santali rubri modo eo vtuntur.

Sambarane.
Santali species.
Ad erysipelas & inflammationes utilis.

* Flauī Santali selectissimi libra'e fragmentum, mihi liberali munere dedit noster Hugo Morganus Londinēsis Pharmacopola peritissimus 1581. Est verò id graue, solidum, nodosum, colore intus flauum, odore suauis cerebrum reficiens, & grato sapore palatum leniens.

Flauī Santali fragmentum.

DE BETELE.

BETELE planta Piperis stirpi aded similis est sarmenis, foliis, & nascendi modo, vt quando simul sunt satæ, vix è longinquo dignosci queant ab his qui plantarum istarum minus sunt periti: scādīt enim & amplectitur arbores iuxta quas sita est, Piperis modo: eius verò folium Piperis folio crassius est quidē, at magnitudine & neruis siue fibris prorsus simile.

Betele historia.

DE MACI.

FIT in insula Banda ex Maci oleum admodū commen-

da insula.
Oleum ex

Maci & eius
utilitas.

Ex nuce
moschatali
quot & vi-
tes.

Varia no-
menclatura.

Macis à Græ-
corum Ma-
cere diffe-
rentia.

datum in neruorum affectibus & aliis frigidis morbis.

ELICITVR & ex nuce moschata trita, calefacta, & prelo expressi liquor admodū suauis & utilis in neruorum frigidis affectibus: thoracem etiam & pulmonē lemit, inde clariorem vocem reddit, impinguat & sperma auget.

ARABES nucem ipsam Iauliband, & Seygat appellunt: Macim verò Bisbele, & Besbaca, quod vocabulū propriè nucis corticem significat. Persa arborem Drach nuncupant, Turca Agache: Macis autem oleum Arabibus Geulifami, Persis Geuzi erugaat, Turcis Geuziat dicitur.

PORRO hunc Macim à Græcorum Macere plurimum differre minimè dubium est, si vtriusque historiam & facultates expendamus. De Macere autem proximo capite sumus acturi.

* Videt aliquando Vlyssipponæ oleum de Maci ex India magnis fictilibus delatum, quod magno æstimabant, atque in ventriculi frigidis morbis plurimum commendabant. Id verò erat inspissatum & saponis gallici ferè modo in tabellas vnciam propemodum densas, tres verò latas, toridemque aut amplius longas efformatum, pingues, subflauas, odoratas. Vidi etiam hoc anno 1581. Londini apud M. Hugonem Morganum Pharmacopœum eruditum, & diligentissimum, eundemque virum perhumanū & optimum, eiusmodi oleum recens ex India delatum, cuius aliquot panes siue tabellas, oleum balsami è nouo orbe, oleū de liquido Ambar, aliæque rariora quædam simplicia ipsius liberalitate cōsequutus sum.

DE MACERE.

Maceris hi-
storia.

Insula S.
Crucis.

NASCITVR quibusdam Orientalibus insulis, præsertim verò in prouincia Malabar, in insula S. Crucis regni Cochin, sum in ripis fluminis Mangate & apud Cranganor vasta quædam, & multis ramis prædita arbor Vltimo multo maior, cuius folia in longitudinem sex aut septem vncias longa sunt, duas lata, exteriore parte dilutius virentia interiore saturata: Ea non alium storem, non alium fructum

Etum habere creditur præter semen quoddam denarij magnitudine, tenuè, cordis effigie, colore flauo, sapore verò amygdale, aut nuclej persicarum malorum, tenui & candida tunica tectum, quod vesica quadã extenuissimis duabus simul iunctis & transparentibus membranis constante includitur: ea autem vesica in medio folio nascitur alius magnitudine non dissimili, sed cuspidè obtusiore, & circa pediculum angustiore, colore mediõ inter rubrum & fuluum, inæquali, & multis fibris à pediculo ad extremitatem recta linea ductis, crispo & rugoso, haud absimilis illi quæ in Ulmo nascitur, paulo tamen latior & planior.

SUCCO lacteo prædita est hæc arbor vti Morus, radicis que habet Ilici persimiles, magnas, crassas, in latum & profundum diffusas & cortice tectas crasso, aspero, scabro, duròque, cinereo foris colore, interius albo & lacteo succo prægnante dum recens est flavescente autem dum sicca est, & admodum adstringente: & licet succus ille cum adstrictione nonnihil mordicet; breui tamen euanescit hæc veluti insensibilis mordicatio. Arenosa & bumida loca amat, & reliquas ferè plantas circumnascens enecat.

NOMEN vulgare huius arboris apud Lusitanos est Arbore de las camaras, & Arbore sancto, hoc est, Arbor dysenteria, & Arbor sancta: ab indigenis Christianis Arbore de sancto Thome, id est arbor D. Thome, & Macruyre: à Medicis Brachmenis Macre, apud quos summo in precio est arboris cortex.

Nomenclatura varia.

RADICIS cortice recenti trito, & cum oxygala seu lacte acido mixto omnis generis dysenterias & alui profluvia mirabili successu curant omnes Medici cum Brachmenes tum Canarini & Malab. trici. Aliqui huius corticis sicci & in puluerem redacti semunciam per noctem macerant in quatuor vncijs feri lactis, eumque bis in die propinant manè & vesperi, deinde medicamento sumpto orizam sine sale & butyro

Radicis cortex ad dysenterias & profluvia efficax.

butyro coctam, atque pullos gallinaceos coctos, maceratos & tritos in orizæ decoctione statim agro exhibent: interdum si necessitas urgeat, opium admiscunt roborandi medicamenti causa: solent verò etiam Arabes cuiuscunque generis alui profluvia opio nuce moschata admixta curare.

Ad vomitus
compescen-
dos.

HVIUS item radicis vsus salutaris creditur ad vomitus compescendos, & ventriculum roborandum cum aqua Mentha & mastices puluere.

Ciuitas S.
Crucis.

Macre.

ROGATVS Brachimenes quidam medicus mihi familiaris, virq; probus, boni iudicij & magnæ existimationis apud omnes ciuitatis S. Crucis regni Cochis incolæ cum gentiles tum Lusitanos, quod illius fideli opera sæpius vsi essent, vt bona fide exponeret istius corticis quem Macre vocant facultates, in hæc verba respondit: Si vos Lusitani hunc corticem probè nossetis, multo pluris illum faceretis quam Piper: Sed quoniam istic in Lusitania eius facultates ignoratis, idcirco contemnitis. Puluis quem in omni generis alui profluuiis ex oxygala propinare soleo, ex hoc cortice de quo percontaris cõstat est. Eius magnã quantitatem tibi ostendere domi possem, quam in Bengala & Iapan sum missurus. Sitne verò inutile medicamentum, tu ipse qui illius effectus plerumque conspexisti, iudicare potes.

Ioque.

HVNC corticem etiã ostendi rhizotomo cuidã Ioque (genus quoddam hominum est circumforaneorum qui peregrinando pœnitentiã agere sese profitentur in illis regionibus) petiique vt quid esset (tametsi probè nossem) significaret: respondit ille, eum sequerer, cuius arboris cortex esset se demonstraturum, ostendit que arborem quam ante sciueram & addidit, Apud nostros homines appellatur Cura santea macre nistula garul, hoc est, Macre ab Angelis ostensum hominibus ad ipsorũ salutem. Subiunxit insuper istius corticis apud ipsos vsus esse in compescendis vomitibus, aluiq; profluuiis sistendis, plũsque pollere huius radicis portionculam

culam, quàm magnam quantitatem corticis Myrobalanorum aut Arece, eamque præstantiorem esse Coru Malabario de quo proxime dicemus. Referebat præterea Macre fructum omnis generis lumbricos in humano corpore natos necare & expellere, & calculum in renibus frangere: tum etiam eos qui singulis diebus manè eo vterentur, liberofore à calculo & à coli doloribus, nec inebriari posse.

MAGNA disceptatio est inter Neotericos an Græci Macin & Arabes Macerem nouerint. Negari non potest quin multo plura medicamenta nunc nouerimus quàm veteres: inficiari etiam non possumus, pleraque illis cognita fuisse, de quibus dubitamus. Nam certissimum est, Græcis probè notum fuisse Macer de quo dubitamus, & quod plerique adhuc ignorant: nesciuisse autem Macin & nucem moschatã nobis adprimè nota, ut ex eorum scriptis constat.

GALENY S simplicium lib. septimo Macerẽ aduehitur ait ex India, constare essentia pleraque frigida & terrestri, paucula verò frigida: conferre sua adstrictione aduersus dysenterias & cruentas excreationes.

Vnde Macer
aduehitur
Galeno.

DIOSCORIDES verò lib. 1. cap. 94. Macer qui ex Barbaria aduehitur, est cortex flauescens, crassus, & gustu perquam adstringens, qui contra cruentas excreationes bibitur, dysenterias & alui fluxiones.

Vnde Macer
aduehitur
Dioscoridi.

QUÆ facultates inueniuntur in cortice iam descripta arboris, non in Maci odorato nucis moschatae operculo, quod calidum siccumq; est in sine secundi gradus, aut initio tercij, tenuissimæque partium & leuissimi amaroris, pauculaq; adstrictionis particeps: itaque certum est virumque loqui de cortice nostræ arboris, non de Maci quod illis ignotum fuit.

ADMONVIT me præterea medicus quidam Regis Cochini, ne dubitarem quin hic cortex Auicennæ Macer esset: magnaq; inscitia esse de re tam aperta disceptare: hu-

Hic cortex
Auicennæ
Macer.

ius etenim Macre facultates, eis, quas suo maceri veteres tribuunt, persimiles, facile id demonstrare.

PLINIVS etiam lib. 12. cap. 8. Macer, inquit, ex India aduehitur, cortex rubeus radicis magna, nomine arboris sue.

Delocis nata
libus Macer-
is Diofc. &
Galenii dif-
ceptantium
concordatio.

MINIME verò nos mouere debet quòd Dioscorides ex Barbaria Macerem aduehi asserat, quem Plinius & Galenus ex India deferri scribunt: idem enim illis accidisse potest in hoc medicamento, quòd in Cinnamomo & Cassia, ut (quoniam ex peregrinis & longinquis regionibus ad eos adueherentur) eorum natales non fuerint probè cogniti.

Indus flu.

In eo insula
vel vrbs Bar-
baria nomi-
ne.

AIT tamen Ptolemæus: Quædam in Indo fluuio insula vel vrbs sita est, quæ Barbaria dicitur, ex qua facillè cõportabatur Macer: vel quòd asferretur ex Arabia eo maris sinu qui à Barbaria insula Barbaricus appellatur. Cui suffragatur Strabo, Omnia, inquit, quæ in India proueniunt, ea scilicet parte, quæ ad Austrum vergit, similiter in Arabia nascuntur.

Macis & Ma-
ceris diffé-
rentia.

MACIS & Maceris differentia Auicenna probè fuit cognita, quippe qui Macim odorata nucis inuolucrum cap. 456. & Macerem radicis corticem cap. 694. sub titulo Talisfar descripsit.

NON ignota etiam fuit Serapioni, qui ex auctoritate Isach, Macim esse nucis odorata operimentum dixit, diuersum ab eo cuius Dioscorides meminit, quippe qui scriptum reliquerit, Macerem esse ligni corticem siue corium.

Quæ inter se
differant.

LIQVET itaque Macim & Macerem differre inter se qualitate, substantia, figura, planta & regione, quandoquidem Macer radicem arboris cortex in Malabar nascitur: Macis verò nucis Moschata operimentum, in Banda, longissimè inter se distans. Tamen si Monachi qui in Mesuen commentarios scripserunt, asserant non differre, suam negligentiam ista ratione proidentes.

VVLGARIS admodum huius corticis Maceris est Corticis Ma-
ceris vilitas.
vsus in omnibus nosocomiis prouinciarū China, Iapan, Ma-
laca & Bengala, in dysenteris, alui profluuiis, & sangui-
nis reiectionibus, cuius causa ex Malabar vsque petunt.

DE CORV.

ISDEM locis, præter memoratam arborem, nascun-
tur due alie arbores plurimum inter se differentes, sed que
iisdem facultatibus cum superiore sint prædita.

HARVM prior (de qua hoc capite agemus) vocatur in Coru varia
nomēclatu-
ra.
Malabar Curodapala, & Curo; in Canarin Coru: à
Brachmenis Cura.

EST verò hæc arbor pumila malo aurea similis, cui
etiam persimilia habet folia, sed que mediū neruum cras-
sorem habeāt, aliis octo aut nouem in latera excurrentibus:
flos luteus est, odoris ferè expers: radicis cortex diluto viro-
re præditus est leuis & tenuis, qui si frangatur aut vulne-
retur, multo lacteo succo manat, lentiore & magis viscido
quàm qui ex superiore fluit, gustu insipido, amaritudinis ta-
men alicuius particeps, frigidus & siccus, plus tamen siccitatis
quàm frigiditatis possidens, in quo ordine Medicinilius
prouincie etiam constituunt. Eius historia

HVIUS virentis corticis succo licet admodum ingra-
to, plurimum vtuntur incole cum gentiles tum Christiani Eius corticis
facultates.
ob admirādos quos prebet effectus in omni genere profluuij,
cum in henteria tum in diarrhoea & dysenteria è quacun-
que causa prognata. Lusitani tamen Medici methodum in
eo exhibendo seruant. Vtuntur etiam eo sicco veluti priore:
sed prioris cortex longè præstat. Distillant verò atque vtuntur
in hunc modum.

CORTICIS in puluerem triti vncias octo, anmeos, Corticis ebficiendi ra-
tio.
apj, coriandri sicci, cumini nigri nonnihil tostorum & in
puluerem reductorū singulorum drachmas tres, corticum
Myro-

Myrobalanorum Cepulorū drachmas septem, butyri vici-
cini non saliti vncias duas, lactis acidi quantum satis est ad
pulueres istos excipiendum sumunt in distillatoriam ollam
vitream (si delicatioribus paratur) aut vulgarem (vt in maxi-
ma ex parte fit) imponūt, & stillatitium liquorem eliciunt,
cuius quatuor vel quinque vncias cum aqua auellana In-
dica, vulgo Areca nominata, aut aqua è pediculis rosarum
vncius duabus propinant alui prostruio laborantibus, (inter-
dum, si necessitas urgeat, trochiscos de charabe vel de Lem-
nia terra admiscunt) semel in die, vel bis si opus sit, illico au-
tem post eius sumptionem, orizani cum oxygala exhibere
solent. Clysteres etiam ex eo confecti praesertim sub noctem
iniiciuntur.

Areca.

LICET verò hic liquor admodum commendabilis sit,
longè tamen praestantior est Maceris cortex viridis, licet
multo ingrator, & sumptu difficilior.

Eius radices
facultates.

VTILIS etiam hac est radix seu cum Oriza decocto
sumpta, siue inuncta aduersus hamorrhoides & ani scissu-
ras.

Et foliorum
utilitas.

FOLIORVM eius cum Tamarindorum foliis deco-
ctorum vapore crura tumentia vtiliter fouentur: ipso au-
tem decocto madentes panni commodè in tympanite appli-
cantur.

DE PAVATE.

ALTERA istarum stirpium, tertium videlicet genus
earum qua ad alui prostruua viles sunt, vulgo in Malabar
dicitur Pauate, à Brachmenis & Canarinis Vasauei, à
Lusitanis Arbol contra las erisipolas, hoc est, Arbor crysi-
pelas curans.

Pauate.
Vasauei.
Arbor crysi-
pelas curans.Eius descri-
ptio.

FRUTEX est non admodum ramosus octo aut nouem
pedū altitudinis, cui rara sunt folia, mali aurea minoribus
foliis similia, excepta appendice qua carent, vtrinq; eleganti
virore

virore prædita: flos exiguus, cæcidus, quatuor foliolis præditus, è cuius medio exit alba fibra cuspide viridi insignis, odore floris Periclymeni, cui procul aspiciētibus persimilis videtur; rotundum semen, lentiscini magnitudine, ex viridi nigricans, & vbi maturuerit, nigrum. Caudex & rami cinerei sunt coloris, radix alba & insipida, cum nonnulla tamen amaritudine, odoris propemodum expers.

TAMETSI vtilis sit hac planta aduersus alui profluuia, quemadmodum superiores duæ, cum illis tamen minime comparari potest, quandoquidē imbecillior est: itaque qui superiores nouit, ea haud quaquam vtetur in alui profluuiis, at in curando dumtaxat omnis generis erysipelate, & eo præsertim quod è mera bile ortum est; etenim insigni virtute aduersus hunc morbum pollere deprehensum est.

TERITVR & maceratur huius planta truncus siue radix orizæ decocto (Canje vocant) aliquot horis quiescere finitur vt acescat hac aqua, erysipelas deinde ea inungitur, bibendâque propinatur sufficiente quâtitate bis in die, purgato prius ventriculo.

EADEM ratione præbetur radix orizæ decocto macerata iis qui iecoris inflammatione laborant, & febrium ardoribus: addito autem succi foliorum Tamarindi momento vulnerum labia circumquaque inungi solent ad inflammationes prohibendas, & humorum defluxus cohibendos.

QUONIAM verò iis in prouinciis multò maiore quantitate hoc tertium genus quam secundum Coru nuncupatum crescit, incolæ eo vtuntur.

DE CARYOPHYLLIS.

ARBOR Caryophyllos proferēs magnitudine & forma Lauri est, sed superiore parte magis ramosa, minore & angustiore folio: copiosos fert flores, initio candidos, deinde virides, cum nunc in fructum efformati sunt, at vbi maturant

Eius vtilitas.

Canje.

Arboris Caryophyllos proferentis descriptio.

TURUNT

CARYOPHYL. ARBOR.

truerunt, rubros; qui deinde collecti & siccati nigrum colorem contrahunt: nascuntur ficus * modo sparsim per ramos ad foliorum basim bini, terni aut quaterni simul iuncti, vel vnicus interdum.

DICITVR Arabibus, Persis & Turcis Caranful, Varia nomenclatura.
ipsa arbor Siger, solum Varaqua.

PAVLVS Aegineta acres illos constituit, calidos & siccis ordine tertio: alij dumtaxat secundo.

VENTRICVLVM, iecur & cor roborant, con- Eorū facultates.
coctionē iuuant, vrinas cient, aluum cohibent, oculis instillati eorum aciem exacuunt, nubēsque extergunt: & quatuor drachmarū pōdere ex lacte sumpti venerē extimulant.

* Caput de Caryophyllis Latio docere nō cōstitueram quandoquidem pleraque omnia ex Garcie ab Orta historia Aromatum (vti ferē reliqua, de quibus hic auctor hoc volumine agit) delumpta sint. Quoniam verō præter reliquorum auctorum, qui Caryophyllorum historiam descripserūt, sententiam, eos ex ramis inter folia, sicū modo nasci asserit, ipsius verba lectori propugnanda censui, vt animaduertere queat quā parū fidē interdum huic auctori sit adhibendum, qui veritatis assertorem se gloriatur, & plantas ad viuum expressisse asserit, cum tamē ipsius icones nullius stirpis viuam effigiem imitentur, præsertim earum quas hætenus nobis videre licuit. Caryophyllorum certē legitimam iconem in Aromatum Garcie historia exhibui, ex ipso ramo mutua condito (quales multi Antuerpiam aduehi soliti erāt) à diligenti & perito pictore expressam. Vidimus insuper hoc anno 1581 Caryophyllorū ramos dodrātales & pedales siccos à FRANCISCO DRACKE nauclero Anglo (qui vniuersum orbem circumnauigauit) ex Moluccis superiore Septembri delatos: sed omnes extrema parte fructus proferebant suis festucis aut bacillis in hærentes, eo quem in nostra icone exhibuimus modo. Eam tamen quā noster Auctor expressit, hoc etiam capite subiicere libuit, vt studiosi vtramque conferant.

DE PIPERE.

PIPER aliud domesticum, cuius vsus est; aliud siluestre, quod ob amarorem negligitur. Piperis duo genera.

C DOME-

Domestici
historia.

DOMESTICI planta sarmentosa est, scanditq; hederæ modo, arboribus quas nancisci potest sese circumuolendo: nodis per interualla prædita; ad quos folia nascuntur Beete foliis similia, parte interiore saturè virentia, exteriorè diluitoria, cuspide mucronata, & gustu linguam vellicante. Horum foliorum alia alius nigriora sunt: quæ diluitoria sunt fibræque aequaliter nascentes habent, feminas censent (nam vtrumque sexum in foliis eiusdem planta constituunt) nigriora vero, inæqualibus fibris, mares. Ad singula interno-dia, vnde folia dependent, ex ipsa foliorum sede nascuntur vna, quarum maximè circiter quinquaginta grana obtinent, minores verò triginta. Radix pusilla est, & summa tellure fibras agit.

Nigrum &
Album.

SUMMA autem similitudo est plantarum quæ nigrum piper proferunt & album: alibi tamen folia tenuiora & molliora videntur: eius etiam fructus magis aromaticus, & meliorisq; saporis quam nigri. Huius verò foliorum nullus est vsus apud eius regionis incolas: sed nigri piperis folia dumtaxat experit in coli doloribus, aliisq; omnibus alui egritudinibus è frigida causa prouenientibus: ea oleo Cocci siue Nucis Indicæ prius inuncta, deinde calefacta supra aluum adhibentur magno effectu.

Eius serendi
ratio.

PORRO seritur Piperis planta hoc modo: sarmentum eius seu ramus iuxta prægrindem qualemcumque arborem aut palum defoditur, atque bubulum stercus & cineres cum aqua insperguntur: infra annum deinde fructifera est, quòque vetustior est plânta, eò seracior, quippe quæ ad ipsius arboris, cui maritata est, fastigium sese circumuolendo scandere solet.

DE AVELLANA INDICA.

Auellanæ
Indicæ hi-
storia.

ADMODVM procera est hæc arbor rectaque, tenuis, rotunda, & fungosa materia: folia habet longiora latioraq; quam

quam Palma qua Cocos seu Indicas nuces fert, ex summa arbore nascentia, inter qua prodeunt tenues virgæ paruis floribus onustæ, albis & serè inodoris, qua deinde in fructum Areca nuncupatum efformantur, nucis iuglandis magnitudine, minimè tamen rotundum, sed oblongum ovi gallinacei exigui modo, exteriorè cortice admodum virète, dum recens est, & vbi maturuit, admodum fluo, vt longè spectantibus veluti dactyli siue palmule mature appareant: materia molli & tomentosa consistat hic cortex, continetq; inclusum fructum castaneæ grandioris magnitudine, altera parte similiter sessilem, candidum, durum, rubris venis plenum, quem incole edunt.

Arceca

EV M adhuc virentè sub arena condere solent, vt melior graviorq; esui fiat: vulgo autè edunt cum foliis Betele: confringunt etiam, solique exponunt & siccant, (tum Checani appellant) eoque plurimum vtuntur tum in cibo, tum in lotionibus adstringètibz: & cortice, seu inuolucro dentes repurgant.

Eius conseruandi ratio & vñs.

Checani.

CVM verò aded fungosa huius arboris sit materia, frangitur difficulter: idcirco virga duorum digitorum crassitudine ex hac arbore parata Crocodilum cum in aqua, tum in terra facile retinere potest, si per eius fauces transmittatur (ea etenim ratione illos venari solèt) vt sæpe cõspexi.

Fractu difficilis.

Virgæ ex hac arbore paratur ad Crocodilos venandos.

DE PALMA INDICA.

PRÆALTA est hæc arbor, & recta, nec admodum crassa, præsertim in fastigio: nam ab infimo ad summum paulatim gracilescit, & colore cinereo est: truncum à radicibus ad fastigiũ vsque paruis quasi gradibus circumdant, qui ascensuris scalarum vicem præbeant: flos castaneæ similis: fructus verò integer capite humano maior, forma oblongiore, triangulari, & colore viridi admodum diluto.

Palmæ Indicæ historia.

TAMETSÌ Narel huius arboris nucem vulgo appellant

Varia no-
menclatura.

pellent cum Persae tum Arabes, negant tamen Persae legitimum esse nomen sed Nargel dicendum: ipsam arborem Darach Persae vocant, Arabes Siger Indi; Turci autem arborem Agach, fructum Cox Indi: Brachmenes arborem nuncupant Maro, nucem Naralu.

Insulae de
Nalediua.

Ex hac arbore ex insulis de Naledina fabricantur naues, atque clauis, malis, velis, rudentibus aliisque, armamentis necessariis instruuntur: instructa iam, mercibus ex eadem arbore conlatis onerantur, oleo, vino, aceto, saccharo nigro, fructibus aqua, & ardente aqua vulgo vocata. Ex eadem arbore extrahuntur ades cum suis tabulatis satis firmas: atque eiusdem ramis, (quos Ola dicunt) contegunt imbricum vice; nam imbres commodè arcent. Ex iisdem ramis tecta comparant ad tegendas hieme naues, quae in portum deductae, remaleo deinde in terram trabuntur.

Huius arboris
vius.

Ola.

ISTARVM porro Palmarum duo genera constituunt: Vnum etenim Surae cogenda gratia deligunt, ea est veluti vinum mustum, quae ignibus decocta in liquorē transit vino similem, incolis Orraca appellatum; Alterum fructuum gerendorum causa adseruant.

Hatum palmarum
duo genera, &
eorum vius.
Sura.
Orraca.

COLLIGITVR verò Sura in hunc modum: Aliquam è ramis cerebro viciniorē praecidunt, duorum pedum longitudine relinquentes, ad quem vascula ampla, oris tamen angusti, illis Caloins nuncupata, colligant: per hunc ramiū praecisum exstillat arbor Suram iam memoratam, qua organū distillatoris imposita, ignis vi aquam eliciunt ardentem; purior, illis Fula dicta, hoc est, flos, facilius igne incenditur quàm nostra aqua ardens, siue vinum adustum: altera Orraca nuncupata non item: sed huic purioris aliquantulum admiscere solent. E Sura antequam ignibus decoquatur, soli exposita, fit acetum satis interdum acre, tamen et si neque mentha, neque cortex arboris Myrobalani inicianur, quae medicamenta plerumque admisceri solent vt acetum

Surae colli-
gendae ratio.

COLLIGITVR verò Sura in hunc modum: Aliquam è ramis cerebro viciniorē praecidunt, duorum pedum longitudine relinquentes, ad quem vascula ampla, oris tamen angusti, illis Caloins nuncupata, colligant: per hunc ramiū praecisum exstillat arbor Suram iam memoratam, qua organū distillatoris imposita, ignis vi aquam eliciunt ardentem; purior, illis Fula dicta, hoc est, flos, facilius igne incenditur quàm nostra aqua ardens, siue vinum adustum: altera Orraca nuncupata non item: sed huic purioris aliquantulum admiscere solent. E Sura antequam ignibus decoquatur, soli exposita, fit acetum satis interdum acre, tamen et si neque mentha, neque cortex arboris Myrobalani inicianur, quae medicamenta plerumque admisceri solent vt acetum

Caloins.

Fula.

acetum

acetum acrius reddant. Exemplo primo vase Suræ, exstillat alia, quæ ignis vel solis caloribus inspissata, Saccharū sit incolis Iagra appellatum: præstantior censetur, quæ in Naledina colligitur, quàm quæ in Malabar.

Iagra.

FRUCTVS recēs sub primo illo crasso viridique operimento, alio cortice nigro præditus est, medullam tegente, qui recens antequam nigrum colorem contrahat, tener & candicans est, editurq; cum sale, vel sine sale, vel cum aceto & pipere interdum, atque gustu est Cimara: cum verò iam nonnihil indurari cœpit, Cardui caput sapit. Medulla cortici adherens tenera & dulcis est, continetq; multam aquam limpida, suauem, nec fastidium aut nauseam sua dulcedine parientem quæ vulgo in solis ardoribus bibitur. Frequens est huius aque sub dio refrigerata, atque etiam Iagræ vsus aduersus icoris renumq; nimios calores, purulentæq; materia per virgâ excretionem: refrigeratur verò hæc aqua in sua nuce viridi Laña appellata: diu cōseruatur, nam toto anno inueniuntur ista nuces virides, quarum nonnulla interdū tres aut quatuor libras siue pintas aque continent.

Quis eius fructus.

Eius nux.

Eius nucis esus & comoditas.

Eius nucis esus & comoditas.

Huius aque & Iagræ vsus & historia.

Eius nux.

POSTQVAM iã indurata est hæc nux, duriosemq; medullam contraxit, remanet in concavitate limpida quidem aqua, at non adedò dulcis vt prior: nucem tum vocant Malabares Eleui. In annotinis nucibus mutatur hæc aqua in rotundam quandam substantiam mali instar, cãdidam, spongiosam, & leuem, sapore dolci.

Eleui.

MEDVLLA nucis recentis tenera alba & dulcis, sola editur ab incolis aut cū Iagre, hoc est, Saccharo è Sura confecto, vel cum Auela, pulmento ex Oriza in aqua cocta, deinde trita & probe sole exsiccata: editur item cum piscis quodam genere siccato ex insulis de Naledina aduecto, simili fere bubulis carnibus fumo induratis, Comalamasa appellant, bonumq; condimentum est ad bibendi appeten-

Eius nucis esus & comoditas. Auela.

Comalamasa.

tiam prouocandam. Ea verò mixtura non modo incolis in vsu est, sed ab ipsis etiã Lusitanis expetitur. Ex eadem medulla licconficitur Amygdalino simile, ad edulcia paranda vtile.

Copra.

SOLIBVS exsiccata hac medulla vocatur Copra, suauis est, reconditur, illiſq; perinde in vsu est, atque nostris Europæis castanea sicca.

Huius nucis vsus.

VVLGO creditur, & experientia comprobatum est, frequentiore huius nucis vsu, lumbricos generare: cui morbo totius prouinciæ Malabay incola admodum obnoxij sunt.

Malabares Iumbricis obnoxij.

Corticis vtilitas.

EXTERNO illo primòque cortice siue operimento crasso, foris laui, intrus verò tomentoſo dum resiccatus est, fiunt rudetes & alij funes nautici, vti in Hispanis ex spartito. Tomentum illud Malabares Cayro vocant, magni apud eos vsus, nam quoniã aqua marina non corrumpitur, stipatur eo omnis generis naues: itaque illis populus vsu præbet lana, xyli, stuparum, lini, & sparii.

Cayro.

Xareta.

E secundo nigroque & duro cortice, qui à nostris Cocco dicitur, ab incolis verò Xareta, fiunt scutella & alia vasa potoria in tenuiorum vsu. Fiunt etiã ex eo vtilitate carbonis auri fabris vtilis, qui in his prouincijs periti & industrij, nec admodum sumptuosi reperiuntur. Solent enim suum opificium proclamantes compita circuire, secum deferentes vrceolum, malleolum, & duo cæla, cannaq; tubulum palmari longitudine manu tenentes quo focum incendunt. It in ades admissi, vasa ex auro & argento conficiunt, pro eorum qui ipsos euocarunt arbitrio.

Huius palmæ foliorum vsus.

FIUNT ex huius Palma solis petasi maiores & minores ad Solis ardores & imbres arcendos idonei: texuntur etiam storee, & alia pleraque.

Coccus de Nalediua.

COCCVS porro de Nalediua cognominatus aded commendatur ab ipsis incolis, & à Malabarensibus, non modo à plebe

plebe, sed à Regibus & Principibus viris, vt in omni fere morborum genere ad eum confugiant tanquam ad sacram anchoram. Fiunt in eam gratiam ex illo pocula quæ auro vel argento excipiuntur, & in nauium trirenumq; figuram efformantur, ad aquam bibendam, in quam ex catenula medulla ipsius Cocci fragmentum pendere sinunt: sibi que certo persuadent, illis, qui aquam ex similibus poculis hauriunt, nullum venenum nocere posse, futurosq; immunes à multis morbis, in quos memini multos incidere, qui ex iis poculis bibere soliti erant. Et licet omnem diligentiam adhibuerim, nunquam tamen obseruare potui, similia pocula aliquè ex morbis curare, ad quos vtilia esse creduntur: potius igitur arbitror tantam laudem obtinuisse à vulgi opinione. Nonnulli ex huiusmodi vasculis bibere soliti, mihi affirmarunt sese experientia didicisse iecur incendi, renes noxam contrahere, & calculum generari: nihilominus tamen magnum est eorum pretium, longèque pluris estimatur ijs locis vbi inueniuntur, quàm alijs procul inde distitis: nam interdum eiusmodi nuces nuda, neque auro aut argento exornata quinquaginta aut amplius aureis nummis estimantur.

Miræ eius facultates vulgo creditæ.

NIGRIOR autem, mitidior, longior, maiorq; est hic Coccus quàm alia nuces Cocci communis.

Qui differat à Cocco communi.

DE MYROBALANIS.

MYROBALANORVM quinque sunt genera diuersis arboribus & regionibus nascentia.

Myrobalanorū quinque genera,

CITRINA quæ à Medicis Aritiqui, à plebe autem Arate nuncupatur, nascuntur arbore mediocris magnitudinis, multis ramis & in ordinem digestis, prædita; foliis Sorbi.

Citrina Aritiqui.

EMBLICA illis Anuale dicta folia minutim incisa, filici serè similia, sed paulò crassiora habent.

Emblica Anuale.]

Indica.
Rezanuale.

INDICORVM, quæ ab incolis Rezanuale appellatur, folia, salicis foliis sunt similia.

Bellerica.
Gotin.

BELLERICA rotunda sunt, incolisque Gotin dicuntur, & folia obtinet Laurinis similia, minorâ tamen & tenuiorâ. Inueniuntur hæc quatuor genera per totam prouinciam Malabar, Dabul, Cambaya, & Batecala, ea sunt quæ in Europam deuehuntur, sicca & condita.

Chepula.
Aretca.

CHEPVLORVM, quæ illis Aretca appellantur, arborem non conspexi, sed eius folia Persica foliis esse similia referunt, & arborem eiusdem cum aliis esse magnitudinis: sunt verò omnium arbores Pruni magnitudine, sed pluribus ramis magisque in orbem digestis, prædita.

DE TAMARINDIS.

Tamarindo-
rû hïstoria.

SUNT Tamarinds fructus elegãtis & aspectu pulebra arboris, Castanea aut Ceratiorû arboris magnitudine, multis ramis prædita, & foliis latâ vmbra præbentibus, materie solida admodû: folia silicis semina (quæ Hispani Helecho, Cantabri Aristora appellant) foliis persimilia, dilute virêria, valde elegãtia, gustu acido, gratòque, è quibus condimentû fit (Sallam vocant) perinde atque è petroselino: flores candidi,

Helecho.
Aristora.

Salla.

Aurea mali floribus admodum similes forma exteriorè, & odore: at tunc octonis foliis cõstant, quorû quatuor interiora alba sunt & crassiora velut Mali aurea florum folia, quatuor verò exteriora tenuiora, & bina ex his eleganti nervo radiata: è medio flore quatuor enascuntur stamina: corniculorum modo inflexa, candida & tenuia. Fructus admodum similis est Ceratiis foris virescens initio, deinde per siccitatem cinereus, continens oscicula rotunda Castie solutiuæ modo aut paruis Lupinis similia, dura admodum, & colore nitido terreo, haud quaquam flauo, quem admodum nonnulli referunt: his non vititur, sed sola pulpa quæ nonnihil lenta & viscida est, incunda tamen aciditate grata, tamen si

tametsi nonnulli indigena asserant osicula asata & in pol-
linem redacta ex oxygala in alui profluuiis vtiliter exhiberi:
facile auellitur hic fructus, & etiam sponte decedit. Folia
sub noctem sese contrahunt, suumque fructum amplecti so-
lent, qui si desit, sua virgulta & ramos complectuntur:
summa vero aurora sese explicare incipiunt grato specta-
culo: hac trita partibus erysipelate infectis imponunt, atque
etiam circa phlegmonas ad arcendum qui insluit humorem:
iisdem cum sale Ormuziano phlegmonas resoluunt, & cum
cineribus ex Cambaya pituitosos & melancholicos tumores.

Foliorum
facultates.

VOCATUR hic fructus in Canariis Chinchá, osi-
cula vero Chincharo, in Malabar Puli, & in Guzarate
Ambili: Arabes, Persa, Turci Tamarindi vocant; osicula
Abes, arborem Siger Tamarindi.

Varia no-
menclatura.

PREFERVNTVR qui in locis montanis usque
Septentrioni obuersis nascuntur: vsu vero compertum est,
huius arboris umbram sub ea dormientibus non minus no-
xiam esse, quam arboris iuglandis.

Huius arbo-
ris umbra
noxia.

Tamarindorum fructus descriptio verior apud Garciam
conspicitur: cuius legitimum effigiem pete ex doctissimis Lo-
belij obseruationibus, vnà cum ipsius arboris semine recens
natæ rudimento.

DE CASSIA SOLVTIVA.

MVLTAE Cassia solutina nascitur in Cayro, & ple-
risque alijs prouincijs tum Orientalis tum Occidentis Indiae.
Praefertur tamen qua ex Orientali delata est, quaq; locis
ad Septentrionem magis vergentibus nascitur.

Cassia solu-
tiua natales
& histona.

AMYGDALÆ magnitudinē aequat, folijs mali Persici
similibus est, nonnunquam angustioribus, locis praesertim sic-
cioribus nata, floribus luteolis aut flauis, non ingrati odoris:
quibus deciduis succedunt siliquae oblongae, eleganti virore
praeditae dum recentes sunt, & qua maturitate nigredinem
breui consequuntur.

Candil.

TANTA est eius frequentia in Cambaya, vnde præstantissimam aduehunt, vt vnus Candil (quingentarum & viginti duarum librarum pondus hoc est) pretium non æstimetur pluris quàm nummo aureo, qui trecentos & sexaginta marauedis (æreos obolos Hispanicos) valent.

IN MONTIBVS verò Cranganor, & per vniuersam prouinciam Malabar (quando eius maximum pretium) singula libra viginti marauedis redimi possunt, hoc est, paulo pluris quàm dimidio regali Castellano, siue Batzio Germanico.

Vatia nomenclatura

GENTILES Canarini fructum Hafanguia & Bauafenga, quemadmodum & prouincia Decan incola, & Brachmenes, arborem Bahoo, & Baua vocant: Guzarateses Gramala: Malabareses Condaca: Arabes, Persæ, & Turcæ Hiarxamber: afferebat tamen mihi Cogecela peritus medicus Persæ illud vocabulum esse merè Persicum, & legitimum Arabicum esse Galatfalus.

Eius vsus.

FORIS illinitur medulla erysipelate tentatis & inflammationibus. Inualuit vsus tota India exhibendi delicatulis mulieribus & pueris cassiam solutiua ad huc virentem saccharo conditam, ad vnciam vnã bono successu: sumitur verò dum adhuc recens est & valde tenera, priusquàm cortex induretur, maceratur primùm in frigida aqua, antequam cum saccharo coquatur. Moderatè & sine molestia aluum subducit.

* Persicæ mali folia quodammodo æmulantur, si singularia separet. Quoniam verò coniugatim bina semper in oblongo neruo nascuntur, & summa ala postremum, imparitatem faciens: commodius meo iudicio comparasset cum fraxini foliis aut similibus arborum quæ alata folia ferre solitæ, ea integra abiiocere consueuerunt, quemadmodum Iuglans, Sorbus, Rhus, Ceratia, &c.

Huius arboris ramulo cum suis floribus & foliis Cuci, & Cedri fructu, aliisq. varij generis seminibus ante biennium donati

donatissimus à doctissimo diligentissimoq. viro D. Bernardo Paludano, qui ea ex Syriaca, Arabica, Aegyptiacaque sua peregrinatione retulerat.

DE ANACARDIO.

MAGNA est Anacardiij copia in Malabar, & reliquis India provincijs. Faba vulgari admodum similis, dum adhuc viret & recens est, exsiccatu verò niger & splendens: continet medullam Amygdala similem, inter quam & supremum corticem oleum admodum vrens inuenitur.

Anacardiij
historia.

DOCTOR ORTA scribit eum fructum in usum medicum recipi, & in illis regionibus in lacte maceratum dari asthmaticis, & aduersus lumbricos: eum praeterea viridem sale condiri, & edi oliuarum conditarum in more: At etiam eo siccato caustici vice in strumis vti indigenas, totaque India eius cum calce mixti usum esse ad obsignandos pannos.

Eius fructus
utilitas.

EGO sanè vidi hunc fructum viridem, & per multos dies sale & aqua conditum, Oliuarum Hispanicarum modo, venalem in foro proponi, & edi non solum quidem, sed excitanda appetentia causa coctæ orizæ admisceri, vti solent fructum Mangas vocatum, aliisque fructus adstringentes & acidos, alijs minimè.

Mangas.

NONNULLI in desiccato extimum corticem demunt, eamque membranam qua medulla tegitur, deinde medullam edunt ad bibendi appetitum irritandum. Ego verò & virentem conditum, & siccati medullam de gustatu: sed neutro modo mihi delicatus videtur. Illud porro certissimè, oleum id quod inter corticem & nucleum continetur admodum causticum esse & venenosum.

Oleum inde
confectum.

TOTA tamen provincia Malabar, eius vsus est caustici vice. Si quis instillet in putridum & cauum dentem, ipsum vrit frangitque, & corrumpit facillè. Calce addita
ad bon-

Cuius sit
usus.

ad bombycinos pannos obfignandos, & alias res quaslibet notandas vtuntur: etenim notam adeo firmiter imprimunt, vt nulla lotionem eximi queat.

Aliz huius
fructus fa-
cultates.

SOLENT interdū Indi nonnulli hunc fructum cuspidi culrelli infixum candele ardenti imponere, qui, dum vritur, mirum quos strepitus edat, quas ignis scintillas quasi fulmina eiciat diuersorum colorum, eaque ratione rudioribus quibusdam & mulierculis imponunt, illis persuadentes, se in ijs scintillis & flammæ radius spiritus conspiceret qui ipsi loquantur, & eos edoceant quodcumque scire cupiant. Tali igitur commēto miseros fallunt, persuadentq. quod volunt, dantes responsa ijs qui ipsos consulunt, pro suo arbitrio. Vt verò omnes isti gentiles, augures, incantores, & diuinatores raro loquuntur, & cum mora ponderoq. respondent; in suis responsis semper sunt ambigui, & adeo astuti, vt quomodocumque res, de qua cōsulti sunt, cadat, suam existimationem minimè periclitentur, dicantque seuentum prædixisse.

DE CAIUS.

Cajus histo-
ria.

MALVM Punicam magnitudine aequat hæc arbor; folium eius dilutius vires, & carnosum est: flos candidus, similis ferè mali aurea flori, sed pluribus foliis consistans, nec adeo odoratus. Præbet hæc arbor fructum Cajus vulgò appellatum, qui quoniam boni saporis est & ventriculo utilis, ab omnibus multum æstimatur.

Huius fructus
descriptio.

EST autem hic fructus, magni mali instar, valde flavus & odoratus, intus spongiosus & succi plenus sine vllis granis, gustu subdulci, nonnihil tamen fauces coarctante. Sed duplicem habet eodē anno ortum hæc ratione: marcescēte flore subsequitur faba * prægrandis, inter quam & florem intumescit quiddā malo simile, quod paulatim fabæ succum ad se pertrahit: quoque maius incrementum sumit, eò faba sua

sive nux magis minuitur, donec fructus Caju, hoc est, matum illud, plenam consequutus sit maturitatem, quod è colore flauo aut rufo (nam vterque color in his malis conspicitur) & odore deprehenditur: maturo fructui inhaeret nihilominus faba illa, & cum ipso colligitur.

BELLARIORVM vicem prebet hic fractus ex ^{Et vtilitas.} vino sumptus, aut sine vino: nam prater saporis gratiam, vt ilis admodum compertus est in ventriculi debilitate, vomitibus, & appetentia deiectu. Qui verò his auxiliis non egent, prius in aqua nonnihil maceratum edunt.

NON vbiq; nascitur hic fructus, sed in hortis vrbis S. ^{Et natales.} Crucis Regni Cochin inuenitur.

* Mirari satis nequeo nostrum Auctorem huius nucis, quæ in extremo fructu nascitur, vel è qua, vt ipse refert, ipsum malum incrementum sumit & substantiam haurit, formam, colorem, consistentiam, & oleum in cortice conclusum (non secus ac in Anacardio) non describere; cum apud Brasilianos, quibus *Caius* sive *Caious* (ita enim pronüciandum) dicitur, non minore fortè in vsu sit, quàm ipsum malum, vt ego de iis qui in Fernambucho diu vixerunt intellexi, & in annotationibus ad caput de Anacardio historia Aromatum, adscripsi, ad quas lectorem remitto. Arbitror autem hunc fructum in regnù Cochin recens fuisse illatù, & propterea plenum eius vltum nondum innoruisse. Certè quotquot hæcenus de stirpibus Indiæ Orientalis scripserunt, nusquam eius meminerrunt, nec ipse quidem D. GARCIA AB ORTA, qui paucos ante annos Aromatum historiam conscripsit.

DE SPICA NARDI.

DE PISO veneno quod Lacuna commentariis in 6 cap. lib. 1. Dioscorid. scribit ex Nardo Indica fieri, nec D. Orta vnquam summa diligentia exquirens, nec ego, tametsi plurimos de eo percontatus sim, in India intelligere potuimus.

PRÆSENTISSIMVM quod apud eos est venenù, vocatur Bicho de Ormuz, id est, Lacertus ex Ormuz, ^{Venenù Lacerti ex Ormuz.} qui

qui similis Scinco est, de quo & eius exitiosissimo veneno, & diabolica arte qua homines extinguere solent, referemus in libro Animalium. Secundum locum obtinet Manga siluestris, de qua inferius. Tertium quod è Tigridis pilis fit: Deinde quod è planta quadam lacteo succo plena, cuius magna nascitur quantitas in provincia Malabar. Sed & Napellus locum suum obtinet.

DE RHABARBARO.

Rhabarbari
natales.

Canta vrbs,
portus &
emporium.

RHABARBARVM singulare medicamentum, dignumq; veneratione apud omne humanum genus, in interiore Chinaram regione duntaxat prouenit, vnde in vrbs Cantan (nobilissimum totius illius provincie portus & emporiū, vbi Lusitani habitant,) exportatur, & inde nauibus in Indiam aduehitur. Alia item via ex eadem interiore provincia Chinaram camelis deferunt per Tartariam & Vzbeque in Ormuz, & inde in Persiam, Arabiā & Alexandriam, vnde postea vniuersa Europa communicatur, id non est adeò cariosum, & presertur illi quod nauibus in Indiam importatur, eò quòd magna ex parte corruptum est, facile enim in ista per mare vectione vitiat.

HÆC sunt qua de Rhabarbari natalibus cōperta sunt, nec D. Orta cum insigni sua diligentia, nec ego plura consequi potuimus.

De Rhabarbari præparandi ratione quorundam error.

QVOD verò nonnulli scribunt, eius regionis incolae Rhabarbarum macerare, deinde succum exprimere, è quo ad solem depurato, trochiscos parare solent, Principibus viris purgandis idoneos, nobisq; deinde radices exsuccas, & inutiles mittere, fabula est, quam inde originem sumpsisse arbitror, quòd nonnulli gentiles mercatores Rhabarbaro singosiori & vetustiori (vt facilius à corruptione liberent, & eue teredo qua id erodere solet, innascatur) aquā nō feruentem, sed tepidam adfundat, deinde lineis pannis emundatum bacillis

Gillis aut filo traiciant, & exsiccant, & nonnulla foramina piperis tenuissime triti polline & cera obturent: deinde probe siccatum in Psyllij semine adseruent.

HÆC mihi retulit mercator Canarinus vir probus, sanctæque affirmabat ea dumtaxat fieri ad præseruandum à corruptione Rhabarbarum, addebatq; id rhabarbarum in quo conspiceretur foramen, quo traiectū pependisset, ea ratione præparatum fuisse, neque idè improbari, neque affusam aquam multum de ipsius vivibus detraxisse.

DE RADICE CHINÆ.

VOCATUR hoc excellens medicamentum in China- Radicis Chi-
rum regione Lampatan, in Decan Lampaos, in Canarinæ nomen-
Bonti, ab Arabibus, Persis & Turcis Chophchina. clatura varia

NASCITUR abundantissimè in Chinarum regio- Eius natales.
ne: inuenitur tamen etiam in Malabar, Cochin, Cræganor,
Coulan, Tanor, & aliis locis.

PLANTA est multis tenuibus spinosisque sarmentis Eius defecti-
prædita, similaci aspera non absimilibus, quorum maxima ptio.
minimum manus digitum crassitie nõ superant, foliis plan-
taginis latifolia magnitudine: radices pugnū nonnunquam
æquant, interdum minores sunt, solidae, graues, candidæ, in-
terdum etiam rubescentes, & multa sæpenumerò simul co-
herentes.

PLVRIMVS est huius radice vsus in omnibus Orien- Facultates.
talis India prouinciis ad varios morbos: quin adèd innoxia
censetur, vt eam sumentibus, tamen si nullā victus rationem
obseruent, sed liberè carnibus & piscibus vescantur, nihil in-
commodi adferre credatur. Vulgaris tamen quæ in China-
rū India prouinciis obseruatur, sumēdi huius radice decocti
cōsuetudo est, vt radice vncia vna, additis radicū Apij dua-
bus drachmis decoquatur lento igne & sine fumo; in decem
& sex aque libris ad sex librarū cōsumptionem reliquos de-

cem in fictili vitriato adseruant, sumuntq; singulis diebus recens decoctum, quoniam facile corrumpitur, nec ultra diem adseruari potest. Eius vero tepidi manè sumit eger plenū hauriū, duabusq; horis in lecto remanet, postea surgit, duabus autem horis ante cœnam totidem haurit, interdiu de eodem frigido bibit.

PLERIQUE tamen etiã dum sua negotia exercent & nauigant singulis diebus manè & vesperi duas eius radices in puluerē redactæ drachmas ex vino, aut ipsius radices decocto felici successu bibere solent.

ORGANIS etiam ex hac radice recenti, aqua elicitur, delicatioribus admodum familiaris: attamen & ab aliis magna quantitas absumitur, quoniam illi plurimum fidunt non modo in morbis à D. Orta enumeratis, sed etiam in hemicrania, in herniis humoralibus, & ventosis, in colli vesicæ & penis callis, eorumq; vlceribus, venerē etiam admodum excitare creditur: decoctum tamen ipsa stillaticia aqua præstantius est. Optimè conseruatur radix, si pipere confractō inuoluatur.

DE CROCO INDICO.

Croci Indici
historia.

MAIORA latioraque habet Crocum Indicum folia quam Orchis Serapias dicta, colore foliorum Scille, dilu-
tiora tamen & tenuiora; caulem habet è foliis simul impli-
catis, & sese mutuo amplexantibus constantem: radicem
foris Zingiberi similem, intus croceam.

Curcum.
Saroth.

PRÆTER nomina ab Orta enumerata, apud Ara-
bes etiam Curcum dicitur, apud Turcos Saroth.

DE GALANGA.

Duplex Ga-
langa.

DVPLEX est Galāga medicamentum vsibus huma-
nis valde necessarium, dignumq; ut Pharmacopola in suis
officinis perpetuò habeant.

VNA minor & odorata, qua cū Rhabarbaro ex Chinarum regione in Indiā aduehitur, & inde in Lusitaniam defertur, incolis Lauandou dicta.

Lauandou.

ALTERA maior, plurima nascens in Iaua & Malabar, cuius descriptionem, quod maiore sit in vsu, hic damus. Ea duorum cubitorum altitudine crescit, nonnūquam amplior, fecundiore praesertim solo: folia habet Orchidi Dioscor. lib. 3. descripta similia, longiora tamen & latiora, superne saturatius inferne dilutius virentia: caulem ex foliorum inuolucris constantem, uti in Orchidum generibus: florem candidum, inodorum: semen exiguum, neglectum: radicem secundū caput crassam & bulbosam, reliqua ex parte Zingiberi similem, sed maiorem, nonnunquam capitula, hastula regia modo, proferentem.

SERITVR radice qua mirum in modū sese propagat.

APPELLATVR à Canarinis & Brachmenis (quibus maximo est in vsu cū in hominum tum iuuentorum morbis, quique eam ordinariē cum Oriza, vel piscibus, vel in acetariis edunt) Caccharu, ab Arabibus Caluegian, in Iaua Lancuax, in Malabar Cua.

Nomina varia.

ADEO autem vulgaris est apud Malabarēses huius radicis vsus, ut non modō in medendis morbis eam vsurpent, sed in farinā etiam conuertant, ex qua Cocci seu nucis Indica lacte, nonnunquam Sura, aut Iagra excepta, certum quoddam panis genus pinsunt in tenuium placentularum formam, Apas vocant: in deliciis est hic panis, praebētq; iis qui ventriculi debilitate, & frigidityte laborant, in alui doloribus, vteri affectibus & vrinae difficultatibus: quo postremo in morbo miram eius efficaciam experiantur. siue ob humores crassos & pituitosos, flatūsue aut arenulas in vteribus aut collo vesicae congestas, vrinae difficultas orta sit, vel etiam ex carnis excrecentia in ipso vesicae collo aut meatibus nata. Praebent verō edendum hunc panem, deinde hau-

Eius vsus & facultates.

D

stum

Nimpa.

stum Nimpa (qua veluti aqua ardens est) concedunt; in inguinibus verò supràque pubem & collum vesicæ, folia Nympha decocta in aqua & macerata atque adhuc calentia applicant.

* Neque hic auctor, neque Garcias ab Orta mihi satisfaciunt in Galangæ maioris descriptione, præsertim si ea, qua Europæ officinæ vtuntur, legitima est Galanga maior: etenim eius radices multo maiorem similitudinē habent cum Iridis, quam cum Asphodeli aut Zingiberis radicibus. Et certè omnino mihi persuadeo Galangam nostrā maiorem Iridis genus esse huic fortè simile quod in mea Pannonicarum stirpium historia primum est. Nihil tamen statuo.

DE ZINGIBERE.

Zinziberis
descriptio.

TRIVM aut quatuor palmorum magnitudine assurgit, foliisq; est Milio maiori, quod Lachryma Iob vulgò nuncupatur, admodum similibus; caule verò Asphodelini crassitie, ex multis foliorum innolucris constans, vt veluti exigua quedam arundo appareat: radicibus quodammodo Iridi similibus.

DE LIGNO COLVBRINO.

Dux ligni
colubrini
stirpes.

BINÆ stirpes in Malabar inveniuntur plurimum dissimiles cum forma, tum nascendi modo, vno tamē eodemq; nomine nuncupate, Lignum Colubrium, quodd singulare mirum in modum vtilis sint aduersus colubrorum morsus.

Prioris
histria.

PRIOR nascitur hedere modo, colore Draçisculi maioris, siue Serpentaria: folia illi sunt Bryonia ferè similia, integratamen initio, neruoq; prædita per longitudinem excurrente, & quinque aut sex venis in latera vergentibus, successu temporis accedunt exigua foramina, quæ paulatim cum foliis incrementum sumunt donec tandem omnino folia scindant, eaq; vitis foliis similia reddant: conspiciuntur enim interdum in eadem stirpe folia integra, alia exiguis,
nonnulla

nonnulla maioribus foraminibus prædita, omniâque aded inter se dissimilia, vt minimè eiusdem plantæ folia esse videantur. Tantam verò habet hoc lignum cum colubro similitudinem, vt qui non norit, aut de die viderit, si ad Lunæ splendorem noctu cõspiciat, viuam colubram esse existimet.

VVLGO censetur præstantissimum remedium aduersus colubrorum & viperarum morsus: incola sanè, dum in agros tendunt, magna ex parte circumferre solent hoc lignum (sunt enim in ea prouincia multa viperæ, variâque serpentum genera) aiuntque solo eius odore serpentes fugari: & si dum colubros venantur, eos attingere hoc ligno queant, ilicò rumpi & extingui.

ALTERA admodum breuis est & tenuis, triâque solummodò folia habet mollia, leuia, saturatus virentia: florem aut fructum non conspexi, nec quenquam inueni qui se vidisse assereret: radix oblonga & tenuis est, minimo digito minor, hinc inde nonnunquam extuberans, & summa tellure serpens: exterior eius cortex valde tenuis est & cinereus, nullo, dum gustatur, manifesto sapore præditus, deinde tamen gustum in ore relinquens suauem, & vti Moschus odoratum: fissus est vndique hic cortex, & sponte sese expedit ab alio crassiore flauoque cortice subtus nascente, qui odorem Loti siluestris siue trifolij odorati vulgaris refert, & saporem Glycyrrhizæ dulciorem: præmansus autem odore admodum suauis, nec iniucunda mordicatione, momentanea tamen præditus esse deprehenditur: ipsa materies lignosa est, candida, dura & insipida: folia napi saporem referunt: germen producit hæc radix supra terram circiter quatuor uncias longum, in caput extuberans.

NOMEN huius plantæ apud Canarinos est Duda Sali. Nomenclatura.

TRITA radix cum aqua rosacea aut vulgari, vel cum vino (indifferentem enim vtuntur) præfens certumque affe-

Eius vices.

runt remedium aduersus omnis generis serpentum morsus. Plurimus etiam eius est vsus in febris continuis, tertianisque, syncope, ventriculi debilitate, & cordis tremore: daturque aduersus omnis generis venena. Multi mihi sancte affirmarunt dummodo manu hanc radicem tenerent, nullos serpentes, vel alia similia virulenta insecta formidare; & certissimum esse serpentes & vipers eius aspectum minimè ferre posse, sed fugere, celerrimèque in aliam partem sese proripere. si quis ante serpentes eam proiceret.

PERVILIS etiam censetur us quibus anhelitus ab ore vitiatò aut dentibus corruptis fatet, modo eam continuo mandant, dentiùmque cauis gestent.

Eius natales.

PROVENIT locis humidis, & inter arbores, præsertim verò secundum eas quæ Angelinis nuncupantur, nec procul à mari.

Colubrini
ligni genus
tertium.

INVENTVR & tertium Colubrini ligni genus in eadem prouincia, vastæ arboris magnitudine, de quo in alio libro agemus.

* Neutrum horum ligni colubrini generùm GARCIAE ligno colubrino conuenire faciliè animaduertet, qui vtriusq. descriptiones diligèter conferet. Secundi verò generis GARCIAE descripti fragmentum quinque vnciarum longitudinis, quodque, vt coniecere licebat, duarum vnciarum crassitudinem æquarat, mihi non modò ostendit Londini anno 1681. C. V. D. Hector Nunez Medicus Lusitanus, sed etiam dimidia eius parte liberaliter donauit. Eius porò materies firma est, candida, venis quibusdam distincta, non dissimilis fraxini ligno, cortex autem qui eam integrit càdicans, & quasi cinereus. Vtraque verò, si quis degustet, amaro sapore prædita esse deprehenditur. Eius fragmenti iconem lectoris oculis subiicimus.

DE LIGNO MOLVCENSI.

Ligni Molu-
centis nata-
les & descri-
ptio.

INVENITVR in Moluccis arbor quedam domestica Mali cotonea magnitudine, cuius folia Malua vulgaris foliis sunt similia, fructus vero auellanis, sed minor, molliore cortice & nigricante.

SERITVR coliturque in hortis diligenter, nec alibi facile inuenias: tanti enim ab incolis aestimatur, vt peregrinos ne ad eius quidem conspectum admittunt.

Panaua.

INCOLAE Panaua appellant. Cum vero illic Regia nomine gubernaret prudētissimus & animosissimus Dominus Ludouicus de T. ayde, ipsius nomine hac arbor dicta fuit, quoniam ille primus nobis eius insignes facultates aperuit. Accidit enim vt nobilis quidā Lusitanus, Henricus de Lima vocatus, dū in Moluccis versaretur, anim aduerteret quanta cura & diligentia incolae hanc arborem colerent, quantiq; aestimarent, atque ideō illius facultates apprimē intelligere cupiens, nonnullas tandem edoctus est. Nactus igitur trunci huius arboris partem, eam obtulit Proregi, bonarū rerum, & natura secretorum studiosissimo, tanquam medicamentum valde necessarium, cognitūque dignum, & nostris hominibus hactenus inauditum. Anno autem sexagesimo primo supra millesimum & quingentesimum interrogans me Prorex, an aliquid de hac arbore inuidissem, aliquot eius facultates retuli quas ab aliis didicissem, conquerens arborem nondum licuisse videre: tum ille eius quod habebat fragmento me donauit, imperans vt cum iudicio & ratione experirer, nec vllius vitam periclitarer, deinde rerum successum illi significarem: quod me facturum recepi. Eius itaque ligni periculum feci, cum in nonnullis egris quorum curam habebā in nosocomiis, tum in variis morbis qui in longa nauigatione plerumque oriri solent dum in Lusitaniam redirem; partim adiutus facultatū relationibus quibus intellexeram,

lexeram, & vtendi methodo, partim iis qua Nobilis ille in Moluccis didicerat.

ILLIUS semen iam antè videram mihi donatum ad aues capiendum: etenim eo in aucupis vtuntur non modo in illa regione, sed etiam in multis India prouincijs, ad quas, eius rei gratia, venale defertur. Eius pauxillum cum oriza cocta mixtum auibus siluestribus exponunt: qua degustant, ilicò decidunt sopita & stupidae; qua verò auidius id edunt, moriuntur antequam illis auxilium praeberi possit, quod est, vt frigida caput perfundatur. Graculi omnium citissime eo degustato extinguuntur.

Eius semen
in aucupis
vtile.

NUNC ad salubrem huius arboris materiem accedamus, cuius pauxillum hodie plurimum facio.

INTVS sumptum, aut foris appositum, omnibus Aduersus
venenis resistit. venena prodest.

INTRO assumitur magno commodo ex aqua rosacea vel vulgari, cuiusque iusculo eius pulueris apta quantitas pro necessitate, & aegri natura, modo decem grana non excedat, sed infra id pondus consistat. Ad viperarum, Regulatorum (qui serpentes pileati appellantur, & admodum noxij sunt) aliorumque similitum aspidum aut serpentum morsus, bibitur hic puluis ex aqua, ipsiſq; morſibus puluis inſpergitur. Eadem ratione praeſent in vulneribus qua à ſagittis toxico illitis facta sunt, quibus illius regionis incole plurimum vtuntur.

PVLVEREM verò ex hoc ligno ſibi parant lima è pelle marina canicula coſecta, aut tenui aliqua ferrea lima. Eius puluis vsus.

ROBUSTISSIMO cuique dimidijs eius ſcrupulus ex aqua limpida tepida aut rosacea, aut gallinarum iusculo repente, ſummo manè datur (coma autem diei precedentis parca eſſe debet) euacuat enim omnes humores, praefertim craſſos lentos, & melancholicos: conuenit quartanis, diuturnis, febribus continuis, iliacijs, colicisq; doloribus flatibus, hydropiſi,

Canja.

dropisi, arenulis, renum calculus, vrina difficultatibus, sauis-
sime colerica passione, aliisque morbis, veluti articularum &
tibiarum inueteratis doloribus, scyrrhis & serofulis. Om-
nis generis lumbricos necat, & appetentiam deiectam reuo-
cat: & si nimia fiat euacuatio, bibat ager dimidium cyathum
Canja, hoc est, decocti orizæ, aut auiculam comedat, subito
cessabit, quod sanè multa laude dignum est, paucisque medi-
camentis vulgare, vt in potestate sit medici aut egri, pur-
gari quantum cupierit. Huc accedit quod neque scetorem,
neque tadium, neque metum dum sumitur pariat, possitque
sine diata obseruatione, etiam iis qui sua negotia foris pera-
gant, propinari, vti ex iis deprehendi qui vna mecum eadem
naui vehebantur, nullum sentientes incommodum, tamesi dum
purgarentur nulla diata vterentur, viuerentque solutissime.

Nius præs-
tia.

OBSERVAVI etiam illius præstantiam in inuete-
ratis capitis doloribus, hemicrania, apoplexia, aurium tinni-
tu, arthritide, ventriculi & vteri affectibus & asthmae.
Propterea fidens illi plurimum, sæpius in diuersis naturis,
atque locis, feliciter vsus sum, & sine vlla molestia, nisi
quod in biliosis naturis, calidisque vetriculis nonnihil molestia
pareret donec cibum sumerent, & in nonnullis vomitum
excitaret: sed biliosis hunc puluerem nonnunquam dedi sy-
rupo acetoso aut carambola condita exceptum: aut in cata-
potia cum saccharo rosato efformatum.

EXHIBENDVS est summo manè, neque cibus aut
potus concedendus donec purgati sint quantum necessarium
videtur, tum demum cyathus iusculi gallinarum tepidi da-
tur, dimidiaque, aut integra hora post, conceditur pullus gal-
linaceus, & paululum vim aqua bene diluti, deinde toto illo
die potu abstinet ad cœnam vsque, que parca erit, & facilis
concoctionis. Subsequenti die sumitur saccharum rosatum
cum aqua buglossi, aut borraginis, aut cõmuni, atque inii-
citur clyster ad aluum eluendam.

SOLET

SOLET verò interdum in nonnullis ani pruritus & excoriationem excitare, atque in aliquibus (sed paucis admodum) hæmorrhoides.

HÆC sunt quæ de hoc ligno Panaua conspexi & intellexi: Nunc verò in illis regionibus magnus est eius vsus, tantæq; æstimatio, vt sine metu in multis morbis supra enumeratis vsurpent. Ego bis illud sumpsi in coli dolore & hæmicrania, mihiq; salutare esse deprehendi.

CETERVM cum propter eius insignes facultates incolæ plurimi faciant, easq; quantum in ipsis est, celare nos studeant, quæ proculdubio longè plures sunt quàm quas nominamus, sperandum est temporis (quod omnia reuelat) successu reliquarum quæ nobis adhuc ignotæ sunt, notitiâ nos consequuturos: easq; in libro quem præ manibus habemus fideliter enarrabimus, si, ante quàm in lucem prodeat, intellexerimus.

DE MORINGA.

LENTISCI magnitudine est Moringa, cui persimilia habet folia: paucis prædita est ramis, eamque ob causam exiguam præbet vmbra, multis nodis scatet, adeoq; fragilis est, vt facillimè cum ipse frutex, tum rami confringantur: folia saturatius virent, viuidiq; sunt coloris; saporis verò foliorum napi: fructum fert pedalem, raphani crassitie, octo angulis insignitum, colore dilutiore inter viridem & cinereum, intus cæcidium, medullosum, & in certa receptacula distinctum, quibus continenter rotunda semina Eruo similia virentia & admodum tenera, sed sapore quàm folia acriore. Editur hic fructus cum carnibus coctus, aut alio modo paratus.

HVIUS arboris radix Unicornu, & lapidis Bezar vices supplet, veraq; theriaca est qua vulgo incolæ vtuntur cum aduersus omnis generis venena, tum morsus serpentium

Moringæ historia.

Eius vsus & facultates.

maximè noxiorum, vulgò Culebras de Capillo dictorum, aliorumq; insectorū, & virulentorū animalium, cum intrò sumpta, tum foris applicata. In colerica quam vocat passione singularis efficacia esse deprehendi. Miscetur remediis melancholicos humores purgantibus: & probe nota est Elephantiasis laborantibus, quorum plurimos, eius continuo vsu sanari perhibent.

Eius natales. **A**BVNDE nascitur variis India locis, sed præsertim tota prouincia Malabar, secundum flumen Mangate, vbi admodum luxuriat, multosq; fructus profert, qui vulgò in foro venduntur perinde atque faba in Hispania.

Nomenclatura varia. **A**RABES & Turca Morian appellant: Persæ Tame: Guzaratenfes Turiaa.

DE LAPIDE BEZAR.

TAMETSI in altero libro, (quem De quadrupedibus, serpentibus, & auibus qua in India inueniuntur, scribere speramus) de omnibus gemmis lapidibusque qui in medicum vsu veniunt, sumus acturi: placuit tamen hoc libro Lapidis Bezar mentionem facere, quem, quotquot de eo scripserunt, aut eo vsi sunt, & adhuc vtuntur, vno ore asserunt maximum præstantissimūque esse antidotum aduersus omnia venena, nō modo intrò assumptum, sed etiam foris adhibitum.

INVENITVR hic lapis varia magnitudinis, formaq; & diuersi coloris: nā sunt qui dūtaxat dimidiā drachmam, sunt etiam qui duodecim & quindecim drachmas pendant, quales ego conspexi; nonnulliq; adhuc maiores reperiri ferunt: sunt præterea rotūdi vti auellane, alij oblongiores oui forma, aut columella, alij triangulares, alij sessiles vna parte, & gibbi altera vti castaneæ: postremò nonnulli sunt coloris ex viridi nigricātis, alij mali insani colorē referunt, alij obscuriores sunt, alij dilutius virēt, & nonnulli etiā fluescūt.

GENE-

GENERATUR iste lapis in ventriculis animalium Eius natales.
 hirco ferè similitum, arietis pro grandis magnitudine, colore
 rufo, vti cerui propemodum, agili, & acutissimi auditus, à
 Persis Pazan appellato, quod variis India prouinciis, vti in
 promontorio Comorim, & nonnullis Malucca locis, tum Pazan.
 etiã in Persia & Corasone, in sulisq. quæ à Vacca cognomen
 adeptæ sunt, inuenitur: similiter in Occidentali India, rese-
 rente Petro de Osma in epistola quam ad D. Monardis
 conscripsit.

VT verò differunt figura & colore hi lapides, sic etiam
 nonnihil pondere & substantia variant: etenim eiusdem
 magnitudinis videas, alios aliis leuiore, alios aliis solidiores
 pluribusque aut paucioribus tunicis præditos, nonnullos etiam
 vsque ad centrum continuos, aliquos in quorum meditullio
 puluis quidam reperitur, alios in quibus aliquid herba sicca
 simile, plurimos in quorum centro paleolam tenuem so-
 lummodo inuenias circa quam lapidem efformari quidam
 putant.

PREFERVNTVR autem Orientales, atque om-
 nibus Persici antecellunt. Sunt qui, referentibus nonnullis,
 huius lapidis puluere vtuntur singulis quindecim diebus, Huius lapi-
dis puluis
cuius sit v-
sus.
 existimantes eo medicamento partes corporis vitales, gene-
 rationisque membra roborari.

ASSERVNT iis regionibus in quibus inueniuntur
 animalia, quæ istum lapidem generant, venatores ad eò esse
 peritos & exercitatos, vt quam animalia maiores lapi-
 des contineant, solo conspectu possint iudicare, aiuntque
 ea animalia in quorum ventriculis maiores lapides latent,
 minus mobilia, agiliãve esse, & lenta, subtristiaque appa-
 rere. Interdum etiam extincta animalia inueniri, in quo-
 rum receptaculis lapides grandes sint.

PORRO horum lapidum tanta est æstimatio apud Huius lapi-
dis præsticia.
 gentiles & indigenas, vt dicere soleant: Licet Deus omnia
 in homi-

in hominum vtilitatem creavit, damnum tamen quodammodo esse, cum lapidem in alium vsum conuertere, quam Principum & nobilissimam progenitorum, quandoquidem in plebis vsum lapidis Bezar loco, radicem Moringa creavit, de qua superiore capite.

DE ARBORE TRISTI.

Arboris tristis natalis & qualitas.

NONNULLIS India locis, praesertim vero in Malabar, frequentissima nascitur Arbor quaedam magnitudine & forma fere Pruni, multus praedita ramis tenuibus, & cetera per spacia nodulo distinctus, è quo vtrinque singularia folia enascuntur Pruni foliorum magnitudine, mollia & lanuginosa parte auersa, quemadmodum fere salvia folia, & viridia nonnihilque aspera parte interiore, non adeo serrata in circuitu, ut pruni folia, neque tam multus venis praedita. E singulorum foliorum sede nascitur pediculus quinque capitula summa sui parte sustinens, quae quatuor foliolis subrotundis constant, è quorum medio quinque flores exiliunt candidi, elegantes, Aurea mali floribus magnitudine & figura pares, tenuiores tamen, elegantiores, & odoratiores, pediculo magis ad rubrum quam ad flauum colorem tendente, quo in illis regionibus edulicia tingunt, quae admodum apud nos vulgo fit croco: fructus magnitudine lupini est, virescens, cordis effigie, per medium secundum longitudinem sectus, continens in vtriusque parte quoddam receptaculum in quo semen occluditur, magnitudine seminis Ceratij siue Siliquae, cordis effigiem retinens, album, tenerum, membrana subiuvente tectum, nonnihil amarum.

Nomenclatura varia.

VOCATUR haec arbor in Canariis Parizataco; in Malayo Singadi, in Decan Pul, ab Arabibus Guart, à Persis & Turcis Gul.

Odor.

RES est profecto obseruatione dignissima, conspiciere hanc elegantissimam arborem nocte pulcherrimis, suauissimeque olen-

olentibus floribus onustā & hilarem, & simul atque à Solis radiis illustratur, nō modò flores omnes in terrā abiicere, sed totam arborē cum suis foliis quodāmodo marcidū apparere.

INTER omnes sanè quos vnquam odoratus sum flores nullum meo iudicio memini cum hoc comparandum, præsertim initio dum quis repente locum ingreditur vbi hæc arbor est confita: nam postquam manu contacti sunt, exiguus & euanius est odor.

INDIGENÆ istos flores corresficere cœsent, sed amariusculi sunt: nam receter ex arbore collectos & in tibus degustati, & nonnullam amaritudinem semper deprehendi. Gentiles etiam medici eius semen inter medicamenta corresficentia recensent. Florū vires.

MULTI Proreges, tribuni, atque alij priuati hanc arborem in Lusitaniam transferre voluerant, sed irrito conatu. Noui etiam quosdam qui semen commodo tempore collectum & maturum, vasculis figulinis vitratis atque bene obturatis, item argenteis, pyxidibusq; ligneis in Lusitaniam detulerunt, ibique cū omni cura & diligentia seuerunt, sed nunquam nasci voluit.

IN Malabar autem & Goa, locisq; vicinis cum tanta facilitate nascitur, vt quilibet rami in terram depecti comprehendant.

DE NEGUNDO.

DVÆ arbores multis India locis, præsertim verò provincia Malabar inueniuntur, in vsu medico adeò commendata, vt multis morbis vtiles esse deprehendantur. Duplex Negundo.

EARVM prior mas censetur, & à Canarinis Varalo Nigūda appellatur, Amygdala magnitudine, foliis superuè virētib; infernè hirsutis, foliorum Saluie modo; & in ambitu ferratis, qua procul aspicientibus Sambuci foliis similia videntur. Prioris descriptio & nomenclatura.

ALTERA

Alterius hi-
storia & no-
menclatura.

ALTERA Negūdo femina nuncupata, aut Norchit-
la à Lusitanis, vulgò in Canarin Nyergūdi dicitur: in Ba-
lagate Sambali; in Malabar Noche: vtraq; verò tam mas-
quam femina Arabibus, Persis & Decan incolis Bache vo-
catur, Turcis Ayt. Eadem magnitudine qua prior assurgit,
folia verò habet ampliora, rotundioraque, neque in ambitu
serrata, foliis Populi albæ perquam similia.

VTRIUSQUE generis folia Saluam odore & sa-
pore referant: degustata tamen magis amara & acris
deprehenduntur: in plurimis foliis parte auersa summo ma-
nè inherens conspicitur spuma quadam candida, qua nocte
ex illis emanat. Vtriusque flos cinerei coloris est, plurimùm-
que ad Rorismarini florem accedit. Vtriusque fructus admo-
dum similis est piperi nigro, acris gustus quidem, sed mini-
mè vrentis vti Piper, at Zingiberi propemodum paris.

ARBOREM moderate calidam faciunt, & semini
paulò plus caloris tribuunt.

Facultates.

FOLIA, flores, fructus cōtusa, aut in aqua decocta, vel
in oleo fricta vtiliter imponūtur omnibus doloribus ex qua-
cumque causa prouenientibus: presertim verò in articulo-
rum doloribus ex frigida causa natis, atque in tumoribus &
contusionibus, mirabiles præbet effectus. Vlcibus etiā ve-
tustis folia trita imponuntur, felici successu, quòd loquidem
eorum materiā digerunt, eaq; emundant & ad cicatricem
perducunt, modò corpus non sit impurum. Et sanè in vul-
neribus, apostematibus & contusionibus adeò vtilem experi-
untur, vt chirurgorum operam minimè requirant.

Foliorū de-
coctum.

MVLIERES horum foliorum decocto omnitem-
pore vniuersim corpus lauant; tantæque inuoluit persuasio
apud illas, Negundo folia, flores & fructus vtilia esse ad in-
uandum conceptum, vt eum qui contrarium persuadere co-
netur, lapidibus obrutura sint.

OBSTETRICIBVS etiã quas illi Dayas vocant, Dayas.
 apprimè nota est hæc arbor.

A DEO frequens est huius arboris vsus ad medendum Huius vsus.
 in illis regionibus, vt nisi Deus præcisos ramos multiplici scæ-
 tura renasci faceret, iam diu fuissent cõsumptæ arbores, aut
 certè maximi pretij nunc essent: Sed quò magis præcidun-
 tur rami, eò felicius renascuntur, perpetuãq; fronde vivent.

DE NIMBO.

ALIA est arbor medico in vsu admodum commenda-
 ta à Christianis & Gentilibus, reliquisq; earum India pro-
 uinciarum incolis, rara tamen admodum: sed qui eam co-
 gnoscunt Nimbo appellant: Malabareses Bepole. Nomencla-
 tura.

MAGNITVDINE est fraxini, cui procul aspicien-
 tibus persimilis videtur: folia virinque viridia sunt, nec ab
 altera parte incana lanugine pubescunt, in ambitu serrata
 & mucronata: rami multis foliis luxuriãt, floribusq; abun-
 dant exiguis, albis, quinque foliolis constantibus, flauis in
 medio staminulis, Lotiq; siluestris siue trifolij odorati odo-
 rem referentibus: fructus est paruis oliuis similis, subluteus,
 cortice admodũ tenui præditus, nasciturq; ex ramulorũ alis. Nimbo ac-
 botis histo-
 ria.

HUIUS arboris folia nõnihil amaricat, saluberrimaq;
 sunt trita & cum succo limonum imposita vulneribus sor-
 didis, cuniculosis, callosisque cum hominum tum iumentor-
 rum, digerunt enim, emundant, sarcotica sunt, & ad cic-
 tricem perducunt. Foliorum item succus perutilis est siue
 per os sumptus solus, aut ex vino, aut aqua, aut gallina iu-
 sculo, siue umbilico impositus solus, aut cũ fellis bubuli mo-
 mento, aut aceto, aut aloë, ad necandos & expellendos om-
 nis generis lumbricos: quamobrem familiare admodum, &
 perquam salubre medicamentum est omnibus illius regio-
 nis incolis præsertim Malabar prouincia, quoniam lumbrici
 valde sunt obnoxij. Magnus est etiam eorum vsus tum
 florum

florum & fructus in articulorū doloribus, tumoribus, membrorum debilitate, & apostematibus.

Eius oleum
neruorū do-
loribus vtile

OLEVM item ex eius fructu expressum, multo est in vsu in neruorum doloribus. Eoque vulnera, neruorum puncturas, & contractiones curant Malabarenses.

DE IACA.

Iacæ natales

NASCITVR arbor in nonnullis India insulis secundum aquas, quæ licet nullum medicum vsu præbeat, propter amplitudinem tamen, & fructus elegantiam minimè prætermittenda est.

Et nomen-
clatura.

EAM Malabarenses Iaca: Guzaratenes Panax: Canarini Panafu: Arabes Panax & Iaca nuncupant: Persæ *matato p.* in *f.* Fanax.

Eius descri-
ptio.

VASTA est arbor, foliis palmaris amplitudinis prædita, dilutè virentibus, neruo crasso & duro per longitudinem excurrente: malum fert nõ è germinibus aut foliorum sede, quemadmodum aliæ arbores, sed ex ipso trunco maioribusque ramis nascens, longum, crassum, obscurius virens, crasso duroque cortice tectum, vndique veluti adamantum cuspidibus septo, quæ in spinam breuem, viridem, nigroque aculeo præditam desinunt, admodum similem Durionis spina, sed minimè acutam aut pungentem, tamen si minari videatur.

HORVM fructuum minimus est maxima cucurbitæ amplitudine atque etiam maior, præsertim in Malabar, vbi præstantiores nascuntur: nam qui in Goa proueniunt, minores & peiores sunt atque magis insipidi. Cùm maturus est hic fructus, bonum odorem spirat, eiusque duas differentias constituunt: Vnam Barca appellatam, & præstantiorem: alteram Papa aut Girafal dictam, minusque bonam: deprehenditur postrema ex mollitie, quoniam si manu apprehendas, digitis cedit. Præstantissimi verò fructus pretium qua-

quadraginta marauedis non excedit, hoc est paulò plus regali Castellano. Per longitudinem secti: hi fructus, intus candidi, & densa carne pradii apparent, ac veluti in capsulas aut receptacula diuisi, plena castaneis longioribus & crassioribus quàm sint dactyli siue palmula, cinerea tunica tectis, & intus albis castanearum vulgarij modo, gustu terrestri & aspero, si virides edantur, multòsque flatu generantibus: at si vti Hispanica castanea assentur, gustu sapido & venerem excitantibus, ob quam solam rem plebs frequentius vti solet. Sunt autem singula hæ castanea pulpa flauescente & aliquantulum lenta inuoluta, & pulpam Durionis nonnihil referente, tametsi ab eo differat: grati saporis est, præsertim que in Iaca Barca cognominata continetur, optimi Melonis pulpa admodum similis: dura tamen concoctionis est, & admodum grauat ventriculum: atque, vt illarum prouinciarum medici aiunt, si in ventriculo corrumpatur, noxios & venenosos humores generat: quòd frequentius hoc fructu vescuntur, facile in pestilentem illum & pessimū morbum Morxi appellatū incidunt.

Eius facultates noxiæ.

Morxi morbus.

DE DURIONE.

FRUCTVS est in Malaca aded grati saporis & odoris, vt reliquis qui in ea prouincia gignuntur, tametsi pluri mi sunt & boni, præferendi videantur. Cuius præstantia, & quoniam Doctor ab Orta illius etiã meminit capite de Datura, licet eum non vidisset, me impulit vt de eo scriberem tãquam oculatus testis, tametsi in medicina nullum locum obtineat.

Durio vbi nascitur.

VOCALVR hic fructus in Malayo (que prouincia est vbi gignitur) Duriaon: ipsius flos Buaa: arbor ipsa Batan.

Eius nomenclatura.

PRÆGRANDIS est hac arbor, materie valida & solidi, prægrandis, crasso cinereoq; cortice tecta, multis ramis luxurians,

Et qualitas.

E & copiosum

& copiosum fructum præbens: flores habet ex albo nonnihil flavescentes, folia dimidiæ palmi longitudine, duorum aut amplius digitorum latitudine, in ambitu tenuiter serrata, parte externa dilutius virentia, interna verò saturiore virore, & quodammodo ad rufum tendente prædita: fructum Melonis magnitudine, deo cortice septū, eoque multis breuibus crassisq; & pungentibus aculeis horrente, soris viridi & veluti strus quibusdā quem admodū Melo secundum longitudinem distincto: intus verò concamerationes quatuor secundum longitudinem habet singulas tria aut quatuor receptacula continentis, quibus singuli fructus insunt admodum candidi vti lactis pingue, magnitudine oui gallinacei, gustu suauiore odoratioreque quàm sit condimentum illud ab Hispanis Manjar blanco appellatum, non tamen adeo molles aut glutinosi: nam qui candore illo non sunt præditi sed flavescent, putridi sunt, aut aëris iniuria pluuiæque corrupti. Optimi censentur qui tres dumtaxat fructus in singulis concamerationibus, deinde qui quatuor obtinent: nam qui quinque habent, improbi censentur, quemadmodum & illi qui fissuras aliquas habent: non solent verò in singulis malis plures quàm viginti fructus contineri, iique singuli inclusum habent nucleum, mali persici nucleo similem, non rotundum sed oblongiusculum, gustu insipido, quique guttur exasperet, veluti messila vitæ, propterea non eduntur.

Eius fructus
edendi ratio.

CALIDVS & humidus est hic fructus: & qui edere volunt, pede leniter comprimere & frangere solent propter spinas quibus obsitus est.

QVI nunquam hos fructus ederunt, cum primùm illos olfaciunt, videntur putridas cepas odorari: sed postquam degustarunt, præ reliquis cibis bene olere & sapere censent.

Eius vitæ.

EST verò tanta in existimatione, apud eos qui gula dediti sunt, hic fructus, vt putent neminē eo posse saturari, propterea varia dant illi epitheta. Memini videre quaedam

Epigram-

Epigrammata ab eleganti Poëta in laudem eius conscripta: que (si hic locus ferret vt adscriberentur) non dubito quin lectori plurimum essent placitura.

TANTA tamen est huius fructus in Malaca abundantia, vt singuli non plaris quam quatuor maraedis veneant, praesertim mensibus Iunio, Iulio, & Augusto: nam reliquis pretium intenditur pro hominum arbitrio.

ADMIRATIONE porro digna est Betele cum hoc fructu antipathia qua profecto tanta est, vt si quis in nauem, Durionibus plenam, ad esue aut concamerationem, vbi adseruentur aliquot Betele folia reponat, corrumpantur & patrescant omnes. Et, sicui ex Durionum immodico esu ventriculus inflammiatur & grauetur, folio Betele supra ventriculum imposito, subid mitigatur inflammatio, tumorq; tollitur. Et, si à Durionum esu ingerantur aliquot Betele folia, nullam noxam sentiet, quantumvis multos ederit. Inde fit, tum etiam ob eius gustum suauem, vt vulgò dicatur, neminem eorum esu posse satiari.

Pretium & estimatio.

Eius mira cum Betele antipathia & facultates.

DE MVSA * SEV FICV INDICA.

DECEM & octo aut viginti palmorum magnitudine attollitur haec pulchra & elegans arbor, cuius truncus ex multorum corticum sibi mutuo incumbentium cõiunctione constat, & humani cruris crassitiem adipiscitur, radice rotunda & crassa, Elephantorum grato pabulo: foliis nouem palmorum longitudine, duorum cum semisse latitudine, neruo satis crasso per longitudinẽ excurrente, & transversis fibris in latera sparsis, parte superi re saturis, inferiore diluitoribus: ex huius arboris fastigio nascitur veluti thyrus quidam florum simul congestorum in modum pinei strobili coloris rufi: deinde vnicum ramum fert humani brachij crassitie in multos nodos diuisum, è quorum singulis decem aut quatuordecim dependent ficus, ita vt nonnunquam ra-

Musa historia.

Eius varia
species.

mus centenis aut ducentenis ficibus onustus conspicitur. Hos in diuersas species distinguunt Lusitani prouinciam incolentes: nam Cenorius appellat qui admodum flauent, laeues, longiusculi, gratique saporis sunt, & odoratiores: Chincapanoes verò qui virescunt nonnihil, longiorisque sunt, inque etiam grati saporis. Laudantur praeterea qui in Cofula nascuntur, Aethiopicibus Inninga dicti.

Nomenclatura.

LEGITIMUM autem nomen apud Arabes & Persas (vr è praestante medico Persa in Ormuz nato intellexi) est Mous, non autem Musà aut Amusa: arboris verò Daracht Mous. Reliqua nomina ex GARCIA petèda.

Eius arboris
serèdè ratio.

SEMELE duntaxat seritur hac arbor: nam ex eius radice alia enascuntur: singula verò vnicum (quemadmodum retuli) fructuum ramum gestant, qui, dum maturi sunt, rescinditur, plantamque ipsam sponte exsiccati sinunt, tanquam in posterum inutilem, aut amputant, in domesticorum Elephantorum pabulum.

Eius vsus.

NONNULLI interiora tenerioraque, antequam explicentur, folia, florumque thyrsum pipere, Zingibere recenti, allio, sale & aceto condiunt, & capparum modo edunt. Folia verò quoniam amplissima, mollia frigidaque sunt, substernere ad accumbendum in aestu solent: & ambustus nonnunquam imponunt. Ruellius huius fructus meminit ex auctoritate Theophrasti & Strabonis.

*Nemo meo iudicio accuratius hanc stirpem descripsit quàm Ouedus sub Platani nomine. Eius historiam Latinam fecimus, & scholiis in secundum GARCIAE librum cap. de Musà inferuimus.

DE MANGAS.

Mangas hi-
storia.

VASTA hac est arbor & multis ramis praedita, fructumq; fert magna ex parte anserino ouo maiorem, nonnullis interdum India locis binas libras, aut amplius pendentem,

dentē in eadem verò arbore persape colore differentes isti fructus cōspiciuntur: alij enim dilutè virent, alij flauēt, quidam etiam ex viridi rubescūt: grati admodum saporis odorisque est, & quando non est corruptus, duracimis persicis (qua à carne firmiore flauaque Melocotonea vulgò appellantur) præstat.

IN multis prouinciis nascitur, vii in Malabar, Goa, Guzarate, Balagate, Bengala, Pegu, Malaca, alijsq; Indiæ locis, & in Ormuz vbi reliquis præcellit.

NOMINATVR Mangas: in Canarin Ambo: à Persis & Turcis Amba: permanētque in arbore ab Aprilis in Nouembrem vsque interdum, pro locorū natura & situ.

EDITVR hic fructus in laminas sectus aut sine vino, aut vino maceratus. Conditur etiam saccharo vt commodius adseruari possit, atque interdum cultello aperitur, & in eius medullis Zingiber recens, allia, sinapi, sal, cum oleo & aceto insperguntur, vt vel cum oriza edant, vel oliuarum conditarum modo. Saliunt etiam & elixant, atque in forum venalem proferunt.

FRIGIDVS & humidus est, tamen si vulgus calidum constituat, & multas mordicationes in eorum qui vescuntur ventriculo parere affirmet. Quin & indigenæ medici calidum faciunt, & vituperant, dicentes serpiginem, erysipelas, biliosas febres, phlegmonas, & scabiem generare. Quod fortè accidit ab eius in ventriculo corruptione: sed eo tempore quo inuenitur hic fructus, propter immoderatum æstum, in similes morbos incidunt etiam nonnulli qui illo abstinent.

ANTEQVAM probe maturus sit, gustu adstringente est, & ea pars qua osculo vicinior est, acerbior: sed maturus dulcis & sapidus est. Præduro putamine, vndiquaque tomento, aut duris fibris transversim & obliquè excurrentibus operto tegitur nucleus longiusculus & crassiusculus,

Natales.

Nomenclatura.

Eius fructus edendi, condicendi, & conseruandi ratio.

Facultates.

magnitudine ilignea glandis, candidus & candida cute testis, gustu amaro dum crudus est, ideoque aduersus lumbricos & alui profluvia utilis: tostus vero iligneas glandes sapit.

INVENTIVR etiam huius genus sine officulo, palato admodum gratum.

Mangas siluestre aliud genus.

Et eius facultates.

ALIUD eius genus siluestre reperitur Magas brauas nuncupatum, adeo presentis veneni, vt indigena illo sese mutuo perimant: nam si quis paululum ederit, ilico moritur: interdum oleum admiscunt ad exacuendam eius vim, vtq; celeriore perniciem adferat: sed quocumque tandem modo sumptum, adeo celeriter perimit, vt hactenus nullum sit repertum antidotum ad eius vim compescendam. Dilute viret, & aliquantulum splendet, lacteo succo abundat, paucaq; carne praeditus est, nam crasso cortice solummodo integitur officulum praedurum & cartilagineum, Cotonei tamen mali magnitudine est.

Natales.

PER vniuersam prouinciam Malabar prouenit copiose haec arbor, domestica siue satina minor, breuioribusq; & crassioribus foliis. Pueri his fructibus, aureorum malorum loco sese mutuo petere consueuerunt.

DE ANANAS.

Natales.

PEREGRINVS est hic fructus, & ex prouincia S. Crucis in Brasilia primum in Indiam Occidentalem, deinde etiam in Orientalem Indiam delatus, in quibus nunc vberissime prouenit.

His historia.

CITRII vero mali minoris magnitudine est, admodum stauus & odoratus cum probe maturus est, adeo vt praetereuntes ex odore dignoscere queant ades in quibus succulentus & gratissimi saporis, procul intuenibus cinara videtur, sed pungentibus aculeis caret. Singula stirpes Cardui edulis magnitudinem aequant, vnicumque malum gestans.

gestant in medio quasi caule, & circa eum multas alias proles, quarum nonnulla etiam suo fructu prædita sunt. Qui itaque fructus maturos colligunt, proles ilicò terra mādare solent: è quibus singula deinde stirpes proueniunt suo malo onusta, vti mater, que intra annum spatium colliguntur. Eius radix carduo eduli perquam similis est, sed & folia non sunt disparia, tametsi ad Ananas siluestris folia magis accedant. Vulgo Ananas vocant: Canarini verò Ananasa.

CVM primùm in Indiam illatus est hic fructus, singuli decem ducatis, aut paulò amplius æstimati sunt: nunc verò propter abundantiam (tametsi neque sapore neque odore primis cedat) vix duobus regalibus Castellanis veneit.

HACTENVS in medicũ vsum non est receptus, sed solummodo ob saporis gratiam commendatur. Calidus & humidus est, editurq; maceratus in vino vti Persicũ malocotoneum, & facilis est concoctionis; nimius tamẽ eius vsus inflammationes parit quemadmodũ Duriones Malacenses.

SI medius secetur, & partes denuo coniungantur, vniuntur vti cucumeres: perfossus verò cultello, si in vulnere vnus diei aut noctis spatio cultellus relinquatur, inuenietur tota ea pars que in vulnere hæsit absumpta.

Eius vsus.

lib. 1. cap. 10.
in dia.

* Consule nostras annotationes in. 2. lib. Aromatum Capite de Mangas.

DE ANANAS SILVESTRI.

ALTIVS assurgit qui Ananas siluestris nuncupatur: namque truncum habet hæstæ magnitudine lauem admodum, rotundum & Mali aurea crassitie, spinis horridum: folia spinosis cuspidibus prædita, & per ambitum mollibus spinis septa. Singule arbores secundum radicem summa telure magnam foliorum comam fundunt, maiorum quam qua in arbore sunt, quæq; procul intuentibus Aloës foliis si-

Ananas sil-
uestris de-
scriptio.

milima videantur, tenuiorum tamen, pluribus spinis horridorum, & dilute virentium: adnatus se propagat, aliag³ stirpes ex aliis enascuntur, praesertim in sepibus & hortorum ambitu quos egregie muniunt. Rami foliorum simul glomeratorum capita proferunt flauentium admodum, & tenerorum, suauissimi odoris, quae nihil aliud sunt quam flos ipse: ex horum singulis spica prodit Arundinis spica non dissimilis, sed crassior, compactior, & elegantior, odore Cedri. E ramis dependent fructus Ananas brauo, id est, Ananas siluestres dicti, quoniam cum domesticis nonnullam habeant similitudinem, Melonis magnitudine, coloris rubri elegantis & oculos oblectatus, toti in partes diuisi quemadmodum Cupressini strobili seu nuces exsiccatae, sed tuberculis foris obfisi, ut procul spectantibus magni pinei strobili appareant.

Cuius facultatis sit.

CAPITUM teneriora folia seu flores crudi eduntur carduos³, sapiunt, sed exiguum alimentum praebent.

FRUCTVS (quem pauci degustant) sapore vitcumque suauis praeditus est, adstrictionis tamen austera, & palato parum grata particeps.

SVCCI plena est tota plâta cum suis radicibus. Huius sex vel octo vncia ex saccharo summo manè sumpta praesentissimum certissimumq³ censentur esse remediū aduersus iecoris & renum calores, renum vlcera, purulentas urinas, & penis excoriationem: nam magna ex parte post tertium diem sanantur.

VTILEM etiam in diabete esse ferunt: at non sum expertus.

ARABES admodum laudant aduersus eosdem morbos & erysipelas; & Queura vocant, quem admodum in Decan; Perse Ananasa, & Angali: florem (qui caput illud foliorum odoratum est) Arabes Chuxtaid, Perse Pixcoxbuith dicunt: Turcis est ignota.

*Habet hæc plâta aliquot notas non dissimiles Aloï Americane.

DE CARCAPVLI.

CARCAPVLI Malabaribus, Garcapuli Canari- Careapuli
 nis, vassa magnitudinis arbor est, fructum ferens malo au- historia.
 reo cui cortex exemptus sit, magnitudine & forma similem,
 ex grumis omnino constantem, (sed non separabilibus ab
 inuicem vt in malo aureo,) tenui, leuiq; & splendenti corti-
 ce tectum, non admodū sicco, colore pallido, at vbi maturuit
 aureo: gustu admodū austero, sed quadā adstrictione grato.

Eo vñtur in cibus, magnaq; apud incolas eius est laus in Eius vsus.
 curationibus: sed inter omnes qua experientia comprobata
 sunt primas obtinet profluuij alui cuiusque generis constri-
 ctio, in iis praesertim qui nimio veneris vsu hoc malum con-
 traxerunt: editur verò aut ipse fructus maturus, aut eius
 succus cū oxygala sumitur, aut illius exsiccati puluis: cum
 oxygala autem mixtus & cocta oriza, mirificè appetitum
 deiectum reuocat. Vtilis etiam est eius succus, & exsiccati
 puluis in oculorum caliginibus & suffusionibus. Familiaris
 est eius fructus puluis obstetricibus, eum enim puerperis ex-
 hibere solent ad pellendas secundas, & ad purgationes, atq;
 lactis vbertatem praestandam, tum etiam ad faciendum
 partum magna vt aiunt efficacia.

SUCCVS eius cum alijs plātis mixtus vngui maioris
 digiti pedis imponitur eodem latere quo quis aut caliginem,
 aut suffusionis initium in oculo habet, vtilēque esse perhi-
 bent.

TRANSFERTVR hic fructus siccus ex Malabar in
 alias prouincias.

DE CARAMBOLAS.

FRVCTVS quem Malabares & Lusitani Caram- Carambola
 bolas appellant, in Decā Camarix, in Canara Camarix & historia.
 Carabeli, in Malayo Bolimba, & à Persis Chamaroch

E 5 dicitur;

dicitur: nascitur in arbore cotonea magnitudine, foliis malis, paulo longioribus, coloris viridis saturatioris, & gustus amaricantis: floribus parvis quinque foliolis constantibus ex albo rufescentibus, nullo quidem odore gratis, sed aspectu elegantibus, & gustu oxalidis acetoso. Ipse verò fructus maiusculi oui gallinacei magnitudinem aequat, oblongus, flavescentes, atque veluti in quatuor partes diuisus, sulcis illis paulò altius impressis magnam gratiam addentibus: in medietullo continet semina tenera saporis aciditate palato grata.

Eius vsus.

MULTI vsus est in medicina & in cibis: nãque maturum exhibent in biliosis febribus, & saccharo conditum, syrups acetosi loco prabent. Canarini eius succo, cum aliis medicamentis istic nascentibus, collyria parare solent ad oculorum nubeculas tollendas. Obstetricem (quæ illis Daya dicitur) vidi fructu sicco & in puluerem contrito, & foliis Beetele vtentem ad secundinas à partu expellendas, sœtumq; mortuum educendum.

EIVS etiam muria cõditi frequens est vsus, cum gratissimi sit saporis, & appetentiam exciter.

DE IAMBOS.

ALIVS est in India fructus, qui ob aspectus elegantiam, suauemq; odorem & saporem, tum etiam ob eius in medicina vsum, dignus est cuius historiam hic apponam.

Iambos historia.

ARBOR verò quæ hunc fructum prabet, vasta est, maximam malũ aureã quæ in Hispaniis nascatur aquans, multis ramis in latum expansis, multamq; vmbra prabentibus prædita, aspectuq; pulcherrima; caudex maiore sq; rami cæreo cortice integuntur: folia pulcherrima sunt, leuia, palmũ aut amplius longa, crassiore neruo per longitudinem, multis autem obliquis venis in latera excurrentibus, parte superna saturatius, inferna verò dilutius virẽtia: flores ex rubro purpurascetes, viuidi admodum coloris, multis staminibus

minibus in medio praditi, aspectu pulcherrimi, gustu capreolorū vitis simili: Fructus magnitudine est pyri quod à Rege cognomen accepit, eiusq; duo sunt genera: vnus enim adeo obscure rubet vt niger videatur, magnaq; ex parte osficulo caret, & succi bonitate præstat: alter ex candido rubescit, & osficulum continet album, durum, non admodum rotundum, osficuli quod in persico malo est magnitudine, læue, & candida hirsutaq; membrana tectum, qui licet superiori bonitate cedat, dignus tamen est delicatissimorum etiam hominum palato, vtriusque odor suauissimam rosam refert Frigidus & humidus est, & admodum tener, cortice aded tenui & molli tectus, vt cultello auferri non queat.

ALTE suas radices terra infigit hæc arbor, & post quartum annum fit fructifera: fructum sapius eodem anno perficit, & nunquam sine flore aut fructu conspicitur, cum idem rami floribus, fructu viridi & maturo semper ferè pnuisti sint, decidentibusq; quotidie floribus (sic vt solum rubro colore tinctum quandoque videatur) noui subnascantur fructusq; alij primum enascantur, alij maturescant, alij iam maturi colligantur. Succussa arbore maturi facite decidunt: comprehensi verò rami ad fructus colligendos, facillimè ab arbore reuelluntur. Ante reliquos cibos initio mensæ edi solent atque interdum.

MALABARES & Canarini hæc fructum Iamboli vocant: Lusitani istic habitantes Iambos, Arabes Tupha Indi, Persæ Tuphat, Turci Alma: Lusitani arbore Iambeiro appellant.

FLORES & fructus saccharo cõdiri solent, iisq; frequenter vsantur in biliosis febribus, & extinguenda sitis gratia.

DE IAMBOLOINS

HVIUS arboris materies cortice integitur coloris ferè eiusdem cum Lenisei cortice: folia Arbutio similia habet, sed

Nomenclatura varia.

Facultates.

Iamboloins historia.

sed Myrti virentis foliorū sapore: fructus Cordubēsis oliuū
maturis similes, adstringentis gustus, & sauces contrahentis.

Eius vsus. NVLLVM vsum in medicina obtinent, sed eduntur
cum Oriza cocta, nam appetentiam excitant.

VVLGVSIamboloins appellat.

DE IANGOMAS.

Iangomas descriptio. ALIVS est fructus Iangomas nuncupatus, Sorbis se-
rè similis colore, & immaturis prunis sapore: quibus & ar-
borem similem habet, (sed spinis obsitam) & folia & flores.

Natales. NASCITVR cum spōte in agris, & in hortis etiam
colitur.

Vsus. FRVCTVS licet maturus digitis prius emolliendus est,
antequam edi possit: attamen adstrictionem illam haud
mediocrem, nequaquam adhuc deponit: eaq; de causa illius
vsus est vbi adstrictione opus habent.

DE MALIS INDICIS.

**Malorū In-
dicarū histo-
ria.** MAGNA est arbor multis foliis & floribus pradita,
& copioso fructu: folia minus rotūda sunt mali foliis, tam-
etsi ea amulentur: supernè saturatè virent, infernè candi-
cant & pubescunt vti Salvia folia, gustu adstringente: flo-
res exigui, candidi, quinque foliolis constantes, inodori: fru-
ctus iuiubis seu Zizyphis similes, alij aliis maiores & suavio-
res, nunquam vero tam probè maturescentes vt conseruari
queant & in alias regiones trāsferri vti zizypha, & perpe-
rūd nonnihil adstrictionis retinentes: vnde colligitur mini-
mè pectori vtilis esse quemadmodum zizypha.

**Earum no-
menclatura.** HVIC arbori nomen est in Canara Bor, in Decā Ber,
& in Malayo Vidaras, apud Lusitanos Mançanas de la
India, id est, mala Indica.

Præstantis. PRÆFERVNTVR fructus in Malaca nati Mala-
baricis: sed is adhuc præstantiores quos Balagate profert.

CON-

CONSPICITVR *hac arbor estate alatis formicis perpetuò onusta, qua in ramis eius Laccam elaborant.*

DE AMBARE.

CRASSA magnaque est *hac arbor, foliaque habet* Ambare descriptio.
Iuglandis foliis magnitudine respondentia, sed non eius forma, dilutius virentia, & multis venis elaborata, qua illis magnam gratiam addunt: flores exiguos candidos, fructus Iuglandis nucis magnitudine dilutius virentes, & cortice quam illa leuiore: odoris grauis & gustus acerbi dum adhuc virent, coloris verò flauis in maturis, gratioris odoris, & gustus grata aciditate commendabilis, medullam continentis cartilagosam & duram, è duris neruis obliquè intertextis constantem.

HANC arborem appellat *Canarini Ambare, fructum* Nomenclatura.
Ambares, Perse Ambereth, Turci Harb, Lusitani Ambares quemadmodum Canarini.

PROPTER fructus gratiã aciditatẽ eũ *Omphacij* Eius vsus
seu agreste loco cibus admiscet: maturum ex sale & aceto edunt, excitat enim edendi appetitũ. Indi aduersus biliosos humores vtilem esse perhibent.

SALE & aceto conditus diu conseruari potest. Eius condicendi ratio.

DE DATVRA.

TRIA sunt huius plãte genera, quorum quo frequen- Daturæ tria genera.
tius vtuntur, primo loco describemus: eius enim adeò vulgaris est vsus, vt pauca sint meretrices, qua inter sua venalia illud non recondant, ob eas quas postea subnectemus causas.

PRIMUM *Althea magnitudine caulem habet, nec admodum illi dissimilem, in plures tamen ramos diuisum: folia cum magnitudine tum forma Stramonia foliis similia, verum magis in circuitu serrata, vti ferè Xanthij folia: flores albos, Smilacis lauis (quã Hispani Correguela ma-*

yor, hoc est, Conuoluulum maiorem appellant) floribus omnino respondentes, fructum Stramonia, rotundum, nucem Iuglandem magnitudine equantem, viridi colore praditur, & spinis mollibus, minimèque pungentibus vndique septum, pleni semine Lenticula simili, eiusdemq; coloris, cordis humani effigie, gustus amari: radicè albã, raphani odore, quãq; si diu naribus admoueat, sternutamenta ciet, cuius cortex nõnihil amaricat, minus tamẽ eo qui caulẽ & ramos ambit.

Natales.

NASCITVR vmbrosis locis, & secundum aquas.

Nomenclatura.

NOMEN huic plãta in Malabar est Vnmata cayã, in Canara Datiro, apud Arabes Marana: apud Persas & Turcos Datula: apud Lusitanos Datura & la Burladora, hoc est, faceta.

Qualitas.

LITERATI plerique, atque etiã maxima pars Medicorum istic degentium, legitimã Nucem Meibel Arabum esse censent, frigidamq; excessu tertio, & siccam secundi sine constituunt.

Facultates.

MAGNA inualuit consuetudo apud impudicas mulieres, vt huius seminis in puluerem triti dimidiam drachmam ex vino, aut alia qua magis aridet materia præbeant: miser qui eum hausit diu velut mente alienatus remanet, aut ridens, aut eiulans, aut dormiens, plerumque etiã alteri colloquens & respondens, vt interdum etiam sana mente praditum esse credas, tamen si mentis non sit compos, neque eum agnoscat, cum quo sermones cõfert, & colloquy habiti planè sit immemor, postquã ad se rediit. Sunt verò nonnulla adeo exercitata in hoc medicamẽto exhibendo, idq; sic temperare norunt, vt ad certas, ea scq; quot velint horas, quibus id propinant, mentem adimant. Multa sanè eius rei exempla, qua vel ego ipse vidi, vel ab aliis audiui, huc addacere possem; sed cum ad rem nihil faciant, prætermittenda esse duxi: illud solum addam, neminem qui simile sumpsisset, nec atum vnquã comperisse, tamen si nonnullos conspexerim

per

per aliquot dies perturbatos ferri, quod fortè acciderat ob immodicam quantitatem exhibitam: quæ si fuerit nimia, interimit; quoniam hoc semen perniciofa qualitate non caret, licet Gentiles ad prouocandas vrinas cum pipere & foliis Betele id exhibere soleant, & perutile esse dicant. Ego verò nunquam obseruauì, nec experiri volui, cum alia medicamenta ad eam rem vtilia non desint.

PORRO si ad eorum qui hoc semen hauserunt curam *Vires variaz* euocentur Hispani medici, medicamenta vomitum cientia exhibet, vt quidquid in vētriculo hæsit reiciant; acres deinde clysteres iniiciunt ad euacuandum, forte sç, ligaturas adhibent ad diuertendum, tum etiam cucurbitulas adponunt & venam secant. Gentiles verò medici & Christiani indigenæ cum à cucurbitulis & vena sectione abhorreant, nihil aliud quàm vomitum prouocant, forte sç, ligaturas & fricationes adhibent, quæ si non sufficiant, balnea ex aqua calida præscribunt ad eliciendum sudorem: porro à vomitu vinum propinant, cui piper & cinamomum admiscet; in cibis verò audaciores sunt Hispanis: nãque euacuata materia gallinas edendas præbent, & vinum dulce aut passum exhibent.

RADICIS Daturæ drachma ex vino pota somnum profundum inducit, in quo varia insomnia, & mira rerum facies obuersantur.

SEMINE verò per noctem in aceto macerato, deinde exactè trito vtiliter illinuntur herpes miliares & erysipelata serpentina: nam breui sanantur.

RELIQVA duo genera facie & fructu superiori *11. & 111. descriptio.* ferè respondent, sed flores colore variant: etenim secundi flores, licet forma priori sint similes, colore tamē flauo sunt, & secundum pediculum nonnihil rubent: tertij flores hyoscyami floribus magis accedunt. Ceterum neutro ex postremis duobus vrütur, nisi ad necem inferendam. Nihilominus
tamen

tamen Brachmenes medici ex secundi semine (quod floribus est flauis) catapotia faciunt, granorum piperis magnitudine, magnæ sanè efficacæ ad sistenda alui profluvia, quibus adiuncta sit febris ardens, atque etiam in dysenteris: Fiunt verò hunc in modum catapotia.

Et seminis secundi generis drachmam vnã, piperis nigri & longi, sandali albi, atincar, radicum Bifa (adfertur ea ex Bengala & Patanne montibus) foliorum Banguæ, singulorum dimidiam drachmã: omnia ista diligenter cum aqua terunt in marmore, quo pictores suos colores terere solent, dein de catapotia efformant, è quibus exhibent quantum commodum videtur.

Nux Methel
la est Stramo
nia fructus.

MEA est cum aliis plerisque opinio, vt nucẽ Methellam Stramoniam fructum esse credam, qui per omnia similis est fructui Daturæ: atque si nonnihil ab eo differt, id locorum varietati adscribendum censeo.

Tatula.

* Quantum ex Daturæ primæ descriptione colligere licet, eadem est cum Turcorum qui Constantinopoli viuunt Tatula, cuius vsus illis perquam familiaris est.

DE BANGVE.

Banguæ de-
scriptio.

BANGVE simile serè est Cannabi cuius Dioscorid. lib. 3. meminit. Caulem habet quinque palmorum longitudine, quadrangulum, colore dilutius virente, fractu contumacem, nec adeò concauum, vt cannabinus caulis, cuius cortex nõ minus quàm illius in sila diduci potest: folia cannabinina supernè virentia, infernè incana lanugine pubescentia, gustu terrestri & insipido: semẽ cannabino minus, neque adeò candidum.

Eius vtilitas.

INDI semine & foliis vescuntur, cum vt validiores in re venerea fiant, tum ad excitandam cibi appetentiam.

Compositio.

FIT ex hoc Banguæ compositio vulgaris admodum vsus in iis regionibus, ad varios effectus: etenim magnates & mili-

& militia præfecti, vt laborum oblitii, securius & liberius dormiât, seminis & foliorum in puluerem redactorũ quantum videtur sumũt, illiq; addũt *Arecam* siue *auellanam* *Indicam* viridem, opij nonnihil pro arbitrio: omnia saccharo excepta deuorant: si verò in somno varias rerum species sibi obuersari cupiunt, addunt præterea selectissimam *Camphoram*, *Caryophyllos*, *Nucẽm moschatam* & *Macis*: si verò bilares esse volunt & saceti, & præsertim in venerem procliuiores, *ambaro* & *moscho* additis saccharo excipiunt, & electarium faciunt.

MULTI mihi affirmarunt huius semen & folia ad libidinem ciendam mira esse efficacia: vnde colligere licet, nihil affinitatis habere cum *Cannabi*, licet illi admodum similis sit, quandoquidem auctore *Dioscoride* loco supra dicto *Cannabis* calida & sicca est, & genituram exinguit.

DICITVR *Arabibus* *Axix*, *Persis*, *Decan* & plurimarum aliarum regionum incolis *Bague*; *Turcis* *Afarath*.

Nomenclatura.

Sed & hoc *Bague* plurimã affinitatem habere videtur cum *Turcorum* *Constantinopoli* degotium *Massac*: quo ad varios effectus vtuntur: nonnulli etiam veltuntur excitandæ veneris gratia.

Massac.

DE HERBA VIVA.

NONNULLIS *Asia* locus planta quadam inuenitur, vulgo *Herba viva* nũcupata, à circumforaneis illis *Iogues* appellatis, *Herba amoris*, ab *Arabibus* & *Turcis* *Suluc*, & à *Persis* *Suluque*.

Herbæ viæ nomenclatura

EXIGVAM habet radicem, è qua supra terram exiliunt octo ramuli duos digitos longi, foliis vtrinque in ordine digestis & inter se respondentibus onusti, qua plurimum ad *Eruit* tenella folia accedunt, nec dissimilia sunt foliis prioris *Polypodij*, cuius iconem *Lacuna* exhibet lib. 4. cap. 187. sed longè tenuiora, & vtrinq; lauia, & grato virore oculos pascencia, vti *Tamarindorum* folia: è medio radice capite

Eius historia

F exiliunt

exiliunt pedūculi (nam caule caret) quatuor, singuli suum
florem sustinentes flauum, aspectu pulcherrimum minori-
bus Caryophylleis similem, sed sine odore.

Natales.

Mira eius
natura.

NASCITUR calidis & humidis locis.

A DEO mira est huius plantule natura, ut eam huma-
na ratio assequi nequeat. Nam cum maxime viret, gratissi-
maque est aspectu, si quis illam apprehendere cupiat, ilico
folia contrahit, atque sub tenues ramulos recondit; si vero
apprehēdat, subito adeo marcida cōspicitur, ut exsiccare pu-
tet: sed quod maiore admiratione dignū est, si manū retrahat,
ilico suum nitore recuperat, & toties marcescit aut re-
nirescit quoties cōprehenditur, aut manus ab ea retrahitur.

M I H I autem relatum est Philosophum quendam in
Malabar dum nimis curiose huius plantæ naturam obser-
uare cupit, amentē esse redditū. Plantā ego conspexi, eamq;
cum suo cespite, ipsam minime cōtingens, erui, & in hor-
tum quendā trāsūli, ubi permansit, at satūū minime vidi.

Baculætes.

I N T E R R O G A T I à me nonnulli indigenæ medici,
an aliquas huius plantæ facultates perspectas haberent, il-
lamq; in vsum medicum adhiberent, affirmarunt vtilent
esse ad virgines corruptas in integrum (si credere fas est)
restituendas & ad reconciliandum amorem mira esse effi-
cacie. Gentilis medicus & pro ea regione satū doctus, cum
adeo cupidum cognoscendi huius herbæ facultates conspi-
ceret, ait, vnā se edoctorum adeo comperitā & certam ut
ceruicē pro pignore deponeret, nisi eam sic se habere compe-
rīrē. Nempe ut illi cuiuspiā mulieris, qualiscunq; eriam sta-
tus, nomē modō indicārē, se effecturū ut illa in omnibus mihi
obsequeretur, dūmodo ex ipsius præscripto herba vterer. Sed
conditionem respiciendo quandoquidē res adeo illicita esset. Nihil
igitur aliud post diligentē inquisitionē de hac plāta intelli-
gere potui, quam apud Gētiles, præsertim verō Brachme-
nes Canarios & Iogues in magna adimatione esse.

Q V O.

QUODAM die mihi accidit plantas conquirenti non procul à flumine Mangate vt. Gentilem quēdam humi sedentem & verba quadam obmurmurante, tanquam oraret, foris conspicerem; quē cum compellassem, nihil respondit, sed meo interpreti quem comitem duxeram, manu dumtaxat innuit: is hominem intelligens, celeriter sese inde proripuit, meque secedere iussit, inquitens Gentilem illum incantatorem esse cuiusdam illius regionis Capitanei quem Caymal appellant, & istic sortes iacere supra Herbam viuayri, id fieri solere repurgato prius circa ipsam plantā solo ad hominis longitudinem, recitarique quadam concepta verba, & expectari primam auem aut rem animatam quę istam plantam pratergredetur dū verba obmurmuraret, cuius sanguine (si comprehendi posset) perluenda esset. sin minus, alterius eiusde speciei, idq; cum multis ceremoniis, quas pratermitto, cum indigne sint vt scriptis mandentur. Conspexi deinde istam plantam siccam inter supellestem mulieris prostituta pudicitia.

* Ea esse videtur quam Garcias libro Aromatū describit foliis Polypodij nullo nomine addito.

DE HERBA MIMOSA.

ALIA planta inuenitur in quibusdam hortis quinque palmorum longitudinis, & vicinis arbutis aut parietibus incumbens, tenui caule, eleganti virore pradito nec admodū rotundo, per internodia exiguis & pungentibus spinis obsito, foliis superioribus haud absimilibus, filicis feminae foliis minoribus.

GAUDET humidis & petrosis: & Herba mimosa Natales. nuncupatur, quoniam manu admota senescit & marcescit, manu verò remota pristinum virorem recipit, sed non adeo celeriter vti prior.

NATVRAM habet plurimum ab Arbore tristi differentem: nam singulis noctibus Sole occidente senescit & siccatur quodammodo, sic vt contabuisse videatur: Oriente

Herbz mimosa historia.

Natura.

verò Sole vigorem denuo recipit, quantoque Sol magis feruet, eò magis virescit, totòque die folia ad Solem conuertit.

Odor & fa-
por.

Vires.

Quibus cum
plantis con-
ueniat.

Multis notis hæc planta conuenit cum Fœnogreco siluestri Tragi, siue Polygalo Cordi & Glycyrrhiza siluestri Gelseneri, cuius folia & radices degustata Glycyrrhizam sapiunt: nam eius folia noctu interdum contrahuntur (quod in multis leguminaceis plantis vsu venit) at spinis caret caulis, nisi pro spinis sumere libeat tenues illas & mucronatas appendices fedi foliorum alatorum inhaerentes.

DE PINEIS NUCLEIS MALVCANIS.

Pineorū nu-
cleorum de-
scriptio.

ALITVR in hortis quibusdam Malabar, tum etiam in nonnullis siluis sponte nascitur Arbor magnitudine Pyri, cuius folia inferne diluto virore pradiata sunt, supernè autem saturo, admodum tenella & mollia, quæ gustata valde acris deprehenduntur, & linguam diu vellicant: fructus triangularis, quellana magnitudine, interius in multa receptacula distinctus, in quibus semen est album, solidum, rotundum, pineo nucleo suo putamine exempto par.

eorum vsus.

EO fructu frequenter vtuntur Indi, cum in curandis quibusdam morbis, tum etiam in suis nequitis.

BINOS eiusmodi nucleos tenui membrana quæ illos contegit liberatos terunt, & clysteribus vulgaribus admiscet aduersus Sciaticam, & vrinae difficultatem: seu propinant cum gallina iusculo ad educendos putridos, lentos, crassosq; & frigidos humores, & asthmaticos curandos, aduersus quem morbum plurimum comendant, & frequenter vtuntur. Ex aqua tritis impetigines inuncta primum tamen diligenter conficata & abrasa, probè & breui temporis spatio curantur: sed admodum vrunt, vt experientia didici.

IMPROBÆ etiam mulieres illarum prouinciarum suis

suis maritis parum aque, quatuor grana sine nucleos edendos præbent, vt eos interimant.

VVLGO appellatur hic fructus Piñones de Maluco, hoc est, pinei nucleus Malucani, quòd istic frequètes sint arbores hunc fructum ferentes, multusq; & familiaris admodum sit illius vsus in purgationibus: à Canarinis Gepalu.

Fructus nomenclatura.

DE CHARAMEIS.

HVIVS arboris duo sunt genera: Vnum mespili amplitudine, foliis pyro similibus, diturè virentibus, fructu axellaris simili admodum flauo, eleganter in multos angulos desiciente, sapore omphacij, & grata aciditate, quem vel immaturam vel maturam vel sale conditum vulgariter edunt.

Duo genera Prioris descriptionio.

ALTERVM genus eiusdem est magnitudinis, foliaq; habet mala minima, fructum verò priore maiorem, cuius decoctio cum santalis aduersus febres vtitur Canarini medici.

Alterius historia.

CRESKIT in siluis & montibus procul à mari disitis. E primi generis quod secundum aquas nascitur, arboribus, seligunt Decanini & Canarini eam que longius à mari abest; eius radicis corticem (cui lacteus succus inest) quatuor digitorum longitudine sumentes cum drachma sinapi probe terunt, & asthmaticis exhibent: valenter enim purgat per aluum & vomitum. Quod si immodica subsequatur euacuatio, Carabolas fructum vnum viridè edunt, vel aceti Canarini haustum sumunt (quod nihil aliud est quàm aqua decoctionis orizæ vno aut altero die reseruata donec acceat Canarini aceti vices præbēs, & medicum vsu præstans) & si profluum non cessat, agris caput frigida abluunt.

Natales. Prioris generis vsus.

MAGNVS est horum Charameis vsus in illis prouinciis, & ad orexim euadendam, edere solent immaturos, maturos, salitos, vel sale & aceto conditos vt antè dixi; aut aliis edulis quibus aciditatem conciliare volunt admiscunt.

VOCANTVR in Canara, Decan, & vulgo Charameis; Arabibus, Persis & Turcis Ambela.

Nomenclatura.

DE HERBA MALVCANA.

Herbz Ma-
lucanz hi-
floria.

DVORVM aut trium cubitorum longitudinem ad-
quirit haec planta, nonnunquam etiam locis vberioribus &
humidis, quinque cubitos superans, eleganti virore pradi-
ta, caule tenui, tenero, nonnihil concano, imbecillo, & nisi vti
Iasminum pergulis sustineatur, humi sese diffundente,
quemadmodum hederæ, & multos ramos spargente, qui
subinde radices agunt vt Mentha & Melissa phyllon,
adeoq; serpunt, vt planta sola vel ramus transpositus breui
temporis spatio magnum locum occupet: folia habet tenella
& mollia, in ambitu serrata, magnitudine & forma Sam-
buci folijs respondētia: flore croceū Chamæmeli flori admo-
dū simile, pauca tamē maiore. Toto anno viret & luxuriat.

Nomencla-
tura.

VVLGO nuncupatur Remedium pauperum, & de-
structio Chirurgorum; Canarini Brungara aradua appel-
lant, id est, quæ flore est croceo.

Vfus.

FREQUENTER vtiūtur cum in Maluco (vnde pri-
mam originem traxisse creditur, quod istic abunde nasci-
tur, & plurima admisceatur Chirurgicis remedijs) tum in
omnibus India prouincijs, in quibus diligenter colitur, & in
pretio habetur, nec iniuria.

ex eo vngue-
tum miræ ef-
ficax.

COQUUNTUR huius plantæ folia in oleo, & cum
cera inspissantur vnguenti modo: mirifice curat id vnguen-
tum omnis generis vlcera cum recētia tū antiqua, etiã nisi
sanguinolenta, sordida, cuniculosa, maligna & putrida sint:
miræ esse efficacia deprehēdi in tibijs vubneribus inue-
teratis, & recentibus vubneribus.

Alia huius
stirpis vtiū-
tatio.

ALIA est praterea huius stirpis vtēda ratio. Eius
enim caulem & ramos superiore cortice denudant, & su-
munt membranam illam tenuem quæ media est inter ex-
teriorem corticem & caulem, quæq; facile, vti in cannabi,
reuellitur: eam oleo nucis Indicæ madentem, ipsius plantæ
folijs

foliis inuoluunt, & sub cineribus calidis recondunt: vbi incaluerit & emollita fuerit, conterunt, & recentibus cruentisq; vulneribus imponunt seu grandia sint, seu minora: & paucis diebus non sine admiratione conglutinant absque vlla inflammatione aut apostemate: lenit enim dolorem, sanguinisq; fluxum cohibet; breuiter nullo alio medicamento adhibito omnino ad cicatricē perducit: singulare etiā perhibent esse remediū aduersus neruorū pūctiones & vulnera.

EODEM praterea modo adhibetur in apostemate Vires variz.
aperto ad emundandum, carnem generandum, & ad cicatricem perducendum: item in inueteratis vlcerebus & cuniculosis, in quibus ea solummodo trita interdū apponitur.

PORRO quoniam ista remedia huius planta certissima sunt, vulgariter vs vtuntur in vniuersis illis prouinciis, & magna habēt in aestimatione: multi praterea alij qui inde nauigant vnguentum ex hac herba cum oleo & cera confectum, secum efferre solent, tantam fiduciam in eo collocantes, quasi omnia chirurgica remedia apud se haberent: itaque quacunque occasione in qua chirurgorum opera requiri posset, subito ad vnguentum ex herba Malucana confectum confugiunt, tanquam indubitatum remediū.

Vnguentum omnia chirurgica remedia continere creditum.

DE SARGAÇO.

IN celebri illa nec minus metuenda nauigatione del Sargaço (sic enim totū illud Oceanū spatiū à decimo octauo gradu ad trigessimū quartum ab æquinoctiali ad Septentrionē tendens, qui in Indias nauigant appellat) conspicitur profundū & spatiosum æquor tectū herba quadā Sargaço nuncupata, palmum longa, tenuibus ramulis in glomos conuoluta, foliis angustis, tenuibus, & dimidiā vnciam longis, in ambitu admodū serratis, colore subrufo, gustū insipido, siue insensibili mordicatione prædito, qui potius ex aquæ falsugine cōtractus, quàm ipsi planta imatus videatur. Ad Vbi Sargaço inuenitur.
singu-

singulorū foliorū exortus inhaeret semē rotundū vti granum piperis vni & vacui, tenui corallo albo, interdū autem corallo rubro & albo omnino elaboratū, tenerū admodū dum primum ex aqua educitur, & durū si exsiccare sinatur, sed propter tenuitatem admodū fragile, salsa aqua plenū. Nulla radix in hac planta conspicitur, sed sola rupturæ vestigia apparent, atque in profundo arenosorū maris alueo nasci, tenuesq; radices obtinere credibile est, tamen si nonnulli opinentur rapido aquarū quæ ex multis insulis in Oceanū influunt cursu, istā herbā euelli & simul trahi. Cū eam opinionē pertinaciter tueretur Nauclerus illius nauis qua uehebar, subortaq; esset inter nauigandū hoc mare malacia, quantū acies oculorū extendi potuit, id vndique ista planta contectum vidimus, demissisq; nonnullis iunioribus nauis qui eam herbā à nauis propellerēt, aquamq; repurgarēt, apertè cōspeximus eius herbae glomos simul implexos ex alto mari emer gentes, vbi demissa bolide nullus fundus tentari potuit.

Eius plantæ
præstantia

HÆC planta aceto & sale condita eiusdem saporis est cum Crithmo, siue sceniculo marino, & in eius penuria sumi posset; tum etiam Capparū loco à nauigantibus edi. Iussit illum recenter è mari sumptam capris quas in nauis uehebamus obici, & auidè sanè vesebantur.

Facultates

NULLAS eius facultates comperi, sed quidam è nostris nauis vrina difficultate laborans, & arenulas ex effoque humores euiciens, crudam eam & coctam fortè edit, quoniam illi bene saperet; paucos post dies affirmavit mihi magnum ex illius esu se sentire commodum, secumq; detulit, vt peracta nauigatione, in continenti vteretur.

Lenticula Marina.

* Considerandum an non sit Lenticula marina serratis foliis nostri Lobelij, cuius iconem inter marinas stirpes ad Observationum calcem exhibet.

FINIS.

Seneclula margaritarum pondus minus et
coloris elegantia immutari creditur. Si
autem oriza laute confrata et Sale
vertatuf, pristinum vigorem et fulgorem
recuperare experitur sum. Garc. ab Horta
p. 180.

Monsieur

Acheté dix sous à un journalier
le 18. Juillet 1674

Dupont
Comp

ALMAA50757

Reserve

41 A

Reliure Bookbinding

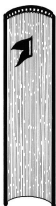
Dos
Spine

Gouttière
Fore-edge

Tranche de tête
Head

Tranche de queue
Tail

Artemologia
Historia
C. Clusii
Anvers

1579-82

5 Opus

21 v.

Reverse
W A

